

KRİTER

AYLIK SİYASET, TOPLUM VE EKONOMİ DERGİSİ || KASIM 2022 || YIL 07

73

GELENEKTEN
GELECEĞE

TÜRK DÜNYASI

“TÜRK DEVLETLERİ
TEŞKİLATI’NIN
BÜYÜMESİ
MESULİYETİMİZİ
ARTTIRIYOR.”

SÖYLEŞİ:
AKSAKALLAR
KONSEYİ BAŞKANI
**BİNALİ
YILDIRIM**

TÜRKİYE YÜZYILI
VİZYONUNUN
SİYASETE ETKİSİ
BURHANETTİN DURAN

TÜRK DEVLETLERİ TEŞKİLATI DOSYASI

ÖMER KOCAMAN, SERKAN KAYALAR, ABDULLAH EREN, PELİN MUSABAY BAKI,
MEHMET YÜCE, İLYAS TOPSAKAL, ALPEREN KURŞAD ZENGİN, CENGİZ TOMAR,
FIRAT PURTAŞ, CENAY BABAOĞLU, BUĞRA SARI, CENGİZ BUYAR, ERMAN AKILLI

SİYASET DOSYASI

NEBİ MİŞ, TALHA KÖSE,
ATILLA ARKAN, BÜNYAMİN BEZCİ,
MERT HÜSEYİN AKGÜN

ISSN 2456-9691

9 772458 969000

www.kriterdergi.com

**TURKISH
AIRLINES**

**UEFA
CHAMPIONS
LEAGUE®**

**UEFA ŞAMPİYONLAR LİĞİ
RESMİ SPONSORU**

İzmir / Çukuralan Altın Madeni 2017

İzmir / Çukuralan Altın Madeni 2021

**Madenlerimizi ülkemizin milli ekonomisine kazandırırken,
doğanın bize kalan miras olmadığını,
geleceğimize bırakacağımız bir emanet olduğunu bilerek çalışıyoruz...
Doğa insan olmadan da yaşar; ama insan doğa olmadan yaşayamaz.**

Maden ekonomik refah, yeşil nefes ve huzurdur...

KOZA
ALTIN İŞLETMELERİ

Önce
Çevre

LOCAL VIEWS ON GLOBAL NEWS.

Read Daily
to keep up with
changing
Turkey and
the world.

MERHABA

Dünyanın içinde bulunduğu yoğun, karmaşık, gergin ilişkiler ağı, sorunlar üretmeyi sürdürüyor. Küresel ölçekli enerji ve gıda krizleri, etkilerini tüm dünyada hissettiriyor. Bu yoğun gündemde, Kasım sayımızı, ilişkilerin ve iş birliklerinin derinleştiği, bağların kuvvetlendiği ve her Kasım'da artık olağan hale gelen Türk Devletleri Teşkilatı zirvesi öncesinde, Türk dünyasına ayırdık. Dosyamızda Türk devletlerini siyasi, ekonomik, ticari, sosyal, kültürel çalışmalarıyla derinlemesine incelemeye çalıştık.

Türk Devletleri Teşkilatı'nın çalışmalarına destek vermek için kurulan Aksakallar Konseyi'nin Başkanı Binali Yıldırım bu sayımızın konuğu. Binali Yıldırım ile hem Teşkilatı hem başında bulunduğu Aksakallar Konseyi'ni hem de Türk dünyasını konuştuk. İncelemelerde bulunduğu Karabağ'da trafik kazası geçiren ama söz verdiği için sorularımızı cevaplayan Binali Yıldırım'a tekrar geçmiş olsun dilekelerimizi sunuyoruz.

Dosyamızda, Ömer Kocaman Türkiye ile Azerbaycan arasındaki "Bir Millet, İki Devlet" düşüncesinin Türk Devletleri Teşkilatı'nda nasıl "Bir Millet, Yedi Devlet"e evrildiğini anlatırken, Türkiye'nin yıllardır farklı coğrafyalarda TİKA aracılığıyla gönüllere dokunan politikalarını Türk dünyası özelinde Serkan Kayalar, medeniyetin beşiği olan bu coğrafyanın birliğine katkı adına Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı'nın başta Türkiye bursları olmak üzere faaliyetlerini de Abdullah Eren anlattı. 2040 Vizyonu çerçevesinde Teşkilatın siyaset, güvenlik, ekonomik iş birliği stratejilerini Pelin Musabay Baki, devletler arasındaki ikili ilişkileri ise Mehmet Yüce değerlendirdi. İlyas Topsakal ve Alperen Kürşad Zengin de Orta Asya'nın dinamiklerini Rusya perspektifiyle okuyarak, oluşan siyasette Türkiye'nin rolünü yorumladı. Türk devletleri arasındaki ekonomik ilişkiler kadar kültürel bağlar ve bu bağların kuvvetlendirilmesi de önemli. Cengiz Tomar, Türk dünyasında Ahmet Yesevi düsturuyla sağlanan birliği ve eğitim alanında yapılan iş birliklerini, Fırat Purtaş ise Türk dünyasındaki yükseliş döneminde eğitimle birlikte özellikle gençlikteki zihniyet dönüşümünün önemini ve bu yöndeki çalışmaları detaylarıyla okuyucunun bilgisine sundu. Türk kültürünün adalet üzerine kurgulandığını vurgulayan Cenay Babaoğlu, Orhun Kitabeleriyle başlayan ve İslami temellerle güçlenen siyasetnameler üzerinden Türk yönetim geleneğini; Buğra Sarı, Türk dünyasının bölgesel güvenlik kompleksi içerisindeki ortak güvenlik sorunlarının, Türk Devletleri Teşkilatı çatısı altında bir güvenlik topluluğu anlayışıyla nasıl çözüme kavuşturulabileceğini, Cengiz Buyar ise dayanışmanın sonucu olarak iş birliklerini ortak kültürle sağlamlaştırmanın en etkin yolu olan Etnosporları kaleme aldı. Erman Akıllı, Teşkilatın gelecek vizyonundaki sacayaklarıyla oluşturulan meta evrenlerdeki Türkoverse'ün ulus markalama stratejilerini detaylandırdı.

Süratle gelişen yeni düzende Türkiye'nin politika ve projeleriyle kendine sürekli yeni, yüksek vizyonlar belirleyerek ilerlediğini görüyoruz. Yeni çalışmalar doğrultusunda sunulan son proje Türkiye Yüzyılı, ülkemizin hem içeride hem dışarıda gücünü artıracak bir yol çiziyor. Bu sayımızda, Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın açıkladığı Türkiye Yüzyılı vizyonunu Nebi Miş değerlendirirken, siyasetin hızlı değişen gündeminde yer alan Alevi açılımı ve süreçteki yaklaşımların neler olduğunu da Talha Köse tüm yönleriyle masaya yatırdı. Bünyamin Bezci altılı masadaki adaysızlık karmaşasını Kılıçdaroğlu'nun neden kısık sesle yönettiğini anlattı. Atilla Arkan gelişen teknolojilerin değiştirdiği bakış ve ekonomik değişkenlerle bozulmaya açık hale gelen aile yapısının önemini, Mert Hüseyin Akgün başörtüsü konusunda bazı seküler elitistlerin hezeyanlarını, yüksek mahkeme kararları üzerinden analiz etti.

Dış politika gündemindeki enerji krizi, nükleer kriz ve İran krizi başlıklarını da ele aldık. Rusya-Ukrayna Savaşı sonrasında kış ayları kapıya dayanmışken, Avrupa enerji krizindeki son durumu, ülkelerin stoklama kapasitelerini ve gelecek planlarını Kemal İnat inceledi. Mehmet Ayfer Kancı, dünya farklı krizlerle boğuşurken, uluslararası kamuoyu için çok daha büyük bir tehdit olan nükleer silah kullanıma ihtimalini, ABD Başkanı Biden'ın ifadeleri üzerinden tartıştı. Nükleer silah kullanımının gerçekleşmesi adına en büyük potansiyele sahip olan Kuzey Kore'nin füze denemelerini, Japonya üzerindeki etkisini, ABD'nin tepkisini Yasemin Çokgüçlü tüm boyutlarıyla aktardı. 22 yaşındaki Mehsa Emini'nin gözaltında ölümü ile başlayan protestoların İran'da ulaştığı boyutu ve rejimdeki muhtemel etkilerine dair Mustafa Caner kapsamlı bir çerçeve sundu. Son olarak Diren Doğan, tıkanan küresel sistemin zorunlu dönüşümünde Şangay İşbirliği Örgütü'nün dünyaya alternatif olma potansiyelini ve Türkiye için önemini değerlendirdi.

Gelecek ay görüşmek üzere...

FERHAT PİRİNÇÇİ
YAYIN KOORDİNATÖRÜ

ÇERÇEVE | 06 TÜRKİYE YÜZYILI VİZYONUNUN TÜRK SİYASETİNE ETKİSİ
Burhanettin Duran

10

SÖYLEŞİ:
AKSAKALLAR KONSEYİ BAŞKANI
BİNALİ YILDIRIM
TÜRK DEVLETLERİ
TEŞKİLATI'NIN
BÜYÜMESİ
MESULİYETİMİZİ
ARTIRIYOR

DOSYA

Türk Devletleri Teşkilatı

18 TÜRK DEVLETLERİ TEŞKİLATI:
STRATEJİK BİR BAKIŞ
Ömer Kocaman

22 YENİ YÜZYILIN EŞİĞİNDE
TÜRK DÜNYASI
Serkan Kayalar

26 YTB VE TÜRK DÜNYASI
Abdullah Eren

30 TÜRK DÜNYASI
2040 VİZYON BELGESİ VE
TÜRK İŞ BİRLİĞİNİN ARTAN
JEOSTRATEJİK ÖNEMİ
Pelin Musabay Baki

34 TÜRK DEVLETLERİ TEŞKİLATINA
ÜYE ÜLKELER ARASINDA
İKİLİ İLİŞKİLERE BAKIŞ
Mehmet Yüce

38 ORTA ASYA'DA RUSYA (Y)ETKİSİ:
DEĞİŞEN DİNAMİKLER VE TÜRKİYE
İlyas Topsakal ve Alperen Kürşad Zengin

41 AHMET YESEVİ'DEN BİN YIL SONRA
BÜYÜK TÜRKİSTAN VE TÜRKİYE
Cengiz Tomar

44 TÜRK DÜNYASI ORTAK
YÜKSEKÖĞRETİM ALANI:
İPEK YOLUNDA BİLİM DİPLOMASİSİ
Fırat Purtaş

47 TÜRK YÖNETSEL ALANI VE
DÜŞÜNSEL TEMELLERİ
Cenay Babaoğlu

50 ANARŞİK ULUSLARARASI SİSTEMDE
TÜRK DÜNYASI GÜVENLİK
TOPLULUĞU POTANSİYELİ:
TÜRK DEVLETLERİ TEŞKİLATI
Buğra Sarı

54 TÜRK DÜNYASINDA BİR İŞ BİRLİĞİ
ALANI OLARAK ETNOSPÖRLER
Cengiz Buyar

58 TÜRK DEVLETLERİ TEŞKİLATI
İÇİN BİR (ULUS) MARKALAMA ARACI
OLARAK TÜRKOVERSE
Erman Akıllı

SİYASET

- 62 TÜRKİYE YÜZYILI
ÇAĞRISIYLA YENİ
BİR DÖNEMİN
BAŞLANGICI
Nebi Miş
- 66 ALEVİ KİMLİK
SİYASETİNDE YENİ
BİR AŞAMA
Talha Köse
- 70 "GÜÇLÜ AİLE, GÜÇLÜ
MİLLET" HEDEFİNE
GİDERKEN TÜRK
AİLESİNİN GELECEĞİ
Atilla Arkan
- 73 KILIÇDAROĞLU'NUN
KISIK SESLİ ADAYLIĞI
Bünyamin Bezi
- 76 BAŞÖRTÜŞÜ
ÖZGÜRLÜĞÜ
VE ANAYASA
DEĞİŞİKLİĞİ
TARTIŞMALARINI
Mert H. Akgün

DIŞ POLİTİKA

- 80 RUSYA-UKRAYNA
SAVAŞI'NIN AVRUPA
ENERJİ POLİTİKALARINA
ETKİSİ
Kemal İnat
- 83 İRAN PROTESTOLARLA
SARSILIYOR: YENİ BİR
DEVİRİM Mİ?
Mustafa Caner
- 86 NÜKLEER MAHŞERİN
KAPISINI ZORLAYAN KİM?
Mehmet A. Kancı
- 90 KÜRESEL SİSTEMİN
DÖNÜŞÜMÜ EKSENİNDE
ŞANGAY İŞBİRLİĞİ
ÖRGÜTÜ VE TÜRKİYE
Diren Doğan
- 93 KUZAY KORE NEDEN
FÜZE DENEMELERİNİ
ARTIRIYOR?
Yasemin Çokgüçlü

KRİTER

KRİTER
AYLIK SİYASET, TOPLUM VE EKONOMİ DERGİSİSAYI 73
YIL 07

Kasım 2022

İMTİYAZ SAHİBİ
SET Vakfı İktisadi İşletmesiGENEL YAYIN YÖNETMENİ
Burhanettin DuranYAYIN KOORDİNATÖRÜ
Ferhat PirinççiYAZI İŞLERİ MÜDÜRÜ
Abdulkadir ÇayYAYIN KURULU
Halime Kökçe
İbrahim Altay
Kemal İnat
Meryem İlayda Atlas
Nebi Miş
Serdar Karagöz
Talha Köse
Abdurrahman BabacanEDİTÖRYA
Ahmet Sezer
Ebrar Takış
Ayşenur AtalayGÖRSEL YÖNETMEN
Sema Türk BayazıtBASIM YERİ
Turkuvaz Haberleşme ve Yayıncılık A.Ş.
Güzeltepe Mahallesi, Mareşal Fevzi Çakmak Cad.
B/Blok Apt. No:29/1/1 Eyüpsultan/İstanbul
0212 354 30 00DAĞITIM
Turkuvaz Dağıtım Pazarlama A.Ş.YAYIN TÜRÜ
Sürelî | AylıkCOPYRIGHT © 2022
Bu yayının tüm hakları SET Vakfı İktisadi İşletmesi'ne aittir. Dergi içeriği izin alınmadan elektronik veya basılı şekilde kullanılamaz. Çoğaltılamaz. Kaynak göstermek suretiyle alıntı yapılabilir. Yazıların sorumluluğu yazarlarına aittir.İLETİŞİM VE ABONELİK İÇİN:
0212 395 11 00
iletisim@kriterdergi.com
abone@kriterdergi.com

Burhanettin Duran

bduran@setav.org

Türkiye Yüzyılı Vizyonunun Türk Siyasetine Etkisi

Erdoğan'ın seçim kampanyasına erken ve hızlıca başlaması, muhalefet üzerinde psikolojik üstünlük kurmasıyla sonuçlanmıştı. Alevi açılımı ve başörtüsüne anayasal düzenleme ile siyaset alanını genişleten Erdoğan şimdi de "Türkiye Yüzyılı" ile kampanyasının söylem çerçevesini belirlemede ön aldı. Bu iddialı ve kapsayıcı söylemin karşısına 6'lı masanın bileşenlerinin ne koyabileceği bundan sonraki tartışma konusu olacak.

A y sonunda, Cumhuriyetimizin 99. yıldönümünden bir gün önce Cumhurbaşkanı Erdoğan, merakla beklenen "Türkiye Yüzyılı vizyonunu" açıkladı. Bundan bir gün önce ise Erdoğan'ın sosyal medya hesabından yayımlanan ve konuşması sırasında da salonda gösterilen videonun konusu ile altındaki metin, vizyon belgesi hakkında önemli ipuçları barındırıyordu. Mustafa Kemal Atatürk'ün isteğiyle harekete geçen Türk savunma sanayiinin öncü isimlerinden Şakir Zümr'e'nin yarım kalan hikayesini anlatan film, "Ülkemizin ve medeniyetimizin kazanımları üzerinde

yükselteceğimiz Türkiye Yüzyılı vizyonu ile asırlık hamleler hayata geçecek, hayallerimiz inşallah bir bir gerçek olacak" cümlesiyle sunulmuştu. Bu kısa film, Türk modernleşmesini süreklilik içerisinde okuyan ancak Erdoğan dönemindeki devrimci atılımları öne çıkaran bir çerçeveye işaret ediyor. Cumhuriyetin kurucusunun hayallerinin AK Parti'nin yirmi yıllık iktidar döneminde gerçekleştiğini anlatıyor. Savunma sanayiinden dış politikaya, eğitimden teknolojiye birçok alanda "yükselen Türkiye'nin hikayesini" ve "yeni büyük atılımların lideri Erdoğan'ı" sunan yeni örneklerin AK Parti'nin seçim kampanyasında yer alması şaşırtıcı olmaz. Böylece Atatürk-Erdoğan hattı çizilir.

 Cumhurbaşkanı Erdoğan partisinin "Türkiye Yüzyılı" tanıtım toplantısı kapsamında konuşma yapıyor. (Mustafa Kamacı/AA, 28 Ekim 2022)

TÜRKİYE YÜZYILI

TÜRKİYE YÜZYILI

İLETİŞİMİN YÜZYILI

TÜRKİYE YÜZYILI

DEĞERLERİN YÜZYILI

TÜRKİYE YÜZYILI

İSTİKRARIN YÜZYILI

TÜRKİYE YÜZYILI

DİJİTALİN YÜZYILI

TÜRKİYE YÜZYILI

İLETİŞİMİN YÜZYILI

TÜRKİYE YÜZYILI

DEĞERLERİN YÜZYILI

TÜRKİYE YÜZYILI

VERİMLİLİĞİN YÜZYILI

TÜRKİYE YÜZYILI

DEĞERLERİN YÜZYILI

TÜRKİYE YÜZYILI

Vizyon Belgesi Öncesi Siyasetin Durumu

"Kapsayıcı-kuşatıcı" bir dille farklı kesimleriyle tüm Türkiye'yi gelen yüzyılın şekillendirilmesi için yeni hamlelere davet edecek vizyon belgesinin "umuda ve birlikte yapmaya" odaklanması bekleniyordu. Cumhuriyet, demokrasi, medeniyetimiz, yerli-millî değerlerimize dayanma, iç ve dış vesayetle mücadele, bağımsızlık ve etkin küresel aktör olma gibi temaları bir araya getirecek bu vizyonun açıklanmasına muhalif gazetecilerin de çağrılması, Türkiye Yüzyılı söylemine uygun bir davranış oldu. Erdoğan'ın seçim kampanyasına erken ve hızlıca başlaması, muhalefet üzerinde bir psikolojik üstünlük kurmasıyla sonuçlanmıştı. Alevi açılımı ve başörtüsüne anayasal düzenleme ile siyaset alanını genişleten Erdoğan şimdi de "Türkiye Yüzyılı" ile kampanyasının söylem çerçevesini belirlemede ön aldı. Bu iddialı ve kapsayıcı söylemin karşısına 6'lı masanın bileşenlerinin ne koyabileceği, bundan sonraki tartışma konusu olacak.

Cumhurbaşkanı adayı konusunda geç kalan muhalefet temel politika ve vizyon belirlemede de yavaş kalıyor. Şimdiye kadar CHP tarafından seslendirilen "Cumhuriyetin ikinci yüzyılı" kavramlaştırması bir dönemlendirme tespitinden öteye geçmiyor, yani bir iddiayı içermiyor. "Cumhuriyet" temasının CHP'nin seçim söylemlerinde merkezi yerde olması sürpriz olmaz. Ancak Kılıçdaroğlu'nun bazen kullandığı "helalleşme" ve "yeniden inşa" vurguları ise henüz çok muğlak ve diğer muhalefet partilerinin onayını alabilir mi belli değil. Dahası, İYİ Parti ve HDP'nin "nasıl bir yeniden inşada" anlaşabileceği ise tümüyle belirsiz. Seçimlere yedi ay kala kampanyalar şekillenirken Cumhuriyeti sahiplenmenin ortak olacağı anlaşılıyor. Ancak Türkiye Yüzyılı'nda yükselişin yeni atılımları ile "yeniden inşa" mı yarışacak göreceğiz. Her halükarda "hangi Cumhuriyet" tartışmasının yaşanacağını tahmin edebiliriz.

Cumhuriyeti Yücelten "Türkiye Yüzyılı"

Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın "Türkiye Yüzyılı" vizyonunu paylaştığı Ankara Arena'da konuşması başlamadan önce dinletilen müzikler ve sergilenen görseller dikkat çekiciydi. Türkiye'nin farklı renklerine ama özellikle gençlere seslendiği görülen görsel malzeme yeni bir başlangıç arayışının ve söyleminin yansımalarıydı: "Gelin, yü-

 Cumhurbaşkanı ve AK Parti Genel Başkanı Recep Tayyip Erdoğan, Ankara Spor Salonu'nda düzenlenen AK Parti "Türkiye Yüzyılı" Tanıtım Toplantısı'na katıldı. (Murat Çetinmühürdar-TCCB/AA, 28 Ekim 2022)

Erdoğan'ın her hafta somut icraatlarla içini doldurduğu "Türkiye Yüzyılı" vizyonu iktidar lehine değişen siyasi havayı perçinleyecektir. TOGG'dan Karadeniz gazına ve Akkuyu nükleer reaktörüne uzanan bu gündemin kapsayıcı dille sürdürülmesi halinde muhalefetin dağınıklığı, iç çekişmeleri ve geç kalmışlığı daha da belirginleşir.

zümüzü hem doğruya hem batıya ama asıl Doğruya Doğru Dönelim." Erdoğan "Başlasın Türkiye Yüzyılı yarın değil, hemen şimdi" şarkısıyla sahneye geldiğinde katılımcıların coşkusu zirve yaptı. Beklendiği gibi Erdoğan'ın vizyon konuşması duygu, hizmet, ortak değerler ve gelecek hedefleri ile bezenmişti. Aşaföya'nın açılımasını küresel vesayete karşı çıkış olarak sunduğu noktada salonda alkışlar yükseldi.

Bir cümleyle özetlenecek olursa, Erdoğan'ın Türkiye Yüzyılı vizyonu "büyük ve güçlü Türkiye'nin inşasını hep birlikte tamamlama" çağrısı olarak ifade edilebilir. Yine, bu vizyonu katkılara açık bırakması ve herkesi 29 Ekim 2023'e kadar "konuşmaya, tartışmaya ve tekliflere" çağırması dikkatimi çeken hususların başında geldi. Bu çağırışı yaparken "birlikte inşa etme, yeni bir millî mutabakat zemini oluşturma, katılımcı demokratik Cumhuriyet kimliğiyle taçlandırma, siyasetin eksenini emek ve eser üzerine yeniden kurma, pozitif özgürlük, yükseliş dönemini başlatmak farklılıklarla zenginleşmek ve yankı odalarından çıkmak" gibi önerileri kullanması önemliydi.

Erdoğan'ın Türkiye Yüzyılı vizyonu konuşmasındaki temel argümanın "20 yılda Cumhuriyetimizin ilk asrının eksikliklerini giderme ve ikinci asrın hazırlıklarını tamamlamak" şeklinde olduğu görülüyor. Dolayısıyla bu ifade, Türkiye yüzyılı hayali için güçlü bir başlangıç yapma arzusunu yansıtır.

Hedefler arasında ülkemizi muasır medeniyet seviyesinin üzerine çıkarmak, akil, adil ve hakim bir güç haline getirmek ve en büyük 10 devlet arasına yükseltmek, kritik eşikte olan Türkiye'nin üst ligin ön sıralarında yer almasını sağlamak bulunuyor.

Cumhuriyetin yeni yüzyılını tanımlamak için Erdoğan'ın kullandığı temalar Arena'nın köşelerine de asılmıştı: Sürdürülebilirlik, huzur, başarı, güven ve istikrar, üretim, verimlilik, güç, dijital, iletişim, bilim, kalkınma, barış, değerler, haklı, şefkat, istiklal ve istikbal ve gençler...

Erdoğan'ın vizyon konuşması Selçuklu-Osmanlı-Cumhuriyet sürekliliğini kurmakla kalmıyor, kullandığı sembol ve kavramlarla Türk modernleşmesini tamamlama niyetini izhar ediyor. Dolayısıyla konuşmanın özü Cumhuriyetin ideallerini sahiplenerek yeni bir yükselme dönemine geçme amacıydı.

Aslında Erdoğan, siyasi mücadelesini Mustafa Kemal Atatürk ile başlayan Cumhuriyet projesinin tam merkezinde görüyor. Türkiye'yi iç ve dış vesayetlerden kurtararak küresel bir aktöre dönüştürme vizyonu sunuyor. Bu yaklaşımın muhalefet için bir meydan okuma teşkil ettiğini söyleyebilirim. Erdoğan'ın "yeni Kızılelma" olarak adlandırdığı Türkiye Yüzyılı vizyonu konuşmasında en iddialı bulduğum cümleyi tekrarlamak gerekirse: "Türkiye Yüzyılının, ülkemizle birlikte bölgemizden başlayarak dünyanın her yerine demokrasi, kalkınma, barış, refah götürececek bir devrimin de adı olduğunun muştusunu tüm insanlıkla paylaşıyoruz."

Erdoğan'ın Yol Haritası

Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın açıkladığı "Türkiye Yüzyılı" vizyonunu muhalefetin eleştirmesi şaşırtmadı. Aslında vizyonun yeni milli mutabakat, katılımcı demokratik Cumhuriyet kimliği, pozitif özgürlük, sosyal adalet, yankı odalarından çıkmak, farklılıklarla zenginleşmek, erdem ve adalet devleti gibi çağrılar olumlu görülse de muhalif yorumculardan "inandırıcılık" temelinde itirazlar yükseldi. "Bu saatten sonra kimseyi inandıramazsınız" argümanı etrafında toplanan eleştiriler, yirmi yıllık AK Parti iktidarının performansının "kutuplaştırma siyaseti yerine bütünleştirme siyasetini koyalım" önerisine uymadığını iddia ettiler. Daha insafli olanları ise "uygulamayı görelim" tavrı takındılar.

Bence muhalif gazetelerin temsilcilerini vizyon konuşmasına davet eden siyasi akıl bu tepkileri bekliyordu. Neticede iktidarda olmanın yükü ve sorumluluğu var. İlk muhalif tepkilerin inandırıcılık sorgulaması şeklinde olması AK Parti'nin kararlılığını azaltmamalı. Kapsayıcı bir dil ile konuşma ve kutuplaşmayı terk ederek bütünleşmeye, huzura ve birlikteliğe vurgu başta gençlerin olmak üzere tüm seçmen gruplarının arzusu.

AK Parti bir yandan zorlu şartlarda mücadele verebiliyor diğer yandan değişim kapıya geldiğinde buna uyum sağlayabiliyor. Böylece kendi hikayesini yeniden yazabilen bir parti olarak öne çıkıyor. Erdoğan'ın güçlü liderliğinin bir yansıması da bu yenilenme kapasitesinin yüksek olması.

 Türkiye'nin vizyon projeleri arasında yer alan Togg'un seri üretiminin yapılacağı Gemlik Kampüsü'ndeki açılış töreni, Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın gelişiyi başlattı. (Murat Çetinmühürdar-TCCB/AA, 29 Ekim 2022)

Aday konusunda geç kalan muhalefet, temel politika ve vizyon belirlemede de yavaş. CHP'nin "Cumhuriyetin ikinci yüzyılı" kavramlaştırması sadece bir dönemlendirme tespiti, yani bir iddiayı içermiyor. Kılıçdaroğlu'nun "helalleşme" ve "yeniden inşa" vurguları ise çok muğlak. Dahası, İYİ Parti ve HDP'nin "nasıl bir yeniden inşada" anlayabileceği tümüyle belirsiz.

Bu itibarla, AK Parti muhalefetin eleştirilerinin işe yarayan kısımlarını alarak kapsayıcı söylemini tahkim etmeli. Güncel siyasetin rekabetinin ve polemiklerinin kapsayıcı dilin önüne geçmesine müsaade etmemeli. Dahası, Erdoğan'ın "Türkiye Yüzyılı" konuşmasının toplumun tüm kesimlerini kapsayan "gelin 29 Ekim 2023'e kadar Türkiye Yüzyılını konuşalım" çağrısı ile bitmesi, muhalefetin eleştirilerini de içine alan yeni bir zemin oluşturuyor. AK Parti'nin öncülük ettiği gündem artık "hep birlikte Cumhuriyetin önündeki yüzyılı, yani geleceği konuşmak" üzerine. Bu gelecek için kimin hangi önerileri sunacağı ve bu tartışmanın nasıl yapılacağı 2023 seçimlerine giderken turnusol kağıdı fonksiyonu üstlenecek.

CHP'nin seçimlere "Cumhuriyetin ikinci yüzyılı" kavramlaştırmasıyla gitme yönelimi de hatırlandığında siyasetin ortak zemini "hepimiz için Cumhuriyet" üzerine olmalı.

Cumhuriyetin ideallerini benimsemek siyasetin ortak değeri ise tartışması da Türkiye gemisini günümüz dünyasının tehlikeli sularında hangi kaptanın yüzdürebileceğidir. Hangi vizyon, hangi ilke, hangi kadro ve hangi politikalarla ülkemizin geleceğe taşınabileceğidir. Bu tartışma geriye doğru değil ileriye doğru bir tartışma olmak durumunda. Son yirmi yılda dindarlar, Kürtler ve Aleviler açısından yaşadığımız normalleşme geriye kalan sorunlarımızı gelecek perspektifiyle çözmeyi gerekli kılıyor. Bu yarışta geçmişe bakıp reaksiyoner dille konuşan kaybeder. Umudu, refahı, kalkınmayı, özgürlüğü, katılımı ve adaleti öne çıkaran kazanır.

Cumhuriyetin adayını, vizyonunu erkenden belirlemekle önemli bir fırsat ele geçirdi. Erdoğan'ın her hafta somut icraatlarla içini doldurduğu "Türkiye Yüzyılı" vizyonu iktidar lehine değişen siyasi havayı perçinleyecektir. TOGG'dan Karadeniz gazına ve Akkuyu nükleer reaktörüne uzanan bu gündemin kapsayıcı dille sürdürülmesi halinde muhalefetin dağınlığı, iç çekişmeleri ve geç kalmışlığı daha da belirginleşecek.

Ev telefonuyla konuşun, sevdiklerinize kesintisiz kavuşun

Keyifli Konuşuran Kampanya ile evden
her yöne konuşmanın keyfine varın.

Her yöne
200 ^{DK}/_{AY}
HEDİYELİ
EV AVANTAJ
200 PAKETİ

İLK 12 AY
27 ^{TL}/_{AY}

SONRAKİ 12 AY
37 ^{TL}/_{AY}

Yeni gelen bireysel abonelerin 24 ay sözüne.

İlk 12 aylık indirimli ücretler ile kalan 12 aylık ücretler birbirinden farklıdır.

Kampanyadan Ev Avantaj 200 tarifesi'ne yeni gelen ve 24 ay söz veren bireysel aboneler yararlanacaktır. Taahhüt ihlalinde cayma bedeli yansıtılır. Taahhüt süresi sonunda güncel fiyatlar uygulanır. Damga vergisi ayrıca alınır. Ev Avantaj 200 tarifesi'nde sunulan aylık 200 dakika şehir içi, şehirler arası, 444 ve 3 haneli arama yönlerini kapsamaktadır. Kampanya kapsamında sunulan hediye 200 dakika ise şehir içi, şehirler arası, yurt içi GSM, uluslararası 1. kademe PSTN her yöne olarak sunulmaktadır. Faydalar devretmez, aşımolar tarife fiyatı üzerinden ücretlendirilir. Kampanya koşullarında değişiklik yapma hakkı saklıdır. Ayrıntılı bilgi için: www.turktelekom.com.tr

Türk Telekom
Değerli Hissettirik

AKSAKALLAR KONSEYİ
BAŞKANI
BİNALİ YILDIRIM:

**Türk
Devletleri
Teşkilatı'nın
Büyümesi
Mesuliyetimizi
Artırıyor**

SÖYLEŞİ: BURHANETTİN DURAN

Küresel krizin devam ettiği bu zor süreçte hem Türk devletlerinin bulunduğu coğrafyanın jeostratejik olarak hem de Türk devletlerinin hem kendi aralarında hem de dünya ile ilişkilerinin çok daha önem kazandığını görüyoruz. Türk dünyası için büyük öneme sahip olan Türk Devletleri Teşkilatı, önemli kararların alınacağı söylenen dokuzuncu zirvesini Özbekistan'ın Semerkant şehrinde 11 Kasım'da gerçekleştirecek. Türk devletlerinin geçen seneki zirveden bugüne neler yaptığını, yeni zirvede konu başlıklarının neler olduğunu ve Aksakalların bundan sonra neler yapacağını Aksakallar Konseyi Başkanı Binali Yıldırım'a sorduk. Geçirmiş olduğu trafik kazasına rağmen verdiği söze binaen bizleri cevapsız bırakmayan Sayın Binali Yıldırım'a tekrar geçmiş olsun diliyor, teşekkürlerimizi sunuyoruz.

Aksakallar Konseyi Başkanı olarak bir senedir görev yapıyorsunuz, sizin başkanlığınız sonrası daha etkin bir sürecin işlediği görüldü. Okuyucularımızın daha iyi anlaması açısından Aksakallar Konseyi'nin fonksiyonunu kısaca açıklayabilir misiniz? Sizin Aksakallar Konseyi Başkanı olarak geçtiğimiz bir yıllık süreçteki faaliyetleriniz hakkında bilgi verebilir misiniz?

Aksakallar, Türk töresinde ayrıcalıklı yeri olan kimselerdir. Zor zamanlarda, ihtilafli hususlarda, kritik kararlar alınması gereken noktalarda Aksakallar, Türk tarihinde hususi rol oynamış kimselerdir. Hanlar, Sultanlar dahi böyle zamanlarda Aksakallara müracaat etmiş ya da Aksakallar İcmasıyla meşveret etmiş, onların değerlendirmelerine kulak vermiştir.

Türk Devletleri Teşkilatı büyüyor ve güçleniyor. Üstlendiği sorumluluk her geçen gün daha da artıyor. Bölgemizde ve dünyada giderek daha fazla tanınan bir aktör haline geliyor. Bu itibarla, Türk tarihinin doğal bir yansıması olan Türk Devletleri Teşkilatı kurulurken de bu müessese hatırdan tutulmuş ve Teşkilatın önemli karar organlarından biri olarak tesis edilmiştir. Düzenli toplantılar yoluyla bir araya gelen Türk Devletleri Teşkilatı Aksakallar Konseyi, Teşkilatın bugünü ve geleceğiyle alakalı önemli tavsiyelerde bulunmuştur.

Bildiğiniz üzere, geçtiğimiz sene İstanbul'da düzenlenen 8. Türk Devletleri Teşkilatı Zirvesinde, devlet başkanlarımız bazı tarihi kararlar aldılar. Bunlardan biri de Aksakallar Konseyimizle alakalıydı. Alınan kararla Aksakallar Konseyimizin Yönetmeliği güncellendi ve yapısı güçlendirildi. Ümit ediyorum, Aksakallar Konseyi yeni yapısıyla önümüzdeki süreçte daha aktif ve yol gösterici bir rol oynayacak.

Türkiye olarak biz Aksakallar Konseyi'nin daha da güçlendirilmesi taraftarıyız. Aksakalların derin tecrübelerinin yürütülmekte olan iş birliğine önemli faydalar sağlayacağını, iş birliği projelerindeki bazı aksaklıkların giderilmesinde rol oynayabileceğini düşünüyoruz. Bu itibarla, 12 Kasım 2021'de İstanbul'da gerçekleştirilen tarihli İstanbul Zirvemizde Aksakallar Konseyi Yönetmeliği güncellenirken Devlet Başkanlarımızca imzalanan yeni yönetmelik çerçevesinde ben de Aksakallar Konseyi'nin Başkanı olarak dört yıllığına atandım. Konseyde diğer dört tam üyemizin saygıdeğer Aksakalları da yer alıyor.

Tabiatıyla bu Aksakallar Konseyinin de sorumluluğunu artıran bir gelişme. Aksakallar olarak alacağımız kararlarla, vereceğimiz tavsiyelerle, gerçekleştireceğimiz çalışmalarla Teşkilatımızın yükselişine destek olmamız gerekiyor. Aksakallar Konseyimizin her bir üyesi derin tecrübeye sahip bireylerden oluşmakta. Bu potan-

siyelden istifade etmeliyiz. Zaten, devlet başkanlarımızın İstanbul Zirvesi'nde aldıkları kararın arkasında da bu hakikat yatmaktadır. Devlet Başkanlarımız Aksakallar Konseyinin tecrübesinin Teşkilatın yürütmekte olduğu iş birliği projelerine katkıda bulunmasını arzu ediyor. Bu itibarla, bizler de önümüzdeki süreçte, Sekreteryamızla eşgüdüm ve iş birliği içinde devlet başkanlarımızın çizdikleri istikamet doğrultusunda Türk dünyasını daha da yükseltmek ve birbirine yakınlaştırmak gayesiyle çalışmalarımızı yoğunlaştıracacağız.

Bu süreçte Aksakallar Konseyi olarak Türk Devletleri Teşkilatı çatısı altında yürütülmekte olan iş birliği projelerine somut katkılar sağlama imkanları bulmaktayız. Sayın Cumhurbaşkanımızın zirve toplantısında ifade ettiği üzere, özellikle ülkelerimiz arasındaki ulaştırma iş birliği çalışmalarına destek olmaktan büyük memnuniyet duyuyoruz. Buna ihtiyaç duyulacak başka alanları da eklemek mümkün tabii. Yönetmelik gereği, Devlet Başkanlarımız ya da Dışişleri Bakanları Konseyimiz de bize doğrudan bazı görevler tevcih edebilirler.

Aksakallar olarak Türk Devletleri Teşkilatının hedefleri doğrultusunda bunların hızlıca hayata geçirilmesi, yeni önerilerle beraber güçlendirilmesi hususunda yapabileceğimiz çok iş var. Aksakallar Konseyinin yapısını bu amaçlar doğrultusunda daha nitelikli hale getirmemiz gerekiyor.

Ümit ediyorum ki Aksakallar Heyeti yeni yapısıyla önümüzdeki süreçte daha aktif ve yol gösterici bir rol oynayacak. Türk Devletleri Teşkilatı'nın büyümesi mesuliyetimizi de artırıyor. Bu Aksakallar Konseyinin de sorumluluğunu artıran bir gelişme. Aksakallar olarak alacağımız kararlarla, vereceğimiz tavsiyelerle, yapacağımız çalışmalarla Teşkilatın yükselişine destek olmamız gerekiyor.

GİRİŞİMLERİMİZİ, TECRÜBELERİMİZİ TÜRK DÜNYASINA AKTARMAYA HAZIRIZ

Türkiye'nin bölgedeki etkisini ve önemini görüyoruz; peki Türk Devletleri Teşkilatı için Türkiye'nin önemi nedir? Gittiğiniz yerlerde, yaptığınız farklı görüşmelerde Teşkilatla ilgili nasıl dönüşler alıyorsunuz? Aksakallar Konseyi'nden beklentiler nelerdir?

Dediğiniz gibi Türkiye Cumhuriyeti olağanüstü tarihi birikime sahip ve coğrafi olarak oldukça önemli bir yerde konumlanmış, bölgesinde lider, dünyada söz sahibi bir devlettir. Tarihinden aldığı güçle, bir asra yakın cumhuriyetin yetiştirdiği değerler üzerinden yoluna emin adımlarla devam etmektedir. Nitekim 2023 senesi Türkiye Cumhuriyeti'nin 100. yılını kutladığımız sene olarak tarihe geçecektir.

Türkiye'nin sahip olduğu zenginliklerin temelinde güçlü ekonomik girişimler ve gelişime açık pazarları yatmaktadır. Özgürlükçü bir ekonomik anlayışın gelişmesini müteakip bu gelişime ve dönüşüme ayak uyduran Türkiye, özellikle son 20 senede bankacılık ve finans alanında büyük gelişimler göstermiştir. Ekonomik dönüşümleri takip eden, para piyasalarının dengesini sağlamayı başaran ve dünyayla rekabet edecek ithalata ve ihracata sahip bir Türkiye'nin inşası için gece gündüz çalışmaktayız. Bunun meyvelerini de yakın zamanda toplayacağımıza inancım tamdır. Ekonomi alanındaki girişimlerimizi tüm Türk Dünyası ile paylaşmaya ve bu konudaki engin tecrübemizi aktarmaya daim hazırız.

Bunun dışında bildiğiniz gibi ekonomik altyapımızı destekleyen bir diğer faktör de ulaştırma alanında yaptığı-

mız yatırımlarımızdır. Yine özellikle son 20 yılda gerek kara yolları gerekse de demir yollarında yaptığımız atılımlar oldukça güçlü geri dönüşler sağladı. Türkiye'nin dört bir yanında kara yollarının yüksek kalitede inşası, hızlı tren projeleri, tüneller ve metro ağları bunlara örnek olabilir. Keza Yavuz Sultan Selim, Osmangazi ve 15 Mart Çanakkale Köprüsü gibi mega projeler hem Türkiye'yi hem de Avrupa'ya Asya'ya bir kez daha bağlamıştır. Alanında lider olan ve Türkiye'nin gücünü simgeleyen muhteşem bir eser olan yeni İstanbul Havalimanı da bu atılımlarımızın en büyükleri arasına girmektedir. Nitekim altyapı alanındaki tecrübelerimizi yıllardır kardeşlerimizle paylaşmakta ve kardeş ülkelerimizde de büyük projelerin yapımını Türk şirketlerimiz aracılığıyla üstlenmekteyiz.

TÜRK DÜNYASINA YEŞİL ÇABALAMIZLA DA ÖRNEK OLACAĞIMIZA EMİNİM

Geçen zirvemizin teması olan yeşil teknolojiler ve dijital çağda akıllı şehirler, çevre kirliliği ve iklim değişikliğiyle mücadele konularında Türkiye olarak daima hassasiyet gösterdik. Paris İklim Anlaşması'nı onaylayıp, yürürlüğe koyarak iklim değişikliğiyle mücadele ve uyum noktasında yeni bir dönemin kapılarını açtık. Dönem başkanlığımız süresince bu küresel meselede çok taraflı iş birliğinin geliştirilmesi için yoğun çaba harcadık. Bu adımlarımızı bölgemizin dijital çağda çevreye en duyarlı şekilde inkişafı için uzun soluklu bir çabanın ilk adımı olarak nitelendiriyoruz. Türk dünyasında da bu çabalarımızla örnek olacağımıza eminim.

Siyasi olarak bugün Türkiye'nin kat ettiği yol da önemli. Yüzyıllık Cumhuriyet tecrübemize karşılık kardeş ülkelerimizin genç demokrasilerini desteklememiz gerektiğinin farkındayız. Artık Cumhurbaşkanlığı sistemi ile beraber Türkiye'nin çok partili döneme geçmesinden bu yana en stabil ve güvenilir idari rejimi oturttuğunu

Öngördüğümüz hedeflere ulaşarak ve Zengezur Koridoru'nun aktif bir şekilde Orta Koridor'a entegrasyonunu sağlayarak enerji taşıma maliyetlerinin düşürülmesi ve kadim jeopolitik ve jeoekonomik varlığımızın güçlendirilerek hem tüm insanlığın enerji sorununa kritik bir çözüm alternatifini geliştirmiş hem de Teşkilatımızın bölgesel ve küresel manada edindiği yerini vazgeçilmez bir aktör olarak sağlamlaştıracaktır.

söyleyebilirim. Hem içeride hem dışarıda birçok zorluk ve düşmanla karşı karşıya gelen Türkiye, demokrasi-sini korumak için de özellikle son senelerde hem halkı hem hükümetiyle büyük çaba sarf etmiştir. Milletimizin teveccühü ve gayretiyle emin adımlarla yürüdüğü-müz bu yolda demokrasimizin kazanımlarını ve güçlü Türkiye'nin tecrübelerini paylaşmaya daim hazırız.

Hem Türk Devletleri Teşkilatımızın hem de Teşkilat bünyesinde faaliyet gösteren Aksakallar Konseyinin halklarımız tarafından benimsendiğini her fırsatta memnuniyetle müşahede ediyoruz. Gerek resmi toplantılarımız gerekse de Aksakallar Konseyi Başkanı olarak belli görüşmeleri gerçekleştirmek amacıyla Türk Devletlerine yaptığımız ziyaretlerde resmi muhataplarımızın yanı sıra halktan kardeşlerimizin de bizlere göstermiş oldukları ilgi ve samimiyet, bizleri oldukça gururlandırmakta ve Türk dünyası adına büyük sorumluluklarımız olduğunu her seferinde bizlere hatırlatmaktadır. Bu manada Teşkilatımız ve Konseyimiz lehine oldukça müspet geri dönüşler aldığımızı ifade edebilirim.

DOĞU İLE BATI'YI BİRLEŞTİREN BİZİZ, İPEK YOLU DESENİZ YİNE BİZDE

AK Parti hükümetlerinde yaklaşık 11 yıl Ulaştırma Bakanlığı yaptınız. Aksakallar Konseyi Başkanı olarak Türk dünyasında ulaşım ve taşımacılık gibi konularda, örneğin Orta Koridor konusunda herhangi bir girişiminiz veya planlamanız var mı?

Ülkemizde uzun yıllar hizmet verme fırsatına eriştiğimiz ulaştırma konusundaki tecrübelerimizi, Aksakallar Konseyi Başkanı olarak tüm Türk dünyası lehine değerlendirme imkanı bizim için ayrıca memnuniyet vericidir. Elbette Türk Devletleri Teşkilatı "birlikte daha güçlü" yarınlara erişme gayesi ile muhtelif alanlarındaki iş birliklerini hayata geçirmektedir. Bizim için çok büyük bir önemi haiz bulunan bu Teşkilatı ortaya çıkaran gayeleri düşündüğümüzde ve sayısız iş birliği fırsatlarını değerlendirdiğimizde kat etmemiz gereken uzun bir yolumuzun olduğunu idrak etmemek elde değil. Ancak elbette her yolun olduğu gibi, bizim yolumuzun da bir haritası, pusulası olmalı. Bu bağlamda devlet başkanlarımız içerik olarak oldukça stratejik olan "Türk Dünyası 2040 Vizyonu" belgesini kabul etmişlerdir. Bu belge, Türk dünyasının potansiyelini hayata geçirecek bir kurumsal yapıya kavuşmasını sağlayacak en önemli temeldir.

2040 Vizyon belgemizin gümrük ve ulaştırma gibi ekonomilerimizi derinden etkileyecek iki önemli hattı vardır. Ulaştırma konusu çok hassas. Bunu ben bizzat devlet başkanlarıyla olan ikili görüşmelerimde de deneyimledim. Başkanlarımız bu konuya özel ilgi göstermektedirler. Elbette bunun sebebi devletlerimizin çok ama çok önemli güzergah üzerinde olmasıdır. Doğu ile Batı'yı birleştiren biziz; göç yolları deseniz, İpek Yolu deseniz yine bizde. Enerji kaynaklarımız da çok şükür zengin. Peki bu zenginliklerden neden tam

Semerkant'ta gerçekleştirilecek Türk Devletleri Teşkilatı Zirvesi ikili ve çok taraflı ilişkilerimizde yeni bir yükseliş dönemini başlatacaktır inşallah. Bu Özbekistan'ın ev sahipliğinde düzenlenecek ilk Türk Devletleri Teşkilatı Zirvesi olacak. Liderlerimiz bir araya gelecek, önemli kararlar alınacak. İstanbul Zirvesinde alınan stratejik kararları tamamlayan mahiyette önemli kararlar olacak bunlar.

olarak faydalanamayalım? Bu yüzden ben de devletlerimiz de Orta Koridor adı verdiğimiz Trans-Hazar hattına çok büyük önem atfetmekteyiz. Dünyadaki gelişmeleri esasen de bölgemize yakın çatışmaları göz önüne alırsak, elimizden geldiği kadar Orta Koridoru geliştirmeye ve tanıtmaya çalışmalıyız. 2040 Vizyon belgesi de bunu söylüyor. Başkanlarımızın da iradesi bu yönde.

Lojistik maliyetler maalesef fazla. Bu yüzden transit geçiş ücretlerini, Ro-Ro fiyatlarını aşağı çekmek, izinleri kolaylaştırmak, standartlaştırmak bizim için şart. Bu sorunların giderilmesi, Orta Koridorun iyi çalışması ve kabul edilmesi için olmazsa olmazımız. Türk Devletleri Teşkilatı çatısı altında müzakereleri devam eden çok taraflı "Uluslararası Kombine Yük Taşımacılığı Anlaşması"nın imzalanması da lojistik sıkıntılarını gidermek için bir diğer çözümümüz olacaktır.

Karabağ'da muzaffer Cumhurbaşkanı İlham Aliyev liderliğinde ve Türk dünyasının dayanışmasına örnek olacak bir zafer kazanan Azerbaycanlı kardeşlerimiz de bugün burada. İnşallah Zengezur Koridoru'nun faaliyete geçmesi de Orta Koridordaki taşımaların maliyetini daha da aşağı çekecek, üçüncü ülkelere olan bağımlılığını azaltacaktır.

TÜRK DEVLETLERİNİN BİRBİRLERİYLE EKONOMİK BAĞLARINI GELİŞTİRMESİ ŞART

Tabii biliyorsunuz, maalesef hala ülkelerimiz arasındaki ikili ticaret hacmimiz gerçek potansiyelimizin çok altında. Ülkelerimizin dünyayla yaptıkları dış ticaret yaklaşık 700 milyar dolar. Ancak bunun sadece 20 milyar doları kendi aramızdaki ticaretimizi oluşturuyor. Bu da yaklaşık yüzde 3 gibi küçük bir orana tekabül ediyor. Bu rakamları geliştirmemiz artık şart.

Bu minvalde kardeşlerimizle iş birliği ve karşılıklı danışık içerisinde e-ticaret ve yatırımlar ve hiz-

metler sahasında Serbest Ticaret Anlaşması taslaklarını hazırlamaktayız. Ayrıca aramızdaki ekonomik bağları güçlendirecek ve en önemlisi işlerimizi hızlandıracak Ticareti Kolaylaştırma Stratejimiz de hazır.

Bugüne kadar hem orta ve küçük ölçekli firmalarımız hem de yatırım ve altyapı için fon arayan ülkelerimiz farklı yerlerde çözümler aramaktaydı. Ancak biz artık buna bir dur diyeceğiz. Kardeşe kardeş eli uzatan bir yapıyı inşa ediyor, inşallah Türk Yatırım Fonunu kuruyoruz. Bundan sonra projelerimiz de finansmanımız da dayanışma ile değer kazanacak. Dolayısıyla Türk Yatırım Fonu'nun ihdasıyla lojistik alanın desteklenmesini öngörmekteyiz.

Hazır olan "Türk Devletleri Teşkilatı Üye Devletleri Hükümetleri Arasında Basitleştirilmiş Gümrük Koridoru Kurulmasına İlişkin Protokol"ünün kardeş halklarımızın uzun yıllardır beklediği gümrük sorunlarının çözümüne büyük katkısı olacağına yürekten inanıyorum.

AVRUPA'NIN ENERJİ GÜVENLİĞİ ARTIK BİZDEN SORULUYOR

Türk dünyasında dikkat çekici derecede büyük enerji kaynaklarına sahip ülkeler var diğer tarafta ise enerji açığı çeken bir kıta var. Bunların arasındaki güzergahın kilit noktasında yer alan bir Türkiye var. En son İstanbul Zirvesi'nde de bu durum gündeme gelmişti. Avrupa'ya enerji aktarımı ile ilgili olarak Türk Devletleri Teşkilatı'nda, sizin de bulunduğunuz Aksakallar Konseyi'nde ya da diğer birimlerde yapılan çalışmalarından bahsedebilir misiniz?

Enerjide ülkelerimiz zengin. Buna rağmen hala tam olarak potansiyelimizi açığa çıkaramamaktayız. Bakü-Tiflis-Ceyhan, Bakü-Tiflis-Erzurum, Güney Gaz Koridoru ve bileşenleri TANAP ve TAP gibi stratejik enerji altyapı projeleri geliştirecek de hala gidecek çok yolumuz var. Biliyorsunuz, Avrupa'nın enerji güvenliği artık aynı zamanda bizden de sorulmakta. Bu doğrultuda çalışıyoruz. Nitekim Almatı'da kabul edilen "2023-2027 için TDT Enerji İşbirliği Programı" ve kurulan "TDT Enerji Koordinasyon Komitesi" de bunu doğrulamakta.

Tarihi olarak da İpek Yoluna hükmetmiş, oldukça zengin enerji ve insan kaynakları olan ülkelerimizin kalkınması ve insanların refah içinde yaşamasının önündeki engelleri yok etmeliyiz. Teşkilat olarak ana amaçlarımızdan birisi de budur. Bölgemizde yaşanan gelişmeler bu durumu desteklemektedir. Avrasya coğrafyasının jeopolitik ve jeoekonomik değeri yükselmektedir. Stratejik ulaştırma ve enerji hatları ülkelerimiz üzerinden geçmekte, küresel gündemi oluşturan pek çok sorun ve mesele ya bizzat komşularımızda ya da sınırlarımızın çok yakınında meydana gelmektedir. Bu ülkelerimizin stratejik konumuna ve Türk devletleri arasındaki dayanışmanın ne kadar gerekli olduğuna işaret etmektedir. İhdas edilen Komite ve İşbirliği Programından da maksat elbette Türk dünyası olarak sahip olduğumuz miras ve potansiyeli en etkili şekilde değerlendirmektir.

Avrasya coğrafyasının jeopolitik ve jeoekonomik değeri yükselmektedir. Stratejik ulaştırma ve enerji hatları ülkelerimiz üzerinden geçmekte, küresel gündemi oluşturan pek çok sorun ve mesele ya bizzat komşularımızda ya da sınırlarımızın çok yakınında meydana gelmektedir. Bu ülkelerimizin stratejik konumuna ve Türk devletleri arasındaki dayanışmanın ne kadar gerekli olduğuna işaret etmektedir.

Böylelikle Türk devletleri olarak birlikte büyüyerek bölgesel ve küresel manada devletlerimizin halihazırda sahip oldukları stratejik konumları güçlendirmeyi arzuluyoruz.

Umuyoruz ki öngördüğümüz hedeflere ulaşarak ve Zengezur Koridoru'nun aktif bir şekilde Orta Koridor'a entegrasyonunu sağlayarak enerji taşıma maliyetlerinin düşürülmesi ve kadim jeopolitik ve jeoekonomik varlığımızın güçlendirilerek hem tüm insanlığın enerji sorununa kritik bir çözüm alternatifi geliştirmiş hem de Teşkilatımızın bölgesel ve küresel manada edindiği yerini vazgeçilmez bir aktör olarak sağlamlaştıracaktır.

GIDA TEDARİK HATLARI VE SÜRDÜRÜLEBİLİR TARIM İÇİN ÖNLEMLERİN KALICI HALE GETİRİLMESİNE ÇALIŞIYORUZ

Yine küresel ekonomik kriz başlıklarıyla devam etmek gerekirse dünyada enerjiyle birlikte gıda krizi de yaşanıyor. Türk dünyasının çatı kuruluşu olan Teşkilat ve Aksakallar Konseyi'nin bu bağlamda Türk devletleriyle birlikte aldığı tedbirler, çalışmalar var mı? Yeni dönem stratejisi nedir?

Dünyamızı aynı zamanda gıda krizi de tehdit ediyor. Bölgemizde yaşanan gelişmeler; savaşlar, gıda ve tedarik krizleri, yüksek enflasyon ve benzeri ekonomik problemler, salgınlar, kardeş Türk devletleri arasındaki iş birliğine bugün, dünden çok daha fazla ihtiyaç duyulduğunu göstermektedir. Özellikle belli çatışma denklemlerinin uzantısı olarak zaman zaman nükseden ve ülkelerimizin aktif rol oynamasıyla büyümesi önlenen gıda krizlerinin önüne geçilemeyerek daha büyük bir kapsamda vuku bulması halinde, bölgesel düzeyde sınırlı kalmayarak, tüm dünyayı tehdit eden yüksek enflasyon ve benzeri olumsuzlukları tetikleyerek, geri döndürülemez sonuçlarının ortaya çıkabileceğini biliyoruz. Bu

nedenle gıda krizinin önlenmesine belki de diğer her husustan daha fazla önem vermekteyiz. Bunun için gıda tedarik hatlarının etkin ve işler tutulmasının yanı sıra başta sürdürülebilir tarım olmak üzere bir dizi önlemin kalıcı hale getirilmesinin üzerinde duruyoruz.

Ülkelerimizin potansiyeli bu konuda da çok büyük. Geçtiğimiz Temmuz'da toplanan Tarım Bakanlarımız artık bu konuda çalışmalarına başladılar. Ayrıca Gözlemci Devletimiz Macaristan'ın büyük katkılarıyla iklim değişikliğine karşı duruşumuzu gösteren kuraklık ve susuzluk ile ilgili bir kurum kurmaktayız. Belki de yüzyılımızın en büyük küresel sınavı olarak karşımızda duran iklim sorunu da gıdadan güvenliğe, bölgesel ve küresel huzurun teminatı olan birçok unsuru doğrudan ve dolaylı olarak tehdit etmesi yönüyle öncelikli önlem sahalarımızdan biridir. Bu yüzden önümüzdeki süreçte gıda ve su kıtlığı, açlık, enerji fiyatlarındaki sert yükseliş, küresel ısınma, kitlesel göçler, toplumsal eşitsizlik ve ayrımcılık gibi ciddi sonuçlar doğuran tehdit ve sınavlara karşı kapsamlı adımları atmaya devam edeceğiz.

2040 Vizyonu, üye devletler arasında yeni ve daha dinamik bir ortaklığa işaret etmektedir. Vizyonun uzun vadeli hedeflerini takiben, Türk Devletleri Teşkilatı'nın gelecekteki çalışmaları beş yıllık strateji programları etrafında yapılandırılacak ve destekleyici eylem planları ile kolaylaştırılacaktır. Bunların ilki, "2022-2026 Strateji Belgesi"dir. 2026 hedefleri, Teşkilatın kuruluşundan bu yana en iddialı olanlardır.

"TÜRK TİCARET EVLERİ"YLE ÜYELERİMİZİN TİCARET HACİMLERİNİ GENİŞLETECEĞİZ

Türk Devletleri Teşkilatı'nın ekonomik ve sektörel iş birlikleri çerçevesinde yürüttüğü çalışmaların olduğundan bahsettiniz. Bu çalışmalar doğrultusunda Türk dünyasındaki örgütlenme ve bütünleşme süreçlerinin hangi aşamalarını geçtik, önümüzde kat edeceğimiz ne kadar bir yol var?

Ekonomik ve sektörel iş birliklerinin kurulması ve güçlendirilmesi, bu vesileyle gelişen ilişkilerin hem ülkelerimizin kendi ekonomilerine hem de Türk dünyası olarak total ticaret hacmine katkıda bulunması için süregelen çalışmalarımız devam etmektedir. Bildiğiniz üzere Türk Devletleri Teşkilatı'nın ilişkili kuruluşlarından olan Türk İş Konseyi ve Türk Ticaret ve Sanayi Odası'nın varlığı, bu alandaki iş birliğine verilen önemin en büyük göstergeleridir. 2011'de kurulan Türk İş Konseyi, çeşitli iş toplantıları, forumlar ve konferanslar aracılığıyla Türk devletleri arasındaki ekonomik ilişkilerin artırılmasını ve iş çevreleri arasındaki iş birliğinin geliştirilmesini amaçlamaktadır.

Türk Ticaret ve Sanayi Odası ise 2019'da Türk devletleri ile iş çevreleri arasındaki iş birliğini desteklemek ve böylece ekonomik entegrasyon ve sosyal uyum ile kalkınmayı daha ileri bir seviyeye taşımak amacıyla kurulmuştur. TCCI, Türk Devletleri Teşkilatı çatısı altında yürütülen ve Devlet Başkanları Konseyi tarafından üye devletler arasında ticaret rakamlarını artırmaya yönelik sürdürülebilir iş programları ve projeleri geliştirmekle görevlendirilen temel bir ekonomik iş birliği mekanizmasıdır. TCCI Üye Oda Başkanları, 2 Kasım 2020'de Bakü'de "Azerbaycan'da Sosyal ve Ekonomik Kalkınmada Yeni Bir Dönem" temasıyla bir araya gelmiştir. Türk iş dünyası temsilcileri, Azerbaycan'ın Karabağ'da kurtarılmış topraklarının sosyo-

ekonomik gelişimi hakkında görüş alışverişinde bulunmuşlar. Görüşmenin ardından Türk dünyasının Karabağ'daki savaştan etkilenen Azerbaycan halkına verdiği desteğin bir ifadesi olarak, Berde şehrine malzeme ve teçhizat taşıyan bir Yardım İkmal Kamyonu gönderilmiştir. TDT Sekreterliği, TCCI üye kuruluşlarını üye ülkeler arasında karşılıklı ticareti, yatırımları ve girişimciliği teşvik edecek yeni bir mekanizma olarak "Türk Ticaret Evleri" kurma girişimlerini desteklemeye davet etmiştir. Taraflar bu girişimi memnuniyetle karşılayarak, fizibilite çalışmasının taslağını ve bu projenin gerçekleştirilmesine yönelik diğer faaliyetlerin eylem planını hazırlamak için bir çalışma grubu oluşturulmasını kararlaştırmışlardır.

Türk Devletleri Teşkilatı üye devletlerinin ekonomik potansiyelini ortaya koyan ve bölgedeki gelecek ekonomik iş birliği için kilit bir unsur olarak ticaret konusunu gündeme getiren "Türk Ticaret Evleri"nin kurulmasına ilişkin "Kavram Belgesi" Türk Devletleri Teşkilatı Sekreteryası tarafından hazırlanmıştır. Aynı zamanda bu belge, Türk ticaret evlerinin hedeflerini, ana faaliyetlerini ve işlevlerini de tanımlamaktadır. "Türk Ticaret Evleri"nin kurulması, üye devletlerin ticaret hacimlerini genişletmelerine, ihracat sürecini kolaylaştırmalarına ve birbirlerinin pazarlarındaki konumlarını güçlendirmelerine yardımcı olmada önemli bir rol oynayacaktır. Türk Ticaret Evleri'nin yukarıda bahsedilen konseptinin Azerbaycan uygulaması ve modeli baz alınarak hazırlandığı dikkate alınarak, Sekreteryaya Azerbaycan İhracat ve Yatırım Geliştirme Vakfı (AZPROMO) ile yakın iş birliği içinde şu anda Bakü'de ilk Türk Ticaret Evi pilot projesini kurmak için çalışmaktadır.

Bu vesileyle bazı rakamları zikretmek gerekir ki Türk Devletleri Teşkilatı çatısı altında bugüne kadar 500'ün üzerinde iş adamının katıldığı 6 İş Konseyi toplantısı ve 5 İş Forumu toplantısı gerçekleştirilmiştir. Ayrıca üye ülkelerin girişimcileri için 3 yuvarlak masa toplantısının yanı sıra yatırımcılar için bir teknik ziyaret düzenlenmiş,

ulusal ticaret ve sanayi odaları arasında çeşitli deneyim paylaşım programları yapılmıştır. Yakın zamanlarda, 10 Eylül 2021'de Bakü'de "Azerbaycan'ın kurtarılmış Karabağ bölgesinin restorasyonu ve geliştirilmesine adanmış" Türk İş Forumu düzenlenmiştir. Ayrıca iş temsilcileri inşaat, tarım ve gıda, yenilenebilir enerji, hafif sanayi, turizm, madencilik, e-ticaret gibi çeşitli alanlarda B2B görüşmeleri gerçekleştirmiştir.

SEMERKANT'TA İSTANBUL ZİRVESİNİN STRATEJİK KARARLARI TAMAMLANACAK

Dokuzuncu zirvesi Özbekistan'da gerçekleştirilecek olan Türk Devletleri Teşkilatı'nın 2040 Vizyonu ve 2022-2026 Stratejik Yol Haritası çalışmaları çerçevesinde bu sene neler yapıldı ve gelecek için plan nelerdir? Aksakallar Konseyi'nin bu planlamadaki rolü nedir?

11 Kasım 2022'de medeniyetimizin kadim merkezlerinden olan Semerkant'ta gerçekleştirilecek Türk Devletleri Teşkilatı Zirvesi ikili ve çok taraflı ilişkilerimizde yeni bir yükseliş dönemini başlatacaktır inşallah. Bu Özbekistan'ın ev sahipliğinde düzenlenecek ilk Türk Devletleri Teşkilatı Zirvesi olacak. Liderlerimiz bir araya gelecek, önemli kararlar alınacak. Tarihi İstanbul Zirvesinde alınan stratejik kararları tamamlayan mahiyette önemli kararlar olacak bunlar. "Ticaret Kolaylaştırma Stratejisi", "Hizmetler ve Yatırımlar alanında Serbest Ticaret Anlaşması", "Gümrük İşlemlerinin Kolaylaştırılması", "Uluslararası Kombine Ulaştırma Anlaşması", "Türk Yatırım Fonunun Kurucu Anlaşması" Zirvede devlet başkanlarımızın onayına sunulacak. Ayrıca, İstanbul Zirvesinde onaylanan "Türk Dünyası 2040 Vizyonu" belgesi çerçevesinde hazırlanan "2022-2026 Strateji Belgesi" de liderlerimiz tarafından Semerkant Zirvesinde onaylanacak.

Türk Dünyası 2040 Vizyonu üye devletlerin dayanışması, gelişimi ve sektörel yaklaşması için uzun vadeli bir bağlam sunuyor. Ekonomik açıdan, üye devletlerin ticari iş birliğinin derinleştirilmesi, Türk yatırım alanının oluşturulması, dijital entegrasyonun gerçekleştirilmesi, ulaşım ve enerji bağlantısının genişletilmesi, ülkelerin bölge içi hareketliliğinin sağlanması beklenmektedir.

Türk Dünyası 2040 Vizyonu (Vizyon 2040), üye devletlerin dayanışması, gelişimi ve sektörel yakınlaşması için uzun vadeli bir bağlam sunmakta. Siyasi açıdan, üye devletlerin dış politikalarda uyum oluşturması, uluslararası konularda bir grup olarak hareket etmesi ve küresel siyaset sahnesinde karşılıklı desteği sağlaması öngörülmektedir. Ekonomik açıdan, üye devletlerin ticari iş birliğinin derinleştirilmesi, Türk yatırım alanının oluşturulması, dijital entegrasyonun gerçekleştirilmesi, ulaşım ve enerji bağlantısının genişletilmesi, ülkelerin bölge içi hareketliliğinin sağlanması beklenmektedir.

2026 STRATEJİSİNDE YER ALAN HEDEFLER, TEŞKİLATIN KURULUŞUNDAN BU YANA EN İDDİALİ OLANLARDIR

Bu bağlamda 2040 Vizyonu, üye devletler arasında yeni ve daha dinamik bir ortaklığa işaret etmektedir. Vizyonun uzun vadeli hedeflerini takiben, Türk Devletleri Teşkilatı'nın gelecekteki çalışmaları beş yıllık strateji programları etrafında yapılandırılacak ve destekleyici eylem planları ile kolaylaştırılacaktır. Bunların ilki, "2022-2026 Strateji Belgesi"dir. 2026 Stratejisinde yer alan hedefler, Teşkilatın kuruluşundan bu yana en iddialı olanlardır. Bu nedenle, 2022-2026 ufkunun Türk Devletleri Teşkilatı'nın çalışmalarında önemli bir kilometre taşı temsil etmesi beklenmektedir. Strateji 2026'nın faaliyetlerimizi daha sistematik, daha öngörülebilir ve Zirve deklarasyonları ile daha uyumlu hale getirme şansı sunduğunu da belirtmek isterim.

Bu minvalde, bizler de Aksakallar Konseyi olarak misyonumuzu daha iyi yerine getirmek ve amaçlarımıza ulaşmak adına gerekli koşulları sağlamak için mümkün olan her türlü çabayı göstereceğiz. Konseyimiz, tüm üye devletlerin ortak çıkarlarına hizmet etmeye ve onlarla daha sağlam

ve daha şeffaf ilişkiler kurmaya devam edecektir.

ORTAK ALFABENİN EN YAKIN ZAMANDA OLUŞTURULMASI İÇİN ÇALIŞMALARIMIZ SÜRÜYOR

Türk dünyasında merak edilen diğer bir konu da ortak alfabe meselesi. Ortak alfabeğe geçiş süreciyle ilgili şimdiye kadar neler yapıldı? Devam eden gelişmelerle birlikte önümüzdeki dönem için nasıl bir yol çiziliyor?

Takdir edileceği üzere ortak alfabe büyük bir hassasiyetle üzerinde durduğumuz çok mühim bir meseledir. Ortak alfabeğe geçişle kültür hayatımızın yadsınmaz düzeyde zenginleşeceğini ve ortaklaşacağını öngörmekteyiz. Bu nedenle Türk Dil Kurumunun kuruluşunun 90. yıl dönümü vesilesiyle bu yıl, Türk Dünyası Kültür Başkentimiz Bursa'da gerçekleştirilen "Türk Dünyası Ortak Alfabe Çalıştayı"nın sonuçları hepimizi heyecanlandırmıştır. Bizzat iştirak ederek oturma başkanlığını icra ettiğimiz bu anlamlı etkinlikte Türk devletlerden gelen bilim insanlarının aktif katılımı ile ortak alfabeğe geçiş süreçlerinin hızlandırılması ve uygulamanın yaygınlaştırılmasına yönelik bir ortak irade ortaya çıkmış ve bilimsel sunum ve tartışmalar neticesinde Türk Devletleri Teşkilatına sunmak üzere aşağıdaki kararlar alınmıştır:

- Türk dünyası ortak alfabenin uygulamaya geçilmesi çalışmaları için Türk Devletleri Teşkilatı bünyesinde "Ortak Alfabe Komisyonu" kurulması komisyonun ilk toplantısının Ekim ayı içerisinde Kırgızistan'da yapılması uygun olacaktır.
- Bu komisyon TDT ülkelerinin dil ile ilgili resmi kurumlarının önerilecek ikiye üyeden oluşmalıdır.
- Kurulacak bir komisyonun TDT Aksakallar Konseyine ortak alfabe ve ondan üretilecek

ulusal alfabeler ile ilgili rapor hazırlanması.

- Bu komisyonun TDT ülke-lerinde ortak alfabe konusunda yapılan çalışmaları gözlemlenmesi ve Aksakallar Konseyi'ne rapor vermesi.

Ayrıca 1991'de Marmara Üniversitesinde yapılan sempozyumda kabul edilen "34 harf ortak Türk alfabesi"nin yapılacak ulusal alfabelerde esas alınması tavsiye edilmiştir.

Bu manada biz de Aksakallar Konseyi olarak İsmail Gaspralı Bey'in "Dilde, Fikirde, İşte Birlik" sözünden hareketle "dilde birlik" ülküsünün hayata geçirilmesi adına ortak alfabenin mümkün olan en yakın zamanda oluşturulması için yapılan çalışmaları yakından takip ediyor ve gerekli adımları atıyor olacağız.

Orta Asya'nın şu anda görünen en önemli sorunu SSCB'den kalan sınır meseleleri... Ve bu sorunlar geçtiğimiz dönemde Kırgızistan ile Tacikistan arasında yaşandığı gibi aniden çatışmalara dönebiliyor. Aksakallar Konseyi'nin ya da Türk Konseyi'nin bu sorunlarla ilgili görüşmeleri, müdahaleleri oluyor mu?

Elbette oldukça geniş ve tarihsel açıdan derinlikli bir Türk dünyası coğrafyasına sahibiz. Bizler yalnızca sınır sorunlarının değil devletlerarası tüm meselelerin barışçıl ve diplomatik yöntemlerle çözülmesini istiyoruz ve çözümün de ancak bu anlayıştan geçtiğine inanıyoruz. İstikrarın ve huzurun formülü muhatapların birbirlerinin haklarını da gözettiği barışçıl müzakerelerden geçmektedir. Ne yazık ki geçtiğimiz ay Kırgızistan ile Tacikistan arasında yükselen tansiyonda sivillere karşı silah kullanımı söz konusu oldu. Arzumuz bu tür hadiselerin vuku bulmaması. Bu manada müzakereler sonucunda iki tarafın karşılıklı güveninin güçlenmesine ve muhtemel çatışmaların önlenmesine vesile olacak gerekli adımların atılmasından memnuniyet duyarız.

Ortak alfabe hassasiyetle üzerinde durduğumuz çok mühim bir meseledir. Bursa'da gerçekleştirilen "Türk Dünyası Ortak Alfabe Çalıştayı"nın sonuçları hepimizi heyecanlandırmıştır. Türk devletlerden gelen bilim insanlarının aktif katılımı ile ortak alfabeğe geçiş süreçlerinin hızlandırılması ve uygulamanın yaygınlaştırılmasına yönelik bir ortak irade ortaya çıkmış ve önemli kararlar alınmıştır.

Ömer Kocaman

om.kocaman@gmail.com

TÜRK DEVLETLERİ TEŞKİLATI: STRATEJİK BİR BAKIŞ

AVRUPA VE ASYA ARASINDAKİ KAPSAMLI EKONOMİK İLİŞKİLERİN İSTİKRARLI BİR ŞEKİLDE SÜRMEİ, AVRASYA COĞRAFYASININ BÜYÜK GÜÇLER ARASI BİR REKABET ALANI HALİNE GELMEMESİ, AFGANİSTAN GİBİ BÖLGE ÜLKELERİNDEN DÜNYAYA YAYILABİLECEK TERÖR VE GÖÇ GİBİ ÖNEMLİ İSTİKRARSIZLIKLARIN KAYNAĞINDA BERTARAF EDİLEBİLMESİ İÇİN BUGÜN DÜNYADA GÜÇLÜ BİR "TÜRK JEOPOLİTİĞİNE" İHTİYAÇ VARDIR.

Türk Devletleri Teşkilatı (TDT) bugün bölgesinde giderek daha tanınan bir iş birliği modeline dönüşmüş durumda. Kendisini tesis eden fikri zeminin kadim bir tarihe dayandığı TDT'nin, bir uluslararası örgüt olarak henüz genç bir oluşum olsa da büyük bir potansiyel taşıdığı, kısa sürede elde ettiği başarılarla ispatlanmıştır. Bağımsız Türk devletlerinin, tarihte ilk kez "aile meclisinde" eksiksiz yer aldığı TDT, Türk iş birliğinin çatı örgütü olarak her alanda kapsamlı iş birliği hedefiyle yoluna güçlenerek devam etmektedir.

Geçtiğimiz sene Türkiye'nin ev sahipliğinde düzenlenen tarihi İstanbul Zirvesi ile hepimizin yakından bildiği "Türk Dili Konuşan Ülkeler İşbirliği Konseyi" isminin "Türk Devletleri Teşkilatı"na dönüşmesi, Türkmenistan'ın Teşkilat'a gözlemci ülke olarak dahil olması ve alınan diğer kararlar, Türk dünyasında yeni ve parlak bir sayfanın açılmasına vesile olmuştur. Değişen küresel konjonktür dikkate alındığında, oldukça hassas bir bölgede denge politikası ile kazanımlarını koruyan üye devletlerin, kendi aralarındaki birlik ve bütünlüğü kaçınılmazdır ve karşılıklı yarar prensibi bakımından önemli faydalar üretir. Türk devletleri arasında kurumsal iş birliğinin geliştirilmesi, ekonomilerin güçlendirilerek ticari bağlantıların kuvvetlendirilmesi ve ortak dış siyaset için zemin oluşturulması, değişen dünya düzeninde TDT'nin başlıca görevi haline gelmiştir.

Dünyamız neredeyse her gün farklı bir sınama ya da krizle karşı karşıya kalıyor. Giderek tırmanan Rusya-Ukrayna Savaşı, küresel gıda ve enerji krizi ve bunun dünya genelinde ekonomiler üzerinde oluşturduğu enflasyonist baskı, bozulan ekonomiler, fakirleşen milyonlarca insan, uzak Asya'da yükselen ABD-Çin gerginliği ve kamplaşmalar, uluslararası sistemin alarm verdiğini gözler önüne seriyor. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra kurulan düzen, halihazırda ki uluslararası sistemi taşıyamı-

 Türk Dili Konuşan Ülkeler İşbirliği Konseyi Devlet Başkanları 8. Zirvesi

yor; dünya köklü bir değişimin sinyallerini veriyor. Böyle bir ortam, Türk devletleri arasındaki iş birliği ve dayanışmanın daha da ilerletilmesi gerektiğine işaret etmektedir. İstanbul Zirvesinde devlet başkanlarının kabul ettiği, geleceğimiz için adeta bir yol haritası olan "Türk Dünyası Vizyonu 2040" belgesi, artık Türk entegrasyonuna daha hızlı, etkin ve kararlı bir şekilde devam etmekten başka çıkış yolu olmadığını en net ifadesidir.

Kültürel Bağlardan Siyasi Birliğe

Kültürel bağlarımız; ortak tarih, dil ve coğrafyamızın ürettiği ortak değerlerimiz halklarımızı bir araya getirmiş ve aslında bugünkü birlikteliğimizin temelini oluşturmuştur. Fakat artık bu hızla değişen uluslararası yapıda kültürel kazanımlarımızı pragmatik siyasi ve ekonomik kazanımlara dönüştürerek Türk iş birliğini daha cazip kılmak gerekiyor. TDT'nin ana misyonunu oluşturan bu hedefe giden yolda, uzun yıllar ayrı kalan kardeşlerin siyasi, ekonomik ve toplumsal birliği bir temel fikir olarak karşımıza çıkıyor.

Bilindiği üzere, tüm üye ve gözlemci ülkelerimizin hedefi, ülkelerimiz arasında güçlü bir siyasi ortaklık tesis etmek, ekonomik olarak ülkelerimizin zengin potansiyelinden ve bağlantısallık avantajlarından istifade etmek, jeopolitik olarak da ülkelerimizde ve bölgemizde istikrar ve güven ortamının sürekliliğini garanti etmektir. İşte bunun sonucu olarak kuruluşundan bu yana kardeş Özbekistan, Macaristan ve Türkmenistan'ın da aramıza katılmasıyla Teşkilatımızın genişlemesi ve güçlenmesi siyasi çıkarlarımızın ortak bir zeminde birleştiğinin tezahürü olmaktadır.

Nitekim, Karabağ'da kazanılan zafer, bu tarihi siyasi yaklaşmanın açık bir sonucudur. Azerbaycan ve Türkiye arasındaki güçlü bağların sahaya yansımalarıyla 30 yıllık işgale son veren Cumhurbaşkanı İlham Aliyev'in liderliği ve Azerbaycan ordusu, tüm Türk dünyasına örnek olacak bir kazanıma imza atmıştır. Elbette 44 günlük savaşta TDT, tüm Türk devletlerinin bu konu üzerindeki hassasiyetini diplomatik olarak sahaya yansıtmayı başarmıştır. Artık hızlı bir şekilde "Bir Millet, İki Devlet" parolamızın "Bir Millet, Yedi Devlet"e evrildiğini görmekteyiz.

Türk dünyasında meydana gelen diğer siyasi gelişmeler karşısında da TDT yine üye ülkeler arasındaki koordinas-

Küresel ekonomik güç Asya'ya kayarken, tedarik zincirlerinde değişiklikler de bekleniyor. Tarihte Asya'nın dünyanın kalbi ve medeniyet beşiği olduğu dönemlerde bu kıtada ticareti ve toplumsal etkileşimi temin eden güçlü ve istikrarlı Türk devletleri mevcuttu. Tarihi İpek Yolu böyle bir konjonktürün eseri idi. Bugün de Türk devletleri benzer bir misyonla tarih sahnesinde.

Türk Konseyi Eğitim Bakanları 6. Toplantısı ve Uluslararası Türk Akademisi Bilim Konseyi 4. Toplantısı, Milli Eğitim Bakanlığı'nın ev sahipliğinde Taksim'deki bir otelde yapıldı. (İsa Terli/AA, 4 Kasım 2021)

yonu sağlamak ve ülkelerimizin ortak duruş sergilemelerini temin edebilmek için yoğun çaba sarf etmiştir. Kazakistan, Kırgızistan ve Özbekistan'da son dönemde cereyan eden olayların ülkelerin güçlü liderlikleri sayesinde aşılması süreçlerinde TDT gereken desteği vermiş ve ülkelerin gelişmelere "kardeş ülke" hassasiyetiyle yaklaşımlarını temin edebilmek için gayret göstermiştir. Böylece hiçbir kardeş ülkemizin yalnız olmadığı mesajı verilmiştir.

Bugün, Türk Devletleri Teşkilatı ülkelerinin artık ikili ilişkilerini "TDT üyeliği" kimliği üzerinden yeni bir algıyla tanzim ettiklerini memnuniyetle görmekteyiz. Bu yeni bir durum. Teşkilatımızın, ülkelerimiz arasındaki ikili ilişkilerde "kardeşlik" ruhunu öne çıkardığını görüyoruz. Bunu devlet başkanlarımızın karşılıklı ikili ziyaretlerinin sayısındaki dikkate değer artışta da görmek mümkün. Ayrıca ülkelerimiz arasındaki ikili ilişkilerin gündeminde "TDT çatısı altındaki iş birliği" başlığı artık istisnasız bir ortak başlık haline almıştır. Bu itibarla, artık Türk dünyasında alternatif arayışları sona ermelidir. Birlikte güçlü olduğumuzu anlayacak ve ona göre hareket edecek noktaya geleceğiz.

Öte yandan, Türk dünyasının etrafında bir kargaşa hakim. Rusya-Ukrayna Savaşı, Sovyetler Birliğinin dağılmasından sonra yaşanan en büyük çatışmalardan biri. Özellikle Covid pandemisinden sonra oluşan ekonomik durgunluğu derinleştiren ve dünyadaki mevcut fay hatlarını daha da belirgin kılan bu savaşta, TDT ve üye ülkeler barış misyonlarından geri adım atmamışlardır. Türkiye'nin bu konuda çabalarını özellikle vurgulamak gereklidir. Oldukça hassas olan bu dönemde, ülkelerimizin siyasi ve ekonomik çıkarlarının korunması yolunda TDT liderliğinde oluşturulan iş birliği mekanizmaları çalışmalarına hız kazandırmıştır.

Avrupa ve Asya arasındaki kapsamlı ekonomik ve ticari ilişkilerin istikrarlı bir şekilde sürmesi, Avrasya coğrafyasının büyük güçler arası bir rekabet alanı haline gelmemesi, Afganistan gibi bölge ülkelerinden dünyaya yayılabilecek terör ve göç gibi önemli istikrarsızlıkların kaynağında bertaraf edilebilmesi için bugün dünyada güçlü bir "Türk jeopolitiğine" ihtiyaç vardır. Türk Devletleri Teşkilatı işte bu boşluğu doldurmaktadır. 21. yüzyılda yeniden çok merkezli bir nitelik kazanan dünyada, Türk devletleri arasında tesis edilen güçlü iş birliği, Avrasya bölgesinde barış, huzur ve kalkınma anlamında büyük bir değer taşımaktadır.

Derinleşmiş Ekonomik İş Birliği

Türk devletleri büyük bir ekonomik ve sosyal potansiyele sahiptir. Bir araya getirildiğinde 170 milyonluk bir nüfusa, 4,5 milyon kilometrekarelik geniş bir coğrafyaya ve 1,5 trilyon doların üzerinde bir ekonomik büyüklüğe tekabül etmektedir. Bu durum Türk devletlerini dünyanın 13. büyük ekonomik grubu yapmaktadır. Son zamanlarda artan devlet başkanları ve bakanlar seviyesinde temaslar ve karşılıklı ziyaretlerle şu an istenen seviyeden aşağıda kalan ekonomik ilişkilerin geliştirilmesi söz konusudur.

IMF'ye bildirilen resmi verilerde, TDT üye ve gözlemci devletlerinin 2010-2021 arası dönemde uluslararası ticaretteki paylarının artması, küresel ekonomiye artan entegrasyonlarını göstermektedir. TDT ülkelerinin toplam mal ve hizmet ihracatı 2010'da olan 364,1 milyar dolardan 2021'de yaklaşık 570 milyar dolara yükselmiştir. Dünyamızda küresel ekonominin ağırlık merkezi Asya'ya kayarken, küresel tedarik zincirlerinde değişiklikler olması beklenmektedir. Elbette bu durum Türk devletleri için yeni ekonomik fırsatlar sunacaktır.

Hatırlanacak olursa, tarihte Asya'nın dünyanın kalbi ve medeniyet beşiği olduğu dönemlerde bu kıtada ticareti ve toplumsal etkileşimi temin eden güçlü ve istikrarlı Türk devletleri mevcuttu. Tarihi İpek Yolu böyle bir konjonktürün eseri idi. Bugün de Türk devletleri benzer bir misyonla tarih sahnesindedir. Güçlü Türk devletleri, güçlü, istikrarlı ve müreffeh Asya ve Avrupa demektir.

Bu bağlamda, Tarihi İpek Yolu'nun da devamı sayılabilecek Trans-Hazar Uluslararası Taşımacılık Koridoru (Orta Koridor) da giderek Avrupa ve Asya arasındaki en güvenli, en kısa ve dolayısıyla en hızlı ticaret yolu haline gelmektedir. Bu hat aynı zamanda Çin'in Kuşak-Yol Projesi'nin ana akslarından biridir. Rusya ve

Azerbaycan ve Türkiye arasındaki güçlü bağların sahaya yansımalarıyla 30 yıllık işgale son veren Azerbaycan ordusu, tüm Türk dünyasına örnek olacak bir kazanıma imza atmıştır. Elbette 44 günlük savaşta TDT, tüm Türk devletlerinin bu konu üzerindeki hassasiyetini diplomatik olarak sahaya yansıtmayı başarmıştır. Artık hızlı bir şekilde "Bir Millet, İki Devlet" parolamızın "Bir Millet, Yedi Devlet"e evrildiğini görmekteyiz.

Ukrayna arasındaki savaş, Orta Koridorun sadece ülkelerimiz için değil, tüm Avrasya kıtası için ne kadar stratejik bir öneme sahip olduğunu kanıtlamıştır. Orta Koridorun geliştirilmesi TDT'nin ana gündem maddeleri arasında yer almakla beraber ülkelerimiz arasında ticareti de hızla artıracacağı bir gerçektir.

11 Kasım 2022'de Semerkant'ta düzenlenecek olan zirvenin ana konulardan ekonomi, ticaret ve gümrük iş birliği gibi başlıklarda Türk dünyasının geleceğini şekillendirecek anlaşmaların imzalanmasına sahne olacaktır.

Bahsettiğimiz Orta Koridorun fazla olan lojistik maliyetlerini kısmak ve onu daha cazip hale getirmek için transit geçiş ücretlerini, Ro-Ro fiyatlarını aşağı çekmek, izinleri kolaylaştırmak, standartlaştırmak TDT için olmazsa olmazdır. Teşkilatın çatısı altında müzakereleri tamamlanan çok taraflı "Uluslararası Kombine Yük Taşımacılığı Anlaşması"nın imzalanması da lojistik sıkıntıları gidermeye yönelik en büyük adımlardan olacaktır. Ayrıca Karabağ Zaferi'nin bir kazanımı olacak Zengezur Koridoru'nun faaliyete geçmesi de Orta Koridordaki taşıma maliyetlerini daha da aşağı çekecek, üçüncü ülkelere olan bağımlılığını azaltacaktır.

TDT ekonomileri arasındaki toplam ihracat, 2016'da 13,9 milyar dolara yaklaşmıştı. O zamandan beri 2021'de 25,9 milyar dolar olarak kaydedilen TDT içi ihracatta artış eğilimi gözlemlendi. Ancak ülkelerimizin dünyayla yaptıkları dış ticaret hacminin yaklaşık 700 milyar dolar olduğu düşünülürse, bunun sadece yüzde 3'lük küçük bir kısmı kendi aramızdaki ticaretimizi oluşturuyor. Bu rakamları artırmak için "Ticareti Kolaylaştırma Stratejisi" ve "e-ticaret ve Yatırımlar ve Hizmetler Sahasında Serbest Ticaret Anlaşmaları" hazırlanmıştır.

Semerkant Zirvesinde imzalanacak anlaşmaların büyüğü denebilecek anlaşma bugüne kadar hem

orta ve küçük ölçekli firmalarımız hem de yatırım ve altyapı için fon arayan ülkelerimizin farklı yerlerde çözümler aramasına son verme amacı güdüyor. Kardeşe kardeş eli uzatan bir yapıyı inşa eden "Türk Yatırım Fonu"nun kurulması, bundan sonra projelerimizin de finansmanımızın da dayanışma ile değer kazanmasına vesile olacaktır. Başlangıç sermayesi 500 milyon dolar olan ortak yatırım fonunun yakın gelecekte daha da güçlenerek 1 milyar dolara çıkarılması planlanıyor. Bu fon, iş topluluklarımızın etkin iş birliği kurmaları ve KOBİ'lerimizi güçlendirmeleri için önemli fırsatlar doğuracaktır.

Tarihi-coğrafi bağlar ve siyasi durum gereği ülkelerimizin farklı gümrük birliklerine olan üyeliği bugüne kadar tam kapsamlı serbest ticaret anlaşması ve gümrük mevzuatlarının kolaylaştırılmasına engel teşkil etmektedir. Fakat bu engellerin aşılması için hizmetler ve yatırımlar kapsamında üye ülkelerimiz arasında çok taraflı serbest ticaret anlaşması da öngörülmektedir. Ayrıca hazır olan "Türk Devletleri Teşkilatı Üye Devletleri Hükümetleri Arasında Basitleştirilmiş Gümrük Koridoru Kurulmasına İlişkin Protokol"ün kardeş halklarımızın uzun yıllardır beklediği gümrük sorunlarının çözümüne büyük katkısı olacaktır.

Teşkilat bünyesinde 2021'de "dijital TIR" projesinin hayata geçirilmesi için gümrük işlemlerinin dijitalleştirilmesi pilot proje olarak başlatılmış ve Kazakistan ile Özbekistan arasında "yeşil koridor" açılmıştır. Dustlik kontrol noktasında (Andijan), Kırgızistan'ın Dijital TIR pilot projesine katılımı için bu yılın başlarında bir tören düzenlenmiştir. Türkiye ile Özbekistan arasındaki pilot proje olan "ePermit" ise geçişlerde kolaylık sağlayacak bir diğer stratejik hamle olacaktır.

Bölgede yaşananlar sadece bizleri değil Avrupa'yı da etkilemektedir. Komşu coğrafyalara olan yakınlığımız üye ülkelerimizi özellikle enerji alanında vazgeçilmez alter-

natif kılıyor. Bakü-Tiflis-Ceyhan, Bakü-Tiflis-Erzurum, Güney Gaz Koridoru ve bileşenleri TANAP ve TAP gibi stratejik enerji altyapı projelerini geliştirerek, Avrupa'nın enerji güvenliğinin artık aynı zamanda bizden de sorulmasını sağladık. Nitekim Almatı'da kabul edilen "2023-2027 için TDT Enerji İşbirliği Programı" ve kurulan "TDT Enerji Koordinasyon Komitesi" de bunu ortak stratejimizi belirleyerek önümüzdeki yıllarda enerji avantajımızı bölgede barış ve istikrarı korumak için kullanacağımızı tescillemiştir.

Gelecek Bize Ne Gösteriyor?

Artık dünyamız tek kutupluluğu kaldıramayacak bir durumdadır. Eski yapıların teker teker çöktüğünü görmekteyiz. Çok merkezli dünya düzenine geçilmekte olan günümüzde Türk devletleri hiç olmadığı kadar önemli bir konumdadır. Yıllardır söylenegelen 21. asrın Türk asrı olacağı iddiasına gün geçtikçe yaklaşıyoruz. Bu ülkelerimizin stratejik ve akıllı hamlelerinin yansısı TDT'nin de bir çatı örgüt olarak başarısıdır.

Vizyon 2040 gibi entegrasyonu hızlandıracak belgeler ve "2023-2027 Stratejisi" gibi yol haritaları Türk dünyasının birlikle hareket etmesi için ne kadar büyük potansiyel olduğunu ve bu potansiyelin ortaya konulması durumunda birçok konuda liderliğimizin perçinleşeceğini öngörmektedir. Bizlere düşen görev Türk Devletleri Teşkilatı'nı iç ve dışta oluşabilecek olumsuz etkenlerden koruyarak, onun yolunu açmak ve tarihi görevini yerine getirmesine yardımcı olmaktır. Kadimden gelen ve bize yol gösteren Türk töresi ve günümüzde TDT devlet başkanlarının iradesi de bu doğrultuda yolunu çizmektedir. Elbette, halklarımızın refahı ve Türk milletinin aydın geleceği için, her alanda iş birliği ve yakınlaşma prensibi ile çalışan Teşkilat, Türk Devletleri arasındaki birlikteliği güçlendirmek yolunda azim ve kararlılıkla çalışmalarını sürdürecektir. **■**

Türk dünyasının etrafında bir kargaşa hakim. Rusya-Ukrayna Savaşı, Sovyetler Birliğinin dağılmasından sonra yaşanan en büyük çatışmalardan biri. Özellikle Covid pandemisinden sonra oluşan ekonomik durgunluğu derinleştiren ve dünyadaki mevcut fay hatlarını daha da belirgin kılan bu savaşta, TDT ve üye ülkeler barış misyonlarından geri adım atmamışlardır.

Serkan **Kayalar**

s.kayalar@tika.gov.tr

Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (TİKA), Kazakistan'da 110 yetim çocuğa kışlık ve yazlık kıyafet desteğinde bulundu. (Meiramgul Kussainova/AA)

BUGÜN GENİŞ BİR COĞRAFYAYA YAYILAN TÜRK DÜNYASI, "ADRİYATİK'TEN ÇİN SEDDİ'NE" ŞEKLİNDE İFADE EDİLEN KLASİK TANIMLAMANIN ARTIK ÖTESİNE GEÇTİ. HALİHAZIRDA YAKLAŞIK 300 MİLYON NÜFUSA, 4,5 MİLYON KİLOMETREKARELİK BİR ALANA VE 2 TRİLYON DOLARLIK EKONOMİK HACME ULAŞAN TÜRK DÜNYASI, SAHİP OLDUĞU BEŞERİ KAPASİTE İLE BÜYÜK BİR POTANSİYEL VE GÜCÜ BÜNYESİNDE BARINDIRIYOR.

Yeni Yüzyılın Eşiğinde Türk Dünyası

Kadim medeniyet birikimimizin neşet ettiği ve geliştiği yer olan ata yurdu Orta Asya, doğudan batıya uzanan geniş bir ilim ve kültür havzasında; şehirleri, yetiştirdiği alim ve bilginleri ile dünyanın çekim merkezlerinden biri olagelmıştır. İnsanlığın medeniyet ufkunu geliştiren ve dünyayı aydınlatan Biruni, Mirza Ulugbek, El Harezmi, İbni Sina, Ali Kuşçu, Nizami Gencevi, Mahtumkulu Firaki gibi nice edip, bilgin ve alim, bu toprakların bizlere eşsiz armağanıdır. İmam Buhari, İmam Matüridi, İmam Serahsi ve Hoca Ahmed Yesevi gibi büyük manevi önderler, Anadolu'ya uzanan irfan geleneğinin köklerini beslerken, medeniyet değerlerimizin tarihi sürekliliğine muazzam katkılar yapmıştır.

Bugün de geniş bir coğrafyaya yayılmış olan Türk dünyası, "Adriyatik'ten Çin Seddi'ne" şeklinde ifade edilen klasik tanımlamanın artık ötesine geçmiştir. Halihazırda yaklaşık 300 milyon nüfusa, 4,5 milyon kilometrekarelik bir alana ve 2 trilyon dolarlık ekonomik hacme ulaşan Türk dünyası, sahip olduğu beşeri kapasite ile büyük bir potansiyel ve gücü bünyesinde barındırıyor.

Kuşkusuz, Soğuk Savaş sonrasında Orta Asya'da Türk Cumhuriyetlerinin bağımsızlıklarını elde etmesiyle yeni bir dönem başlamıştı. Her ne kadar siyasi olarak bağımsızlıklar yeni olsa da sahip olunan yüzlerce yıllık köklü bir medeniyet birikimi üzerinde Türk dünyası güçlü yürüyüşüne

devam ediyor. Ayrıca dünya siyasetinin ağırlık merkezinin Asya'ya kaydığı bir dönemde, tarihi İpek Yolu güzergahında, bölgenin kalbi konumunda yer alan bu coğrafyanın önemi her geçen gün artıyor. Öyle ki, zengin yeraltı kaynakları, ekonomik gelişme ve kalkınma anlamında önemli bir etken olan genç, dinamik ve yetişmiş insan kaynağı da düşünüldüğünde, bölgenin önümüzdeki döneme etkisinin daha fazla olacağı değerlendiriliyor. Söz gelimi, kuşak-yol projesi gibi ortaya konan kalkınma retoriklerinde, aslında bu coğrafyaya yönelik artan ilgi açıkça görülüyor.

Ortak Bir Gelecek Tasavvurunda Türk Dünyasının Kurumsal Mekanizmaları Gelişiyor

Ülkemiz, Türk Cumhuriyetlerinin bağımsızlıklarını ilk tanıyan ülke olarak kardeşlik ve tarihi bağlarını koruma iradesi göstererek, vizyoner somut adımlar atılmasını her daim desteklemektedir. 2000'lerle birlikte Cumhurbaşkanımızın liderliğinde Türk dünyasıyla artan ticaret hacmi, karşılıklı yatırımlar ve stratejik iş birlikleri neticesinde, bölge ile olan ilişkilerimiz çok daha ileri bir noktaya gelmiştir. 2009'da kurulan Türk Konseyi'nin 2021'de İstanbul'daki zirvesi neticesinde Türk Devletleri Teşkilatı adını alarak kurumsal yapısının güçlendirilmesi ve "Türk Dünyası 2040 Vizyonu" nun ilan edilmesi; uzun vadede ortak gelecek tasavvurunu güçlendirecektir. Bunun yanı sıra, TÜRKSOY, TÜRKPA, Türk Kültür ve Miras

Vakfı, Uluslararası Türk Akademisi, Türk Üniversiteler Birliği ve Türk Dünyası Belediyeler Birliği gibi çeşitli alanlarda farklı mekanizmaların tesis edilmesi de iş birliğinde hedeflenen somut adımları hızlandıracaktır.

Türk Dünyasının Ortak Değerlerine Sahip Çıkan TİKA

Bugün 60 ülkede 62 ofisiyle dünyanın dört bir yanında ihtiyaç sahiplerine ülkemizin dost elini uzatan TİKA, 1992'de Cumhurbaşkanımız merhum Turgut Özal'ın talimatıyla kurularak, ilk ofislerini bağımsızlığını kazanan Türk Cumhuriyetlerinde açmıştır. Dönemin ihtiyaçlarıyla uyumlu bir şekilde kardeş ülkeler ile idari, sosyal, ekonomik ve kültürel alanlarda iş birliğini güçlendirmek ve ülkemizin kalkınma tecrübesini paylaşmak kurumumuzun temel amacı olmuştur. Kuruluşumuzdan bugüne, kalkınmaya yönelik bu coğrafyada TİKA tarafından 6 binin üzerinde proje ve faaliyet tamamlanmıştır ve kardeş coğrafyamız bugün de faaliyetlerimizde önceliğini korumaktadır.

TİKA'nın faaliyetlerini, geleneksel kalkınma yardımı anlayışının ötesinde değerlendirmek gerekir. Nitekim, her bir proje, esasen Türk dünyasının da köklü birikiminin korunmasına ve müreffeh geleceğinin inşasına katkı sağlıyor. Cumhurbaşkanımızın ifadesiyle "Dünyada bu kadar geniş bir alanda anıtlarıyla, şehitlikleriyle, abideleriyle, camileriyle, nice tarihi

Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı'nın başkent Bışkek'te inşa ettiği Kırgızistan-Türkiye Dostluk Hastanesi, Covid-19 vakalarının tedavisi için kullanıldı. (Nezir Aliyev/AA)

eserleriyle iz bırakmış bir başka millet yoktur". TİKA'nın çalışmaları da bu zengin ve yüksek kültürel mirasın geleceğe taşınmasında rol oynuyor. Öyle ki kültürel iş birliği kapsamında; Pir-i Türkistan olarak adlandırılan ve Orta Asya'dan Balkanlar'a kadar uzanan geniş bir coğrafyanın inanç ve düşünce dünyasına tesir etmiş Hoca Ahmet Yesevi'nin Kazakistan-Türkistan'da bulunan türbesinin restorasyonu, Türkmenistan'ın Merv şehrindeki Büyük Selçuklu hükümdarı Sultan Sencer'in türbesinin restorasyonu gibi önemli projeler, TİKA'yı Türk dünyasının ortak değerlerine sahip çıkan bir kurum haline getiriyor. Bu anlamda, Moğolistan'da bulunan Türk tarihi açısından eşsiz nitelikteki Bilge Tonyukuk yazıtlarının koruma altına alınması ve orada bir müze kurulması çalışmalarına başlanırken, Azerbaycan'da 600 yılı aşkın geçmişine Merdekan Kalesi ve Özbekistan'da Buhara Ark Kalesi Emir Mescidi restorasyonları da planlanıyor.

Bugün 60 ülkede 62 ofisiyle dünyanın dört bir yanında ihtiyaç sahiplerine ülkemizin dost elini uzatan TİKA, ilk ofislerini bağımsızlığını kazanan Türk Cumhuriyetlerinde açtı. Kuruluşundan bugüne, kalkınmaya yönelik bu coğrafyada TİKA tarafından 6 binin üzerinde proje ve faaliyet tamamlanırken, kardeş coğrafya bugün de TİKA faaliyetlerinde önceliğini koruyor.

Sürdürülebilir Kalkınma İş Birliğinde Söylemin Ötesine Geçen Türkiye

Türkiye'nin Türk dünyasına yaklaşımına bakıldığında diğer aktörlere göre çok daha kapsayıcı ve bütüncül olduğunu söylemek mümkün. Ülkemiz, girişimci ve insani diplomasi ile sadece ekonomi-politik çerçeveyi değil kültürel ve sosyal çerçeveyi de içine alan çok boyutlu bir yaklaşım izliyor. 2019'da ilan edilen "Yeniden Asya Girişimi" ile Türkiye, dünyanın merkez ağırlığının Batı'dan Doğu'ya kaydığını ifade ederken ikili ve bölgesel platformlarda mevcut iş birliğini derinleştirme ve daha ileri düzeye çıkarma hedefini ortaya koyuyor. Cumhurbaşkanımızın ifadesiyle "en batıdaki Asyalı, en doğudaki Avrupalı olarak müstesna bir konuma sahip" olması sayesinde, bu bölgelerin tamamıyla ilişkilerini geliştirme yolunda somut adımlar atıyor.

TİKA da bu anlayış bağlamında, ülkemizin resmi teknik iş birliği kurumu olarak kalkınmayı; ekonomi, sağlık, eğitim, altyapı ve kültürel iş birliği gibi insan hayatının tüm yönlerine dokunacak şekilde çok boyutlu olarak ele alıyor.

Bu anlayış ile hayata geçirdiğimiz sağlık projeleri arasında Kırgızistan'da yaklaşık 12 bin metrekare kapalı alanda hizmet veren Bişkek Türk Dostluk Hastanesi'nin inşaa ve donanımı, Özbekistan Kemik İliği Nakli Merkezi kurulması gibi kapasite artıran önemli projeler bulunuyor. Eğitim alanında okulların inşası, tadilatı, yükseköğretim kurumlarımız ile uzun erimli iş birlikleri geliştirmesi gibi çalışmalar yürütülüyor. Bugüne kadar, birçok alanda Orta Asya'dan gelen 25 binin üzerinde uzman ile eğitim ve tecrübe paylaşım programları hayata geçirildi. Uzun vadeli olarak düşünüldüğünde mesleki eğitim verilen bu uzmanlar, Türkiye için ileride iş birliği yapılabilecek gönüllü birer elçi ve ciddi bir insan kaynağı anlamına geliyorlar.

Bunların yanı sıra tarım, hayvancılık, ormancılık, endüstriyel alanlarda istihdamı destekleyici projelerimize ağırlık veriliyor. Karabağlı muhacir kardeşlerimiz için Azerbaycan'da kurulan bal üretim ve paketleme tesisi, yıllık 20 ton kapasite ile çalışırken, "Qarabağlı" markası ile satılan ürünler, gelir seviyesine katkı sağlıyor. Bu çerçevede TİKA faaliyetlerinin kısa, orta ve uzun vadeli farklı sonuçları olduğundan söz edilebilir.

Öte yandan, 30 yılın ardından Türk Cumhuriyetleri bugün kişi başı milli gelirleri, temel altyapıları ve ekonomik rekabet gibi kriterlere bakıldığında önemli bir refah ve kalkınma seviyesine ulaşmış, her yönüyle güçlenmiş ve kapasitelerini artırmıştır. Kazakistan ve Azerbaycan gibi kardeş ülkeler KAZAID ve AIDA gibi uluslararası kalkınma iş birliği ajanslarını kurarak kendi tecrübelerini paylaşma noktasına gelmiştir. TİKA ile kardeş ülkelerin bu kurumları arasında üçüncü ülkelere yönelik ortak iş birliği proje ve faaliyetleri planlanmaktadır.

Bunların yanında TİKA, bizlerin medeniyetimizden tevarüs ettiği kadim ilim geleneğinin anlaşılması, gelecek nesillere aktarılması, geçmiş ile bugün ve gelecek arasında düşünsel anlamda bir bağ kurulması gayesiyle akademik faaliyetlere ehemmiyet vermektedir. Bu bakımdan, bölgesinde ciddi bir ilmi birikimin oluşmasına vesile olan Hoca Ahmet Yesevi Türk-Kazak Üniversitesi ve Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi gibi kurumlarımız ile iş birliklerimiz artarak devam etmektedir.

Sonuç

Geçmiş ile mukayese edildiğinde Türk dünyası, daha geniş imkanlar ve kapasiteye sahip bir şekilde geleceğini inşa etmektedir. Önümüzdeki dönem, bu coğrafya küresel siyasi ve ekonomik gelişmeleri belirleyecek merkezlerden biri olmaya her

zamankinden daha yakındır. Türkiye'nin de Türk dünyası ile ilişkileri, "dilde, işte, fikirde birlik" anlayışıyla diplomatik yaklaşmanın ötesinde, somut projelerle desteklenen karşılıklı ticaret, vizesiz seyahat anlaşmaları, sanayi, enerji, lojistik ve kültürel iş birliği gibi birçok alanı içeren kapsamlı bir bütünleşme sürecinin yansımasıdır.

Bu bakımdan, devletler arası diplomatik ilişkiler ivme kazanırken, bölgeye yönelik akademik ve entelektüel ilginin daha da derinleşmesi ve çeşitlenmesi oldukça önemlidir. Gerek var olan köklü medeniyet mirasımızın bugün bizlere ne söylediğini anlamak gerekse geleceğin dünyasında Türk dünyasının vizyonunu oluşturmak açısından akademik çalışmaların artarak devam etmesi gerekmektedir. Bununla birlikte, ticari, kültürel, sanatsal anlamda da ilişkilerin geliştirilmesi adına bölge ülkelerine ziyaretlerin çoğalması faydalı olacaktır. Özellikle gençlerimizin dünyayı tanımaları adına gerçekleştirecekleri ziyaretlere, bize ruhumuzu veren bu coğrafyalardan başlaması, tarihsel süreklilik içinde hafıza ile geleceği irtibatlandırmak açısından son derece değerlidir. Bu manada, ülkemizden bölgenin farklı destinasyonlarına yönelik uçuş sayısının artması bir fırsat olarak görülmelidir.

TİKA'nın Türk dünyasına yönelik faaliyetleri de ülkemizin samimi duruşunun sahaya somut projeler ile izdüşümüdür. Hayata geçirdiği sonuç odaklı, somut ve sürdürülebilir projelerle TİKA, Türk dünyasının geçmişinde olduğu gibi, geleceğinin de önemli bir parçası olmaya devam edecektir. Cumhurbaşkanımızın "Türk dünyası olarak yakın dayanışmamızı güçlendirmeliyiz" mesajından hareketle karşılıklı iş birliklerinin daha da güçlendirilmesi ve kardeş Orta Asya ülkeleriyle ortak bir gelecek tasavvuru teşkil edilmesi yönünde çalışmalarımızı sürdüreceğiz. **■**

İnsanlığın medeniyet ufkunu geliştiren Biruni, Mirza Ulugbek, El Harezmi, İbni Sina gibi nice edip, bilgin ve alim bu toprakların bizlere eşsiz armağanıdır. İmam Buhari, İmam Matürîdi, İmam Serahsi ve Ahmed Yesevi gibi manevi önderler, Anadolu'ya uzanan irfan geleneğinin köklerini beslerken, medeniyet değerlerimizin tarihi sürekliliğine muazzam katkılar yapmıştır.

Abdullah Eren

Kaynak: ytb.gov.tr

YTB VE TÜRK DÜNYASI

“DİLDE, İŞTE, FİKİRDE BİRLİK” ŞİARINA UYGUN HAREKET EDEN BAŞKANLIĞIMIZ, BUGÜNE DEK TÜRKİSTAN COĞRAFYASINA YÖNELİK 150’DEN FAZLA PROJE YÜRÜTMÜŞTÜR. SÖZ KONUSU PROJELER VE FAALİYETLER; ANA DİL VE KÜLTÜRÜN MUHAFAZASI, ÇİFT DİLLİ EĞİTİM, MESLEKİ EĞİTİMLER VE İHTİSAS PROGRAMLARI, AKADEMİK ÇALIŞMALAR VE KÜLTÜREL HAREKETLİLİK BAŞLIKLARINDA GÜNÜMÜZDE DE YÜRÜTÜLMEMEYE DEVAM EDİLİYOR.

Soğuk Savaş sonrası uluslararası sistemin değişen yapısıyla, ikili ve çok taraflı ilişkiler yeniden dizayn edilmeye başlanmış, sert gücün yerini yumuşak gücün aldığı bir sürece girilmiştir. Bununla birlikte literatürde sınırlı derecede çalışılan yumuşak güç ve kamu diplomasisi kavramları ülkeler tarafından benimsenen ve giderek önemi artan, etkili bir diplomasi aracı haline gelmiştir. Bu anılan Soğuk Savaş sonrası dönemde Türkiye de ilişkileri canlandırmak için kamu diplomasisi araçlarının etkin kullanıldığı daha aktif bir dış politika izlemeye başlamıştır. Bu bağlamda, Sovyetler Birliği'nin doğu yarım kürede hakim güç olduğu süreçte Türkiye ile Türk dünyası arasındaki ilişkilerde yaşanan kopukluk, Soğuk Savaş sonrası dönemde yerini bağların tekrar kurulmasına bırakmıştır. Türkiye bu yeni anlayışın bir nişanesi olarak 1991'de bağımsızlıklarını kazanan yeni cumhuriyetleri ilk tanıyan ülke olmuştur.

Türk Cumhuriyetlerinde Birlik Sağlamak

Sovyetler Birliği'nin dağılması sonrasında Türkiye ile soydaş devlet ve topluluklar arasında yakın bağlar kurulması, sadece bir siyasi tercih veya tarihsel sorumluluk değil, aynı zamanda ekonomik, sosyal, kültürel ve stratejik bir gereklilik olarak aslında kendiliğinden ortaya çıkmıştır. Bu dönemde izlenen aktif dış politika kapsamında eğitimden teknik alanlarda destek sağlanmasına, kültürel iş birliğinden restorasyon projelerine kadar pek çok alanda iş birliğine gidilmiştir. Bu bağlamda Büyük Öğrenci Projesi hayata geçirilerek Türk dünyasından öğrencilerin ülkemizde burslu eğitim almaları desteklenmiş, güçlü dil ve köken bağlarımızın olduğu Türk Cumhuriyetlerinde kalkınma destekleri sağlanması amacıyla Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı (TİKA)

kurulmuştur. Buna ek olarak 2010'a gelindiğindeyse soydaş ve akraba topluluklarımıza yönelik çalışmaların bir plan dahilinde koordine edilmesi, soydaş ve akraba topluluklar ile sosyal, kültürel ve ekonomik ilişkilerin geliştirilmesi amacıyla Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı (YTB) kurulmuştur. YTB yurtdışındaki vatandaşlarımız, kardeş topluluklarımız ile Türkiye'de öğrenim gören Türkiye burslu öğrencilerimize yönelik çalışmaları koordine etme, bu alanlarda verilen hizmetleri ve yapılan faaliyetleri geliştirme görevini üstlenmiştir. Bu bağlamda Başkanlığımızın, Türkiye'nin kültürel gücünü ve çeşitliliğini kendinde en iyi cisimleştiren kurumlarımızdan birisi olduğunu ifade etmek yanlış olmayacaktır.

Başkanlığımız kuruluş amaçlarının önemli sacayaklarından biri olan soydaşlarımız ile ülkemiz arasındaki ilişkilerin geliştirilmesine katkı sağlama hedefiyle; kültürel hareketlilik programları, eğitim destekleri ve akademik çalışmalarıyla soydaşlarımıza yönelik hizmetlerine devam etmektedir. Şunu belirtmek gerekir ki genç ve dinamik bir kurum olarak, kuruluşumuzun üzerinden yalnızca 12 sene geçmesine rağmen yürüttüğümüz faaliyetlerle dünyanın dört bir yanında varlık göstermekteyiz.

Esasen Türk dünyası dediğimiz kavram geniş bir coğrafyayı içerisine almaktadır. Türkiye'nin köklü tarih, kültür ve dil bağına sahip olduğu Orta Asya ve Kafkasya ülkelerinin ekseriyeti Türk dünyası kavramına dahil edilmektedir. Buna ek olarak Türk dünyası kavramı, Başkanlığımızca büyük önem addedilen Türk Cumhuriyetleri ve farklı coğrafyalardaki Türk varlığını da kapsayacak biçimde değerlendirilebilir. Türk dünyası dediğimizde; Türkistan'dan Kafkaslara, Ortadoğu'dan Balkanlar'a uzanan geniş bir alandan bahsetmek mümkündür. Dolayısıyla YTB'nin Türk dünyası faaliyetlerinin yürü-

tüldüğü coğrafya oldukça geniş bir alana yayılmakta ve sadece Türk Cumhuriyetlerini değil, içerisinde Türk dilli yani soydaş grupları bulunduran ülkeleri de kapsamaktadır. Öte yandan Türk dünyası özelinde ata yurdumuz Türkistan'a yönelik faaliyetler Başkanlığımız çalışmalarında önemli bir yer tutmaktadır. Başkanlık olarak biz, Türkistan coğrafyası ile tarihimizin ve kültürümüzün ortak unsurlarını gün yüzüne çıkartmaya çalışmakta ve geçmiş gelecek arasında sağlıklı bağlar kurulmasını temin edecek bir zemin oluşturma çabası içerisindeyiz.

Bu zeminin kurulmasını sağlamanın en önde gelen koşullarından birisi de gelecek nesillerin eğitimidir. Bu anlamda, ülkemizin girişimleriyle eğitim alanında imzalanan ikili anlaşmalarla, bağımsızlığına kavuşan Türk Cumhuriyetleri ile öğrenci değişimi yapılarak ortak eğitim yatırımlarının teşvik edilerek Türkistan coğrafyasındaki ülkeler ile ülkemiz arasında tarihsel ve kültürel bağlarının güçlendirilmesi amaçlanmıştır. Bu ikili anlaşmalar neticesinde, eğitim alanında ortaya çıkan en önemli proje, Büyük Öğrenci Projesi (BÖP) olmuştur. Proje kapsamında 1992-1993 akademik yılından itibaren, Türk Cumhuriyetleri ve akraba topluluklarından burslu olarak öğrenciler ülkemize kabul edilmiştir.

Türkiye Bursları Programı

Dünyada kamu diplomasisinin en önemli araçlarından biri olarak değerlendirilen öğrenci hareketliliğine Başkanlığımızca büyük önem atfedilmektedir. Yukarıda bahsi edilen "Büyük Öğrenci Projesi" 2010'da kurulan Başkanlığımıza tevdi edilen görevler çerçevesinde, Başkanlığımızın girişimleri ve diğer ilgili kurumların iş birliğiyle 2012'de "Türkiye Bursları" programı adı altında yeniden yapılandırılmış ve ülkemizin uluslararası öğrencilere yönelik yükseköğretim bursları

Türkiye Bursları Programı kapsamında 1992'den bu yana Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan ve Türkmenistan özelinde 20 bini aşkın öğrenciye burs verilmiştir. Bu ülkelerden bin 650 öğrenci halen ülkemizde Türkiye Burslu olarak öğrenim görüyor. 2022'de 13 bin 837 başvuru aldığımız Türk Cumhuriyetlerinden 447 öğrenciye daha ülkemizde öğrenim için fırsat sağlanmıştır.

güncellenmiştir. Türkiye Bursları; soydaş topluluklara mensup öğrencilere sunduğu imkanlarla hem Türkiye'deki eğitimin uluslararasılaşmasına hem de Türk dünyasına nitelikli insan gücünün yetiştirilmesine katkı sağlamaya devam etmektedir. Bu noktada şunu vurgulamak gerekir ki Başkanlığımız uhdesinde yürütülen ve geniş kapsamıyla eğitimde bir marka olan Türkiye Bursları programının asıl çıkış noktası da yine Türkistan coğrafyasıdır.

Türkiye Bursları Programı kapsamında 1992'den bu yana Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan ve Türkmenistan özelinde 20 bini aşkın öğrenciye burs verilmiştir. Bu ülkelerden bin 650 öğrenci halen ülkemizde Türkiye Burslusu olarak öğrenim görmektedir. İhtiyaç duyulan insan kaynağının yetiştirilmesi için yalnızca 2022'de toplam 13 bin 837 başvuru aldığımız Türk Cumhuriyetlerinden 447 öğrenciye daha ülkemizde öğrenim görmesi için fırsat sağlanmıştır. Eğitimini Türkiye'de tamamlayan değerli mezunlarımız da Türkiye'nin en değerli kazanımlarındandır. Türkiye mezunları, bu bağlamda ülkemiz ile kendi ülkeleri arasında dostluk köprüleri inşa eden gönüllü elçilerimizdir. Kendi hesabına ülkemizde eğitim alarak mezun olanları da

Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı tarafından yürütülen "Türkiye Bursları" programıyla Türkiye'ye gelen Kırgız öğrenciler, başkentte ülkelerine ait yemek yapıp farklı ülkelerden gelen arkadaşlarına tanıttı. (YTB/AA)

Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı'nın faaliyetlerinin yürütüldüğü coğrafya oldukça geniş bir alana yayılıyor ve sadece Türk Cumhuriyetlerini değil içerisinde Türk dilli yani soydaş grupları bulunduran ülkeleri de kapsıyor. Öte yandan Türk dünyası özelinde ata yurt Türkistan'a yönelik faaliyetler Başkanlığımızın çalışmalarında önemli bir yer tutuyor.

hesaba kattığımızda Türkistan coğrafyasından mezun sayımız 50 bin civarındadır ve bu yönüyle en çok mezuna sahip olduğumuz coğrafyayı temsil etmektedir. Ayrıca, 1992'den bu yana burslu veya kendi hesabına ülkemizde eğitim gören soydaşlarımız hali-hazırda ülkelerinde gerek kamu gerekse özel sektörde önemli görevler üstlenmektedirler. Bu doğrultuda biz; Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün henüz 1921'de Azerbaycan Türkleri özelinde ifade ettiği "Azerbaycan Türklerinin dertleri kendi dertlerimiz ve sevinçleri kendi sevinçlerimiz gibi olduğu için, onların muratlarına nail olmaları hür ve müstakil olarak yaşamaları bizi pek ziyade sevindirir." sözleri üzerinden Türk Cumhuriyetlerine hatta genel olarak Türk dünyasına olan bakımımızı şekillendiriyor ve soydaşlarımızın sevincini kendi sevincimiz olarak görüyor, egemen devletlerinin nitelikli insan kaynağı kapasitelelerini geliştirmek için özel bir çaba sarf ediyoruz.

Medeniyetin Beşiği...

Türk dünyasının büyük düşünce adamı Gaspıralı İsmail'in ifade ettiği şekilde "Dilde, işte, fikirde birlik" şiarına uygun hareket eden Başkanlığımız, bugüne dek Türkistan coğrafyasına yönelik olarak 150'den fazla proje yürütmüştür. Söz konusu projeler ve faaliyetler; ana dili ve kültürünün muhafazası, çift dilli eğitim, mesleki eğitimler ve ihtisas programları, diasporalar arasında iş birliği, akademik çalışmalar ve kültürel hareketlilik başlıklarında günümüzde de yürütülmeye devam edilmektedir.

Diğer yandan Başkanlığımızın bir diğer görev alanı olan diaspora konusunda da "kardeş diaspora" kavramı üzerinden, Türkistan coğrafyasındaki ülkelerin diasporasıyla ülkemiz diasporası arasındaki birlik ve dayanışmayı artırmak ve müşterek hareket eden bir Türk diasporası oluşturmak için çalışmalar sürdürüyoruz. Kardeş topluluklarımız arasında diaspora alanında gerçekleştirilen iş birlikleri, tarafların yurtdışında yaşayan vatandaşlarıyla ilgili politikalarına son derece büyük katkılar sağlamakta, bu konuda ülkelerimiz arasındaki bilgi ve tecrübe paylaşımı hem ülkelere hem de ülkelerin diaspora mensuplarına faydalı olmaktadır. Bu bağlamda, soydaş diaspora kurumlarına yönelik kapasite geliştirme ve tecrübe paylaşım programları Başkanlığımızca daha önce defaten düzenlenmiştir. En son, Mart 2022'de Türk Dünyası Kültür Başkenti Bursa'da Türk Devletleri Teşkilatı 2022 Diaspora Ortak Eylem Planı doğrultusunda Başkanlığımızca soydaş diaspora kurumlarına yönelik bir kurumsal tecrübe paylaşımı programı ve diaspora forumu organize edilmiştir. Diaspora Forumu kapsamında ilgili ülkelerin diaspora alanındaki bürokratları, STK temsilcileri ve diaspora çalışan akademisyenlerini bir araya getiren TDT İkinci Diaspora Forumu'nun Türk Devletleri Teşkilatı'nın diaspora alanındaki en kapsamlı, etkin ve prestijli faaliyetlerinden biri olduğunu memnuniyetle ifade edebilirim.

Başkanlığımızın bir diğer görev alanı olan diaspora konusunda da "kardeş diaspora" kavramı üzerinden, Türkistan coğrafyasındaki ülkelerin diasporasıyla ülkemiz diasporası arasındaki birlik ve dayanışmayı artırmak ve müşterek hareket eden bir Türk diasporası oluşturmak için çalışmalar sürdürüyoruz.

Günümüzde bağımsızlıklarının 30 yılını geride bırakan Türk Cumhuriyetleri ile paylaştığımız; dil, köken, kültür ve din bağları Türkiye'nin izlemiş olduğu politikaların oluşturulmasında ve geliştirilmesinde önemli bir husustur. Cumhurbaşkanımız Recep Tayyip Erdoğan tarafından Türk Devletleri Teşkilatı 8. Devlet Başkanları Zirvesinde zikredilen "Binlerce yıldır medeniyetin beşiği olan Türkistan coğrafyası yeniden tüm insanlık için bir çekim ve aydınlanma merkezi haline gelecektir." ifadesini gerçekleştirmek için gerek kendi içinde gerekse bölgesinde barış ve istikrarın sürdürülmesine katkı sağlayan, küresel krizlerin ve meselelerin çözümünde öncü ve aktif bir rol oynayan, güvenlik ve refah içinde bir Türkistan hepimizin arzusudur.

Bu bağlamda, önümüzdeki dönemde geçmişten aldığımız tecrübe ve birikimle Türk dünyasına ve özde ise Türkistan coğrafyasına yönelik amaca matuf faaliyetlerimizin artırılmasını hedefliyoruz. Bu amaçla YTB olarak 21. yüzyılda Türk Cumhuriyetleri başta olmak üzere Türk dünyası arasındaki birlik ve beraberliğin artırılmasını teminen henüz yolun başında olduğumuz bilinciyle çalışmalarımıza devam edeceğiz. **■**

Pelin Musabay Baki

pelin.musabay@mfa.gov.tr

Türk Dünyası 2040 Vizyon Belgesi ve Türk İş Birliğinin Artan Jeostratejik Önemi

2040 Vizyon Belgesi, Türk iş birliğinin geleceğe yönelik çok boyutlu hedeflerini sistematik ve detaylı bir şekilde sunmaktadır. Bu ilk, kapsamlı ve uzun soluklu belge, 11 Kasım 2022'de Semerkant'ta gerçekleştirilecek 9. TDT Zirvesinde ilki 2023-2027 dönemine yönelik olmak üzere kabul edilecek beş yıllık yol haritaları aracılığıyla uygulanacaktır.

Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın ev sahipliğinde geçen sene gerçekleştirilen Türk Dili Konuşan Ülkeler İşbirliği Konseyi Devlet Başkanları 8. Zirvesinde liderler bayraklarının önünde fotoğraf çekildi. (Murat Kula/AA, 12 Kasım 2021)

20. yüzyılın başında jeopolitik çalışmalarda Avrasya'ya atfedilen önem, farklı boyutlarıyla birlikte günümüzde de geçerliliğini koruyor. Hatırlayacak olursak, jeopolitik çalışmaların öncülerinden Halford John Mackinder'in "Kalpgah Teorisi", determinist bir yaklaşımla ve kara gücünün önemi vurgulanarak, Avrasya'yı kontrol edeceklerin dünyayı kontrol edeceği mantığı üzerine kuruludur. 2020'lere geldiğimizde jeopolitik krizlerin ve oyunların giderek karmaşıklaştığı bir uluslararası sistemde, Avrasya, jeopolitik çekişmelerin yine kalbinde. Ancak bu sefer Avrasya, eskisine kıyasla edilgen bir coğrafyayı değil, aktörleri ve onların olayları şekillendirici gücü bakımından etkin bir coğrafyayı işaret ediyor. Bu yeni denklemde, Türk devletleri arasında güçlenmekte olan Türk iş birliği, jeostratejik önemi giderek artan bir konuma sahip. Bugün Türkiye, Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan ve Özbekistan'ın üye, Macaristan ve Türkmenistan'ın ise gözlemci üye olduğu Türk Devletleri Teşkilatı

(TDT) siyasi, ekonomik ve insani boyutlarıyla Türk iş birliğinin itici gücü olma görevi ve sorumluluğunu üstleniyor. TDT'nin 11 Kasım 2021'de Türkiye'nin ev sahipliğinde İstanbul'da gerçekleştirilen 8. Devlet Başkanları Zirvesi'nde kabul edilen Türk Dünyası 2040 Vizyon Belgesi, Teşkilat bünyesinde ortaya konan ilk stratejik belge olarak Türk iş birliğinin önümüzdeki 20 yıl içindeki hedeflerini jeostratejik zaviyeden gözler önüne seriyor.

Tarihi İstanbul Zirvesi ve Türk Dünyası 2040 Vizyonu

Tarihi 2021 İstanbul Zirvesi, 2009'dan beri ismi Türk Dili Konuşan Ülkeler İşbirliği Konseyi (Türk Konseyi/Keneşi) olarak bilinen bu bölgesel örgütün Türk Devletleri Teşkilatı olarak değişimine sahne olmuştu. İsim değişikliğinin yanı sıra bu zirvede, Türk iş birliğinin olmazsa olmaz önemli bir halkası olan Türkmenistan da Teşkilatın gözlemci üyesi haline gelmişti. Bununla birlikte, Teşkilata gözlemci ve ortak olmanın

modelitelere yönelik belge de bu zirvede kabul edildi. Zirvenin konusu ise yenilikçi bir bakış açısıyla Türkiye tarafından "Dijital Çağda Yeşil Teknolojiler ve Akıllı Şehirler" olarak belirlenmişti. Dolayısıyla, Türkiye'nin Teşkilatın dönem başkanlığını bir sene süresince aldığı bu unutulmaz zirvede, Teşkilat için çeşitli dönüm noktalarına şahit olundu. Nitekim gelinen aşamada şu tespitleri yapmak artık mümkün:

- 1) Kıvılcımları 1990'larda Zirveler Süreci ile atılan Türk iş birliği, TDT çatısı altında artık tam anlamıyla ete kemiğe bürünmüştür.
- 2) Bölgesel ve uluslararası konjonktürel gelişmeler bu iş birliğini Türk devletleri için daha kıymetli hale getirmektedir.
- 3) Türk iş birliği, ortaya konulan projelerle hem Teşkilat içerisindeki ülkelere ve halklarına hem de bölgeye katma değer sağlamaya başlamıştır.

Böyle bir tablo karşısında Türk iş birliğinin daha stratejik bir bakış açısı üzerine oturtulmasına ihtiyaç duyulmuştur.

Kazakistan'ın önerisi üzerine TDT Sekreteryası tarafından çalışmaları yürütülen, üye ülkelerin katkılarıyla ve Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı'nın rehberliğinde şekillenen Türk Dünyası 2040 Vizyon Belgesi, işte böyle bir saikle hazırlanmış ve İstanbul Zirvesinde devlet başkanlarınca kabul edilmiştir.

2040 Vizyonu ve Felsefesi

"Dünya çapında hızlı değişimleri ve onların üzerimizdeki etkilerini tanımak ve ele almak için stratejik bir vizyon gerektiren bir çağda yaşamaktayız." cümlesiyle başlayan 2040 Vizyon Belgesi, en başında uluslararası, bölgesel ve ulusal düzeylerde stratejik bakış açısına sahip olmanın günümüzde bir ihtiyaçtan öte

zorunluk olduğuna işaret ediyor. Bu kapsamda, "hazırlıklı olma, dayanıklılık, uyum ve dönüşüm kapasitesi" kavramlarını önceleyen belge, esasen başta bir sistem eleştirisi yaparken, uluslararası düzenin daha etkili, iş birliğine dayalı ve temsiliyeti yüksek olabilmesinin önemini vurguluyor. Bu açıdan Türk devletlerinin yapabilecekleri olumlu katkılara değinen 2040 Vizyonu, TDT üye ülkelerinin, halihazırda mevcut uluslararası taahhütlerine hâle getirmeksizin ve hiçbir ülkeye karşı olmadan, ulusal temelde ve bir grup olarak daha güçlü hale gelmelerini hedefliyor. Bunu yaparken, Teşkilatın kurucu belgesi Nahçıvan Anlaşması'nda yer aldığı üzere egemen eşitlik, toprak bütünlüğü ve sınırların dokunulmazlığı dahil uluslararası hukukun evrensel ilkelerine bağlılık Vizyonda da yineleniyor. Bununla birlikte, hukukun üstünlüğü, iyi yönetim, dayanıklılık, sürdürülebilirlik, kapsayıcılık, hesap verilebilirlik, verimlilik, şeffaflık gibi terimlere belge boyunca sıkça rastlanıyor. Dolayısıyla 2040 Vizyonunun, küresel bir bakış açısıyla bölgesel gerçeklikler üzerine inşa edildiği anlaşılıyor.

Gelecek 20 yılda TDT'ye rehberlik etmesi için devlet başkanlarının taahhütleri ve buna yönelik talimatları şeklinde iki ana bölüme ayrılan 2040 Vizyonu'nda, Türk iş birliğinin gücünü ortak köken ve değerlerden aldığı açıkça belirtiliyor. İş birliğinin kuvvetlendirilmesine yönelik üye ülkelerin mevcut siyasi iradesi de bu gücü perçinliyor. TDT bünyesindeki iş birliği alanları ışığında hazırlanan söz konusu Vizyon Belgesi, "Siyasi ve Güvenlik İşbirliği", "Ekonomik ve Sektörel İşbirliği" (ulaştırma-gümrük, bilgi ve iletişim teknolojileri, enerji, turizm, sağlık, çevre, tarım sektörleri), "İnsandan İnsana İşbirliği" (kültür, eğitim-bilim, gençlik-spor, diaspora, enformasyon-medya konuları ve sivil toplum kuruluşlarıyla iş birliği konuları) ve "Üçüncü Taraflarla

İşbirliği (uluslararası kuruluşlarla ilişkiler, insani konularda yardım ve kalkınma) olmak üzere dört bölümden oluşuyor. Bütünü itibarıyla bu belge hem bölgesel hem de küresel açılardan zamanın gereklerini iyi yakalamakta ve buna yönelik atılacak somut adımları net bir şekilde sergilemektedir. Dolayısıyla 2040 Vizyonunun ortaya konulması başlı başına jeostratejik bir hamledir.

"Siyasi ve Güvenlik İşbirliği"

2040 Vizyonunda, siyasi ve güvenlik iş birliği kapsamında temel hedef Türk devletleri arasındaki dayanışmanın güçlü bir şekilde artırılmasıdır. Nitekim vizyon belgesinin kabulünden önce de TDT bünyesinde giderek hakim olan bu anlayışla, üye ülkeler, işgal altındaki topraklarını kurtardığı 44 günlük Vatan Muharebesi sırasında ve sonrasında Azerbaycan'a desteklerini yüksek sesle dile getirmişlerdir. TDT Dışişleri Bakanları Konseyi, Eylül 2021'de üye ve gözlemci ülkelerin her birini yakından ilgilendiren Afganistan'daki durum konusunda İstanbul'da olağanüstü toplanmış ve ortak bir bildiri yayınlamıştır.

Diğer bir dayanışma örneği olarak, Ocak 2022'de Kazakistan'da yaşanan gelişmelerin hemen ardından dönem başkanı sıfatıyla Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu'nun çağrısı üzerine TDT Dışişleri Bakanları Konseyi Olağanüstü Toplantısı video-konferans yöntemiyle gerçekleştirilmiştir. Toplantı sonrasında yapılan ortak açıklamada "Kazakistan'a ve onun kardeş halkına olan güçlü destek ve dayanışma teyit edilmiş" ve "Vizyon Belgesinin, ulusal ve uluslararası sınamalar karşısında eşgüdüm, iş birliği ve karşılıklı yardım için bir rehber niteliğinde olduğuna dikkat çekilmiştir". Siyasi iş birliğinin

Gelecek 20 yılda Türk Devletleri Teşkilatı'na rehberlik etmesi için devlet başkanlarının taahhütleri ve buna yönelik talimatları şeklinde iki ana bölüme ayrılan 2040 Vizyonunda, Türk iş birliğinin gücünü ortak köken ve değerlerden aldığı açıkça belirtiliyor. İş birliğinin kuvvetlendirilmesine yönelik üye ülkelerin mevcut siyasi iradesi de bu gücü perçinliyor.

güçlendirilmesi kapsamında atılan diğer önemli bir adım ise 2040 Vizyon Belgesine atıfla Haziran 2022'de İstanbul'da Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı'nın ev sahipliğinde gerçekleştirilen Birinci Politika Planlama İstişareleridir. Öte yandan, 2040 Vizyonu'nda yer alan iyi yönetim ve kamu hizmeti sağlamada becerilerin geliştirilmesi hedefi doğrultusunda Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı İnsan Kaynakları Ofisi tarafından Temmuz 2022'de düzenlenen İnsan Kaynakları İlk Toplantısı, bu konuda atılan somut bir adımdır. Dolayısıyla siyasi-güvenlik iş birliği alanında Vizyon Belgesi doğrultusunda son bir yılda önemli kazanımlara imza atılmıştır.

“Ekonomik ve Sektörel İşbirliği”

Ekonomik ve sektörel iş birliği konusunda da 2040 Vizyonu oldukça geniş ve iddialı hedefler içermektedir. Belgede, üye devletlerin halklarının sosyo-ekonomik gelişiminin ve refahının yükseltilmesi ön planda tutulmaktadır. Ticaretin kolaylaştırılması, önündeki miktara yönelik ve tarife dışı engellerin ortadan kaldırılması, özel sektörün desteklenmesi, karşılıklı yatırımların artırılması çağrısı yinelenmektedir. Üye ülkeler arasında “kesintisiz, entegre, verimli ve hızlı” çok modlu bağlantısallığın oluşturulması da yine belgede yapılan vurgular arasındadır. Bu doğrultuda, uzun zamandır Teşkilatın gündeminde olan Hazar Geçişli Uluslararası Doğu Batı Orta Koridor boyunca hızlı ve verimli taşımacılığın desteklenmesi de belgede bahsedilen hususlar arasındadır. Nitekim, Orta Koridor rotasının daha etkin kullanımı, Türk iş birliğinin ekonomik ayağının güçlenmesini sağlayacaktır.

Dijitalleşme ve Yeşil Dönüşüm

Turizm, sağlık, enerji ve tarım alanlarındaki 2040 hedeflerinin de kapsamlı bir şekilde ortaya konduğu “Ekonomik ve Sektörel İşbirliği” bölümünde dikkat çeken iki yenilikçi husus bulunuyor. Bunlardan bir tanesi iletişim ve bilişim teknolojileri alt başlığını aşan bir şekilde, her konuda çağın gerekleriyle uyumlu olarak dijital dönüşüm ve akıllı teknolojilerin kullanımı konusuna yapılan vurgudur. Bu konuda “Büyük Veri”den faydalanma ve her alanda dijitalleşmeyi destekleme, ileriye dönük ufuk açıcı hedeflerdir. Bununla birlikte, uzay teknolojileri alanlarında da iş birliği süreci

Cumhurbaşkanı Erdoğan,
Türk Dili Konuşan Ülkeler
İşbirliği Konseyi'ne
üye ülkelerin liderleri
ile Türk Konseyi Genel
Sekreterliği binasının resmi
açılışı yapmıştı. (Murat
Çetinmühürdar-TCCB/AA, 12
Kasım 2021)

Türk iş birliğinin yakaladığı jeostratejik ivme, hedeflere yönelik araçlar iyi tespit edildikçe ve uygulandıkça devam edebilecektir. Politik, ekonomik ve insani ayaklarıyla birlikte bu ivmenin zinde tutulması önem arz etmektedir. TDT bünyesinde proje odaklı anlayışın devamı ve diğer Türk iş birliği örgütleriyle eşgüdümün sıkılaştırılması üzerinde durulması gereken hususlar arasındadır.

başlatılması, geleceğe yapılan stratejik bir yatırımdır. Diğer yenilikçi husus ise çevre iş birliği konusunun, ilk defa Teşkilatın bir belgesinde bu ölçekte kapsamlı olarak ele alınmasıdır. Nitekim, Teşkilat bünyesinde, ihtiyaç olduğunda çağırılma yöntemiyle, doğal ve insan kaynaklı afetleri önlemek, müdahale etmek ve kurtarma çalışmaları yürütmek üzere bir Sivil Koruma Mekanizması kurulması da belgede yer alıyor. Fakat bunlar dışında belgenin her bölümünde yeşil dönüşüme ve yeşil çözümlere atfedilen önem dikkat çekiyor. Yine iklim değişikliğiyle mücadele ve gıda güvenliği alanında iş birliği de üzerinde önemle durulan hususlar. Bu çerçevede, genel itibarıyla, son bir yıl içinde TDT bünyesinde Türk Yatırım Fonu'nun kurucu anlaşmasının hazırlanmasından Üye Ülkeler Arasında Uluslararası Kombine Yük Taşımacılığı Anlaşması müzakerelerinin tamamlanmasına, dijital ve yeşil dönüşüm konulu etkinliklerden Macaristan'da Kuraklık Önleme Merkezi kurulması çabalarına, ekonomik ve sektörel konularda Vizyondaki hedefler doğrultusunda kıymetli çalışmalar gerçekleştirilmiştir.

“Türk İş Birliğinin En Önemli Sermayesi İnsan”

2040 Vizyonu'nda hedef ve araçları belirtilen “İnsandan İnsana İşbirliği”, en büyük ortak zenginliği insan sermayesi olan Türk iş birliğinin çok stratejik bir unsurudur. Bu açıdan gençlik, spor ve diaspora alanlarında mevcut faaliyetlerin güçlendirilmesi, özellikle girişimcilik konusunda gençlerin desteklenmesi, eğitim ve bilimde Türk coğrafyasının bir çekim merkezi haline dönüştürülmesi, dezenformasyonla mücadele dahil medya iş birliğinin derinleştirilmesi gibi hedeflerin hepsinin altında aynı anlayış yer alıyor. Türk devletleri halkları arasında beraberlik duygusunun gelişmesi ve ortak iş birliği kültürünün güçlenmesi. Nitekim, konulan hedeflere ulaşıldıkça,

Dişleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu, Dolmabahçe Cumhurbaşkanlığı Çalışma Ofisi'nde gerçekleştirilen Türk Devletleri Teşkilatı Dişleri Bakanlar Konseyi Olağanüstü Toplantısı'nın açılışında hitap etti. (Murat Gök/AA, 17 Ekim 2022)

ortak kazanımlar temelinde bu anlayış daha da güçlenecektir. Bu konudaki iş birliğinin kapsamlı bir kamu diplomasi stratejisiyle de desteklenmesinde fayda bulunuyor.

“Türk İş Birliğinin Uluslararası Arenadaki Yeri”

2040 Vizyonunun “Üçüncü Taraflarla İşbirliği” bölümünde TDT'nin güvenilir ve sorumlu bir uluslararası aktör olduğu belirtilerek, BM ve uzmanlık kuruluşları başta olmak üzere geniş bir yelpazede uluslararası ve bölgesel örgütlerle ilişkilerinin daha da sağlamlaştırılması hedefleniyor. Üçüncü ülkelerle proje temelli ortaklıklar geliştirilebileceğinin belirtilmesi de TDT'nin kapsayıcı bakış açısını bir kez daha gösteriyor. 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Hedeflerine belge genelinde sıklıkla atıfta bulunulduğu için sürdürülebilir kalkınma konusunun Teşkilatın gündeminde önümüzdeki dönemde daha ağırlıklı bir yer alacağı tahmin ediliyor. Üye ülke-

Üye ülkeler arasında “kesintisiz, entegre ve hızlı” çok modlu bağlantısallığın oluşturulması belgede yapılan vurgular arasında. Bu doğrultuda, uzun zamandır Teşkilatın gündeminde olan Hazar Geçişli Uluslararası Doğu Batı Orta Koridor boyunca hızlı taşımacılığın desteklenmesi de belgede bahsedilen hususların içinde yer alıyor. Orta Koridor rotasının etkin kullanımı, Türk iş birliğinin ekonomik ayağının güçlenmesini sağlayacaktır.

lerin ortak çıkarlarını diğer uluslararası kuruluşlar nezdinde koruyacakları yönündeki ortak taahhütleri ise Türk iş birliğinin güçlenmesine yönelik yine önemli bir ortak irade göstergesidir.

Jeostratejik İvme ve Ötesi

2040 Vizyon Belgesi, Türk iş birliğinin geleceğe yönelik çok boyutlu hedeflerini sistematik ve detaylı bir şekilde sunmaktadır. Bu ilk, kapsamlı ve uzun soluklu belge, 11 Kasım 2022'de Semerkant'ta gerçekleştirilecek 9. TDT Zirvesinde ilki 2023-2027 dönemine yönelik olmak üzere kabul edilecek beş yıllık yol haritaları aracılığıyla uygulanacaktır. Yine bu zirvede, Türkmenistan'ın gözlemcilikten TDT üye ülkesi statüsüne geçmesi beklenmektedir. Dinamik yapısı ve cebindeki yüksek potansiyeli ile Türk iş birliğinin yakaladığı jeostratejik ivme, hedeflere yönelik araçlar iyi tespit edildikçe ve uygulandıkça devam edebilecektir. Politik, ekonomik ve insani ayaklarıyla birlikte bu ivmenin zinde tutulması önem arz etmektedir. Bu çerçevede, TDT bünyesinde proje odaklı anlayışın devam ettirilmesi, somut ortak kazanımlara odaklanılması ve diğer Türk iş birliği örgütleriyle eşgüdümün sıkılaştırılması üzerinde durulması gereken hususlar arasındadır. Jeostratejik öneminin zinde tutulması, Türk iş birliğinin Avrasya'daki jeopolitik denklemlerdeki belirleyicilik gücünü arttıracaktır. **K**

📷
Serhat Çağdaş/AA

Mehmet **Yüce**

mpyuce@yahoo.com

Türk Devletleri Teşkilatına Üye Ülkeler Arasında İkili İlişkilere Bakış

Türk Devletleri Teşkilatı farklı bir yaklaşımla örgütlenmektedir. Teşkilata üye ülkelerin, egemenliklerini üst bir kuruma devretmeleri söz konusu değildir. Üye ülkelerin ortak etnisite, tarih ve medeniyetten beslenerek kendi aralarında gerçekleştirecekleri yoğun bir iş birliği sonucu çok yönlü bir ortaklıktan söz etmek mümkündür.

Avrupa Birliği'nde (AB) bütünleşmeyi siyasi, ekonomik ve sosyal boyutlarıyla disiplinler arası yaklaşımla ele alan neo-fonksiyonel yaklaşım, ulus devletlerin tamamen "egemen" olmaktan vazgeçerek, kendi iradeleriyle, komşu ülkelerle bütünleşme içine girmeleri sürecini açıklar. Bu yaklaşım AB'de entegrasyonu açıklamada başarılı bir kuramdır. Ancak Türk Devletleri Teşkilatı (TDT) farklı bir yaklaşımla örgütlenmektedir. TDT üye ülkelerinin egemenliklerini üst bir kuruma devretmeleri söz konusu değildir. Üye ülkelerin ortak etnisite, tarih ve medeniyetten beslenerek kendi aralarında gerçekleştirecekleri yoğun bir iş birliği sonucu çok yönlü bir ortaklıktan söz etmek mümkündür. O nedenle AB'nin tersine üstten gelen bir yönlendirme değil alttan gelen sinerji olarak şekillenen yani üye ülkeler arasında kurulan sıkı iş birliğinin teşkilatı güçlendireceği bir yapıdan söz etmek mümkündür. O nedenle TDT üye ülkeleri arasındaki iş birliği düzeyi büyük önem taşımaktadır.

Türk dünyası, kültürel ve coğrafi bir kavram olup; Orta Asya, Anadolu, Kafkasya, Rusya-Sibirya, Orta Doğu, İran ve Balkanlar coğrafyasında genel bir yayılım gösteren Türk halklarını ve Türk devletlerini ifade ediyor. Asya ile Avrupa kıtasında yer alan bu coğrafya, aynı zamanda Doğu-Batı arasındaki ticaretin geçiş güzergahında yer alan dünyanın jeopolitik kalbinde yükselen mümtaz bir bölge. 300 milyonluk nüfusu, 1,4 trilyon dolarlık milli geliri, 560 milyar dolarlık dış ticaret ve 14 milyar dolarlık ortak ticaret hacmine sahip Türk dünyası, büyük bir sosyoekonomik güce sahip. Türk dünyası kavramı, sadece bağımsız Türk devletlerini değil aynı zamanda özerk cumhuriyetleri ve farklı ülkelerde yaşayan Türk topluluklarını da kapsıyor. Bu yazıda sadece Türk Devletleri

Teşkilatı'na üye ülkeler arasındaki ikili ilişkiler genel hatlarıyla ele alınacaktır.

Çok Yönlü Yüksek Düzeyli Stratejik İlişki

Türkiye, Türk Devletleri Teşkilatı içinde katalizör fonksiyonu icra ediyor. Tarihsel deneyimi, imparatorluk varisi olması, köklü devlet geleneğinin bulunması, Doğu-Batı bloku ile köklü ilişkilere sahip olması, NATO üyesi olmasının yanında Rusya Federasyonu ile kurduğu dengeli ilişkiler, savunma sanayi alanındaki ciddi atılımları, serbest piyasa ekonomisi konusunda deneyimi, imalat ve üretim sektöründeki potansiyeli nedeniyle diğer Türk Cumhuriyetleri için hem yol gösterici bir rehber hem de bu ülkeler için aynı zamanda Batı'ya açılan bir kapıdır. Ayrıca imalat ve üretim konusunda köklü tecrübesi bulunan Türkiye, hammadde ve enerji kaynakları bakımından zengin olan Türk Cumhuriyetlerinin bu potansiyelini değerlendirebilecek tamamlayıcı bir ekonomik güçtür.

Türkiye ile Türk devletleri arasındaki iş birliğinin bir boyutu da kuşkusuz "Türk Dili Konuşan Ülkeler Devlet Başkanları Zirvesi" ile başlayan ve Türk Devletleri Teşkilatı ile sonuçlanan süreçte oynadığı aktif rol olmuştur. Diğer taraftan Türkiye'nin bölgesel ve küresel düzeyde artan etkisi, Türk devletleri için alternatif iş birliği ortamı oluştururken, savunma sanayi konusunda kaydettiği ilerleme tüm Türk devletlerinin güvenliğini sağlamada önemli bir teminat oluşturmaktadır. Türk savunma sanayinin ileri teknoloji ürünleri 44 günlük İkinci Karabağ Savaşı'nın en kritik anlarında, Azerbaycan ordusunun ilerleyişini sağlayarak oluşturduğu psikolojik etki ile zaferi getiren önemli unsurlardan biri oldu. Cobra, Ural, Vuran, Amazon gibi 4x4 taktik tekerlekli zırhlı araçlar ile Kirpi gibi mayına karşı korumalı araçlar ve Deniz Han korveti ile Bayraktar TB2 SİHA'lar Türkmenistan'ın sa-

vunmasında kilit rol alırken, yine Türk SİHA'ları Türkistan'ın Çin'e açılan kapısı olan Kırgızistan'ın savunmasında önemli bir caydırıcı güç oluşturuyor. Türkiye'nin Orta Asya'nın merkez ülkeleri olan Özbekistan ve Kazakistan ile de savunma sanayi alanında çok önemli iş birlikleri bulunuyor.

Ekonomik iş birliği istenen düzeyde olmasa da Türkiye gerek yatırım gerekse dış ticaret açısından Orta Asya Türk Cumhuriyetlerinin tamamının ilk beş ortağı arasında yer alıyor. Bununla birlikte Türkiye ile Azerbaycan arasında ekonomik iş birliği düzeyi özellikle enerji alanındaki yatırımlar, iki ülke arasında stratejik derinliğe sahip bir iş ortaklığına yol açtı. Türkiye ile Azerbaycan arasında enerji alanına dair BTC petrol boru hattı, BTE doğal gaz boru hattı, TANAP ve TAP projeleri gerçekleştirilmiştir. Bu devasa projeler, mevcut enerji haritasını değiştirerek AB için alternatif enerji temininde arzulanan bir seçenek oluşturmuştur. Bilhassa Rusya-Ukrayna Savaşı'nın akabinde Batı'nın enerji krizi ile karşı karşıya kalması sonucu enerji temini konusunda girdiği alternatif arayışta Azerbaycan'ın öne çıkması hem bu projelerin stratejik önemini artırmış hem de Azerbaycan ile Türkiye'nin enerji konusundaki iş birliğini daha da güçlü ve stratejik hale getirmiştir. Türkiye ile Azerbaycan'ın enerji alanında geliştirdikleri iş birliğinin oluşturduğu olumlu sonuç, enerji potansiyeline sahip diğer Türk devletlerinin de bu ortaklığa katılmaları yönünde güçlü bir teşvik olmuştur.

Azerbaycan Türk Devletleri ile İttifak İlişkilerini Derinleştiriyor

44 günlük Vatan Muharebesinin ardından gelen zaferle uluslararası arenada ve Türk dünyasında prestiji artan Azerbaycan, bu zaferle birlikte dış politika önceliklerini yeniden şekillendirerek uluslararası ilişkilerde daha aktif rol olmaya başlamıştır. Çok yönlü

Türk dünyası, kültürel ve coğrafi bir kavram olup; Orta Asya, Anadolu, Kafkasya, Rusya-Sibirya, Orta Doğu, İran ve Balkanlar coğrafyasında genel bir yayılım gösteren Türk halklarını ve Türk devletlerini ifade ediyor. Bu coğrafya, aynı zamanda Doğu-Batı arasındaki ticaretin geçiş güzergahında yer alan dünyanın jeopolitik kalbinde yükselen mümtaz bir bölge.

bir dış politika izleyen Azerbaycan, bir taraftan bölgede inisiyatif olarak lider rolü üstlenirken, diğer taraftan hem Rusya hem de Batı ile iyi ilişkiler içinde olmayı ve uluslararası kuruluşlarda daha aktif rol üstlenmeyi hedeflemektedir.

Ayrıca Türk Devletleri Teşkilatı içinde öncü rol oynayan Azerbaycan, savaş süresince kendini destekleyen Teşkilat'a üye ülkelerle birebir ilişkilerini derinleştirip, stratejik iş birliğine doğru yapıcı adımlar atmaktadır. Önce Türkménistan ile Hazar Denizi kaynaklı sorunu dostane bir şekilde çözmek üzere anlaşma sağlayan ve doğal gaz temini konusunda Swap anlaşması imzalayan Cumhurbaşkanı Aliyev, ardından Kırgızistan Cumhurbaşkanı Caparov'a ev sahipliği yapmış ve hemen ardından da Özbekistan'a ziyarette bulunmuştur. Bu ziyaretlerin ardından Türkiye ve Kazakistan dışişleri ile ulaştırma bakanlarını üçlü bir zirve gerçekleştirmek üzere Bakü'de misafir eden Azerbaycan, 24 Ağustos'ta Kazakistan Cumhurbaşkanı Tokayev'i ağırlamıştır. Son olarak Aliyev, 11 Ekim 2022'de Kırgızistan'a iade-i ziyarette bulunmuştur.

Karşılıklı bu ziyaretler sonucu Azerbaycan ile diğer Türk devletleri arasında stratejik ortaklık ve ittifak ilişkilerinin derinleştirilmesine ilişkin çok sayıda protokol imzalanmıştır. Azerbaycan ile Orta Asya Türk Cumhuriyetleri arasında yapılan protokollerde enerji, lojistik-orta koridor çerçevesinde iş birliği ve güvenlik hususlarının ön plana çıktığı görülmektedir. Azerbaycan, Türkiye ile askeri iş birliği konusunda edindiği deneyimin ikinci Karabağ Savaşında başarılı sonuç vermesi, diğer Türk Cumhuriyetlerinin Azerbaycan'la güvenlik konusunda iş

Azerbaycan Cumhurbaşkanı İlham Aliyev, Bişkek'teki ziyaretinin ikinci gününde, Kırgızistan Cumhurbaşkanı Sadır Caparov ile birlikte, Şair Nizami Gencevi'nin adını taşıyacak 550 öğrenci kapasiteli okulun açılışını gerçekleştirdi. (Kırgızistan Cumhurbaşkanlığı/AA, 12 Ekim 2022)

Çok yönlü bir dış politika izleyen Azerbaycan, bölgede inisiyatif olarak lider rolü üstlenirken, hem Rusya hem de Batı ile iyi ilişkiler içinde olmayı ve uluslararası kuruluşlarda daha aktif bir rol hedefliyor. Ayrıca savaş süresince kendini destekleyen Türk Devletleri Teşkilatı'na üye ülkelerle birebir ilişkilerini derinleştirip, stratejik iş birliğine doğru yapıcı adımlar da atıyor.

birliği yapması yönünde güçlü bir motivasyon oluşturmuştur.

Türk Devletleriyle İş Birliğinde Kazakistan'ın Rolü

Tüm Türk devletleri ile iyi ilişki kurmayı başaran Orta Asya'nın merkezi ülkesi Kazakistan, bölgedeki Türk Cumhuriyetlerine birçok konuda öncülük ediyor. Petrol ve diğer doğal kaynaklar yönünden oldukça zengin olan ve Orta Asya'ya gelen doğrudan yabancı sermayenin önemli bir kısmını çeken Kazakistan, yakaladığı ekonomik gelişme sonucu özellikle Özbekistan ve Kırgızistan'ın genç nüfusu için de önemli bir istihdam alanı oluşturuyor. Diğer taraftan Kazakistan, Kırgızistan ve Özbekistan'la bölgede ihtilafli sınır meselesini barışçıl yollarla büyük ölçüde çözümlendi. Bölgesel iş birliği ve entegrasyonun sağlanması yönünde yoğun mesai sarf eden Kazakistan, bölgenin en önemli ülkesi olan Özbekistan'la Aralık 2021'de müttefiklik ve Şubat 2022'de ise iki ülke parlamentoları arasında iş birliği konseyi kurulmasına ilişkin anlaşmalar imzaladı. Bölgede rakip olarak gösterilen iki Türk cumhuriyetinin ittifak ilişkisine girmesi hem bölgenin istikrarına hizmet edecek hem de Türk Devleti Teşkilatı'nın üye ülkeleri arasında tesis edilen ikili stratejik ilişkiler sonucu, Teşkilatın güçlenerek daha etkin hale gelmesini sağlayacaktır. TDT'ye üye iki güçlü devlet arasında kurulan ikili ittifak ilişkisi, bölge ülkelerini jeopolitik kırılmalardan, küresel rekabetten ve bölgeye yönelik farklı şekillerde ortaya çıkan tehditlerden koruyabilecek ortak bir iradenin şekillenmesine neden olacaktır.

Özbekistan Üçüncü Rönesansını Gerçekleştiriyor

Orta Asya Türk Cumhuriyetlerinin tümüyle sınırı bulunan Özbekistan'da Şevket Mirzoyev'in iktidara gelmesiyle

Türkmenistan Devlet Başkanı Serdar Berdimuhamedov, resmi ziyaret için ülkesine gelen Özbekistan Cumhurbaşkanı Şevket Mirziyoyev'le iki ülke arasındaki iş birliğini genişletmeyi amaçlayan çeşitli belgeleri imzaladı. (Özbekistan Cumhurbaşkanlığı/AA, 21 Ekim 2022)

başlayan "Üçüncü Rönesans" ya da "Özbekistan'ın yeni yüzü" olarak adlandırılan reformlar kapsamında uygulamaya geçirilen diplomasideki açıklık politikası, sorunsuz komşuluk ilişkileri ve serbest piyasa sisteminin güçlendirilmesi gibi çok yönlü açılımlar, bölgede hakim paradigmanın değişmesine neden olmuştur. Bu çerçevede Mirziyoyev, Orta Asya Devlet Başkanları İstişare Konseyi'nin kurulmasına öncülük ederek, başta Türk Cumhuriyetleri olmak üzere bölgesel iş birliğinin gelişmesine katkı sağlamıştır. Önceki dönemde dondurulan birçok sorunu çözüme kavuşturan Özbekistan, komşu ülke Kırgızistan ile 23-25 Mart 2021'de Taşkent'te yapılan müzakereler sonucu karşılıklı arazi değişimiyle iki Türk Cumhuriyeti arasında kronikleşen sınır sorununu çözmüştür. Çin-Kırgızistan ve Özbekistan arasında inşa edilmekte olan demir yolu ise yeni alternatif geçiş yolu olacak Orta Koridorun doğu kısmını oluştururken, bu hattın Bakü-Kars demir yoluna bağlanması ile bölgede yeni bir jeopolitik durum da oluşacaktır.

Bağımsızlıktan bu yana benzer ekonomik kalkınma politikaları izleyen Özbekistan ile Türkmenistan arasındaki iş birliği de özellikle son yıllarda birçok alanda derinleşerek stratejik iş birliğine dönüşüyor. Türkmenistan Cumhurbaşkanı Berdimuhamedov, 14-15 Temmuz 2022'de Özbekistan'a yaptığı ziyarette ikili iş birliğini yeni ve daha yüksek bir düzeye taşıyacak ve birçok alanda iş birliği içeren 19 adet hükümetler ve kurumlar arası protokol imzaladı. Burada dikkat geçen husus ise iki ülkenin ortak endüstriyel iş birliği projeleri hayata geçirmeleri konusunda kuvvetli ortak irade sergilemeleri oldu. Ayrıca iki ülke, yakıt ve enerji sektöründe bölgesel iş birliğini güçlendirmek,

ulaştırma ve lojistik yollarının çeşitlendirilmesini sağlamak, sınır aşan nehirleri, su ve enerji kaynakları rasyonel ve bütünlük kullanmak ve bölgenin çevresel sürdürülebilirliğini sağlamaya öncelik vermek konusunda birlikte hareket ediyorlar.

Türkmenistan Türk Devletleri Teşkilatına Aktif Katılım Sağlıyor

Ülkenin güvenlik ve istikrarını "sürekli tarafsızlık" statüsünde kalarak temin edilebileceği yönünde bir strateji izleyen Türkmenistan, bu gerekçe ile uzun yıllar boyunca Türk Konseyi faaliyetlerine mesafeli kalmış ve Türk devletlerince gerçekleştirilen ortak etkinliklere ya hiç katılmamış ya da düşük düzeyde katılım sağlamıştı. Ancak Türkmenistan, 2021'de İstanbul'da gerçekleşen Türk Konseyinin 8. Zirvesinde alınan tarihî kararlarla oluşturulan Türk Devletleri Teşkilatı'na gözlemci üye olmuş ve Kasım 2022 Semerkant'ta yapılacak zirvede tam aday olacağını beyan etmiştir. Diğer taraftan Türkmenistan'ın, komşu Türk Cumhuriyetleri Azerbaycan, Kazakistan ve Özbekistan ile birçok konuda ikili iş birliği alanı oluşturması, özellikle Özbekistan ile bazı sektörlerde ortak üretim alanları konusunda ortak irade sergilemeleri bölgede çok yönlü iş birliği ortamının oluşmasını sağlamıştır. Azerbaycan ile Türkmenistan arasında uzun yıllardır devam eden Hazar Denizi'ndeki petrol ve doğal gaz yatakları sorununun halledilmesi iki devlet ilişkileri kadar Orta Asya enerji arz güvenliği açısından da önem arz etmektedir.

Kazakistan, bölgenin en önemli ülkesi olan Özbekistan'la müttefiklik anlaşması imzaladı. Bölgede rakip olarak gösterilen iki Türk cumhuriyetinin ittifak ilişkisine girmesi hem bölgenin istikrarına hizmet edecek hem de Türk Devleti Teşkilatı'nın üye ülkeleri arasında tesis edilen ikili stratejik ilişkiler sonucu, Teşkilatın güçlenerek daha da etkin hale gelmesini sağlayacaktır.

Sonuç olarak TDT üye ülkeleri arasında ikili ya da çok yönlü inşa edilen ilişkiler, bir taraftan ikili ilişkilere stratejik bir boyut kazandırırken diğer taraftan bizzat Teşkilat'ın daha etkin olmasına ve bölgesel ve küresel bir aktör haline gelmesine katkı sağlamaktadır. **K**

Orta Asya'da Rusya (Y)etkisi: Değişen Dinamikler ve Türkiye

Orta Asya'daki Türk Cumhuriyetleri'nin jeopolitik bağlamının tezahürü şu şekilde tahlil edilebilir; Çin'in Kuşak-Yol Projesi'nin Batıya açılan kolu, Rusya'nın enerji arz ettiği, nüfusunu bulundurduğu etki alanı ve ABD ile AB'nin hem Rusya'yı durdurmak hem de Çin'i çevrelemek adına planladığı bütün proje ve yapılanmalarının odak noktası.

1991'de Sovyet Birliği'nin dağılmasıyla, Soğuk Savaş döneminin "nükleer silahlarının" sağladığı dehşet dengesine dayanan iki kutuplu sistem geride kalmış, 2000'lerin ilk yıllarına değin ABD merkezli tek kutuplu yapı süregelmiştir. Ancak günümüz uluslararası sistemi bahsedilen iki yapıdan da farklı olarak; ABD'nin ana belirleyiciliğinin azaldığı, bölgesel güçlerin (yükselen güçler de buna dahil) etkisinin daha fazla hissedildiği bir yapıdadır. Küresel düzeyde norm olarak "liberalizmin" ciddi irtifa kaybettiği ve realist akılla milliyetçiliğin yükseldiği felsefi tabanda devletler; daha başına buyruk, uluslararası olmaktan çok ulusal hale gelmekte ve özellikle milli güvenlik konu-

sunda tecridi davranmaktadır. Bu haliyle anarşik olan uluslararası sistemde; üçten fazla devletin kendi çeperlerinde güçlendiği ancak çok kutuplu değil "çok merkezli" bir yapıyla devinime devam edilmekte, dünya düzeninden ziyade bir düzensizlik ön plana çıkmaktadır.

Çok merkezli uluslararası sistemde "jeopolitik güç aksı" özellikle ekonomik dinamiklerde, ABD-Batı hattından uzaklaşarak Asya'ya doğru kaymış, tabii olarak Orta Asya'daki Türk Cumhuriyetleri'nin jeopolitik bağlamı da önem kazanmıştır. Bu önemin tezahürü şu şekilde tahlil edilebilir; Çin'in Kuşak-Yol Projesi'nin Batıya açılan kolu, Rusya'nın enerji arz ettiği, nüfusunu bulundurduğu etki alanı ve ABD ile AB'nin hem

İlyas **Topsakal**
ilyastopsakal@yahoo.com

Alperen Kürşad **Zengin**

 Asya'da İşbirliği ve Güven Artırıcı Önlemler Konferansı'nın (CICA) 6. Zirvesi, Kazakistan'ın başkenti Astana'da yapıldı. Astana'daki Bağımsızlık Sarayı'nda Kazakistan Cumhurbaşkanı Kasım Cömert Tokayev'in ev sahipliğinde başlayan zirveye, Cumhurbaşkanı Erdoğan da katıldı. (Murat Çetinmühürdar-TCCB/AA, 13 Ekim 2022)

Astana
SIXTH CICA
SUMMIT
12-13 October 2022

Rusya'yı durdurmak hem de Çin'i çevrelemek adına planladığı bütün proje ve yapılmalarının odak noktası Orta Asya jeopolitiğidir.

Orta Asya'nın önem kazanan jeopolitiğinde 200 yılı aşkın hüküm süren Rusya'nın etkisi, günümüzde değişen dinamiklerle farklılaşmaktadır. Doğu Avrupa üzerinden gelen tehditlere karşı tarihi bir algısı bulunan Rusya'nın günümüzde Ukrayna ile giriştiği savaşla birlikte güney sınırlarına karşı hassasiyeti artarken, bu bölge üzerinde baskılama/yatıştırma ikileminde kalmaktadır. Ana hatlarıyla sistem ve bölgesel düzeylerde açıklamaya çalıştığımız mevcut durumda; Rusya'nın Orta Asya'daki (y)etkisinin Türkistan için olumlu ve olumsuz yönleri ile bölgenin selameti adına Türkiye'nin alabileceği rolleri analiz etmek gerekmektedir.

Rusya (Y)etkisi

"Ol yergerü barsar, Türük bodun ölçeti sen!

O yere doğru gidersen (ey) Türk halkı, öleceksin!"

Kül Tigin Yazıtı (Güney-8)

Sovyetler Birliği'nin ardından ortaya çıkan jeopolitik güç boşluğu, Rusya'nın Orta Asya'daki etki alanını da oldukça daraltmıştır. Bölge ülkeleri Sovyet Rusya ile yaklaşık 70 yıllık birlikteliği ortadan kalkıp bağımsızlıklarını kazanınca bir domino etkisiyle bütün ekonomik düzenleri çökmüş, bu ekonomik kopuş ve çöküş aynı şekilde Rusya'yı da etkilemiştir.

Ekonomik çöküşün bölgede oluşturduğu istikrarsızlık, sınır çatışmaları, etnik anlaşmazlıklar, yerel ayrılıkçı hareketler, Rusya'nın sınırları dışındaki vatandaşlarını koruma çabası, Sovyetler Birliği döneminden kalan kitle imha silahlarının bölgedeki varlığı gibi meseleler, 1990'larda Rusya'nın ulusal güvenliğinin nerede (coğrafi olarak) başladığına dair çeşitli tartışmalara yol açmıştır. Bu bağlamda Rusya, Orta Asya üzerinde

siyasi, ekonomik ve güvenlik odaklı politikalar üretmeye çalışmış, bağımsızlığın ilk yıllarında (1993) yayınladığı doktrinde Orta Asya'yı da "yakın çevre" olarak tanımlamıştır.

Siyasi politikalar Rusya'nın öncülüğünde kurulan Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT), çerçevesinde uygulanmaya başlanmış, Sovyetler Birliği sonrası ilk düzen kurma çabaları kendini göstermiştir. Rusya'nın yayınladığı bütün Ulusal Güvenlik Strateji Konsepti, Askeri Doktrin ve Dış Politika Konsepti belgelerinde istisnasız şekilde BDT ile tam bütünleşmenin önemi vurgulanmıştır. Aynı zamanda Rusya Devlet Başkanı Putin (o dönemde Başbakan) 2011'de yayınladığı bir makalede; Avrasya'nın entegrasyonunun modern uluslararası sistemin gereklerine yönelik bir proje olduğunu belirterek, Avrupa ile Asya-Pasifik bölgeleri arasında etkin ve güçlü bir uluslar üstü birliktelik tasvir etmiş ve bu birlikteliğin ancak BDT ile sağlanabileceğini özellikle vurgulamıştır.

BDT ilerleyen süreçte konu odaklı bölünmeler sonucunda, daha az sayıda devletin katılımıyla; Kolektif Güvenlik Anlaşması Örgütü (KGAÖ) ve Avrasya Ekonomik Birliği (AEB) kurumları ile güvenlik ve ekonomi alt birimlerine bölünmüş, Orta Asya'nın Rusya ile bütünleşmesi üzerine faaliyetler yürütmüştür. Bütünleşme faaliyetlerinde KGAÖ'ye özel atıfla en dikkat çekici husus ise örgüt çerçevesinde kurulan kriz komisyonlarının "üye devletlerin üstesinden kendi başlarına gelemedikleri durumlarda, örgütün olaylara müdahale etmesinin" yolunu açan maddelerin bulunması ile bağlayıcı şekilde, üye devletler üzerinde Rusya'nın askeri ve siyasi tahakkümü genişlemiştir.

Yukarıda değinilen bütünleşme faaliyetlerinin Orta Asya üzerindeki etkilerinin hangi yönde seyrettiğini açıklayacak olursak, öncelikle (olum)lanabilir tarafa dikkat çekmeliyiz. Çünkü; Orta Asya Türk Cumhuriyetleri daha

önce günümüzdeki mevcut sınırları dahilinde yekpare ve bağımsız bir ulus devlet düzenini yaşamamıştır; bu nedenle de bölge üzerindeki 200 yılı aşkın Rus (y) etkisini bir anda ortadan kaldırmayacakları bir durum tabiidir.

Bölge ülkeleri, bağımsızlıklarının ilk yıllarında Rusya'nın sağlayabileceğini düşündükleri güvenlik şemsiyesi altında kalmaktan görece olarak hoşnut kalmış olabilirler. Bu durum daha çok bölge devletleri arasındaki; "sınırlar, su kaynaklarının paylaşımı, demografik çekişmeler" gibi sorunlarda Rusya'nın belli derecelerde ara buluculuğuyla çözülmeye başlanmış, en azından bu devletlerin belirli konularda masaya oturabilmeleri sağlanmıştır.

Bölgenin güvenliğini ilgilendiren bir başka husus ise dini radikalizm ve diğer aşırılıkçı eğilimlerin faaliyetleridir. Fergana Vadisi'nin bölgenin merkezinde yer alması, bölgeden DEAŞ terör örgütüne katılımların olması dikkat çekilmesi gereken diğer konulardır. Bu bağlamda Rusya'nın güney sınırlarında bu derece tehlikeli dinamiklerin varlığına kayıtsız kalmadığı, bölge ülkeleriyle "terörizm ile mücadele" konusunda iş birliği sağladığı söylenebilir.

Ekonomik açıdan bakıldığında dikkat çekilmesi gereken ilk husus Rusya'da çalışan yaklaşık 2 milyon göçmenin büyük çoğunluğunun Orta Asya bölgesinden olduğu gerçeğidir. Bölge devletlerinin vatandaşları, Rusya'da birçok alanda iş bulabilmektedir. Ekonomi dinamiğinin diğer ayağını ise özellikle bölgenin sahip olduğu yeraltı kaynaklarının işlenmesi, dağıtılması konusunda Rusya'nın yaptığı yatırımlar oluşturmaktadır. Bu yatırımlar hem gerekli teknolojik altyapının sağlanmasını hem de bölgenin ihracatının ciddi boyutlardaki kısmını oluşturacak boru hatları ve demir yolu birimlerini kapsamaktadır.

Tüm bu olumlu gelişmelerin yanında, Rusya'nın bölgeyi kısıp alacak şekilde uyguladığı politika-

Rusya'nın bölgeyi kısıp alacak şekilde uyguladığı politikaların olumsuz etkilerinden de bahsetmeliyiz. Bunlardan ilki, Rusya'nın uluslararası alanda giriştiği mücadelenin bölgeyi edilgen hale getirmesidir. İkinci olumsuz husus ise Rusya'nın bölge üzerinde oluşturduğu korku iklimi ve Rusya'nın bir imparatorluk olarak tekrar dirilmesi korkusudur.

Kazakistan'ın başkenti Astana'da Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT) Devlet Başkanları Yüksek Konsey Toplantısı yapıldı. (Kazakistan Cumhurbaşkanlığı/AA, 14 Ekim 2022)

ların olumsuz etkilerinden de bahsetmeliyiz. Bunlardan ilki, Rusya'nın uluslararası alanda giriştiği mücadelenin bölgeyi edilgen hale getirmesidir. Edilgenliği ortaya çıkaran somut nedenler ise iki yönlüdür; birincisi, ABD'nin ve AB'nin bölgeye nüfuzunu engellemektir. 2000'lerin başlarında uluslararası terörizmle mücadele için ABD'nin bölge ülkelerinde üs buldurmasına razı olan Rusya, daha sonraki yıllarda bu durumdan vazgeçmiş, siyasi, askeri ve ekonomik olarak Batı'nın bütün projelerini önlemeye çalışmıştır. İkincisi ise bölge ülkelerinin Batı'ya yöneliminin engellenmesidir. Renkli Devrimler'in etkisini göstermesiyle başlayan süreç, Rusya'yı daha da tahammülsüz hale getirmiştir. Böylelikle Orta Asya devletleri, kendi başlarına politika üreten bağımsız ve etken ulus devlet olmaktan çok, Rusya'nın kendi lehine istikrarlı tutmaya çalıştığı, aynı zamanda Rusya'nın zayıflamasını isteyenler tarafından sürekli girdilerle karşılaşan edilgen bir yapı haline gelmişlerdir.

İkinci olumsuz husus ise Rusya'nın bölge üzerinde oluşturduğu korku iklimidir. Bu olumsuzluğun ilk boyutu, Rusya'nın bir imparatorluk olarak tekrar dirilmesi korkusudur. Son birkaç yılda Rus yetkililerin Orta Asya Türk Cumhuriyetleri hakkında "Çarlık döneminde vazgeçilmiş, hediye edilmiş Rus toprakları" minvalinde açıklamalarda bulunmaları, bu korkuyu tetiklemiştir. Rusya'nın 2008'de Gürcistan'a askeri müdahalesi, 2014'te Kırım'ı işgal etmesi ve günümüzde de devam eden Ukrayna ile giriştiği savaş ile askeri güç kullanımından geri durmadığı göz önüne alındığında, bu durum özellikle Rus nüfusun fazla olduğu Orta Asya bölgesini tedirgin etmektedir.

Korku ikliminin ikinci boyutu, Rusya'nın uluslararası alanda giriştiği güç mücadelesine karşı küresel düzeydeki müeyyidelerin bölgeyi doğrudan etkilemesidir. Rusya'ya uygulanan ekonomik yaptırımlar, Rusya ile özellikle enerji kaynaklarının ihracatı bakımından bağımlı bölge ülkelerini ekonomik sıkıntılara sürüklerken, uluslararası alana entegrasyonlarını da sekteye uğratmaktadır.

Son olarak üçüncü boyut ise Rusya'nın kendi ulusal çıkarlarıyla çatışan ve ulusal güvenliğine yönelik tehdit olarak algıladığı üçüncü taraflara karşı bölge ülkelerini tavır almaya zorlamasıdır. Bu bakımdan zaten dünyaya açıl-

mak hususunda göreceli olarak Rusya'ya bağımlı olan bu devletler, hem Rusya tarafından üçüncü taraflara kapalı hale getirilmekte hem de kendilerini doğrudan ilgilendirmeyen konularda "baskı" altında alacakları kararların negatif sonuçlarıyla yüzleşmektedirler.

Türkiye'nin Denklemdeki Rolü

Son yıllarda, Türkiye'nin Orta Asya Türk Cumhuriyetleri ile kurduğu ilişkiler ekonomik, siyasi ve güvenlik alanlarındaki paydaşlıkları geliştirmiş, Türk Devletleri Teşkilatı ise bu ilişki modellemesine vücut olmuştur. 1990'lardaki dinamikler değişmiş, Türkiye'nin Türk dünyasındaki varlığı sağlam temellerle inşa olunurken, ayakları yere basan şekilde karşılıklı rızaya dayalı ilişkiler güven duygusunu da güçlendirmiştir.

Rusya, bugün Ukrayna savaşıyla birlikte yaşadığı siyasi, askeri ve ekonomik baskıların ortaya çıkardığı sorunlarla iç ve dış politikasında boğuşurken, güney sınırlarında çeşitli müdahalelerle ortaya çıkabilecek istikrarsız ortam, daha büyük sıkıntılara yol açabilir. Bu bağlamda daha önceki çalışmalarımızda belirttiğimiz gibi Türkiye-Rusya ilişkilerinin tıpkı; Suriye, Libya, Güney Kafkasya ve Karadeniz'de olduğu gibi Orta Asya özelinde de "esnek rekabet"e ve "akıllı uyum"a dayalı bir modelle ilerlemesi gerekmektedir.

Orta Asya'nın geleceği ve gelişimi için Türkiye'nin Rusya ile kurduğu tahıl koridoru gibi enerji kaynaklarının birlikte taşınması konusunda ilerleyen süreçte bölge üzerinde ortak politikalar üretmesini zorunlu kılmaktadır. Bu zorunluluğun Rusya açısından dinamikleri ise Batı'da kendine karşı oluşturulan bloka karşı izole olmaktan kurtulmanın, Karadeniz'den çıkışın ve böylelikle bir nefes alanı oluşturmanın bugünkü şartlarda tek mümkün yolunun Türkiye'den geçiyor olmasıdır. **K**

Günümüz uluslararası sistemi geçmişten farklı olarak; ABD'nin ana belirleyiciliğinin azaldığı, bölgesel güçlerin etkisinin daha fazla hissedildiği bir yapıda. Küresel düzeyde "liberalizmin" ciddi irtifa kaybettiği ve realist akılla milliyetçiliğin yükseldiği felsefi tabanda devletler; başına buyruk, uluslararası olmaktan çok ulusal ve milli güvenlik konusunda bağımsız davranıyorlar.

Cengiz Tomar
cengiztomar@hotmail.com

Ahmet Yesevi'den Bin Yıl Sonra Büyük Türkistan ve Türkiye

Türk lehçeleri temelde birbirine oldukça yakın olmakla birlikte alfabe problemi hala önemli bir engel. Azerbaycan, Türkmenistan ve Özbekistan Latin alfabesine geçmiş olmakla birlikte Kazakistan ve Kırgızistan Kiril alfabesini kullanıyor. Bir an evvel ortak alfabeye geçilmesi çeşitli Türk lehçeleri konuşan bölge halklarının birbirini anlamasında önemli bir unsur olacak.

Türk dünyasında, Büyük Türkistan (Orta Asya) coğrafyasındaki Türk devletlerinin bağımsızlıklarının henüz 30. yılını

kutladığımız bugünlerde, bu kadar kısa bir sürede, bir kısmını dünyada değişen jeopolitik konjonktürün de dayatmasıyla, tahmin edemeyeceğimiz baş döndürücü gelişmeler oluyor. Türk Akademisi ve TÜRKSOY gibi çok önemli bilim, kültür ve sanat kuruluşlarının yanı sıra Türk Konseyi'nin (Keneşi) geçen yıl bir şemsiye örgüt olarak Türk Devletleri Teşkilatı adıyla yeniden yapılandırılması, Türk dünyasının birliği açısından büyük önem taşıyor. Dikkati çeken diğer bir husus, geçen yılki zirvede imzalanan "Türk Devletleri Teşkilatı 2040 Vizyon Belgesi". Eğitimden ekonomiye, turizmden enerjiye pek çok alanda 2040'a değin yapılması gerekenlerin madde madde sıralandığı bu stratejik belgede eğitim, kültür ve sanat başlıkları önemli bir yer tutuyor. Bir zamanlar hayal gibi görülen, İsmail Gaspıralı'nın bundan yüz

yıl önce ifade ettiği "dilde, fikirde, işte birlik" mottosu bugünlerde ete kemiğe bürünüyor. Belgeye göz attığımızda eğitim ve kültür babında şu noktalara işaret ediliyor...

2040 yol haritası niteliğindeki bu vizyon belgesinde üye ve gözlemci devletlerin ulusal kültür, eğitim ve gençlik politikalarının daha fazla uyumlaştırılmasının sağlanması, daha iyi iletişim sağlamak için alfabe ve terminolojide birliğin sağlanması adına kapasite oluşturulması, Türk Devletleri Teşkilatı bölgesinin, akademik ve bilimsel araştırma, öğrenme ve yenilik merkezi haline getirilmesi, bilimsel ve teknolojik iş birliğinin geliştirilmesine yönelik ortak araştırma ve projeleri desteklemek için bir finansman mekanizması oluşturulması, Türk dünyasında birlik, beraberlik ve dayanışma bilincine sahip bir nesil yetiştirmek amacıyla gençlik hareketliliği, değişimi ve eğitimi konularında ortak projelerle gençlik iş birliğini, kapsamlı bölge içi iş birliğinin vazgeçilmez bir unsuru haline getirilmesi gibi maddeler bulunuyor.

Ahmet Yesevi
Üniversitesi-
Kazakistan/AA

Eğitimde Türk Birliği

En kapsamlı maddelerin eğitim alanında olduğu bu stratejik belgede; üye devletler arasında yüksek öğretim alanında daha iyi iş birliği için müfredat ve kredi sistemini uyumlu hale getirme ve diplomaların ve akademik niteliklerin tanınmasında iş birliği teşvik etme, yenilikçi öğrenme yöntemlerinden, eleştirel düşünmeden ve teknolojinin pratik kullanımından faydalanarak üye devletlerdeki eğitim sistemlerinin uluslararası standartları uyarınca daha da geliştirilmesinde katkı sağlama, ortak Türk tarihi, kültürü, dili, edebiyatı ve coğrafyası ile ilgili bilimsel ve analitik araştırmaları yoğunlaştırma ve okul müfredatlarında bu konulara ilişkin olarak yer alan seçmeli dersleri destekleme, Orhun Süreci Değişim Programı aracılığıyla Türk Yükseköğretim Alanı'nı tamamıyla işlevsel hale getirme ve Türk Üniversiteleri Birliği'ni (TÜRKÜ-NİB) öncü iş birliği mekanizması haline getirme, ortak politikalar ve araçlar vasıtasıyla öğrencilerin, araştırmacıların ve akademisyenlerin hareketliliğini artırma, ortak Türk tarihi, coğrafyası, edebiyatı, değerleri, kültürü ve gelenekleri üzerine özgün ve modern tekniklerle eğitici videolar hazırlama, akademisyenler, araştırmacılar ve öğrenciler için ulaşılabilir bilimsel yayın verileri geliştirme ve üye devletlerin bilimsel dergileri için ortak bir uluslararası dizin oluşturma, girişimcilik ve mesleki eğitim konularında en iyi uygulamaları paylaşma ve bu doğrultuda bilgi ve becerilerin artırılmasına yönelik ortak projelerin gerçekleştirilmesine yönelik fırsatları araştırma, ortak temel, pratik, yenilikçi ve başlangıç projelerinin hayata geçirilmesini destekleme, ortak yenilikçi ekosistem geliştirme, üye devletler arasında teknoloji transferini destekleme ve bilimsel sonuçların ticarileştirilmesini teşvik etme, uluslararası belgelere uygun olarak etkin fikri mülkiyetin korumasını ortaklaşa teşvik etme, ortak çevrimiçi açık erişimli bir Türk dünyası ansiklopedisi oluşturma, düşünce kuruluşları arasında iş birliğini hızlandırma ve "Türk Dünyası Düşünce Kuruluşları Ağı" kurma

gibi son derece somut ve gerçekleştirelmesi mümkün maddeler yer alıyor.

Türk akademisinin hazırladığı Ortak Türk Tarihi Ders Kitabı, Türk Üniversiteleri Birliği'nin (TÜRKÜ-NİB) Orhun Değişim Programı, Ahmet Yesevi Üniversitesi'nin Anadolu Üniversitesi ile iş birliği ile hazırladığı ders kitaplarının bölgedeki Türk dillerine tercümesi projesi, Manas ve Ahmet Yesevi Üniversitesi gibi ortak üniversiteler, Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı'nın (YTBB) kardeş bölge ülkelerine tahsis ettiği burslar, Yunus Emre Enstitüsü ve TİKA'nın faaliyetleri, Türk Devletleri Teşkilatı'nın gençlik projeleri belgenin içerdiği pek çok madde halihazırda gerçekleşiyor.

Türk Cumhuriyetlerinin bağımsızlıklarından bu yana yapılan projelere bir göz atacak olursak; 1992'de bağımsızlıktan sonra yapılan ilk iki somut proje "Büyük Öğrenci Projesi" ve Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi'nin kuruluşudur. Türkiye yeni bağımsız olan Azerbaycan, Kazakistan, Özbekistan, Türkmenistan ve Kırgızistan'a 1992'de 10 bin kişilik burs kontenjanı ayırmış ve günümüzde Türkiye'den mezun olan kardeş ülkelerin öğrencilerinin sayısı yüz binlere ulaşmıştır. Proje 2012'den itibaren Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı tarafından verilen lisans ve lisansüstü düzeyde devam ettirilmektedir. Bu burslara bölge gençlerinin ilgisi oldukça yüksek olup bu bölgeye tahsis edilen burs kontenjanlarının artırılması faydalı olacaktır.

Diğer önemli bir somut proje ise Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi'dir. Kazakistan'ın bağımsızlığının hemen ardından, Türkiye ve Kazakistan tarafından Türk dünyası üniversitesi olarak "Büyük Bozkır"ın kalbinde Türkistan'da Ahmet Yesevi'nin çölde bir vaha gibi, yaklaşık bin yıl önce, kurmuş olduğu öğretiyi 21. asra taşımak için teşekkül edilen üniversite, Ahmet Yesevi öğretisini Türk dillerinde tüm Türk alemi ve dünyada ihya etmek için bina edildi. Ama aynı zamanda Türk dün-

yası gençlerini Türk birliği ideali doğrultusunda çağdaş dünya ile rekabet edebilecek donanıma sahip bireyler olarak yetiştirmeyi amaçlıyordu.

1992'de çok zor şartlar altında Türkiye'nin kayıtsız şartsız desteğiyle kurulan üniversite, Ahmet Yesevi'den yaklaşık bin yıl sonra Büyük Bozkır'da onun yaktığı ilim meşalesini devam ettiriyor. Günümüzde Türkistan, Kentav, Çimkent, Almatı ve Ankara'daki çağdaş yerleşkeleri, on bir fakültesi ve enstitüleriyle toplamda 15 binin üzerinde Türk dünyası öğrencisine hizmet veriyor. Kurulduğu günden bu yana mezun ettiği 90 bini aşkın öğrencisi dünyanın her yerinde Ahmet Yesevi öğretisi ve Türk birliği ideali ile Türk dünyasını temsil etmektedir. Son dönemde büyük atılım yapan üniversite, QS Dünya Sıralamasında 714. sırayı almıştır. Ahmet Yesevi Üniversitesi'nin diğer bir önemli özelliği açtığı dil merkezleriyle Almatı, Çimkent, Türkistan ve Kentav şehirlerinde her yaşta insana Türkçe öğretmesi; açmış olduğu meslek edindirme kurslarıyla üniversitede okuma imkanı bulamamış, genç, kadın ve engellilere meslek edindiren onları istihdama kazandırmasıdır.

Yeni Üniversitelerin Kurulması Çalışmaları

Bölgedeki diğer önemli ve müşahhas proje olan Manas Türkiye-Kırgızistan Üniversitesi ise 1995'te kuruldu. Türkiye ve Kırgızistan'ın ortak eğitim kurumu olan ve Türkçe ile Kırgızca eğitim yapılan üniversitede burslu Türk ve Kırgız öğrenciler ücretsiz olarak eğitim görmektedir. Günümüzde beş bini aşan öğrenci sayısı, on bini aşan mezun rakamıyla, ilk ve ortaöğretim kurumlarını da bünyesinde barındıran üniversite Bişkek'te on bir fakülteden müteşekkil modern bir kampüse sahiptir. Üniversite geçen yıl QS Sıralamasında 801. sırayı almıştır ve Kırgızistan'ın bu sıralamaya girebilen ilk ve tek üniversitesidir.

Azerbaycan ve Kazakistan'da bulunan Yunus Emre Enstitüleri Türkiye Türkçesi öğretmektedir.

Türk Devletleri Teşkilatı bir an önce AB'deki Bologna ve Erasmus süreçleri benzeri bir standart üniversite müfredatı oluşturmalıdır. Aksi halde öğrenci ve öğretim üyesi hareketliliği ve ortak diplomadan bahsetmek mümkün olmayacaktır. Türkiye özellikle bu bölgeden gelenlere doktora burslarını artırarak, Türk ülkelerindeki standardın yükseltilmesine katkıda bulunmalıdır.

Bunun dışında liselerimiz ve ilahiyat fakültemiz bulunmaktadır. Bir Türkiye-Azerbaycan üniversitesinin kurulmasının kararı alınmış çalışmalar devam etmektedir. Çok sayıda Azerbaycanlı gencimiz Türkiye’de eğitim görmektedir. Türkiye Diyanet Vakfı (TDV) da bu coğrafyadan başarılı öğrencilere ortaöğretimde burslu okuma imkanı sunmaktadır. Yine Türkiye’nin Kırgızistan’da ve Kazakistan’da ilk ve orta öğretim seviyesinde okulları ile ilahiyat fakülteleri mevcuttur.

Özbekistan’la ilişkiler son yıllarda önemli ve çok süratli bir biçimde aşama kaydetmiştir. Halihazırda TOBB ve Sağlık Bilimleri Üniversiteleri Özbekistan’da şubelerini açmışlar ve Taşkent’te Türk-Özbekistan Üniversitesi’nin kuruluş çalışmaları devam etmektedir. Halen Türkiye’de 2 bin 500’den fazla Özbek öğrenci eğitim görmektedir. Özellikle Kazakistan ve Özbekistan’da gençler arasında Türkiye Türkçesi’ne büyük ilgi bulunmaktadır. Türk dizileri, turizm, Türkiye’de eğitim, yaşama ve çalışma imkanları Türkiye Türkçesi’ne bu yoğun ilginin en önemli sebebidir. Birbirlerine oldukça benzeyen Türkiye Türkçesi ve diğer Türk lehçelerinin yakınlaşmasının arasındaki en önemli engel ise henüz bütün cumhuriyetlerin ortak bir alfabeyle geçememiş olmasıdır.

Eğitim ve kültür alanında 1992’den bu yana yapılmakta olanlar ile Türk Devletleri Teşkilatı 2040 vizyon belgesinde yapılması planlananları serdikten sonra neler yapılması gerektiği hususunda bölgede beş yıldır çalışan bir eğitim yöneticisinin gözlemleri olarak şunların yapılması önerilebilir: Bölge ülkelerinde, her alanda olduğu gibi, Sovyet döneminin mirası olan makro sorunlar bulunmaktadır. Bu sorunlar her ülkenin kendi sosyal tabanı ile hükümeti tarafından zaman içinde çözümlenmelidir.

Ortak Alfabenin Önemi

Eğitim iletişimiyle başlar ve iletişimin temel aracı dildir. Türk ülkeleri, Rusça ve İngilizcenin dışında bir “lingua franca” oluşturmak zorundadır. Türk lehçeleri temelde birbirine oldukça yakın olmakla birlikte alfabe problemi hala önemli bir engeldir. Azerbaycan, Türkmenistan ve Özbekistan Latin alfabesine geçmiş olmakla birlikte Kazakistan ve Kırgızistan Kiril alfabesini kullanmaktadır. Bir an evvel ortak alfabeyle geçilmesi çeşitli Türk lehçeleri konuşan

 Türk Devletleri Teşkilatı Üniversiteler Birliği 5. Genel Kurul toplantısı, Türk dünyasının manevi başkenti Türkistan’da yapıldı. (Ahmet Yesevi Üniversitesi/AA,26 Ekim 2021)

Bir Türkiye-Azerbaycan üniversitesinin kurulmasının kararı alındı, çalışmalar sürüyor. Çok sayıda Azerbaycanlı genç Türkiye’de eğitim görüyor. Türkiye Diyanet Vakfı da bu coğrafyadan başarılı öğrencilere orta öğretimde burslu okuma imkanı sunuyor. Yine Türkiye’nin Kırgızistan’da ve Kazakistan’da ilk ve orta öğretim seviyesinde okulları ile ilahiyat fakülteleri mevcut.

bölge halklarının birbirini anlamasında önemli bir unsur olacaktır. Eğitim ve Türk dizileri halihazırda zaten ortak dile önemli katkıda bulunmaktadır. Tıpkı farklı lehçeleri olan yirmi üç Arap ülkesinin yaşadığı tecrübeye olduğu gibi ortak alfabenin 20-30 yıl içerisinde bütün Türk lehçesi konuşan ülkelerin toplumlarının birbirlerini anlamalarına vesile olacaktır.

Bölgede, alfabe dışında, eğitimde şüphesiz en önemli sorunlar müfredat ve Doktora unvanına sahip kaliteli öğretim elemanı yetersizliğidir. Türk Devletleri Teşkilatı bir an önce AB’deki Bologna ve Erasmus süreçleri benzeri bir standart üniversite müfredatı oluşturmalıdır. Aksi halde öğrenci ve öğretim üyesi hareketliliği ve ortak diplomadan bahsetmek mümkün olmayacaktır. Türkiye özellikle bu bölgeden gelenlere doktora burslarını artırarak, Türk ülkelerindeki standardın yükseltilmesine katkıda bulunmalıdır. Bölge ülkeleri gençleri çeşitli yollarla gezi amaçlı ve kısa süreli de olsa Türkiye’ye getirilmelidir. Bizim tecrübemiz 15 günlük bir yaz kampına giden bölge gencinin Türkiye ve Türk dünyası ile ilgili tasavvurunun değiştiğini göstermektedir. Aynı şekilde Türk gençlerinin de bölge ülkelerini ziyaretleri tanışma ve kaynaşmayı sağlayacaktır.

Bu süreçler sabır gerektirir. Uluslararası ilişkiler çerçevesinde her bir ulus devleti eşit partner mesabesinde ele alıp, ağabey-kardeş ilişkisinden ziyade profesyonel eşit paydaşlar olarak değerlendirerek, sahada hiçbir gerçekliği olmayan hayalci-romantik, hamasi-duygusal, ütopyik-irreal söylemler yerine realist-tatbiki kabil, bölge gerçekleriyle uyumlu, aynı ve nakdi yardımlardan ziyade know-how destekleri içeren, insana ve özellikle gençlere yatırımı önceleyen, Türk dünyasında katma değeri yüksek ürünler üretebilmek amacıyla, katma değeri yüksek insan yetiştirmek için ortak projeleri hayata geçirmek hem mümkün olabilecek hem de moda tabirle uzun vadeli kazan-kazan ilişkileri sürdürülebilir olacaktır.

Fırat Purtaş
fırat.purtas@hbv.edu.tr

Türk Dünyası Ortak Yükseköğretim Alanı: İpek Yolunda Bilim Diplomasisi

Türk Devletleri Teşkilatı bünyesinde 2013'te kurulan Türk Üniversiteler Birliği ve bu yapı üzerinden yürürlüğe konulan Orhun Değişim programı Türk devletleri arasındaki bilim diplomasisini yeni bir boyuta taşımıştır. Tüm bu çabaların neticesinde Türk devletleri arasında ortak bir yükseköğretim alanı teşekkül etmeye başlamıştır.

İbni Sina Heykeli, Özbekistan (Tohir İstatov/AA, 21 Ekim 2022)

S ezai Karakoç, kültür ve medeniyeti yaşatmanın sadece geçmişte ortaya konanları muhafaza etmek gibi müze işlemi olmadığını, aynı kültür ve medeniyetin çağ içinde de doğurganlığının korunmasına çalışmak gerektiği üzerinde durur. Karakoç'a göre cephede yurdu korumakla, yurdun içinde kendi medeniyetimizi gözler önünde tahrip edenlerle savaşmak, birbirinden farksızdır. (Karakoç, Diriliş Neslinin Ameniyesi, s.31.) İçinde bulunduğumuz çağında ulusal güvenliğe yönelik en büyük tehditlerin başında ulusal bütünlüğü, geleneksel değerleri, ahlak sistemini, tarih bilincini, bir toplumu millet yapan unsurları yıpratmaya yönelik saldırılar gelmektedir. Geleneksel aile yapısının savunulmasının bile otoriterlik olarak nitelendirildiği dayatmacı liberal sistemde, kültürel egemenliğin korunabilmesi için eğitim ve gençlik politikaları hayati önem taşımaktadır.

Türk Dünyası 2040 Vizyonu siyasi ve güvenlik, ekonomik/sektörel ve halklar arası iş birliği olmak üzere üç ana sütun üzerinde üye devletler arasındaki iş birliğine rehberlik edecek ilkeleri ve varılacak hedefleri ortaya koyan bir belgedir. Statik bir nitelik taşımayan, ekleme ve düzenlemelerle sürekli yenilenecek olan 2040 Türk Dünyası Vizyonu'nu hayata geçirmeye yönelik olarak "2022-2026 Stratejik Planı" hazırlanmıştır. Türk Dünyası 2040 Vizyonu'nda halklar arası iş birliği içerisinde ise kültür, eğitim ve bilim, gençlik ayrı başlıklar altında ele alınmaktadır. Türk Devletleri Teşkilatı üyeleri arasında 30 yıldır devam eden ikili ve çok taraflı iş birliği içerisinde en dinamik sektörlerden biri yükseköğretim alanındaki ortaklıktır. 1992'de Türkiye tarafından başlatılan Büyük Öğrenci Projesi aynı yıl Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Kazak-Türk Üniversitesi'nin kurulması ile devam etmiş, üye devletler arasındaki akademik hareketlilik; ikili anlaşmalar, Mevlana programı, Türkiye bursları gibi araçlarla

yıldan yıla yoğunlaşmıştır. Türk Devletleri Teşkilatı bünyesinde 2013'te kurulan Türk Üniversiteler Birliği ve bu yapı üzerinden yürürlüğe konulan Orhun Değişim programı ise Türk devletleri arasındaki bilim diplomasisini yeni bir boyuta taşımıştır. Tüm bu çabaların neticesinde Türk devletleri arasında ortak bir yükseköğretim alanı teşekkül etmeye başlamıştır.

Uluslararası Eğitimin Gücü

Üniversiteler genel anlamda, toplumun yetişmiş insan gücü gereksinimini karşılamak, bilimsel araştırmalar ile toplumsal sorunlara çözümler üretmek, kültürün kuşaktan kuşağa aktarılmasını sağlamak gibi önemli işlevler yerine getirmektedir. Bilim diplomasisi ise insanlığın karşılaştığı ortak sorunları ele almak ve yapıcı uluslararası ortaklıklar kurmak için devletler arasında bilimsel iş birliklerinin tesis edilmesi olarak tanımlanabilir. Bilimsel iş birliği anlaşmaları, ortak üniversiteler ve enstitüler, eğitim bursları, yaz kampları, sergiler ve festivaller bilim diplomasisinin yöntemlerinden birkaçıdır. Üye ülkelerin üniversitelerinin uluslararasılaşmada ulaştığı seviye, kendi aralarındaki akademik iş birliğinin tarihi süreci ve gerçekleştirilen faaliyetler göz önünde bulundurulduğunda, Türk Devletleri Teşkilatı'nın yeniden canlanan İpek Yolu'nda etkin bir bilim diplomasisi yürüttüğü rahatlıkla görülmektedir.

Artan küreselleşmeyle birlikte eğitimin amacı ve nitelikleri de değişime uğramaktadır. Üniversiteler önceleri daha içe dönük bir yapıda ülkelerin kendi ulusal gereksinimleri doğrultusunda insan kaynağı yetiştirmek amacıyla faaliyet gösterirken, günümüzde ise tüm insanlığın sorunlarına ortak çözümler geliştirebilecek nesiller yetiştirmek daha ön plandadır. Bu açıdan kendi ülkesinden farklı bir yerde eğitim görmek ve farklı kültürlerle bir arada bulunarak uluslararası eğitim tecrübesi

kazanmak giderek yaygın hale gelmektedir.

Uluslararası öğrenciler, devletlerin yumuşak güç kapasitelerinin ölçülmesindeki en temel göstergelerden biridir. ABD üniversitelerinde 1 milyondan fazla uluslararası öğrenci eğitim görmektedir. Bu rakam, ABD'deki toplam öğrencilerin yüzde 5,5'ünü oluşturmaktadır. Uluslararası öğrenciler için ikinci en popüler ülke olan İngiltere'de ise bu sayı 500 binin üzerindedir. İngiltere, dünya çapında her 4 devlet ya da hükümet başkanından 1'inin İngiltere'de eğitim görmüş olmasını, yumuşak gücünün en önemli unsurlarından biri olarak değerlendirmektedir. Türkiye'de ise yükseköğretimdeki uluslararası öğrenci hareketliliği 2000'lerden itibaren hem sayısal olarak hem de ülke çeşitliliği açısından sürekli artış göstermiştir. 2021 itibarıyla Türkiye üniversitelerinde eğitim gören uluslararası öğrenci sayısı 224 bini aşmıştır. Bu sayı Türkiye'deki yükseköğretim kurumlarında öğrenim gören öğrencilerin yüzde 2,7'sine tekabül etmektedir. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde eğitim gören uluslararası öğrenciler, Ahmet Yesevi Üniversitesi, Manas Üniversitesi, Uluslararası Balkan Üniversitesi, Saraybosna Üniversitesi gibi Türkiye'nin yurt dışında açtığı üniversitelerde eğitim görenler dahil edildiğinde, bu rakam çok daha yukarı çıkacaktır. UNESCO verilerine göre Türkiye, yüksek öğretimde en fazla uluslararası öğrenciye sahip 10. ülke olarak değerlendirilmekle birlikte, yurt dışındaki üniversiteler de dahil edildiğinde Türkiye'nin bu sıralamadaki yeri daha yukarılara çıkmaktadır.

2040 Vizyonunda Eğitim Başlığı

Türk Üniversiteler Birliği'nin kuruluş amaçları ve 2040 Türk Dünyası Vizyonu incelendiğinde Türk Devletleri Teşkilatı'na üye ülkelerin ortak yükseköğretim alanı kurma çalışmaları öncelikli

hedef olarak öne çıkmaktadır. Türk Üniversiteler Birliği, Türk Devletleri Teşkilatı'nın girişimiyle 2013'te kurulmuş, Türk devletlerinin üniversiteleri arasında farklı iş birliği biçimlerini teşvik etmek amacıyla faaliyet gösteren bir yapıdır. İlk genel kurul toplantısı Erzurum Atatürk Üniversitesi'nin ev sahipliğinde 2014'te düzenlenmiştir. 2019'da Hoca Ahmet Yesevi Üniversitesi Türk Üniversiteler Birliği'nin dönem başkanlığını üstlenmiş ve halen devam ettirmektedir. 26 Ekim 2021'de Türkistan'da düzenlenen TÜRKÜ-NİB 5. Genel Kurulunda, Covid-19 Pandemisi nedeniyle hedeflenen faaliyetlerin gerçekleştirilememesi nedeniyle Ahmet Yesevi Üniversitesi'nin dönem başkanlığını bir dönem daha uzatma kararı almıştır.

Türk Üniversiteler Birliği'nin belli başlı amaçları arasında şunlar yer almaktadır:

- Ortak tarih, kültür, dil mirasından yola çıkarak yükseköğretim kurumları arasında iş birliği sağlanması, çağdaş, bilimsel düzeye uygun eğitim standartlarının uygulanması suretiyle ortak kimlik bilinci yüksek nesiller yetiştirilmesi,
- Üye üniversitelerdeki programların uyumlu hale getirilmesi,
- Ortak kredi transfer sisteminin uygulanması,
- Öğretim elemanı yetiştirme programlarının teşvik edilmesi,
- Öğrenci ve öğretim elemanı değişim programlarının uygulanmaya konulması,
- Üye üniversitelerin birbirlerinin diploma denkliğini tanımalarına yönelik uygun zeminin oluşturulması,
- Üniversitelerin belli alanlarda sahip oldukları öne çıkan üstünlüklerden yararlanılması,
- Uygulamaya yönelik ortak öğretim, araştırma programlarının ve projelerin yürütülmesi,

2040 Türk Dünyası Vizyonu içerisinde yer alan hususlardan biri de üye devletlerin "Ulusal kültür, eğitim ve gençlik politikalarının daha fazla uyumlaştırılmasının sağlanmasıdır." Bu bağlamda Orhun Süreci Değişim Programı aracılığıyla Türk Yükseköğretim Alanı'nın tamamıyla işlevsel hale getirilmesi TDT'nin 2040 hedefleri içerisinde özel önem taşıyor.

- Üye üniversiteler arasında sempozyumlar, akademik faaliyetler, kültür, bilim ve spor alanlarında yarışmalar düzenlenmesi,
- Türk dünyasına yönelik çalışmalar yürüten öğrencilere özel burs sağlanması,
- Ortak tarih, medeniyet ve edebiyata yönelik derslerin tüm üye ülke üniversitelerinde verilmesi yönünde çalışmalar yapılması.

3-4 Kasım 2021'de İstanbul'da Türk Devletleri Teşkilatı Eğitim Bakanları 6. Toplantısı düzenlenmiştir. Bu toplantıda da öne çıkan husus Orhun Süreci Değişim Programı aracılığıyla Türk Yükseköğretim Alanı'nın tamamıyla işlevsel hale getirilmesi ve Türk Üniversiteleri Birliği'nin öncü iş birliği mekanizması haline gelmesi olmuştur.

2040 Türk Dünyası Vizyonu içerisinde yer alan hususlardan biri de üye devletlerin "Ulusal kültür, eğitim ve gençlik politikalarının daha fazla uyumlaştırılmasının sağlanmasıdır." Bu bağlamda Orhun Süreci Değişim Programı aracılığıyla Türk Yükseköğretim Alanı'nın tamamıyla işlevsel hale getirilmesi ve Türk Üniversiteleri Birliği'nin öncü iş birliği mekanizmasına dönüştürülmesi, Türk Devletleri Teşkilatı'nın 2040 hedefleri içerisinde özel önem taşımaktadır. Özellikle gençliğin birlik, beraberlik ve dayanışma bilincine sahip bir şekilde yetiştirilmesi hedefi doğrultusunda gençlik hareketliliği, değişim programları, yaz kampları gibi eğitim konularında ortak projelerin yoğunlaştırılması tavsiye edilmektedir. Türk Devletleri Teşkilatı'nın önceliklerinin, gelişiminin ve gidişatının bir sonraki aşamasına rehberlik etmek için eğitim ve gençliğe özel önem atfedilmektedir.

Türk devletlerinin paylaştığı ortak miraslardan biri de Büyük İpek Yolu'dur. Türk cumhuriyetlerinin bağımsızlığını kazanmalarının ardından çok sayıda yeni İpek Yolu projesi gündeme gelmiştir.

Kazakistan'ın güneyindeki Türkistan şehrinde 30 yıl önce Türkiye ile Kazakistan'ın birlikte kurduğu Ahmet Yesevi Üniversitesi (AYÜ), açılışından bu yana 50'den fazla bilim dalında 90 bini aşkın öğrenci yetiştirdi. (Ahmet Yesevi Üniversitesi/AA, 31 Ağustos 2022)

2021 itibarıyla Türkiye üniversitelerinde eğitim gören uluslararası öğrenci sayısı 224 bini aşmıştır. Bu sayı Türkiye'deki yükseköğretim kurumlarında öğrenim gören öğrencilerin yüzde 2,7'sine tekabül etmektedir. KKTC'de ve Türkiye'nin yurt dışında açtığı üniversitelerde eğitim görenler dahil edildiğinde, bu rakam çok daha yukarı çıkmaktadır.

Türk devletleri arasında kurumsal niteliği gittikçe güçlenen ve entegrasyon düzeyi giderek derinleşen Türk Devletleri Teşkilatı'nın artan etkinliğiyle İpek Yolu yeniden canlanmaktadır. Türk Devletleri Teşkilatı bünyesinde sürdürülen "Orta Kuşak" doğu-batı ulaşım ve enerji nakil hatları bölge ülkeleri arasındaki bağı kuvvetlendirmekte ve refahın yayılmasının önünü açmaktadır. Bu yeni yükseliş döneminde ortak yükseköğretim alanının oluşturulması, Türk medeniyetinin temelleri esasında zihniyet dönüşümünün ve gençlik planlamasının yapılması açısından hayati önem taşımaktadır. Sovyet geçmişinin tahribata uğrattığı değerlerin yeniden inşası ve zihin dünyasının yeniden şekillendirilmesi; sosyal medya ve diğer mecralar üzerinden yürütülen dezenformasyon ve kültürsüzleştirme çabalarına karşı geleneksel değerlerin ve ortak Türk kültürünün güçlendirilmesi, gençler arasındaki kardeşlik duygusunun sağlam temeller üzerine inşa edilerek ortak gelecek idealinin yerleştirilmesi, kendi kültürüne hakim, ait olduğu medeniyeti temsil kabiliyeti yüksek, dışa açık, öz güvenli, rekabet kapasitesi yüksek bir nesil yetiştirilmesi Türk dünyası ortak yüksek öğretim alanının temel hedeflerini oluşturmaktadır.

Türk tarihine ışık tutan ve en eski yazılı belgelerinden olan Tonyukuk yazıtlarının üzerinde Göktürk alfabesiyle "Türk" kelimesi yazdığı görülüyor. (Mustafa Kamacı/AA)

Cenay Babaoğlu
cenaybabaoglu@gmail.com

Türk Yönetmel Alanı ve Düşünsel Temelleri

Soru şudur: Türk idari geleneği üzerinden bir Türk yönetmel alanı inşası mümkün mü? Bu sorunun kastı, ortak yönetim anlayışlarının sorgulanması ve Türk idari tarihinden beslenen yönetim yaklaşımları üzerinden bir fikri yönetim temellerinin oluşturulabilmesidir. Türk Yönetmel Alanının hüviyeti, daha çok fikri temeller üzerinden hareket etmektedir.

Avrupa Birliği, İkinci Dünya Savaşı sonrasında başlayan barış ve iş birliği fikrinin yansıması olarak tarihsel süreçte ortaya çıkmış bir birlikte-likdir. Ekonomik ve ticari gayelerle başlayan iş birlikleri, sonrasında siyasi ve idari bir birlikteliği getirmiştir. Siyasi birliktelik ortak hedefler ve ortak politikaları getirirken, idari birliktelik Avrupa Yönetmel Alanı'nı doğurmuştur. Burada ortak kurumsal yapılar kadar ortak yönetmel fikirler ve anlayışlar ifade edilmektedir. Yani benzer yönetim anlayışlarının birlik üyesi ülkelerde ortaya konması, temel fikri duruşların yöneticiler ve yönetimler tarafından benimsenmesi, ortak yönetim biçimlerinin ve yaklaşımların tüm üye ülkelerde idari alanları kontrol etmesi beklenir. Avrupa'nın Batı

yönetim düşüncesi ve neoliberal reformlar temelinde gerçekleş-tirdiği bu yönetmel alan "modern" yönetim yaklaşımlarının da altya-pısını oluşturmaktadır.

Dünyanın diğer yakasına bakıldı-ğında farklı coğrafyalarda farklı kültürel temellerden beslenen özgün yönetmel gelenekler de mevcuttur. Çin, Hindistan, İran ve Türk tarihleri farklı yönetmel gele-nekleri temsil eden medeniyetler-dendir. O zaman soru şudur: Türk idari geleneği üzerinden bir Türk yönetmel alanı inşası mümkün müdür? Bu sorunun kastı, ortak yönetim anlayışlarının sorgu-lanması ve Türk idari tarihinden beslenen yönetim yaklaşımları üzerinden bir fikri yönetim temellerinin oluşturulabilmesidir. Avrupa Yönetmel Alanı daha çok kurumlar, aktörler ve işleyişler üzerine inşa edilmiştir. Bu yazıda kastedilen ise daha çok

İbrahim Erikan/AA

düşünsel bir yönetsel alana karşılık gelmektedir. Dolayısıyla Türk Yönetsel Alanının hüviyeti daha çok fikri temeller üzerinden hareket etmektedir. Türk dünyasında ülkelerin tarihlerinde farklı etkiler ve etkenler, yönetim biçimlerini değiştirirse de Türk idari kültürünün yattığı temeller, tarihin sabit noktaları olarak yerlerini korumaktadır. İşte bu noktalar Orhun Kitabeleriyle başlayan İslami temellerle güçlenen siyasetnameler ve temsil ettikleri yönetim anlayışıdır.

Yönetimin ve yöneticilerin niteliklerine bakıldığında, Orhun Abidelerinde Bilge Kağan devlet için güvenliği temel nitelik addetmiştir. Düşmanın tatlı sözüne kanmamayı, yumuşak ipeğine kanmamayı, düşmanın sözüyle aldanmamayı salık verir. Aslında burada kasıt öz düşüncenin ve âli çıkarların, bireysel çıkarlara tercih edilmemesidir. İyi, bilgili, cesur insanların, milletine sadakatle bağlı insanların birliğinde devletin birliğini timsaller Bilge Kağan. Yöneticinin gece uyumadan, gündüz oturmadan devlet için çalışmasıyla devletin baki olacağını vurgular. Tonyukuk ise kendi abidesinde töre vurgusu yaparak adaleti önceler.

Türk Yönetim Temeli Adalet

Nizamülmülk de ünlü eseri Siyasetname'de bir yandan adalete bir yandan kamu güvenliğine öncelik tanır. Vatandaşların güvenliğinin ve kamu düzeninin sağlanmasını, fitne ve kargaşanın son bulmasını yöneticinin temel görevlerinden sayar. Diğer yandan idareciye erişimin kolay olması gerektiğini, böylece tüm kamu görevlilerinin işlerinde daha dikkatli olacağını söyler. Halkın zahmetsizce devlet yöneticilerine ulaşılabilir olması işlerde keyfiligi engeller, vatandaşın hakkını korur. Nizamülmülk'ün yöneticiler için bir diğer olmazsa olmazı istişaredir. Ona göre; "Meselelerde istişare yoluna gitmek kişinin güçlü muhakemesinden ileri gelir." Bu nedenle yönetimde iyi karar vermenin yolu bilenlerle birlikte hareket etmektir.

Siyasetname'de en çok zikredilen hususlardan birisi ise adalettir. Nizamülmülk ve ardıllarıyla birlikte Türk yönetim geleneğinin temelinde adalet oturtulmuştur. Adil olursan halk zengin olur, halk zengin olursa devlet zengin olur, devlet zengin olursa ordusu güçlü olur, ordu güçlü olursa devlet payidar olur.

İyi bir yönetim adalet, devlet, toplum ve askeriye sacayakları üzerinden değerlendirilir. Yusuf Has Hacib bu noktadan hareketle ebedi devletin sırrının adalet olduğunu vurgulamıştır:

"Memleket tutmak için çok asker ve ordu lazımdır. Askeri beslemek için de çok mal ve servete ihtiyaç vardır. Bu malı elde etmek için, halkın zengin olması gerektir. Halkın zengin olması için de doğru kanunlar konulmalıdır. Bunlardan biri ihmal edilirse dördü de kalır; dördü birden ihmal edilirse, devlet çözülmeye yüz tutar."

Kınalızade Ali Efendi, Türk-İslam yönetim düşüncesinin dört boyutlu yapısını sekiz basamakla tasvir eder: "Adalettir, cihanın selameti için gerek olan. Bu dünya bir bahçe ise duvarı devlettir. Devletin düzeni kanunlardır. Kanunun koruyucusu da devlettir. Devleti koruyacak ancak askerdir. Askeri toplayacak ise zenginliktir. Zenginliği toplayacak da millettir. Milleti devlete bağlayan idareciden gelen adalettir."

Türk idari geleneğinin en değerli temsilcilerinden Yusuf Has Hacib, yöneticileri; bilgili, akıllı ve adil, gerektiğinde cesur gerektiğinde tedbirli şeklinde tanımlar. Bir yandan devletin adaletine diğer yandan yöneticinin adaletine dem vurulur. Bu gelenek siyasetnamelerde adalet dairesi olarak tanımlanır. Şekli, adımları, boyutları değişse de genel gelenek devam eder. Bu geleneğin en önemli temsilcilerinden Kınalızade Ali Efendi, Türk-İslam yönetim düşüncesinin dört boyutlu yapısını sekiz basamakla tasvir eder:

"Adalettir, cihanın selameti için gerek olan. Bu dünya bir bahçe ise duvarı devlettir. Devletin düzeni kanunlardır. Kanunun koruyucusu

da devlettir. Devleti koruyacak ancak askerdir. Askeri toplayacak ise zenginliktir. Zenginliği toplayacak da millettir. Milleti devlete bağlayan idareciden gelen adalettir."

Kınalızade sözlerine adaletle başlar adaletle bitirir. Kınalızade de Tonyukuk da Nizamülmülk de Yusuf Has Hacib de Maverdi de Farabi de devletin temeli niteliğini ancak adaletle resmetmiştir. Geçmişten günümüze iyi yönetim isteyen, iyi yönetimin nasıl olacağını düşünen herkes, daha iyi bir dünya tasavvur eden herkes adaletten ve adil yönetimden bahsetmiştir. Misal Koçi Bey;

"Küfr ile dünya durur, zulümle durmaz.

Adalet, ömrün uzunluğuna sebeptir.

Fukara ahvalinin düzelmesi

Padişahların cennetlik olmasına sebeptir."

Tüm siyasetnamelerdeki en büyük meziyet, yönetimdeki en büyük letafet adalettir. Daha pek çok isim eserlerinde adaleti temel nitelik zikreder. Katip Çelebiler, Koçi Beyler, Nizamülmülkler, Defterdar Sarı Mehmetler, Kınalızade Ali Çelebi'den Aşık Çelebi'ye nice ilim adamları devlet adamları yöneticilere tavsiyeler sunmuş, yöneticilere doğru yönetimin sırlarını fısıldarken adaleti zikretmiştir. Maverdi de Siyasetnamesi'nde adil siyaseti üç temele dayandırır. Bunlar rağbet, rahbet ve insaftır.

Rağbet insanların iyi ve güzel olana teşvik edilmesidir. Böylece insanlar kaynaşmaya, rıza-i itaate ve samimiyete yöneltecek yollar açılacaktır. Böylece astlar üstlere, millet devlete güvenecektir.

Rahbet ise kötü yollardan sakındırmak, o yollardan alıkoymaktır. Burada da temel ilke işini düzgün yapmaktır. İşini düzgün yapmaktan sakınmak, yapmayanları izleyip onları sonuçlarından sakındırmaktır.

İnsaf ise bu iki yolda adaletli olmaktır. Doğru yapmayı tespit de yanlış yapmayı tespit de adil olmaktır. Doğru iş yapmayı takdir, yanlış iş yapmayı tekdir insaf kavramının açıklamasıdır.

Maverdi insafın uzantısı olarak intisaf kavramını zikreder. Yani hakkın teslimini temsiller.

Yani haklıya hakkını, haksıza hak ettiğini vermek gereğini ifade eder. Adalet ise bu ikisi için de gereğini yapmaktır.

İnsaf, intisaf, sonrasında da ehliyet der Maverdi...

Bir filozofa rivayetle şöyle ifade eder meramını: *"Yönetim, ehil görevlileri; ehil görevliler, ihsanda bulunmayı, ihsanda bulunmak malı; mal ise adaleti gerektirir."*

Kavramların her birinde bir hikmet her birinde bir doz ayarı gerekir. Hepsinin temelinde ise adalet gerekmektedir.

Türk-İslam yönetim düşüncesinin temeli, siyasetnamelerin özü adalet dairesinin bir diğer tevarüsü. Bunların yokluğu afet, eksikliği araz olarak resmedilir. Maverdi afetleri de şöyle sıralar:

"Hükümdarların afeti kötü yaşayış, vezirlerin afeti kötü niyet,

Askerin afeti komutanlara karşı gelmek, halkın afeti itaatten ayrılmak,

Liderlerin afeti siyasi zaafiyet, alimlerin afeti idarecilik sevdası,

Yargıçların afeti aşırı tamahkarlık, adil insanların afeti takva azlığı,

Hükümdarların afeti askerlerin birbirine düşmesi, adil kişinin afeti yöneticilerin doğrudan sapması,

Cesur kişinin afeti kararlılığını kaybetmesi, güçlüünün afeti rakibini zayıf görmesi,

Asaletli kişinin afeti kader engelleri, hazırlık yapan kişinin afeti planlarının çökmesi,

İyilik yapanın afeti başa kakma çirkinliği, günahkarın afeti suizandır."

Türk-İslam yönetim düşüncesinin temellerini oluşturan nice örneklerden birkaçı bize nadir dersler vermektedir. Devletin varlığı için asli unsur güvenlik, devletin devamı ve milletin abadi için adaletli bir kanuni yapı, adil devletin ve adil yöneticilerin varlığı, layık ve ehil yöneticilere verilecek görevler, istişareyle alınan kararlar,

yorulmadan çalışan ve her daim ulaşılabilir olan yöneticilere ihtiyaç, vatandaşların hakkına saygı duyan kamu görevlileri ile bunları denetleyen üstler.

Türk Tarihinden Süzülen Temel Yönetim Değerleri

Diğer tarafta kanuna saygı duyan ve birlik içinde yaşayan millet. Kendi zenginliği kadar devletin zenginliği için de çalışan ve devlete yönelik mali yükümlülüklerini de yerine getiren vatandaşlar. Kendi çıkarlarını değil, vatani ve milleti korumaya yeminli güvenlik görevlileri. Maverdi'nin tanımlamalarıyla sözün özü; rağbet, rahbet, insaf, intisaf, liyakat.

Türk idare tarihinden süzülen temel yönetsel değerler... Pek çoğu modern dünyanın değerlerine uyumlu diğer taraftan özgün ve özümüze uygun değerler. Türk Yönetsel Alanı'nın düşünsel temelleri tarihten süzülürken, onları daha adil bir dünya için nasıl kullanabiliriz, bu önemli. Dünyada adalet sarsılmışken, düzensizlik had safhadayken, kamu güvenliği ve refah bozulmuşken Türk yönetsel düşüncesi Türk dünyasına dersler sunuyor.

Türk Devletleri Teşkilatı'na giden yolda 1992'den itibaren devam eden zirveler 2010'da Türk Dili Konuşan Ülkeler İşbirliği Konseyi'ne dönüşürken 2011'den itibaren Türk Konseyi olarak toplantılarına devam etmiştir. İlk toplantıda ekonomik ve ticari işbirliği temasıyla toplanan Türk Konseyi, 2012'de Eğitim, Bilim ve Kültürel İşbirliği ile bir adım daha atmıştı. Ardından akıllı şehirlerden medyaya, enformasyon paylaşımından küçük ve orta ölçekli işletmelere kadar pek çok başlık gündeme gelmiştir. 2021'de Türk Devletleri Teşkilatı adını alan oluşumun gelecekte, Türk İdari Alanı için adımlar atması da ümit edilebilir. Bu tarz oluşumlarda önemli olan çatı değildir, önemli olan temellerdir. Türk idare tarihinin sunduğu temeller yerinde durdukça Türk yönetsel geleneği temellerinden yükselmeye devam edecektir. **K**

2021'de Türk Devletleri Teşkilatı adını alan oluşumun gelecekte, Türk İdari Alanı için adımlar atması da ümit edilebilir. Bu tarz oluşumlarda önemli olan çatı değildir, önemli olan temellerdir. Türk idare tarihinin sunduğu temeller yerinde durdukça Türk yönetsel geleneği temellerinden yükselmeye devam edecektir.

Buğra Sari

bugrasari1988@gmail.com

Anarşik Uluslararası Sistemde Türk Dünyası Güvenlik Topluluğu Potansiyeli: Türk Devletleri Teşkilatı

Eğer Türk devletleri sahip oldukları etnik, dilsel, dini, kültürel, coğrafi ve tarihsel ortak değerler üzerine bir iş birliği inşa edebilirlerse, aralarındaki karşılıklı güvenlik bağımlılığının meydana getirdiği bölgesel güvenlik kompleksinin, sorunların kurumsallaşmış barışçıl yollarla çözüldüğü çoğulcu bir güvenlik topluluğuna dönüşmesi potansiyeli mevcuttur.

Soğuk Savaş'ın sona ermesinin ardından uluslararası sistem yapısal bir dönüşüm içerisine girmiştir. Nitekim sistemde Amerika Birleşik Devletleri'nin (ABD) en büyük rakibi Sovyetler Birliği dağılmış ve Sovyet hakimiyeti altında kalan bölgelerde güç boşluğu meydana gelmiştir. Bu bölgelerden birisi arz ettiği jeopolitik önem ve sahip olduğu zengin doğal kaynaklarla Türk dünyasıdır. Hal böyleyken Türk dünyası, süper güçler arasında uluslararası sistemik güç rekabetinin yoğun bir şekilde yaşandığı bölgelerden birisi haline gelmiştir. Bu durum Soğuk Savaş sonrasında bağımsızlıklarını yeni kazanmış Türk devletleri açısından güvenlik riskleri ortaya çıkarmaktadır. Buna ek olarak etnik meseleler, sınır ihtilafları, sınıraşan suların paylaşımı üzerinde anlaşmazlıklar ve dini istismar eden terör örgütlerinin varlığı gibi Türk devletlerinin ortak sahip olduğu güvenlik sorunları da mevcuttur. Türk devletlerinin paylaştıkları bu risk ve sorunlar,

Türk dünyasını bir bölgesel güvenlik kompleksi haline getirmektedir. Türk dünyası bölgesel güvenlik kompleksi içerisindeki ortak güvenlik sorunlarının, Türk Devletleri Teşkilatı (TDT) çatısı altında bir güvenlik topluluğu anlayışıyla çözüme kavuşturulabilmesi mümkündür.

Anarşik Uluslararası Sistem ve Türk Dünyası Bölgesel Güvenlik Kompleksi

Soğuk Savaş'ın sona ermesinin ardından uluslararası sistem içerisinde önemi artan bölgelerden birisi Orta Asya ve Kafkasya'yı içine alan Türk dünyası bölgesidir. Soğuk Savaş döneminde Türkiye dışında kalan Türk dünyasında Sovyetler Birliği bölgesel hegemon pozisyonundayken, Soğuk Savaş sonrası dönemde bölgeyi tek başına tahakkümü altına alan bir bölgesel hegemon kalmamıştır. Böylece bir güç boşluğu meydana gelen Türk dünyası bölgesinde deyim yerindeyse bir süper güç rekabeti baş göstermiştir.

Sistemik bağlamda bölgesel hegemonya mücadelesi görmezden gelindiğinde dahi, Türk dünyası devletlerinin sahip olduğu başta petrol ve doğal gaz gibi zengin doğal kaynaklar ve Avrasya'nın merkezinde yer alan jeopolitik konum göz önüne alındığında, bölge üzerinde cereyan eden süper güç rekabeti şaşırtıcı bir durum olmaktan uzaktır. Dolayısıyla uluslararası sistemin anarşik yapısının ortaya çıkardığı etkiler, Soğuk Savaş sonrası ortamda Türk dünyasında deyim yerindeyse ABD, Rusya ve Çin arasında bir süper güçler rekabetini çağırılmaktadır. Bu rekabet ortamında yeni bağımsız olmuş Türk devletleri bağımsızlıklarını korumayı öncelerken, süper güçler kendi çıkarlarını gerçekleştirmeyi amaçlamaktadır.

Süper güç rekabeti dolayısıyla Orta Asya ve Kafkasya'yı içine alan Türk dünyası bölgesi, küresel egemenlik mücadelesinin önemli ihtilaf alanlarından birisi haline gelmiştir. Bu durum bağımsızlıklarını yeni kazanmış olan Türk devletleri açısından her birinin benzer biçimde paylaştığı kendilerine has güvenlik riskleri açığa çıkarmaktadır. Uluslararası sistemik risklerin yanı sıra Türk devletlerinin kendi aralarında etnik çatışma riski, sınır ihtilafları, sınırışan suların paylaşımı üzerindeki anlaşmazlıklar gibi güvenlik sorunları mevcuttur. İlaveten bölgede radikal hareketlerin mevcudiyeti ve narkotikle ilgili sınırışan organize suç örgütlerinin faaliyetleri Türk dünyası devletlerinin tümünü tehdit etmektedir. Bu unsurlar bir araya geldiğinde Türk dünyasını oluşturan Türk devletleri arasında karşılıklı bir güvenlik bağımlılığı ortaya çıkmaktadır. Başka bir ifadeyle Türk dünyası içerisinde devletlerin karşılaştıkları güvenlik sorunları birbirlerini hesaba katmadan tam manasıyla anlaşılammakta ve bu sorunların çözümü tüm bölge devletlerin iştiraki olmadan mümkün görünmemektedir.

Buradan hareketle, Türk dünyası bölgesi uluslararası sistemdeki diğer alt bölgelerden güvenlik riskleri bağlamında farklılaşarak kendine has bir "bölgesel güvenlik kompleksi" meydana getirmektedir. Nitekim Barry Buzan 1983'te kaleme aldığı *People, States and Fear: The National Security Problem in International Relations* başlıklı eserinde bölgesel güvenlik kompleksini bir bölge içerisinde "temel güvenlik algıları ve endişeleri, ulusal güvenlik sorunlarının birbirinden ayrı olarak makul bir şekilde analiz edilemeyeceği veya çözülemeyeceği kadar birbirine bağlı olan devletler kümesi" olarak tanımlamaktadır. Daha sonra kurama sosyal inşacı bir nosyon ekleyen Barry Buzan ve Ole Waever 2003 tarihli *Region and Powers: The Structure of International Security* başlıklı eserlerinde bölgesel güvenlik kompleksi tanımını "temel güvenikleştirme ve güvenlik-dışılaştırma süreçleri, ulusal güvenlik sorunlarının birbirinden ayrı olarak makul bir şekilde analiz edilemeyeceği veya çözülemeyeceği kadar birbirine bağlı olan devletler kümesi" şeklinde revize etmiştir.

Türk devletlerinin güvenliklerine etki eden dinamikler, Türk dünyası içerisinde gerek güvenlik sorunlarının tanımlanması gerek çözümünde, karşılıklı bağımlılık ortaya çıkarmaktadır. Bu bağımlılık iyi yönetilemediği takdirde Türk devletleri arasında anarşik uluslararası sistemin ortaya çıkardığı belirsizlik ve güvensizlik ortamının baskın hale gelmesine neden olabilir. Ancak eğer Türk devletleri sahip oldukları etnik, dilsel, dini, kültürel, coğrafi ve tarihsel ortak değerler üzerine bir iş birliği inşa edebilirlerse aralarındaki karşılıklı güvenlik bağımlılığının meydana getirdiği bölgesel güvenlik kompleksinin, sorunların kurumsallaşmış barışçıl yollarla çözüldüğü çoğulcu bir güvenlik topluluğuna dönüşmesi

potansiyeli mevcuttur. Zaten başta TDT olmak üzere, Türk devletleri aralarında meydana getirdikleri çok taraflı uluslararası örgütlerle bu potansiyelin gerçekleşmesine yönelik adımlar atmaktadırlar.

Türk Dünyasında Güvenlik Topluluğu Potansiyeli: Türk Devletleri Teşkilatı

Güvenlik topluluğu, Karl W. Deutsch vd.'nin 1957'de yaptığı tanımdan hareketle "ortak sosyal sorunların çözümünün fiziki şiddete başvurmadan sadece barışçıl yollarla çözülebileceğine inanan insan gurubunun oluşturduğu topluluk olarak tanımlanmaktadır." Burada barışçıl yollardan kasıt sorunların kurumsallaşmış kurallar ve yöntemler yoluyla çözümüdür. Buna göre güvenlik topluluğunun ön şartı, devletler arasında barışçıl çözüm yollarını öncelikli hale getirmeyi sağlayacak iletişim süreçleridir. Bilginin, insanların ve malların serbest dolaşımı devletler düzeyinde cereyan eden iletişim süreçlerini toplumlara yayarak genişletmekte ve derinleştirmektedir. Böylece ortak değerler üzerine inşa edilmiş bir "biz" bilinci açığa çıkmakta ve sorunların çözümünde şiddet, uygunsuz bir seçenek haline gelmektedir.

Normatif açıdan çatışmaların nasıl önlenilebileceği, hatta çatışma riskinin nasıl ortadan kaldırılabileceği ve günün sonunda barışın nasıl sağlanabileceğine odaklanan güvenlik topluluğu yaklaşımı, bunlar için güvenlik temelli bir mekanizma öngörmektedir. Bu mekanizmanın inşası, karşılıklı güvenlik bağımlılığı bulunan devletlerin tek taraflı güvenlik sağlamaya yönelik askeri stratejileri öncelediği bir ortamda mümkün değildir. Aksine devletlerin karşılıklı güvenlik bağımlılığının ortak çıkarlar ve değerler üzerinde inşa edilen ve ihtiyaçlara cevap

Türk devletlerinin paylaştığı risk ve sorunlar, Türk dünyasını bir bölgesel güvenlik kompleksi haline getirmektedir. Türk dünyası bölgesel güvenlik kompleksi içerisindeki ortak güvenlik sorunlarının Türk Devletleri Teşkilatı çatısı altında bir güvenlik topluluğu anlayışıyla çözüme kavuşturulabilmesi mümkündür.

veren bir iş birliğine yönelik katalizör olmasına ihtiyaç duyulmaktadır. İş birliği yoluyla artan iletişim ve etkileşim sayesinde ise ortak bir topluluk algısı ve kimliği oluşmakta, sonuç olarak da güvenlik topluluğu ortaya çıkmaktadır.

Yaklaşımın niteliklerine bakıldığında Türk dünyasının çoğulcu bir güvenlik topluluğu olma yolunda olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Zaten Türk dünyası içerisindeki güvenlik sorunlarının çözümü ancak bir topluluk hissi çerçevesinde hareket eden Türk devletlerinin varlığıyla mümkündür. Bu bakımdan Türk devletleri arasındaki mevcut karşılıklı güvenlik bağımlılığı esasen bir ortak çıkarı simgelemektedir. Bu ortak çıkar, her birini ortak biçimde etkileyen güvenlik sorunlarının çözümü için Türk devletlerinin tümünün bir araya gelmesi gerekliliğinden kaynaklanmaktadır. Başka bir ifadeyle bir Türk devletinin güvenliği diğer Türk devletlerinin mevcut güvenlik sorunları çerçevesinde takındığı tutum ve izlediği politikalarla yakından ilişkilidir. Bundan dolayı Türk devletlerinin bir araya gelerek aralarındaki iletişim ve etkileşimi artırması Türk dünyasının güvenliğini artırıcı bir etki yapacaktır.

Özbekistan Cumhurbaşkanı Şevket Mirziyoyev'in 2019'da "Türkçe konuşan devletlerin açık ve yapıcı politikaları, siyasi iradeleri ve devlet başkanlarının

Süper güç rekabeti dolayısıyla Orta Asya ve Kafkasya'yı içine alan Türk dünyası bölgesi, küresel egemenlik mücadelesinin önemli ittifak alanlarından birisi haline gelmiştir. Bu durum bağımsızlıklarını yeni kazanmış olan Türk devletleri açısından her birinin benzer biçimde paylaştığı kendilerine has güvenlik riskleri açığa çıkarmaktadır.

düzenli biçimde toplanmaları sayesinde bölgede karşılıklı güven atmosferi oluşmakta ve büyümektedir" şeklindeki ifadesi TDT'nin sistemik açıdan Türk devletleri arasında sağladığı güvenlik ortamını gözler önüne sermektedir. Benzer biçimde Kırgızistan'ın 6. Cumhurbaşkanı Sooronbay Şaripoviç Ceenbekov yine 2019'da "uzun süredir süregelen çatışma ve yaptırımların olduğu bir dönemde TDT formatında iş birliği ülkelerimiz arasındaki dostluk, güven ve iyi komşuluk atmosferinin güçlendirilmesine önemli bir katkı sağlayabilir" diyerek Türk dünyasında ortaya çıkmakta olan güvenlik topluluğuna atıf yapmıştır. Son olarak Türkiye Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan Türk devletlerinin TDT çatısı altında ortak dil ve kimlik üzerine gönüllülük esasıyla hem egemen eşitlik hem de

Cumhurbaşkanı Erdoğan, geçen sene Türkiye'nin ev sahipliği yapmış olduğu Türk Dili Konuşan Ülkeler İşbirliği Konseyi'ne üye ülkelerin liderleri ile Türk Konseyi Genel Sekreterliği binasının resmi açılışını yapmıştı. (Murat Çetinmühürdar-TCCB/AA, 12 Kasım 2021)

kardeşlik ilkesiyle bir araya gelmesine işaret etmiştir. Bu kapsamda Erdoğan 2019'da "Türk Devletleri arasındaki tarihi ve kültürel kardeşliğin doğal bir sonucu olarak kurucu üyelerinin siyasi irade ve kararlılığı ile kurulmuştur... [TDT], tarihi kardeşlikten stratejik iş birliğine doğru emin adımlarla ilerlemek ve geleneklerle geleceğe köprüler inşa etmektedir" demiştir.

Bu ifadeler Türk devletleri arasında paylaşılan ortak tarih, dil, kültür ve coğrafya Türk dünyasını sadece ortak çıkarların olduğu bir topluluk olmaktan ziyade kolektif bir kimlik ve değerler bütünü olduğunu göstermesi açısından önemlidir. Bu kapsamda siyasi bir örgütlenme olan TDT'nin yanında Türk dünyasında etnik, dilsel, dini, kültürel coğrafi ve tarihsel ortak değerlerin öncelendiği TÜRKSOY, TÜRKPA, Türk Akademisi ve

Karşılıklı güvenlik bağımlılığıyla başlayan Türk Dünyası Zirveler Süreci artık kurumsal bir hüviyet kazanmış ve Türk devletlerinin karşılaştıkları sorunlara kurumsal kurallar vasıtasıyla ortak tarih, dil, kültür ve coğrafya birliğinden kaynaklanan özel dayanışma güdüsüyle çözüm bulunmaya başlanmıştır.

Türk Kültür ve Mirası Vakfı gibi kurumsal iş birliği mekanizmaları da ortaya çıkmıştır. Böylece ortak çıkarlar, kimlik ve değerler ekseninde Türk devletleri arasında gelişen iletişim ve etkileşim çeşitli kurumsal mekanizmalar üzerinden sürekli ve çok boyutlu bir hal almıştır.

Bahsi geçen tüm bu hususlar, TDT'nin 2021'de gerçekleşen İstanbul Zirvesi ardından yayınlanan bildiriye Türk devletleri cumhurbaşkanları nezdinde teyit edilmiştir. Zirve bildirisinde Türk dünyasında dış politika ve güvenlik alanlarında iş birliğinin yanı sıra iktisadi, sektörel ve toplumlararası iş birliğine yönelik gelişmeler ortaya konmuş ve gelecekte izlenecek çok taraflı ve kurumsal politikalar belirlenmiştir. Türk dünyasının paylaştığı kolektif kimliğe ve dünya görüşüne atfen bildiriye "Türk dili konuşan halkların ortak tarih, dil, kültür, gelenek ve değerlerine dayalı iş birliği ve dayanışmayı derinleştirme ve genişletme" konusunda taahhütler verilmiştir. Bununla birlikte "Üye devletler arasında konsolide bir tutum geliştirmek için Türk dünyasının çıkarlarını etkileyen bölgesel ve uluslararası konularda istişarelerde bulunmanın önemini" altının çizilmesi Türk devletleri arasındaki sürekli ve çok boyutlu iletişim ve etkileşime bildiriye verilen kıymeti göstermektedir.

Son Söz

1992'den günümüze TDT'nin kaydettiği genişleme ve derinleşmeye bakarak Türk devletleri arasındaki karşılıklı güvenlik bağımlılığının Türk dünyası ortak kimlik ve değerleriyle yoğrulmuş bir güvenlik topluluğuna doğru evrildiğini söylemek mümkündür. Nitekim karşılıklı güvenlik bağımlılığıyla başlayan Türk Dünyası Zirveler Süreci, artık kurumsal bir hüviyet kazanmış ve Türk devletlerinin karşılaştıkları sorunlara kurumsal kurallar vasıtasıyla ortak tarih, dil, kültür ve coğrafya birliğinden kaynaklanan özel dayanışma güdüsüyle çözüm bulunmaya başlanmıştır. Bu kapsamda Türk devletleri aralarındaki ilişkilerde şiddetli bir çözüm yolu olmaktan çıkarma süreci içerisinde. Tek başına bu durum dahi Türk dünyasında güvenlik ve emniyetin güçlendiğini göstermektedir. Nitekim Türk devletleri arasındaki ilişkilerde anarşik uluslararası sistemin ortaya çıkardığı belirsizlik ve korkunun yerini dostane ve öngörülebilir iş birliği almıştır.

Bunun da ötesinde Türk devletlerinin ihtiyaçları doğrultusunda TDT bünyesinde güçlenen destek ve dayanışma iklimi mevcuttur. Böylece Türk devletleri başta güvenlik ve savunma olmak üzere birçok alanda güç kazanmakta ve Türk dünyasının bölgesel ve küresel ölçekte önemli bir kolektif güç olma potansiyeli giderek artmaktadır. Bu potansiyelin ortaya koyması TDT çatısı altında Türk devletlerinin güvenlik ve savunma alanlarında iş birliğinden doğan ve doğması muhtemel olumlu sonuçlarla yakından ilişkilidir. **■**

Cengiz Buyar

cengizbuyar@gmail.com

Türk Dünyasında Bir İş Birliği Alanı Olarak Etnosporlar

Geleneği geleceğe taşıyacak en önemli kültürel değerler geleneksel sporlardır. Dünya Göçebe Oyunları organizasyonu Türk halklarının tamamında büyük bir heyecan ortaya çıkarmış ve milli şuuru canlandırmıştır. Dünya Göçebe Oyunları, Türk dünyasında birlik, beraberlik, iş birliğini arttıracığı gibi uluslararası iş birliği alanında da benzer etkileşimler ortaya koyacaktır.

Mustafa Yılmaz/AA, 29 Eylül 2022

1 2 Kasım 2021'de İstanbul'da düzenlenen Türk Konseyi'nin 8. zirvesinde, konseyin adının "Türk Devletleri Teşkilatı" şeklinde değiştirilmesi, üye ülkelerin geleceğe dönük sağlam iş birliği iradesini ortaya koyan önemli sembolik kararlardan biri olmuştur. Teşkilat üyesi ülkeler bu zirvede "Türk Dünyası 2040 Vizyonu" belgesini kabul etmişlerdir. Bu belge üye ülkeler arasındaki dayanışmanın, iş birliğinin daha da kapsamlı bir şekilde geliştirilmesi için önemli bir yol haritasıdır.

Belgede, "Siyasi ve Güvenlik İşbirliği", "Ekonomik ve Sektörel İşbirliği", "Halklararası İşbirliği" ve "Üçüncü Taraflarla İşbirliği" olmak üzere dört ana iş birliği alanı belirlenmiştir. Halklararası İşbirliği alanındaki "Gençlik ve Spor" alt başlığında "Üye devletlerin gençlik ve Etnospor platformları ile bu alanlara göre uyarlanmış ilgili bölgesel ve

uluslararası girişimler arasında bağlantı oluşturma; Kırgız Cumhuriyeti'nin başlattığı ve kurduğu Dünya Göçebe Oyunları Organizasyonu'nu kurumsallaştırma ve Türk halklarının tarihi kültürel mirasını tüm dünyaya göstermek amacıyla bir dünya markasına dönüştürme" şeklindeki ifadelerle de Etnosporların, geleneksel spor ve oyunların, Türk dünyasının iş birliği alanındaki rolüne vurgu yapılmıştır. Bu alandaki iş birliğinin geliştirilmesi de Türk Dünyası 2040 Vizyonu'nun bir parçası olarak belirlenmiştir.

Modern zamanın getirdiği şartlar ve küreselleşmenin baskın tesirleriyle unutulmaya yüz tutan değerlerin başında geleneksel sporlar ve oyunlar geliyor. Böyle bir süreçte 2012'de Kırgızistan'ın teklifi ve inisiyatifi ile gerçekleştirilmesine karar verilen ve 2014'te ilki düzenlenen "Birinci Dünya Göçebe Oyunları" ile birlikte Türk halklarının

geleneksel sporları, oyunları ve kültürel değerleri de canlanma ve yaygınlaşma fırsatı buldu. Dünya Göçebe Oyunları ile birlikte Türk dünyasında yeni, önemli ve parlak bir geleceğe sahip yeni iş birliği alanı oluştu. Bu iş birliği alanı 2014'ten günümüze gelişerek devam ediyor.

Türkolog ve Sinolog Eberhard *"Bir toplumun kültürünü özetleyebilmenin en verimli yolu, bugün dahi o topluma özgü milli nitelikli oyun ve sporlardır."* der. Geleneksel sporların ve oyunların kültür içerisindeki yeri; toplumların dünya görüşlerini, algılarını, değerlerini, hayat tarzlarını da gösterir. Türk halklarının önemli değerlerinden olan Etnosporlar ya da geleneksel sporlar ve oyunlar; spor, kültür, gelenek, oyun ve Etnospor terimleriyle doğrudan bağlantılıdır. Etnosporlar bağlamında bu terimleri iyi anlamak gerekir.

Spor, "Bedeni veya zihni geliştirmek amacıyla kişisel veya toplu olarak gerçekleştirilen, bazı kurallara göre uygulanan hareketlerin tümü" olarak tanımlanır. Savaşların fiziki güçle, birebir mücadelelerle yapıldığı eski dönemlerde spor, Türkler için bir tür savaşa hazırlık idi.

Kültür, "Tarihsel, toplumsal gelişme süreci içinde meydana getirilen bütün maddi ve manevi değerler ile bunları oluşturmada, sonraki nesillere iletmeye kullanılan, insanın doğal ve toplumsal çevresine egemenliğinin ölçüsünü gösteren araçların bütünüdür." Genelde ve Etnosporlar bağlamında kültürün işlevlerini şöyle sıralamak mümkün: Toplumsal davranışları düzenler ve toplumsal düzenin oluşmasına aracılık eder, kimlik kazandırır, bütünleştirir, toplumsal bilinç ve toplumsal kişilik gelişimine aracılık eder, mekanı ve sınırı içerisindekileri birleştirir, dışındakilere karşı farklılaşma sağlar, kaynaşmayı, toplumsal dayanışmayı güçlendirir ve toplumun sürekliliğini meydana getirir.

Gelenek, "Bir toplumda, bir toplulukta eskiden kalmış olmaları dolayısıyla saygın tutulup kuşaktan kuşağa iletilen, yaptırım gücü olan kültürel kalıntılar, alışkanlıklar, bilgi, töre ve davranışlar, anane, tradisyon"dur. Gelenekle modernlik arasında bilinenin tersine birbiriyle vazgeçilmez bir ilişki vardır. Modernlik, gelenekle bağların tamamen koparılması anlamına gelmez, tarihteki en güçlü modern olgular güçlü geleneksel bağlardan hareketle doğmuştur. Bu noktadan bakıldığında gelenekle bağı koparanın sağlam bir gelecek inşa edebilmesi zordur, denebilir. Gelenek gücünü geçmiş ile bugün arasındaki çizgiden alır, sürekliliğini de geleceğe hitap etmesiyle temin eder. Bağ kopmuş zaman geleneksellik biter, gelenekçilik başlar. Bu durumda sadece mazi yani mazide kalmış olan vardır.

Johan Huizinga, *"Oyun, kültürün basit bir parçası değildir; kültür, oyunların birleşmesinden oluşur."* der. Türklerin spor oyunları geleneğinde iki etken çok önemlidir. Birincisi birey, pratik bir faaliyete dahil olur, fiziksel olarak gelişir, bağımsız hareket etmeye alışır; ikincisi çevresiyle ilgili bilgisini derinleştirerek bu faaliyetten manevi ve estetik bir memnuniyet elde eder. Halk geleneklerinin yaşamdan ve ilgi alanından çıkarılması, bireyin ve bütün toplumun doğurgan gelişimine zarar verir ve nesiller arasındaki doğal bağlantıların yelpazesini daraltır.

Etnospor, günümüz spor oyunlarının artan bir şekilde sanayileştiği, kurumsallaştığı ve başarının tek bir gösterge olduğu bir zamanda geleneksel kültürlerin muhafaza edildiği yerel kimliklere özgü değerleri bünyesinde bulunduran spor faaliyetlerinin genel bir tanımıdır. Dünya Etnospor Konfederasyonu'nun değerlendirmesine göre geleneksel spor ve oyunların

dünya genelinde daha uygulanır ve bilinir olması, yaşatılması insanlığın tabiatında bulunan temel değerleri tekrar hatırlatacaktır. Geleneksel sporlar ve oyunlar, evrensel değerler çerçevesinde sahip olduğu; gelenek, saygı, dayanışma ve barış temelinde dört ilke etrafında insanlığa katkı sağlamayı amaçlar.

Türk Kültür Tarihinde Geleneksel Sporlar ve Oyunlar

Türk tarihinde MÖ. 2800'lerde atın evcilleştirildiği ve demir işlemeciliğinin yaygınlaştığı görülür. Çin kaynaklarında Türklerin cins atları çok iyi bir şekilde eğittikleri, bindikleri, hayatlarını adeta at üzerinde sürdürdükleri ifade edilmektedir. Türk tarihinin eski eserlerinden olan Divanu Lugati't-Türk'te güreş, avcılık, okçuluk, atlı sporlar, cirit, tepük, kayakçılık ve çeşitli çocuk oyunları ile ilgili önemli bilgiler bulunur. Tarihi kaynaklar incelendiğinde, Türklerde 160 civarında geleneksel spor ve oyunun ve bunların yanında 25'e yakın da at ile yapılan geleneksel sporun olduğu biliniyor.

Dünya Etnospor Konfederasyonu'nun Kurulması

Birinci Dünya Göçebe Oyunları, küreselleşen dünyada milli ve etnik değerlerin var olabileceğini ve geleceğe taşınabileceğini gösterdi. Bu organizasyondan sonra gerek Türk dünyasında gerekse dünya genelindeki bütün etnik sporları ve kurumları bir çatı altında toplamak, etnik spor anlayışının gelişmesini sağlamak, bu alandaki faaliyetleri desteklemek ve iş birliği yapmak üzere 2015'te İstanbul'da Dünya Etnospor Konfederasyonu (DEK, The World Ethnosport Confederation-WEC) kuruldu.

Dünya Etnospor Konfederasyonu Başkanı Bilal Erdoğan geleneksel sporlarla ilgili olarak *"Bireysel ya*

Gelenekle modernlik arasında bilinenin tersine birbiriyle vazgeçilmez bir ilişki vardır. Modernlik, gelenekle bağların tamamen koparılması anlamına gelmez, tarihteki en güçlü modern olgular güçlü geleneksel bağlardan hareketle doğmuştur. Bu noktadan bakıldığında gelenekle bağı koparanın sağlam bir gelecek inşa edebilmesi zordur.

Dünya Etnospor Konfederasyonunca dördüncüsü Bursa'nın Iznik ilçesinde düzenlenen Dünya Göçebe Oyunları'nın ilk gününde atlı okçuluk müsabakaları gerçekleştirildi. (Mustafa Yılmaz/AA, 29 Eylül 2022)

da kolektif biçimde oluşan kimlik, geçmişi ele alarak geleceği şekillendirir. Bütün toplumlar, bireysel kimliği ve daha yaygın olarak işlev gören kolektif kimliği, varlıklarının korunması ve sürdürülebilmesi için önemli bir araç olarak görür. Bu psikolojik ilgi, ritüellerle güçlü bir toplumsal duyguya dönüşür. Milli ürün olarak bilinen geleneksel oyun ve sporların gelecek nesillere aktarılabilmesi için köklü kültür hatlarına ihtiyaç vardır. Bu hatları aksettiren malzeme ve tarihi geçmiş, aziz milletimizde fazlasıyla vardır. Dolayısıyla Türk tarihi ve kültürünün birçok derin manalarını taşıyan geleneksel sporları, bir kabilecilik anlayışı içinde övünülen değerler manzumesi olarak değil, millet şuuruyla yaşanan değerler demeti halinde görebilmek ve göstermek, bugün daha büyük önem arz etmektedir.' değerlendirmesini yapıyor.

Gelenekselin Geleceğe Aktarılmasında Dünya Göçebe Oyunları Organizasyonları

Türk Konseyi Liderler Zirvesi kararı doğrultusunda 2012'den itibaren Kırgız Hükümeti tarafından göçebe kültürün yaşatılması ve korunması amacıyla Dünya Göçebe Oyunları'nı düzenlemek üzere hazırlıklar başlatılmıştı.

Birinci Dünya Göçebe Oyunları 9-14 Eylül 2014'te Kırgızistan'ın Isık-Göl bölgesi Çolpon-Ata şehrinde düzenlendi. Daha önce mutabık kalınan iş birliği sözleşmeleri doğrultusunda Türkiye çeşitli devlet kurumları, Dünya Etnospor

Türk tarihinin en eski eserlerinden olan Divanu Lugati't-Türk'te güreş, avcılık, okçuluk, atlı sporlar, cirit, tepük, kayakçılık ve çeşitli çocuk oyunları ile ilgili önemli bilgiler bulunur. Tarihi kaynaklar incelendiğinde, Türklerde 160 civarında geleneksel spor ve oyunun ve bunların yanında 25'e yakın da at ile yapılan geleneksel sporun olduğu biliniyor.

Konfederasyonu, TİKA, Türk Havayolları gibi kuruluşlarıyla bu ve daha sonraki programların gerçekleştirilmesi için büyük bir destek verdi. 10 farklı etnik spor dalında yapılan müsabakalarda 19 ülkeden 583 sporcu yarıştı.

İkinci Dünya Göçebe Oyunları 3-8 Eylül 2016'da Kırgızistan'ın yine Çolpon-Ata şehrinde gerçekleştirildi. İkinci Dünya Göçebe Oyunlarında 62 ülkeden bin 200 katılımcı yer aldı. Bu oyunlarda Kırçın yaylasında göçebe kültürü tanıtan "Göçebeler Alemi" adı altında 4 gün boyunca gösteriler, yarışmalar ve tanıtımlar olduğu bir de festival gerçekleştirildi.

Üçüncü Dünya Göçebe Oyunları da 2-8 Eylül 2018'de Çolpon-Ata şehrindeki hipodrom, kapalı spor salonu ve Kırçın yaylasındaki etkinlikler olmak üzere üç ana alanda gerçekleştirildi. Üç defa Kırgızistan'da düzenlenen Dünya Göçebe Oyunları Kırgızistan'ın tanıtılması, turizmin gelişmesi, göçebe kültür değerlerinin canlandırılması ve geleceğe aktarılması, küreselleşen dünyada milli kültür değerleri ile milli kimliğin geliştirilmesine büyük katkılar sağladı.

Üçüncü Dünya Göçebe Oyunları'nın kapanış seremonisinde Dünya Göçebe Oyunları'nın bayrağı ve Tanrı dağlarından getirilen su dolu sembolik Köökör (deri suluk) Türkiye temsilcisine teslim edilmiş ve Dördüncü Dünya Göçebe Oyunları'nı düzenleme sırası Türkiye'ye geçmişti. Dünya Göçebe Oyunları, 16 Aralık 2021'de UNESCO'nun Hükümetler Arası 16. toplantısında Somut Olmayan Kültürel Miras Listesine de dahil edilerek tescillendi.

Dördüncü Dünya Göçebe Oyunları

Kırgızistan tarafından başlatılan Dünya Göçebe Oyunları, Türkiye'de yapılan Dördüncü

Dünya Göçebe Oyunları ile daha ileri bir merhaleye taşındı. Etnosporlar ve oyunların merkezde olduğu program, başta Türk dünyası olmak üzere dünyanın çok farklı yerlerinden gelen insanların, kültürlerin buluşma alanı haline dönüştü. Programda kültür sanat etkinlikleri, sahne gösterileri, gastronomi sunumları ve onlarca değişik aktivite gerçekleştirildi. Programla ilgili rakamlara bakıldığında bu durum daha iyi anlaşılıyor. 4 günde 1 milyonun üzerinde ziyaretçinin geldiği alan kültürel değerlere, geleneksel sporlara ve oyunlara olan ilgiyi bir kez daha ortaya koydu. Dördüncü Dünya Göçebe Oyunları programının çok zengin içeriklerle, etkinliklerle bir uluslararası etnospor ve kültür şöleni halinde hazırlandığı görülüyor.

Dünya Göçebe Oyunları'nın başarılı bir şekilde gerçekleşmesi noktasında organizasyonun ana düzenleyicilerinden olan Dünya Etnospor Konfederasyonu Başkanı Bilal Erdoğan, oyunlar vesilesiyle Bursa'dan bütün dünyaya barış ve birlik mesajı verdiklerini belirtmiştir. Dördüncü Dünya Göçebe Oyunları'nda dünya kültürlerinin buluştuğunu belirten Erdoğan, "İzmit'te 102 ülkeden 3 binin üzerinde sporcu, 40'ın üzerinde geleneksel spor branşında yarıştılar, gösteri yaptılar, kendi kültürlerini tanıtmaya fırsatı buldular. Geleneksel spor ve oyunların yanında geleneksel el sanatları, dünya mutfakları, geleneksel halk dansları, sahne gösterileri, çok renkli bir şekilde yerli ve yabancı misafirlerimizle buluştuk." yorumunda bulundu.

Bayrak, 2024'teki Dünya Göçebe Oyunları'nın yapılması için bu kez Kazakistan'a teslim edildi.

Etnosporlar ve Dünya Barışına Katkısı

Türkiye, bölgesel ve küresel alanda barış ortamının tesisi için gayret gösteriyor. Bu çalışmalar,

Bursa Büyükşehir Belediyesi tarafından bu yıl 5'inci organize edilen Türk Dünyası Ata Sporları Şenliği, Keles ilçesindeki Kocayayla'da yapıldı. Dünya Etnospor Konfederasyonu Başkanı Bilal Erdoğan da şenliğe katıldı. Erdoğan, ok attı. (Sergen Sezgin/AA, 23 Temmuz 2022)

geniş yelpazedeki faaliyetlerle açık bir şekilde görülüyor. Etnospor faaliyetleri ve Dünya Göçebe Oyunları da bu faaliyetler dahilinde değerlendirilmelidir. Çok geniş coğrafyalarda varlıklarını devam ettiren Türk devletleri ve halkları başta olmak üzere dünya üzerindeki yüzlerce halkın geleneksel oyunlar vesilesiyle birbirini tanıması, anlaması, yaklaşması ve barış içerisinde bir gelecek inşa etmesi için güzel bir alan oluşturuluyor. Bu faaliyetlerin amaçlandığı şekilde başarılı olduğu da net bir şekilde görülüyor.

Küreselleşmenin ve modernleşmenin etkisi ile geleneksel değerlerin arka plana itildiği bir dünyada Dünya Göçebe Oyunları ile Etnosporlar yani geleneksel sporlar ve oyunlar yeniden canlanmış ve yaygınlaşmıştır. Geçmiş değerlerin canlandırılması ve gelecek nesillere aktarılması noktasında da geleneksel sporlar ve oyunların rolünün büyük olduğu ortaya çıktı. Geleceğe taşıyacak en önemli kültürel değerler geleneksel sporlardır. Dünya Göçebe Oyunları organizasyonu Türk halklarının tamamında büyük bir heyecan ortaya çıkarmış, milli şuuru canlandırmış, birlik duygularını güçlendirmiştir. Dünya Göçebe Oyunları, Etnosporlar Türk dünyasında birlik, beraberlik, iş birliğini arttıracak gibi uluslararası iş birliği alanında da aynı etkileşimler ortaya çıkaracaktır. Bu yüzden Türk devletleri tarafından en üst düzeyde desteklenmelidir.

Türkiye, bölgesel ve küresel alanda barış ortamının tesisi için gayret gösteriyor. Etnospor faaliyetleri ve Dünya Göçebe Oyunları da bu faaliyetler dahilinde değerlendirilmelidir. Dünya üzerindeki yüzlerce halkın geleneksel oyunlar vesilesiyle birbirini tanıması, anlaması, yaklaşması ve barış içerisinde bir gelecek inşa etmesi için güzel bir alan oluşturuluyor.

Erman Akıllı
ermanakilli@ahievran.edu.tr

Türk Devletleri Teşkilatı İçin Bir (Ulus) Markalama Aracı Olarak Türkoverse

Türk dünyasına ait ortak eğitim, kültür, sanat ve turizm değerlerinin tüm dünya ile Türkoverse zemininde paylaşılması, Türkistan coğrafyasına ait kültürel değerlerin Türkoverse'e entegre edilerek dünyaya tanıtılması hem Türk Devletleri Teşkilatı hem de Türk dünyası adına marka değerini yani imajını güçlendirir.

nsanlık tarihi, tarihin seyri içerisinde yaşanan önemli hadiselerin neden olduğu kırılmalar üzerinden şekilleniyor. Hassaten geçtiğimiz yüzyıllık süreç ele alındığında, uluslararası sistemde yaşanan değişim ve dönüşümlerin, tarihin seyrini ve devletler arasındaki ilişkilerin çehresini belirlediğini söylemek yanlış olmaz. Nitekim bu süre zarfı içerisinde yaşanan iki büyük dünya savaşı, Soğuk Savaş döneminde uluslararası sistemin iki kutuplu yapıya evrilmesi, sonrasında Sovyetler Birliği'nin 1990'ların başında çözümlenmesiyle uluslararası sistemin çehresinin yeniden değişmesi, yaşanan bölgesel çatışmalar, 11 Eylül saldırıları, Arap Baharı ve en nihayetinde Aralık 2019 sonunda dünya gündemine yerleşen ve etkileri hafiflemiş olsa da devam eden Covid-19 salgını bu kırılmalara örnek olarak gösterilebilir.

Nasıl önceki kırılma noktaları, uluslararası sistemde değişimin

ve dönüşümün habercisi olduysa, Covid-19 salgını da önemli bir dönüşüme yol açtı. Zira devletler Covid-19 salgını başında ve sürecinde, ulusal çıkar ve uluslararası iş birliği dengesinde önemli sınavlara tabi tutuldular. Öyle ki, Avrupa'da ilk etapta İtalya'da başlayan karantina uygulamaları ve ülkede virüsün süratli artışı sonrasında Avrupa Birliği üyelelerinden İtalya'ya yardımların arzu edilenden daha geç ulaşması, "Fransa'nın İtalya ve İspanya'ya gönderilen milyonlarca maskeye el koyduğu" iddialarının uluslararası basında yer alması gibi örneklere bakıldığında, özellikle Batılı devletlerin Covid-19 sınavının ilk günlerinde tamamen ulusal çıkar temelinde hareket ettikleri söylenebilir.

Uluslararası sistemin bölgesel (İkinci Karabağ Savaşı) ve küresel krizlerin (Covid-19 pandemisi) etkisiyle çehresinin yeniden değişmeye başladığı süreçte, uluslararası örgütlerin sadece

üye devletler için değil insanlığın ortak faydası için birtakım adımlar atması büyük önem taşıyor. Nitekim Covid-19 pandemisi sürecinde Dünya Sağlık Örgütü'nden (WHO) Avrupa Birliği'ne (AB) birçok bölgesel ve uluslararası örgüt ciddi bir sınavdan geçti. Yukarıdaki satırlarda vurgulandığı gibi AB, Covid-19 pandemisi gibi küresel bir krizi kendi coğrafyasında göğüslemede başarı gösteremedi.

İşte böyle bir süreç içinde, yani hem bölgesel hem de küresel çapta cereyan eden hadiseleri göğüsleyebilecek bir vizyonun ortaya koyulmasında Türk Keneşi marifetiyle üye devletler, önemli adımlar attılar. Bugün artık Türk Devletleri Teşkilatı (TDT) olan Konsey, sadece üye devletlerin güvenlik ve savunma politikalarını değil aynı zamanda sağlıktan eğitime, teknolojiye sanayileşmeye birçok alanda eş güdüm ortaya koymayı hedefleyen bir yapı arz ediyor. Bu bağlamda TDT'ye üye devletlerinin bir araya gelerek deklare ettikleri "Türk Dünyası 2040 Vizyonu", sadece TDT'nin değil aynı zamanda tüm Türk dünyasının da gelecek vizyonunu oluşturuyor.

Covid-19 pandemisinin de etkisiyle bazı uluslararası örgütlere olan ilgi ve desteğin azalma eğilimine girildiği bir dönemden geçiliyor. Bunun temelinde bahse konu uluslararası örgütlerin (AB, BM gibi) pandemi sürecindeki başarısızlıkları olduğu düşünülebilir. Bu başarısızlıkların nedenleri ayrı birer tartışma konusudur, ancak şunu unutmamak gerekir ki; AB örneğinden hareketle, geçtiğimiz yıllar içerisinde uluslararası örgütlere yönelik ilgi ve desteğin, Covid-19 pandemisinin öncesinde de azalmaya başladığı bir gerçek. Nitekim Brexit meselesi, BM'ye yönelik bazı fonların devletler tarafından geri çekilmesi gibi örnekler dikkate alındığında, ilgi ve desteğin azaldığı anlaşılıyor. Genel olarak bazı uluslararası örgütlere dair azalan desteğin nedenleri; kuruluşların rollerinin, faaliyetlerinin ve üyelere sundukları katkıların yeterince anlaşıl-

lamaması olarak ifade edilebilir. Bu bağlamda da bahse konu uluslararası örgütler; şayet varsa ön yargıları ortadan kaldırmak, dezenformasyonu önlemek ve en önemlisi olumlu bir imaj inşa etmek için (ulus) markalama stratejilerine başvurma yöneliminde olmuşlardır.

Ulus Markalama Nedir?

En genel anlamda ulus markalama; bir ülkeye ait imajın inşası yoluyla, dünyada olumlu tanınırlığının artması, bir başka deyişle o ülkeye ait olumlu imajın, yabancı kamuoyuna ihracı olarak ifade edilebilir. TDT temelinde düşünüldüğünde, ulus markalama yönetimi sadece belli ülkeler için değil, teşkilat temelinde tüm üye devletlerin olumlu imajlarının inşası ve yabancı kamuoylarına ihracı bağlamında marka oluşumuna katkı sağlayabilir.

Zira devletler, günümüz uluslararası sistemi içerisinde izlemiş oldukları dış politikalarını meşrulaştırmak ve sistem içerisinde etkilerini güçlendirmek adına, kendilerine ait olumlu bir imaj inşa ederek, bu imajın yabancı kamuoylarına ihracını başarıyla gerçekleştirmek istiyorlar. Öyle ki bir devlete ait güçlü ve pozitif bir ulus markası, uluslararası sistemde önemli bir rekabet avantajı sağlıyor. Bu rekabet avantajı; yabancı yatırımcı ve turistlerin ilgisini çekmekten, ihracatı artırmak ve genel ticaret hacmini genişletmeye kadar ekonomik kazanç sağlayabileceği gibi, yükseköğrenim gören öğrencilerin, nitelikli elemanların ve yetenekli insanların ülkeye gelmesini sağlamak gibi sadece ekonomik değil sosyal boyutu olan alanlarda da görülebiliyor. Yukarıdaki satırlarda da anlatıldığı gibi ulus markalama aynı zamanda dezenformasyondan ön yargıların yıkılmasına, ülkelerin kendi hikayelerini yabancı kamuoylarına doğru ve net bir şekilde anlatabilmelerine imkan tanıyor. Peki TDT için ulus markalama nasıl işletilebilir?

Bir Gelecek Vizyonu Olarak Türkoverse

"Türk Dünyasında Dijital Bütünleşme: "Türkoverse" (Kriter Mart 2022 / Yıl 6, Sayı 66) başlıklı bir önceki yazımızda, detaylıca metaverse evrenlerinden ve TDT bünyesinde kurulacak Türkoverse'den bahsetmiştik. Bu yazımızda da Türkoverse'in TDT için bir ulus markalama aracı olarak potansiyel kullanımından ve "Biz birlikte daha güçlüyüz!" mottosunu temel alan TDT için ulus markalama stratejisi olarak; eğitim, kültür-sanat ve turizm başlıkları zeminindeki potansiyel katkılarından bahsedeceğiz.

Eğitim

Türkoverse içerisinde TDT ülkelerine ait yükseköğrenim kurumlarının kampüsler açmasıyla, yükseköğrenimde hızlı bir şekilde eş güdüm sağlanabilir. TDT'nin yükseköğrenimde öğrenci değişim programı olan "Orhun Değişim Programı"nın öncülü olduğu Türk dünyası yükseköğrenim hareketliliği projesi, bu sayede daha güçlü bir biçimde yürürlüğe girer. Böylelikle Türkoverse içerisinde kampüslerini dijital olarak inşa eden her üniversite; halihazırda Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Macaristan, Türkiye ve Özbekistan'dan toplam 33 üniversitenin üye olduğu Türk Üniversiteleri Birliği'ne (TÜRKÜNİB) ve dolayısıyla Orhun Değişim Programı'na da doğal üye olur.

2022 itibarıyla sadece Türkiye'de 208 yükseköğrenim kurumu olduğu dikkate alınırsa TDT üye devletlerinin tüm yükseköğrenim kurumlarının dijital kampüslerle var olacağı, eğitim-öğretim faaliyetlerini metaverse teknolojisi sayesinde Türkoverse içerisinde gerçekleştirmeleri, Türk dünyasının yükseköğrenim alanında bütünleşmesini mümkün hale getirebilir. TDT üyelerinin yükseköğrenimlerinde yaşanacak bütünleşme, Türk dünyası gençlerinin bütünleşmesini aralayacak kapıdır. Türkoverse içerisinde

Türkoverse içerisinde TDT ülkelerine ait yükseköğrenim kurumlarının kampüsler açmasıyla, yükseköğrenimde hızlı bir şekilde eş güdüm sağlanabilir. TDT'nin yükseköğrenimde öğrenci değişim programı olan "Orhun Değişim Programı"nın öncülü olduğu Türk dünyası yükseköğrenim hareketliliği projesi, bu sayede daha güçlü bir biçimde yürürlüğe girer.

TDT üyelerinin yükseköğretim kurumlarının ve dolayısıyla teknolojik yenilikçi ekosistem/ kuluçka merkezlerinin dijital olarak inşasının sağlanması, TDT bölgesini, metaverse evrenleri içerisinde ilim ve ar-ge açısından bir çekim merkezine dönüştürür. Hoca Ahmet Yesevi'nin manevi mirasının dijital evrene tezahüründe Türkistan coğrafyasında yeni Ali Kuşçular, Yusuf Has Hacibler, Farabiler ve nice ilim insanları, Türkoverse'in sağlayacağı akademik iklim içerisinde yetişebilirler.

Kültür, Sanat ve Turizm

Çalışmanın önceki bölümlerinde değinildiği gibi günümüzde dünya genelinde birçok devlet, metropollerinin dijital olarak metaverse evrenlerine entegrasyonu için önemli çalışmalar yürütüyor. Bu bağlamda öne çıkan ülkelerden biri olan Güney Kore "Seul Vision 2030" hedefinin de tezahürü olarak başkentinin metaverse platformunda yer alması için 3,8 milyar avro bütçe ayırdığını ilan etti. Seul, fiziksel yapısının dijital bir tezahürü olarak metaverse evrenine yüklenecek; bahse konu bu evren içinde insanlar Seul'u ziyaret edebilecek, meşhur Gangnam bölgesinden Kore ulusal müzesine kadar birçok merkezi ziyaret edebilecekler. Nitekim metaverse platformuna entegre edilen Güney Kore'nin Podo Müzesi'ni 1 ay içerisinde 80 bin kişi ziyaret etti. Ayrıca

Türkoverse sayesinde Türkistan coğrafyasının turizm açısından bir çekim merkezi haline getirilmesi mümkün olur. Ankara'da bir genç evinden çıkmadan Türkoverse sayesinde Türkistan'da Hoca Ahmet Yesevi Hazretleri'nin manevi huzurunda bulunacak, Semerkand'da Registan'a varıp Uluğ Bey medresesinde soluklanacak, İmam Buhari Türbesi'ni ziyaret edebilecektir.

metaverse üzerinden Güney Kore hükümeti, kültürel diplomasisinin lokomotifini olan Kore Dalgası'nı ivmelendirecek Güney Kore popüler kültürünün tüketilebileceği sanal ortamlar inşa etmek için 17 yerel bilişim teknolojisi şirketiyle iş birliği anlaşması yaptı.

Dünya genelindeki bu gelişmeler dikkate alındığında, Türkoverse içerisine TDT üyesi devletlerin başkentleri ve önemli metropollerinin entegre edilmesi; Türkoverse sanal evrenini diğer metaverse evrenleri içinde bir turizm çekim merkezi haline getirebilir. İstanbul'dan Türkistan'a birçok önemli şehrin Türkoverse'ye entegre edilmesi, TDT içerisinde kültürel etkileşimin daha da güçlenmesine vesile olur. Fiziksel uzaklıktan dolayı Türkistan coğrafyasının önemli başkent ve şehirlerini ziyaret herkes için mümkün olamıyor. Ancak ilerleyen yıllarda metaverse'ün günlük yaşantının bir parçası haline geldiği süreçte, Türkoverse içerisinde bu minvaldeki etkileşim, günlük bir pratik haline dönüşebilir. Zira

2026 itibarıyla insanların günde en az bir saatlerini metaverse içerisinde geçirecekleri, ayrıca 2026'ya kadar dünyadaki kuruluşların yüzde 30'unun da metaverse için ürün ve hizmetlere sahip olacağı öngörülmüyor. Yani yakın bir gelecekte metaverse evreni, gündelik yaşamın bir parçası haline gelecek.

Bu çerçevede Türkoverse'e entegre olacak TDT üyesi devletlerin şehirleri sayesinde, Türkistan coğrafyası yeniden turizm açısından bir cazibe merkezi haline dönüşebilir; tarihi İpek Yolu güzergahı geçmişte olduğu gibi bugün de Türkoverse marifetiyle önemli dijital güzergahlardan biri haline gelebilir. Türkoverse, TDT'nin turizm hedeflerine ulaşılması çerçevesinde metaverse turistlerinin Türk dünyasını tanımalarını imkanı kılabilceği gibi turizm vesilesiyle ciddi oranda ekonomik girdinin sağlanmasına da imkan tanıyabilir.

Türkoverse'in sağlayacağı bir diğer imkan da Türk dünyasının

Ulus markalama; bir ülkeye ait imajın inşası yoluyla, dünyada olumlu tanınırlığının artması yani o ülkeye ait olumlu imajın, yabancı kamuoyuna ihracı olarak ifade edilebilir. TDT temelinde düşünüldüğünde, ulus markalama yönetimi sadece belli ülkeler için değil, teşkilat temelinde tüm üye devletlerin olumlu imajlarının inşası ve yabancı kamuoylarına ihracı bağlamında marka oluşumuna katkı sağlayabilir.

ortak kültürel mirasının korunması ve dijital aktarımının sağlanmasıyla ölümsüzleştirilmesinin teminat altına alınması olur. Elbette Türkoverse içerisinde somut ve soyut kültürel mirasın yer alması sadece turistler için değil aynı zamanda Türk dünyası gençlerinin kendi ortak kültür, tarih ve değerlerini daha kolay tanımasını sağlar. Ankara'da bir genç evinden çıkmadan Türkoverse sayesinde Türkistan'da Hoca Ahmet Yesevi'nin manevi huzurunda bulunacak, Semerkand'da Registan'a varıp Uluğ Bey medresesinde soluklanacak, İmam Buhari Türbesi'ni ziyaret edebilecektir.

Türkoverse'i ziyaret edecek metaverse turistlerinin ziyaretlerinin düzenlenmesi de yine TDT çerçevesinde gerçekleştirilecek, üyelerin bir araya gelerek dijital mevzuatların tamamlanmasıyla TDT coğrafyasında dijital turizm güçlü bir şekilde hayata geçebilecektir. Nihayetinde Türkoverse sayesinde Türk toplumları arasındaki ortak noktaları daha fazla keşfetmek ve beraberlik duygusunu zenginleştirmek mümkün olacağı gibi Türkistan coğrafyasının turizm açısından bir çekim merkezi haline getirilmesi mümkün olacaktır.

Sonuç

TDT bünyesinde inşa edilecek Türkoverse, birçok anlamda Türk dünyasının geleceğine katkı sağlama potansiyeline sahiptir. Yukarıdaki satırlarda değinildiği üzere Türkoverse marifetiyle Türk dünyasına ait ortak eğitim, kültür, sanat ve turizm değerlerinin tüm dünya ile Türkoverse zemininde paylaşılması hem TDT hem de Türk dünyası adına marka değerini yani imajını güçlendirir. Türkistan coğrafyasının sahip olduğu soyut ve somut kültürel mirasın tanıtılması, benzer şekilde Göçebe Olimpiyatları gibi spor ve kültürün buluştuğu oyunların ve Türkistan coğrafyasına ait kültürel değerlerin Türkoverse'e entegre edilerek dünyaya tanıtılması, TDT'nin marka değerine güç katar. "Biz birlikte daha güçlüyüz!" mottosunu temel alan TDT'nin ortak soy, ortak dil, ortak din, ortak tarih ve ortak kültür vurgularının önceleneceği yeni marka stratejilerini Türkoverse içerisinde temellendirilmesi, bahse konu gelecek stratejilerin başarılı bir şekilde yürütülmesine de imkan sağlar.

Zira 2026'ya kadar dünya genelinde insanların günde en az 1 saatlerini metaverse evrenlerinde geçirecekleri öngörülmüyor. Bu bağlamda da ilerleyen yıllarda, metaverse evrenlerinde dijital avatarlar marifetiyle faaliyetlerde bulunmak, günlük rutinlerimizden biri haline gelecek. Tüm bunlardan hareketle ve Türk Dünyası 2040 Vizyonu zemininde TDT için bir (ulus) markalama aracının tesis edilmesi büyük bir önem arz ediyor. İşte böyle bir gelecekte de TDT ve Türk dünyasının metaverse'deki tezahürü olarak Türkoverse'in varlığı büyük önem kazanacak. **K**

Cumhurbaşkanı Erdoğan, "AK Parti Türkiye Yüzyılı Tanıtım Toplantısı" öncesinde Ankara Spor Salonu önünde kendisini bekleyen vatandaşlara hitap etti. (Murat Çetinmühürdar-TCCB/AA, 28 Ekim 2022)

Nebi Miş

nmis@setav.org

Türkiye Yüzyılı Çağrısıyla Yeni Bir Dönemin Başlangıcı

"Türkiye Yüzyılı"nın açıklandığı program, AK Parti etkinliği olarak düzenlenmemiştir. Ülkenin cumhurbaşkanı tarafından, farklı toplum kesimlerinin ve siyasi parti temsilcilerinin çağrıldığı bir organizasyonla açıklandı. Dolayısıyla, vizyon belgesi Türkiye'nin geleceğinde söz sahibi olacak herkes için sanki bir devlet çağrısı ve "yeni bir milli mutabakat" metni gibi yazılmıştı.

Cumhurbaşkanı Erdoğan 2023 seçim hazırlıkları bağlamında Türkiye Yüzyılı Programını açıkladı. Türkiye Yüzyılı vizyon belgesi, bir seçim beyannamesi değil. Sadece 2023 seçimlerine yönelik bir manifesto olarak da kurgulanmamış. Cumhuriyetin yeni yüzyılının başlangıcında, uzun dönemli bir perspektif ortaya koyma çabası olarak düşünülmüş.

Türkiye siyasetinde kuşkusuz geçmiş dönemin liderleri de Cumhuriyetin yeni yüzyılına ilişkin öngörde bulunmuşlardı. Turgut Özal'ın "21. yüzyıl Türk yüzyılı olacak" ifadesi bunlardan biridir. AK Parti iktidarları döneminde Erdoğan, Türkiye'nin önüne uzun dönemli program, hedef ve vizyon içeren bir siyaset anlayışı koymaya çalıştı. Örneğin AK

Parti'nin 2023 vizyonu, 2011 seçimlerinin beyannamesinde "Yeni Türkiye Sözleşmesi 2023" başlığı ile açıklanmıştı. Söz konusu beyanname sadece bir seçim dönemini değil, 2023'e kadar olan sürecin paradigma, yol haritası ve politika önceliklerini ortaya koymuştu. Sonraki seçim dönemlerindeki her beyanname ve manifesto, 2023 hedeflerine yönelik konumlandırılmış ve güncellenmişti. Yine Erdoğan'ın topluma ve siyasete hedef gösterme bağlamında söylem önceliklerinin içerisinde çok uzun süreden bu yana 2053 ve 2071 gibi önemli tarihsel dönüm noktalarının da bulunduğunu hatırlatmak gerekir.

Bir siyasal partinin başarısını devam ettirmesinde hem içerde hem de dünyada toplumsal, siyasal ve küresel değişimi ve dönüşümü iyi okuyup ona göre siyasetini, vizyonunu, kadrosunu

ve önceliklerini yenilemesi ve güncelleyebilmesi ile doğrudan ilgilidir. AK Parti ve Erdoğan'ın seçim başarısının sürekliliğinde, toplumsal sosyolojinin dönüşümüne ve küresel ve yerel siyasetin dinamiklerine göre siyasetini yenilemesi öne çıkan en önemli unsurlardan biridir. Toplumsal yaşam, nasıl durağan bir mahiyete sahip değilse siyaset de statik bir konuma indirgenemez.

Bazı siyasi partiler, zamanın ruhuna göre değişimi daha kolay yapabilirken, bazıları için siyasetini güncellemek çok daha zor ve risklidir. Çelişkiye düşmeden, taban eğilimlerine ve toplumsal beklentilere göre yeni siyasi hedefleri ortaya koyabilmek hiç de kolay değildir. Çünkü özellikle kitle partilerinde program yenilenmesi sırasında elitler arasında vizyon farklılığı ve öncelikler rekabeti, partilerin iç bütünlüğüne zarar verebilir. Bunun için birçok siyasi parti değişimi zamana yayarak yönetmeye çalışır.

Cumhuriyetin yüzüncü yılına giderken yapılacak seçimler için Erdoğan, toplumun önüne yeni bir vizyon belgesi koydu. Bu vizyon belgesi sadece bir seçim dönemi ile ilgili değil, aslında Türkiye'nin gelecek yüzyılının nasıl şekillendirilmesi gerektiğine dair, tartışılması, farklı vizyonların ortaya konulması ve alternatif önerilerin çıkması için bir çağrı metni özelliği taşıyor. Belge kuşkusuz geleceğe dair bir perspektif sunuyor. Ancak, bu genel çerçeve üzerinden vizyon başlıklarının her birine ve vizyon belgesinin ruhuna göre daha derinlikli ve somut bir yol haritasının önümüzdeki dönemde ortaya konulması gerekmektedir.

Türkiye Yüzyılının açıklandığı program bir AK Parti etkinliği olarak düzenlenmemiştir. Ülkenin cumhurbaşkanı tarafından okunan ve farklı toplum kesimlerinin ve siyasi parti temsilcilerinin çağrıldığı bir organizasyonla açıklandı.

Dolayısıyla, vizyon belgesinin sadece Cumhuriyet için değil AK Parti için değil Türkiye'nin geleceğinde söz sahibi olacak herkes için sanki bir devlet çağrısı ve dolayısıyla da "yeni bir milli mutabakat" metni gibi yazılmıştı.

Vizyon belgesi, epeyce ayrıntılı ve hatta önemli vurguların ve hususların arada kaybolma riskini de barındıracak şekilde uzun hazırlanmış. Katılımcı demokrasi ile Cumhuriyetin demokratik kazanımlarının derinleştirilmesinden, pozitif özgürlük anlayışına, hakkaniyet temelinde bir sosyal adalet inşasından, herkesin kendi yankı odasından çıkarak birbirini dinlediği, anladığı, birbirine saygı duyduğu bir toplumsal alana, farklılıkların zenginlik olarak gören bir anlayışa, erdem ve adalet temelinde yükselen bir devlet düzenine ve küresel çarkın bir dişlisi olmak yerine lokomotif haline gelen güçlü bir devlet olma iradesine kadar çok önemli çağrılar var. Kuşkusuz vizyon metninin içeriği çok farklı bağlamlarda değerlendirilip analize tabi tutulabilir. Ancak ben bu yazıda daha çok, Türkiye Yüzyılı bağlamında iktidarın yeni bir dönemi başlatma çağrısının imkanının hangi bakış açısından anlaşılabilceğini irdelemeye çalışacağım.

Yeni Bir Dönemi Başlatma Çağrısı ve Vizyon Belgesinin Teması

Yeni vizyon belgesinin Cumhurbaşkanı tarafından açıklanacağı günler öncesinden duyurulduğunda içerikle ilgili bir merak oluşmuş gündem, Türkiye Yüzyılının içeriğinin ne olacağına odaklanmıştı. Medyaya sızan bilgilerde, yeni açıklanacak vizyon belgesinin "kapsayıcılık" ve "kuşatıcılık" temelinde yeni bir "siyaset tarzı ve üslubu" çağrısı yapacağı anlaşılınca, muhalif kesimler AK Parti'nin bu minvalde yeni bir anlayış ve içerikle toplumun karşısına çıkamayacağını iddia

ettiler. Halbuki önceki satırlarda da kısaca değindiğim AK Parti siyasetinin en önemli özelliği, değişim gerekliliğini görme ve buna göre siyasetini güncelleme esnekliğini gösterebilmesidir.

Vizyon metninde ifade edildiği şekliyle; "Biz cumhuriyetimizin 100'üncü yılını, aynı zamanda Türkiye'de siyaseti üslubuyla, tarzıyla, işleyişiyle, sonuçlarıyla değiştirecek yeni bir dönemin de miladı haline getirmek istiyoruz" çağrısı, aslında "siyasette kapsayıcılık ve kuşatıcılık" bağlamında yeni bir evreye geçilmesi gerektiği yaklaşımının işaretiydi. Belge açıklandıktan sonra da muhalefet, iktidarın yeni bir kapsayıcılık ve kuşatıcılık açılımı yapamayacağını iddia etti. Bu iddialarının özünü, özellikle 2013 sonrasında toplumun kutuplaşmasında AK Parti politikalarının etkili olduğu argümanına yasladılar.

Bu argümanı destekleyenler, AK Parti dönemini ikiye ayırarak 2013 öncesi ve sonrası üzerinden değerlendiriyorlar. Özellikle geçmişte AK Parti'yi destekleyen bir kısım çevreler ve AK Parti'den ayrılıp parti kuran siyasetçiler, sıklıkla 2013 öncesi ve sonrası ayırımına dikkat çekiyorlar. Son dönemde bu ayırımı muhalefetin büyük kısmı satın almış durumda. Bu ayırımı yapanlar ve çevreler, meselenin özünü iskalıyorlar. Başka birçok yazıda ifade ettiğim şekliyle, şu iki soruya esaslı bir cevap vermeden AK Parti iktidarlarını 2013 öncesi ve sonrası üzerinden ayırarak iki dönem halinde değerlendirmenin bir anlamı yoktur.

İlk soru şu: AK Parti iktidarı, 2002'den itibaren zorlu bir mücadele ile özgürlükleri genişletirken, ekonomik kalkınma ve refahı artırmak için var gücüyle çalışırken, uzun yıllardır birikmiş, ertelenmiş hatta kangren haline dönmüş sorunları çözmek için; çözüm süreci, Alevi açılımı, gayrimüslim azınlıkların haklarının verilmesi vb. konularda, daha fazla demokrasi

AK Parti iktidarları döneminde Erdoğan, Türkiye'nin önüne uzun dönemli program, hedef ve vizyon içeren bir siyaset anlayışı koymaya çalıştı. Örneğin AK Parti'nin 2023 vizyonu, 2011 seçimlerinin beyannamesinde "Yeni Türkiye Sözleşmesi 2023" başlığı ile açıklanmıştı. Söz konusu beyanname sadece bir seçim dönemini değil, 2023'e kadar olan sürecin paradigma, yol haritası ve politik önceliklerini ortaya koymuştu.

Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın katılımıyla gerçekleştirilen AK Parti "Türkiye Yüzyılı" Tanıtım Toplantısına vatandaşlar büyük ilgi gösterdi. (Emin Sansar/AA, 28 Ekim 2022)

ve daha fazla insan hakları söylemi ile hareket ederek, siyasi risk alırken; ne oldu da demokrasi dışı yollarla, içeriden ve dışarıdan koordineli olarak hareket eden yapılar hükümete operasyon çekmeye başladı?

Soruyu daha da somutlaştırsak; Türkiye'de hak ve özgürlükler konusunda önemli demokratikleşme adımları atılırken, neden bir anda Gezi Parkı şiddet eylemleri başladı? Ardından; MİT turları kumpası, 17-25 Aralık FETÖ'cü yargı ve emniyet darbe girişimi, 6-7 Ekim Olayları, çözüm sürecini bitiren hendek ve çukur terörü ve en nihayetinde 15 Temmuz FETÖ'cü darbe ve işgal girişimi yaşandı?

İkinci soru; küresel ve bölgesel gelişmelerle ilgili. Son 10 yıllık dönemde küresel sistemde, dünya ekonomisi liberal pazar ekonomisinden milliyetçi ve korumacı bir düzene geçti. Uluslararası kurumların işlevlerini yerine getiremediği ve etkinliklerini giderek yitirdiği daha iyi anlaşıldı. Ülkeler güvenlik, ekonomi ve kimlikler anlamında içine kapandı. Ötekileştirme, dışlama, yabancı ve İslam düşmanlığı giderek yaygınlaştı. Küresel iktidar ve güç dağılımı değişti. Çok aktörlü ve çok boyutlu küresel ve bölgesel iktidar mücadeleleri yaşandı. Yani, son 10 yıllık dönemde küresel ve bölgesel alanda siyasetin mevcut yönü ve işleyişi, 2000'lerin başından çok farklıydı. Bu çerçeveden bakıldığında, 2012 öncesinin dış politika anlayışı ve pratikleri ile 2012 sonrasında Türkiye içinde bulunduğu jeopolitik konumda ayakta durabilir miydi?

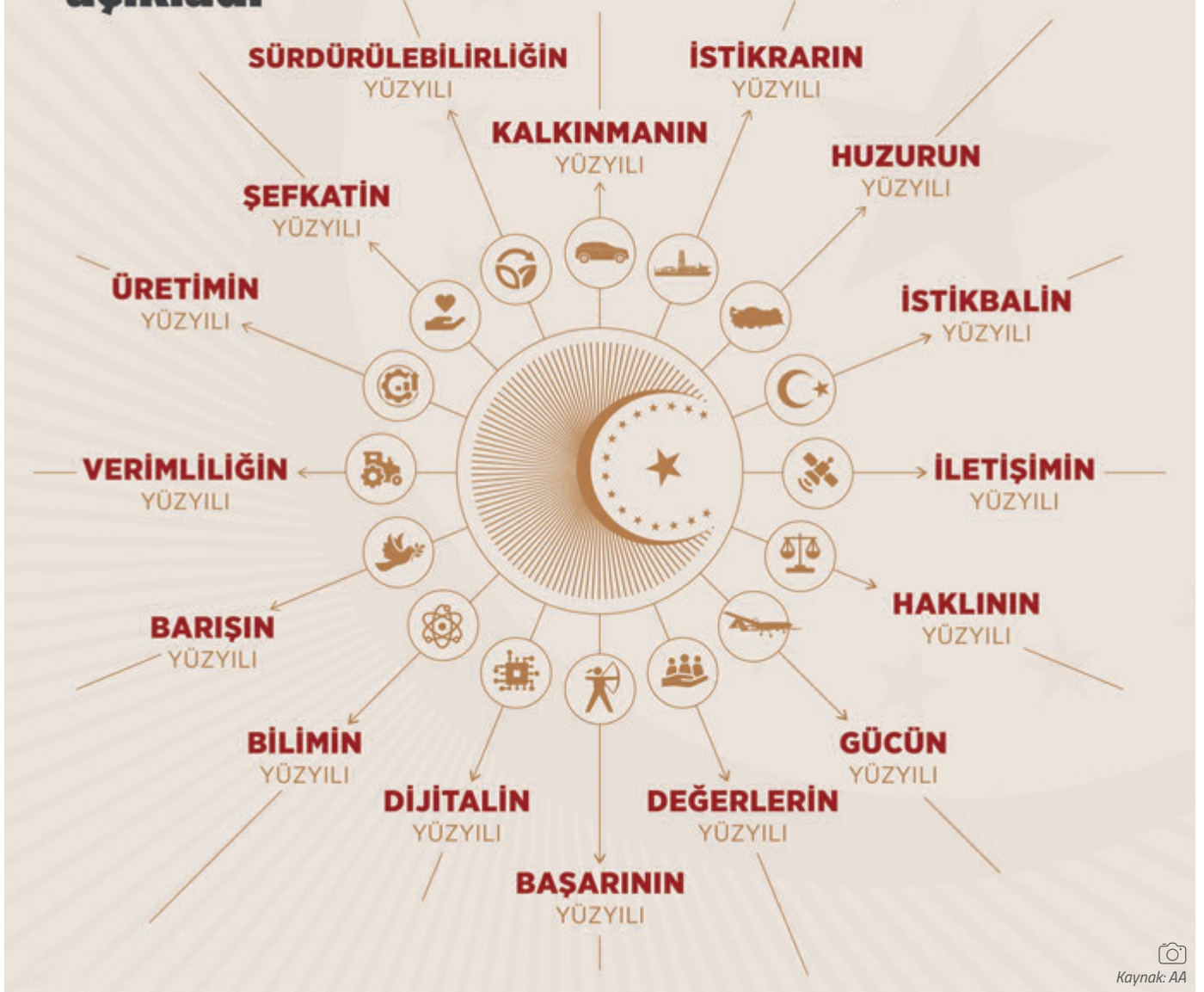
Bu ikinci soruyu da biraz somutlaştırsak; Suriye iç savaşıyla birlikte sınırimızda bir terör devletinin kurulması için küresel güçlerin çabaları artarken, Türkiye FETÖ, DEAŞ ve PKK gibi çoklu terör örgütlerinin ortaklaşa hedefindeyken, Arap ayaklanmaları sonrasında Ortadoğu'da çöküş yaşayan birçok devletin ortaya çıkardığı istikrarsızlık Türkiye'yi doğrudan etkilerken, Türkiye, Doğu Akdeniz'de Antalya Körfezi'ne sıkıştırılmaya çalışılırken, ülkenin ekonomisine koordineli müdahaleler yapılırken ve daha birçok bölgesel sorunlarla yüzleşen Türkiye'yi yöneten iktidar, 2013 öncesi politikalarını aynen sürdürebilir miydi?

Açıklanan vizyon metnine bakıldığında, bu soruların cevaplarını bulmak mümkün. Bu açıdan bakıldığında, 2013'ten sonra AK Parti iktidarı ve Erdoğan, hem o güne kadar yapılan "dönüştürücü reformlarla elde edilen demokratik kazanımları" korumak hem de devletin kurumsal mekanizmasını içerden ve dışardan koordineli olarak yapılan saldırılarla çökertilmesini engellemek için "koruyucu reformlarla" birlikte mücadele siyasetini yürüttü.

Vizyon metninde ifade edildiği şekliyle; "Biz cumhuriyetimizin 100'üncü yılını, aynı zamanda Türkiye'de siyaseti üslubuyla, tarzıyla, işleyişiyle, sonuçlarıyla değiştirecek yeni bir dönemin de miladı haline getirmek istiyoruz" çağrısı, aslında "siyasette kapsayıcılık ve kuşatıcılık" bağlamında yeni bir evreye geçilmesi gerektiği yaklaşımının da işareti.

Bu bağlamda, siyasal sistem reformu ile başkanlık sistemi getirilerek siyasi istikrar tahkim edildi. 15 Temmuz sonrasında, güvenlik kurumları ve bürokrasisi başta olmak üzere devlet yeniden yapılandırıldı. Savunma sanayi başta olmak üzere devletin birçok alanda kapasitesi güçlendirildi. Güçlü siyasi liderlikle krizlere ve tehditlere karşı önleyici müdahaleler devreye sokuldu. Ekonomik müdahalelere karşı direnç oluşturabilmek için büyüme, istihdam ve ihracat temelli bir ekonomi modeli benimsendi. Toplumun birlik ve bütünlüğünün teminatı olan sosyal devlet uygulamaları yaygınlaştırıldı. Vizyon metninde ifade edildiği şekliyle devlet, "akıl, adil ve hakim bir güç haline geldi.

Cumhurbaşkanı Erdoğan "Türkiye Yüzyılı" vizyonunu açıkladı

Kaynak: AA

Tüm bu zaviyeden bakıldığında, Erdoğan ve AK Parti, Türkiye'nin cumhuriyetin yeni yüzyılına hazır olduğunu düşünüyor. Bu bağlamda, vizyon belgesini değerlendiren bazı siyasi analizcilerin iddia ettiği aksine, bu metin AK Parti'nin 2002 ruhuna dönüşü olarak değerlendirilemez. Bugün ne Türkiye ne dünya 2002 döneminin şartlarında yaşamıyor. Dolayısıyla, bölgesel güçten küresel bir güce doğru büyümenin verdiği özgüvenle, altyapı yatırımlarının büyük çoğunluğunu tamamlamanın ve devlet kapasitesini güçlendirmenin getirdiği imkan ve fırsatla, Türkiye yeni bir eşik atlama dönemine gelmiştir. Bu yeni dönemde; cumhurbaşkanlığı sisteminin ve demokratik

Türkiye yeni bir eşik atlama dönemine gelmiştir. Yeni dönemde; cumhurbaşkanlığı sisteminin ve demokratik kazanımların tamamlayıcı reformlarla kurumsallaştırılması, insan kaynağının niteliğinin yükseltilmesi, küresel alanda rekabet edebilecek şekilde üretim ve dünya siyasetinde etkili, sözü dinlenen ülke olma halinin daha da güçlendirilmesi gibi alanlara yoğunlaşabilecektir.

kazanımların tamamlayıcı reformlarla kurumsallaştırılması, doğrudan insan kaynağının niteliğinin yükseltilmesine yönelik yatırımların artması, küresel alanda rekabet edebilecek şekilde üretim ve dijital yoğunluklu ekonominin geliştirilmesi, uluslararası siyasette etkili ve sözü dinlenen ülke olma halinin daha da güçlendirilmesi gibi alanlara yoğunlaşabilecektir. Vizyon metnin temel felsefesinin bu bakış açısına dayandığını söylemek mümkündür. **K**

MHURBAŞKANLIĞI

"Diri Olalım İri Olalım"

ATMA VE AÇILIŞ TÖRENİ

07 EKİM 2022

Giremediğin gönül senin değildir,
Gönül yalnız gönül vermekle alınır

Talha Köse

tkose@setav.org

Alevi Kimlik Siyasetinde Yeni Bir Aşama

AK Parti ve MHP'nin Alevilik konusunda attığı adımlar, doğrudan kendi siyasi gündemlerine katkı sağlamayabilir veya oya tahvil edilmeyebilir. Ancak bu hamle ile siyasette önemli bir alanın yerli ve yabancı siyasi aktörlerce istismar edilmesinin önüne geçilerek Alevi toplumunun kimlik siyasetine sıkışan siyasi seçeneklerinin çeşitlendirilmesine olanak sağlayacaktır.

Cumhurbaşkanı Erdoğan, Şahkulu Sultan Dergahı ve Cemevi'nde düzenlenen Cemevleri Temel Atma ve Toplu Açılış Töreni'ne katılarak bir konuşma yaptı. (Mustafa Kamacı/AA, 7 Ekim 2022)

Cumhurbaşkanı Erdoğan, Hüseyin Gazi Cemevi'ni ziyaret etti. Erdoğan, burada Alevi ve Bektaşî derneklerinin temsilcileriyle muharrem ayı iftarına katıldı. (Mustafa Kamacı/AA, 8 Ağustos 2022)

Alevi toplumu, AK Parti'nin 20 yıllık iktidarı boyunca yapıcı ilişkiler geliştirmekte en fazla zorlandığı toplumsal kesimlerin başında gelmektedir. Bu zorluğun temel nedeni, Alevi kimliğinin kendini tanımlama ve sınırlarını çizme pratiği ile ilgilidir. Alevi kimliği, kendini tanımlarken muhafazakar Sünni kimliği ötekisi veya karşıt kimlik olarak konumlandırılmıştır. Tarihi ve kültürel bağlamda şekillenmiş olan bu karşıtlığın günümüz siyasetindeki iz düşümü ise başta AK Parti olmak üzere Türkiye'de İslamcı ve muhafazakar kökenlerden gelen partiler ve bu partilerin toplumsal tabanlarıdır. Alevi toplumu, Türk siyasetinin çok partili döneminde milliyetçi sağ partilere oldukça mesafeli yaklaşmıştır. Alevi kimliği önümüzdeki dönemde, kendini bir kolektif entite olarak tanımlarken bu karşıtlıkları dikkate almaya devam edecektir.

Alevi toplumuna mensup vatandaşlar ve kimliklerinde güçlü Alevi vurgusu olan kesimler, başta yerel siyaset olmak üzere sivil toplum ve diğer alanlarda muhafazakar kesimler ve partilerle ortaklıklardan büyük ölçüde kaçınmaktadırlar. Bu kesimlerle ortak iş yapan ve bu kesimlerin kurumsal çerçevesi içerisinde yer alan kişiler ise Alevi toplumunda "düşkün" ilan edilebilmekte ve toplumsal dışlanma ile karşı karşıya kalabilmektedirler. Alevi kimliği ile ön plana çıkan siyasetçiler, sanatçılar, bilim insanları ve birçok alandaki kanaat önderi, kendilerini AK Parti ile bağlı gösterebilecek adımlardan büyük ölçüde kaçınmışlardır. AK Parti ve muhafazakar sağ partiler ve bu partilerin toplumsal kesimleri, hangi adımları atarlarsa atarlarsa Alevi toplumu ile oluşmuş olan siyasi ve toplumsal mesafeyi kapatmaları yakın vadede mümkün olmayacaktır.

Alevi kimliği ile ön plana çıkan siyasetçiler, sanatçılar ve birçok alandaki kanaat önderi, kendilerini AK Parti ile bağlı gösterebilecek adımlardan büyük ölçüde kaçınıyorlar. AK Parti ve muhafazakar sağın ve bu partilerin toplumsal kesimlerinin, hangi adımları atarlarsa atarlarsa Alevi toplumu ile oluşmuş olan siyasi ve toplumsal mesafeyi kapatmaları yakın vadede mümkün olmayacaktır.

AK Parti hükümetleri Alevi toplumu ile arasındaki mesafeli durumu aşmak ve Alevi toplumunun beklentilerini karşılamaya yönelik adımlar atma amacı ile 2009-2010 yıllarında ilk Alevi açılımını gerçekleştirmiştir. Alevi topluma mensup vatandaşlar, AK Parti yönetimi ve kadroları içinde fazla yer almadıkları için Alevilerin siyasi ve toplumsal talepleri parti programı içerisinde fazla bir yer tutmamaktaydı. Bu boşluğu doldurmak ve Alevi toplumunu tanımak için Alevi toplumunun farklı kesimlerini içerecek şekilde çalıştaylar düzenlenmiş ve çalıştayların nihai raporları, devlet bakanlığı tarafından yayınlanmıştır. Çalıştaylarla Alevilerin farklı alanlardaki talepleri kayda geçirilmiş, toplumun diğer kesimleri ve devletten beklentileri kuşatıcı bir şekilde ele alınmıştır. Şüphesiz bu çaba, konuya dair yapıcı yaklaşım ve sorunları çözmeye yönelik somut adımlar atmayı hedefleyen bir gayretin yansımasıydı. Ancak bu çalıştaylarda dile getirilen bazı talepler, geçmiş olduğumuz on yılı aşkın sürede tam olarak karşılanamamıştır.

Alevi Açılımı bağlamında çalıştayların yanı sıra Alevilerin tarihsel acılarını, maruz kaldıkları siyasi ve toplumsal ayrımcılıkları resmi makamlarca kabul eden, hatta geçmişte yaşanan olumsuzluklar nedeni ile Alevi toplumu ile

Cumhurbaşkanı Yardımcısı Fuat Oktay, Cem Vakfı Sivas Şubesi Alibaba Cemevi'ni ziyaret etti. Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın selamlarını ileten Oktay, cemevinde Alevi dedelerinin yanı sıra vatandaşlarla da sohbet etti. (Barış Oral/AA, 15 Eylül 2022)

helalleşme çabası içerisinde olan bir yaklaşım ortaya konmuştur. Alevi kültürünün ve sivil toplum kurumsallaşmasının önündeki hukuki engeller büyük ölçüde kaldırılmıştır. Sembolik düzlemde ise Alevi kültürünün kamusal alanda temsili ve meşruiyetini güçlendirecek adımlar atılmaya devam edilmiştir. Bütün bu adımlarla Alevi toplumu ile Türkiye'deki diğer toplumsal kesimler arasındaki kültürel, toplumsal ve duygusal bağlar güçlendirilmeye çalışılmıştır. Şüphesiz yılların birikimi olarak şekillenmiş olan bütün bu farklılıklar ve mesafenin kısa vadede kapanması mümkün olmayacaktır. Ancak atılan iyi niyetli adımlar, aradaki mesafeyi kapatmaya yönelik bir irade beyanı olmuştur.

Aleviler ile AK Parti Arasındaki Mesafenin Açılması

Kendisi Alevi kimliğine mensup bir arka plana sahip Kemal Kılıçdaroğlu'nun CHP Genel Başkanı olması Alevi toplumunda bir heyecan doğurmuş ve dağınık durumdaki Alevi toplumunu siyaseten büyük ölçüde CHP arkasında toparlamıştır. Alevi toplumunun büyük çoğunluğu, çok partili dönemde CHP ve diğer sol partileri desteklemekteydi. Kılıçdaroğlu'nun CHP Genel Başkanlığı, Alevilerin CHP'ye olan desteğini artırmıştır. Mayıs 2013'te başlayan Gezi olayları ise birçok muhalif kesimi harekete geçirmiştir. Alevi vatandaşların Gezi protestolarında

AK Parti hükümetlerince, Alevi Açılımı bağlamında çalıştayların yanı sıra Alevilerin tarihsel acılarını, maruz kaldıkları siyasi ve toplumsal ayrımcılıkları resmi makamlarca kabul eden, hatta geçmişte yaşanan olumsuzluklar nedeni ile Alevi toplumu ile helalleşme çabası içerisinde olan bir yaklaşım ortaya konmuştur.

orantısız bir şekilde yer alması ve protestolarda hayatını kaybedenlerin tamamının Alevi olması, AK Parti ile Alevi toplumu arasındaki mesafeyi daha da açmıştır. Sonuçta 2014-2015'e gelindiğinde, AK Parti'nin Alevi açılımı ile varmaya çalıştığı uzlaşının gerisinde kalınmıştır.

Alevi kimliğinin tanınması ve bu kimliği kamusal alanda varlığını sürdürebilecek kurumlara hukuki statü kazandırılması, Alevi kimlik siyasetinin önde gelen hedeflerinden olmuştur. Alevi toplumu, bu kurumsal taleplerinin yanı sıra toplum ve bürokratik katmanlarda maruz kaldığını düşündüğü dışlanma ve ayrımcılık pratiklerinin asgari düzeye düşürülmesi konusunda yoğun çaba sarf etmektedir. 90'lardan bu yana Alevi kimliğinin kurumsallaşması, siyaset ve temsiliinin önündeki engellerin kaldırılması konusunda önemli adımlar atılmasına karşı kamuda karşılaşılan ayrımcılığın devam etmesine dair şikayetler büyük ölçüde sürmekte, cemevlerine hukuki statü kazandırılması

noktasındaki talepler de devam etmekteydi.

Türk toplumunun tüm katmanlarında Aleviler, Alevilik ve Alevi toplumunun siyasi ve kültürel hakları konusunda farkındalık artmaktadır. Alevilere yönelik damgalayıcı, suçlayıcı ve ön yargılı uygulamalarda ve davranışlarda kayda değer bir azalma söz konusudur. Bu azalmada kamuoyunun bu konudaki farkındalığının artmasının yanı sıra her görüşten siyasi liderin bahsi geçen hususlarda yapıcı tavır ve siyasi yaklaşımının rolü büyüktür. Alevi toplumuna yönelik aşağılayıcı ve dışlayıcı uygulamalar ve bu uygulamaların basına yansımada da kayda değer bir azalma söz konusudur. Bütün bu gelişmeler, Alevi vatandaşların şikayet ettikleri ayrımcılık ve dışlanma uygulamalarının azalmasını sağlamıştır.

2000'lerin başından bu yana geçen süreçte Alevi kimliği ve toplumsal talepleri, büyük ölçekli siyasi çekişmelerin parçası olmaktan çıkmıştır. Türk toplumunda, dini ve mezhepsel farklılıklar üzerinden yeni fay hatlarının oluşmasının önüne geçilmiştir. Üstelik bu başarı Türkiye'nin bulunduğu bölgede etnik, mezhepsel ve dini çatışma ve iç savaşların yoğunlaştığı bir dönemde sağlanmıştır. Etnik ve mezhepsel ayrımların iç savaş dinamiklerini tetiklediği Ortadoğu coğrafyasında bu şekilde bir siyasi ve toplumsal uzlaşının sağlanması, Türkiye Cumhuriyeti'nin önemli kazanımlarından biri olmuştur. Bu kazanım partiler üstü bir yaklaşımla sağlanmıştır.

Alevi toplumu, Alevi kimlik siyasetinin ön plana çıkmaya başladığı 90'lardan bu yana siyasi ve toplumsal hedeflerine ulaşma konusunda önemli ilerlemeler sağlamıştır. 2000'lerin başına kadar Alevi ve Bektaşî ifadelerinin sivil toplum kuruluşlarının isimlerinde geçmesini engelleyen hukuki kısıtlamalar söz

konusuydu. Alevi kanaat önderleri bu nedenle kurmuş oldukları resmi kurumları, bu kültürün ve kimliğin taşıyıcı isimleri ve kavramları ile başlayan ifadelerle dile getirmişlerdir.

Yeni Alevi Politikası ve Alevi Toplumundaki Karşılığı

Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın talimatı ile 58 ilde bin 585 cemevi ziyaret edilerek yapılan çalışma ile Alevi toplumunun talepleri tespit edilmiş ve bu taleplerin giderilmesine yönelik somut adımlar atılmaya başlanmıştır. Cemevlerinin, Kültür Turizm Bakanlığı altında kurulan Alevi Bektaşî Kültür ve Cemevi Başkanlığı bünyesinde toplanması kararı alındı. Atılan son adımlarla cemevlerine hukuki statü kazandırılmış ve cemevlerinin ihtiyaçlarının karşılanması için Kültür Bakanlığında bütçe tahsis edilmiştir. Alevi toplumunun en öncelikli talepleri içerisinde yer alan cemevlerine hukuki statü kazandırılması, Alevi dedeleri/ inanç önderlerine cemevlerinde ödenekli kadro sağlanması ve cemevlerinin temel ihtiyaçlarının karşılanmasına yönelik bütçe tahsis edilmesi, Alevilerin inanç konusundaki taleplerini büyük ölçüde karşılamaktadır.

Hükümetin yeni Alevi hamlesi, Alevi toplumu içerisinde de yoğun tartışmalara neden olmuştur. Atılan hamleleri destekleyen büyük bir kitle bulunmaktadır. Ancak bu hamleye "Aleviliğin devletleştirilmesi", "Alevi inancının kültür veya folklor olarak tanımlanması", "Alevi inanç önderlerinin devlet kadrosuna alınarak denetim altına alınması" gibi eleştiriler getirilmiştir. Alevi toplumu içerisindeki bazı kesimler cemevlerinin yasal olarak ibadethane olarak tanınması talebini sürdürmektedirler. Bunun Aleviliği İslam inancı dışında ayrı bir inanç olarak tanımanın önünü açacağı veya

tekke ve zaviyeleri yasaklayan 677 sayılı devrim kanunu (Tekke, zaviye ve türbelerin kapatılması) ile çelişeceğini iddia edenler de bulunmaktadır. Hükümetin son kararları, Alevi toplumunun tamamını memnun edememiş olsa da cemevlerinin hukuki statüsü ile ilgili tartışmaya son vermiştir. Cemevlerinin maddi ihtiyaçlarının karşılanması ve Alevi dedeleri ve cemevi personelinin maaşa bağlanması kararı, cemevlerinin sürdürülebilirliği konusunda önemli bir dönüm noktası olmuştur.

AK Parti ve MHP'nin Alevilik konusunda atmış oldukları adımlar, doğrudan kendi siyasi gündemlerine katkı sağlamayabilir veya oya tahvil edilemeyebilir. Ancak bu hamle ile siyasette önemli bir alanın yerli ve yabancı siyasi aktörlerce istismar edilmesinin önüne geçilecektir. Cemevlerinin hukuki statüsü konusundaki tartışmanın sonlandırılması, Alevi toplumunun kimlik siyasetine sıkışan siyasi seçeneklerinin çeşitlendirilmesine olanak sağlayacaktır.

Kendi içerisinde oldukça güçlü bağlara sahip ancak diğer kesimlerin katılımına karşı korumacı bir tutum sergileyen Alevi toplumu açısından siyasi ve toplumsal mücadele yaklaşımı birleştirici bir unsur olarak varlığını sürdürecektir. Ancak Alevi toplumunun mücadelesini verdiği konularda somut kazanımların sağlanması Alevi siyasetinin kimlik siyasetinden sıyrılmasının önünü açacaktır. Kimlik temelli haklarına büyük ölçüde kavuşan Alevi toplumunun bazı kesimlerinin siyasi düzlemde farklı angajmanlara girmelerinin önü açılacaktır. Bu durum da Alevi toplumsal kesimlerinin alternatif siyasi arayışlara girmelerini ve Alevi siyasetinin rekabete açılmasını mümkün kılacaktır. Hükümetin son Alevi açılımı her halükarda Alevi kimlik siyasetinin farklı bir evreye geçmesinin de önünü açacaktır. **■**

2000'lerin başından bu yana geçen süreçte Alevi kimliği ve toplumsal talepleri, büyük ölçekli siyasi çekişmelerin parçası olmaktan çıkmıştır. Türk toplumunda, dini ve mezhepsel farklılıklar üzerinden yeni fay hatlarının oluşmasının önüne geçilmiştir. Üstelik bu başarı Ortadoğu'da etnik, mezhebi ve dini çatışma ve iç savaşların yoğunlaştığı bir dönemde sağlanmıştır.

Atilla **Arkan**

aarkan@setav.org

“GÜÇLÜ AİLE, GÜÇLÜ MİLLET” HEDEFİNE GİDERKEN TÜRK AİLESİNİN GELECEĞİ

İDEOLOJİK VE SİYASAL TARTIŞMALARIN GETİRDİĞİ GÜNCEL DÖNÜŞÜM DIŞINDA, AİLENİN DÖNÜŞÜMÜNDE SÜREKLİ BİR ETKİYE SAHİP OLAN ÜÇ TEMEL BELİRLEYİCİ, NESİLLER ARASINDA FARKLILAŞMA VE ÇATIŞMA ALANLARI DOĞURUYOR: KÖYDEN KENTE GÖÇ, BU GÖÇÜN HEM SEBEBİ HEM DE SONUCU OLARAK SANAYİLEŞMİŞ TOPLUM YAPISI VE İLETİŞİM-YAPAY ZEKA TEKNOLOJİLERİ İLE GELEN DALGANIN AİLE İÇİ İLİŞKİLER ÜZERİNDEKİ ETKİSİ.

Türk toplumu için aile; anne ve babanın, çocuğun biyolojik, psikolojik, sosyolojik, ekonomik ve kültürel ihtiyaçlarını karşılayarak, çocuğun geleceğine bir temel oluşturması ve böylece toplumsal yapının sağlam bir temele oturtulması bakımından oldukça önemlidir. Son yüzyılda Türk ailesinde meydana gelen ve günümüzde halen devam eden değişim ile dönüşümler; dünyada ve ülkemizde belirleyici olan ekonomik, sosyal, siyasal ve kültürel olgular temelinde şekillenmiştir. İdeolojik ve siyasal tartışmaların ve bunların getirdiği güncel dönüşümlerin dışında, aile yapısının dönüşümünde sürekli bir etkiye sahip olmuş üç temel belirleyici, nesiller arasında farklılaşma ve çatışma alanlarını doğurmaktadır. Bunların ilki kırsaldan şehirlere göçtür. İkincisi, köyden kente göçün hem sebebi hem de sonucu olarak tarıma dayalı toplumsal yapının yerini giderek sanayileşmiş bir toplum yapısına bırakmasıdır. Üçüncüsü ise bilgi, iletişim ve yapay zeka teknolojileri ile gelen dalganın aile içi ilişkiler üzerindeki dönüştürücü etkisidir. Türk ailesinin, söz konusu değişim sürecini kendi dinamizmi içinde tüm boyutlarıyla kavraması, aileyi güçlendirmek için her zaman önemli olacaktır. Tüm bunlara rağmen, Türk aile yapısının uğradığı dönüşüm sürecinde belki de hiç değişmeyen temel şey, toplumun ve bireylerin aileye yönelik olumlu bakışıdır. Türk toplumu için aile, en önemli toplumsal kurum ve değerdir. Türk toplumunun aileye yönelik bu olumlu bakışı, Türkiye için büyük bir imkandır.

Türk aile yapısında, çoğunlukla, evlilik bağı ile kurulan yeni aile, içinden geldiği büyük aileye mekan olarak yakın yaşamakta, büyük aile ile iletişimini ve ilişkisini devam ettirmektedir. Ailelerin büyük çoğunluğu, kendi büyük ailelerine yakın yaşamakta ve her gün veya haftada birkaç

kez görüşmektedirler. Büyük aile ile sürdürülen bu birlikteliğin getirdiği olumlu bir kazanım olarak çocukların bakımı, nesiller arası aktarım, ihtiyaçların temini, karşılaşılan sorunların çözümü konularında aileye sosyal, manevi ve maddi destek sağlanmaktadır. Öte yandan bu durumun aile içine taşıdığı olumsuz bir boyut da söz konusudur; yaşanan değişim dalgalılarının doğurduğu dönüşümler, aile içi farklılaşmayı artırmakta ve çatışma hallerinin daha sık yaşanmasına sebep olmaktadır. Bu ise ailelerin mutluluğunu ve çocukların "iyi olma hallerini" olumsuz etkilemektedir. Adeta üç neslin, birbirleri arasındaki mesafenin son derece az olduğu bir mekan ölçüünde, yakın ilişkiler ağında yaşadığı düşünüldüğünde, konunun önemi çok daha iyi anlaşılır.

Günlük hayat pratikleri, teknolojik araçlar, sosyal medya kullanım sıklığı, çocuk yetiştirme tarzları, okul seçimi, eğitim modelleri, aile içi rollerin paylaşımı, eve alınacak malzemeler, hafta sonu gezmeye gidilecek yer, para harcamada dikkate alınan öncelikler, tasarruf araçları, oturulacak evin veya mahallenin seçimi, alınacak araç gibi sayısız konu, üç farklı neslin beklentileri doğrultusunda farklılaşmakta ve çatışmalara neden olabilmektedir. Doğal olarak her bir aile kendi iç dinamiklerinde farklı kararlar alıp farklı sonuçlara ulaşabilir. Ancak empati ve içgörüyle desteklenen etkili iletişim ve ortak nitelikli karar alma becerileri yetkinleştirilemediğinde olumsuz sonuçlar ortaya çıkmaktadır. Mesela, aile içinde çıkan tartışma ve kavgalardan çocuklar olumsuz olarak etkilenebilmektedir. Aile üyelerinin çatışma sonucu birbirlerinden uzaklaşması ve birbirlerine karşı tavır almaları ailenin mutluluğunu gölgelemektedir. Büyük aileler de konunun tarafı olduğunda sorun daha da çözülemez hale gelmektedir.

Türk ailesinin nesiller arası katmanlaşmasını ve bu katmanlaşmanın getirdiği çatışmaları sağlıklı

bir şekilde ve her bir ailenin kendine özgü süreci doğrultusunda, süreklilik içinde yönetebilmesi ve iyileştirebilmesi, ancak aile bireylerinin iletişim, yöneti/şi/m ve ortak karar alabilme becerilerini yetkinleştirilmesiyle mümkündür. Aksi takdirde aile içinde bireylerin maruz kaldığı zorbalık ve şiddet; bunun bir uzantısı olarak da aile dışında suça eğilim ve katılım artarak devam edecektir. Bu noktadaki her iyileştirme; bireylerin aile içi sorunları çözme becerisini güçlendirecek, aile üyelerinin birbirleriyle nitelikli zaman geçirmelerine katkı sağlayacak ve böylece aile bağlarını güçlendirecektir.

Bu perspektiften bakıldığında Türk ailesinin, aile içinde tutum ve davranış değişikliği oluşturabilen nitelikli eğitim programlarıyla desteklenmesine ihtiyaç vardır. Sorun, tema, öncelikler ve örnekler bakımından bölgelere göre farklılaşabilen bu eğitim programları üniversitelerle üretilebilmelidir. Bunların Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Diyanet İşleri Başkanlığı ve belediyelerin ilgili birimleri aracılığıyla yürütülmesi son derece önemlidir. Milli Eğitim Bakanlığının ise çocuktan aileye ulaşacak şekilde farklı aile eğitim programlarını uygulamaya alması çok faydalı olacaktır. Anne ve babalar örnek olmayı, güven vermeyi, samimi ve sıcak ilişkiler kurmayı, çocukların duygusal ihtiyaçlarını nasıl karşılayacaklarını çoğunlukla kendi ailelerinden öğrenmektedirler. Diğer bir ifadeyle Türk toplumu, annelik ve babalık pratiklerini büyük ölçüde görgü ve modelleme yoluyla kendi anne ve babalarından öğrendiği için, olumsuz davranış modelleri nesilden nesle aktarılmakta ve çatışmalı ilişkiler bir döngüye dönüşebilmektedir. Nitelikli eğitim programlarıyla bu döngü kırılabilir. "Güçlü aile, güçlü millet" hedefine ulaşabilmek için bir aile eğitimi seferberliğine ihtiyaç duyulmaktadır. Çatışmalı durumlarda ise söz konusu kurumların destek kapasitelerinin ve desteklerinin kalitesinin artırılması ayrıca önemlidir.

Türk ailesinin nesiller arası katmanlaşmasını ve bu katmanlaşmanın getirdiği çatışmaları sağlıklı bir şekilde ve her bir ailenin kendine özgü süreci doğrultusunda, süreklilik içinde yönetebilmesi ve iyileştirebilmesi, ancak aile bireylerinin iletişim, yöneti/şi/m ve ortak karar alabilme becerilerini yetkinleştirilmesiyle mümkündür.

Fikirde Birlik ve Mücadele Platformunun organizasyonunda, 150'den fazla sivil toplum kuruluşunun katılımıyla "Büyük Aile Buluşması" Saraçhane Parkı'nda yapıldı. (Atilla Sevil/AA, 18 Eylül 2022)

Ekonomik Gelişmeler ve Aile

Türk ailesi açısından son derece derin tesirler bırakan bir diğer husus ise, son dönemde Covid 19 pandemisi ve Rusya'nın Ukrayna'yı işgaliyle derinleşen ekonomik sıkıntılardır. Tüm dünyada artan enflasyon, ailelerin alım gücünü ciddi şekilde düşürmüştür. Özellikle büyükşehirlerde, kira artışıyla yükselen yaşam maliyetleri ve ekonomik sıkıntılar, aile bireylerinin beraber zaman geçirebilme ve farklı etkinlikler yapabilme imkanlarını son derece sınırlamıştır. Ekonomik sıkıntılar, aile içinde en çok konuşulan konu olmaktadır.

Asgari ücret zamları ve konut kampanyaları, düşük ve orta gelirli aileler için son derece olumlu adımlardır. Fakat ailelerin beklentileri açısından bunlar yeterli bulunmayabilir. AK Parti'nin sosyal yardımları aile merkezli tasarlaması, düşük gelirli aileler için faydalı, yeni bir yaklaşım olacaktır. AK Parti'nin asgari ücretten başlayarak ailelerin alım güçlerini arttıracak şekilde, sürdürülebilir ve adil kalkınmaya yönelik hedefi, oluşan yeni şartlarda yine önem kazanmıştır. Ülkede üretilen gelirin, üretim süreçlerini destekleyecek şekilde adil paylaşımı, önemini kaybetmeyecektir. Çalışan anne ve babalardan oluşan aileler için, çalışma saatlerinin aile içi bağların güçlendirilmesine destek olacak şekilde düzenlenmesi ve iş yerinde kreş hizmetlerinin sunulabilmesi önemlidir.

LGBT Propagandaları ve Aile

Son yirmi yılda, giderek artan bir şekilde, LGBT yönelimlerine dair söylemler etrafında çeşitli tartışmalar gündeme getirilmekte ve LGBT yönelimlerinin propagandası medya ve iletişim araçları üzerinden partizanca yürütülmektedir. Bu durum, esas itibarıyla ailenin varlığına tehdit olarak ortaya çıkmaktadır. İslam hukukunda "hünsa" kavramıyla atıfta bulunulan çok

cinsiyetlilik; yani insanın, biyolojik sebeplerle doğuştan hem erkeklik hem de dişilik organına sahip olması çerçevesinde görülen konular, insan hakları bakımından dikkatle ele alınmalıdır. Tıp camiasının bu konuda ürettiği kanaat ve bilgiler belirleyicidir. Fakat bunun dışında, cinsel yönelimin bir tercih veya istek konusu haline dönüştürülmesi, aileye yönelik bir tehdit taşımaktadır.

Yemeğimizi, gideceğimiz yeri veya okuyacağımız kitabı seçer gibi cinsel tercihimizi belirleyebileceğimiz iddiası ve bunun doğal bir özgürlük olarak kabul görmesi talebi; genel toplumsal kabullere ve dinlerin temel öğretilerine aykırı olmasının yanı sıra ailenin varlığını ortadan kaldıracak bir yaklaşımdır. Önümüzdeki seçimlerde, LGBT yönelimleri ve aile etrafında gelişen tartışmaların, gündemi belirleyecek temel konulardan olacağı tahmin edilebilir. Muhafazakar bir parti olan AK Parti'nin aileyi koruyan ve güçlendiren politikaları seslendirmesi son derece yerindedir. Fakat AK Parti'nin, söylemini inşa ederken, biyolojik sebeplerden kaynaklanan belirlenimlerle, sözde "özgür tercih" yaklaşımlarından kaynaklanan halleri birbirinden dikkatli bir şekilde ayırması gerekir. Bir kişinin elinde olmayan bir biyolojik belirlenim sebebiyle ötekileştirilmesi veya yargılanması, adalet ilkesi doğrultusunda güçlü eleştiriler doğurur.

Belli çevrelerden tüm dünyaya pompalanan LGBT yönelimlerini destekleyen propaganda ve akımlarla mücadele için, aileyi güçlendirecek nitelikli yol haritalarına ve eylem planlarına ihtiyaç duyulmaktadır. LGBT yönelimleri destekleyen çevrelere karşı en iyi cevap, hiç şüphesiz, sağlıklı iletişim, karar verme ve yönetim yetkinliklerine sahip, mutlu ve huzurlu aile pratiklerinin güçlendirilmesi ve yaygınlaştırılmasıdır. Bu bağlamda, nitelikli aile eğitimleriyle mutlu aileler seferberliği başlatmak anlamlı olacaktır.

Belli çevrelerden tüm dünyaya pompalanan LGBT yönelimlerini destekleyen propaganda ve akımlarla mücadele için, aileyi güçlendirecek nitelikli yol haritalarına ve eylem planlarına ihtiyaç duyulmaktadır. LGBT yönelimleri destekleyen çevrelere karşı en iyi cevap, hiç şüphesiz, mutlu ve huzurlu aile pratiklerinin güçlendirilmesi ve yaygınlaştırılmasıdır.

Bünyamin **Bezci**
bbezci@sakarya.edu.tr

Kılıçdaroğlu'nun Kısık Sesli Adaylığı

Kısık sesli adaylık ilanı, aslında Kılıçdaroğlu'nun altılı masayı kurduğu günden beri sürdürdüğü stratejinin bir parçasıdır. Masanın ikinci büyük bileşeni Akşener'in heceleyerek vurguladığı "kazanacak aday" arzusu karizmatik bir lidere işaret ederken, Kılıçdaroğlu, kendi düşük profilli siyaset tarzını masaya dayatmaktadır.

Sener Şen'in ağa rolünü oynadığı kült filmi Züğürt Ağa'nın en akılda kalan sahnesi şehre göç etmek zorunda kalan ağanın "kısık sesle" seyyar satıcılık yapmaya çalışmasıydı. Film, hayatında halkla böylesine karşılaşmamış bir ağanın aşağıdan alma trajedisini komediye dönüştürmüştü. Kılıçdaroğlu'nun yerel bir televizyon programında "bir de şu Kılıçdaroğlu'nu deneyelim" çıkışı da aynı tonda "kısık sesle" bir adaylık ilanı olarak siyasetin gündemine düştü. Aslında yirmi yıldır siyasette olan ve on yıldan fazladır genel başkan olan Kılıçdaroğlu'nun ne siyaseten ne de iktidar pratiği açısından denenmemiş olduğu söylenemez. Buna rağmen "deneme" üzerinden talep edilen adaylık arzusu halen kısık sesle ifade edilmektedir.

Kısık sesli adaylık ilanı, aslında Kılıçdaroğlu'nun altılı masayı kurduğu günden beri sürdürdüğü stratejinin bir parçasıdır. Nihayetinde farklı siyasi ideolojilerin ve beklentilerin bir düşmana karşı birleştiği masayı

bir arada tutan ortak değerler sistemi olması zordur. Nitekim "güçlü parlamenterizm" sloganı dışında henüz hiçbir konuda yol alamamış olmaları ve ilan ettikleri on beş günlük aralıklarla toplanmakta bile zorlanmaları, ortaklıklarının zayıflığını göstermektedir. Masanın ikinci büyük bileşeni Akşener'in heceleyerek vurguladığı "kazanacak aday" arzusu, karizmatik bir lidere işaret ederken Kılıçdaroğlu, kendi düşük profilli siyaset tarzını masaya dayatmaktadır.

Müsteşar Stratejisiyle Adaylık

Karizmatik aday arzusunun ifade biçimi, gür ve seslidir. Oysa Kılıçdaroğlu'nu masada güçlü kılan karizması, gür sesi ve duruşu değil ısrarıdır. "Israr" bir taraftan da bürokrasinin siyasi irade karşısındaki en önemli kozudur. Bir bakan ile müsteşarının en önemli farkı, riski göze alamayan müsteşarın düz paslaşmalarda ısrar etmesidir. Eğer müsteşar bakanı riskler konusunda yeterince korkutursa, en sonunda kendi dediğine razı etme

Kılıçdaroğlu ve Akşener, Ankara'da "Kırsal Kalkınmada Başkent Modeli" buluşmasına katıldı (Raşit Aydoğan/AA, 14 Eylül 2022)

becerisine sahiptir. Kılıçdaroğlu'nun bildiği siyasi yol da müsteşarlığından devşirdiği stratejilere uygun ilerlemektedir. Masayı "Erdoğanlı bir beş yıl ile" yeterince korkutursa adaylığını garanti görmektedir.

En sonunda "tamam senin dediğin olsun" denmesini beklemektedir. Bu nedenle adaylığını gür bir sesle değil, kısık seslerle ifade etmektedir. Nihayetinde bir müsteşarın en büyük becerisi kısık sesle söylediklerinin siyasi irade tarafından yüksek sesle dile getirilmesidir. Kılıçdaroğlu da istiyor ki siyasi kariyerinin son demlerinde yakaladığı iktidar imkanı da heba olmasın. İsrarcı ve dolayimsal iktidar arzusu güçlü bir irade sahibi olmasa da zekice ve uzlaşımsaldır. Bu nedenle özellikle akademiden gelen danışman kadrosunun da aklına yatar. Nitekim hem CHP'nin hem de İYİ Parti'nin akademik kurmayları, Kılıçdaroğlu'nun adaylığını çoktan satın almış görünmektedir. Fakat sahadan gelen siyasiler ve anketçiler için Kemal Bey'in adaylığı çantada keklik değildir. Hele ikinci tur söz konusu olursa çok zayıf bir ihtimaldir. Akşener'in gür sesle ve altını çizerek "kazanacak" aday demesi boşuna değildir. Aslında geçen bahardan devşirilmiş bu "kazanacak" aday arzusu, yerini çoktan "kaybetmeyecek" aday endişesine bırakmıştır. Fakat söylemsel olarak olumsuz kurulan kavramların kaçışı tetikleme korkusu masanın ortak stratejisine dahildir.

Son Şans Olabilir

Kılıçdaroğlu'nun kendi adaylığı konusunda geri adım atmasını engelleyen iki handikapı bulunmaktadır. Birisi umut diğeri de zor içermektedir. Umudun içeren handikapı; B planının da Kılıçdaroğlu lehine olduğu düşünülmektedir. Yani masa razı olmadığına çoklu adaylıkla gidilen bir seçimde ikinci tura kalacak adayın doğal olarak Kılıçdaroğlu olacağı düşünülmektedir. Kurmayları açısından CHP'nin bir kısım Kemalist oylarını olası bir Akşener adaylığına kaybedecek olsa da HDP

desteği ile kazanacağı oylarla Kılıçdaroğlu'nun ikinci tura kalması kesin gözükmemektedir. Bu hesapları gören bir rasyonel aklın Kılıçdaroğlu'nun adaylığına eninde sonunda razı olacağı düşünülmektedir. Bu nedenle CHP açısından asıl sorun Kemal Bey'in adaylığı ilan edilene kadar masadaki siyasi aktörlerin kırılmamasıdır. O zamana kadar sesi en gür çıkan Akşener'in de aklının duygularına galebe çalması beklenebilir. Zaten bütün büyük harfli söylemlere rağmen Akşener'in akademik danışmanları da aklın gereğinin Kemal Bey'in adaylığına razı olmak olduğunu açıkça gördüklerinin işaretini vermektedir. Yine de Akşener'in karizmatik bir siyasetçi olarak duruma gönlünce rıza göstermesi beklenmemelidir. Akşener siyasetinin bugünkü kozu, kaybetmeyecek aday olsa da parti disiplini gereği CHP'den Kılıçdaroğlu haricinde aday çıkmayabilir. Bu durumu hesapladığı anlaşılan Akşener için son koz kendi adaylığı olursa siyaseten hiç kimse de şaşırmayacaktır.

Kılıçdaroğlu için ikinci handikap adaylık ilanının geri dönüşü olmamasıdır. Bu ilanla birlikte Kılıçdaroğlu aslında siyaseten "emeklilik" dilekçesini de vermiş oldu. Ya masanın düşük profilli adayı olarak Cumhurbaşkanı olacak ya da siyasetten emekli olacaktır. Zira arzu edip de aday olamayan bir Kılıçdaroğlu'nun genel başkanlığını koruması da artık zordur. Bugün yanında olup adaylığı konusunda cesaret verenlerin yarın karşısında olup genel başkanlığa aday olduğunu gördüğümüzde siyaset gereğini yapıyor deyip geçeceğiz. Kemal Bey'in adaylık konusunda artık geri dönüş manevraları sınırlıdır, ama hiç yok da değildir.

Erdoğan Nefreti Yetmeyince...

Cumhurbaşkanlığı adaylığı konusunda artık neredeyse imkansız hale geleni Kılıçdaroğlu başarısız kendi kendini soktuğu bu çıkmaz sokaktan kurtulma imkanına halen sahiptir. Masanın adaylığı konusunda zor yol; masanın

Kendi kulvarından muhaliflerinin böylesine güçlü olduğu bir bağlamda Kılıçdaroğlu'nun adaylığı her şeye rağmen halen mümkündür. Hatta bizatihi masanın olası desteği, adaylığını kendi camiasına dayatması açısından da önemlidir. Nitekim HDP'den gelen destek açıklamaları, Kılıçdaroğlu'nun adaylığını halen gündemde tutmaktadır.

“ekonomi dahisi” olarak pazarlayabileceği genç ve kamuoyu tarafından yıpranmamış bir aday çıkarmasıdır. Zira masayı siyasette en güçlü kılan üzerinde oturdukları “Erdoğan nefreti” değil, ekonominin kötüye gidişidir. Nihayetinde Türk siyasetinde “Erdoğan nefretinin” karşılığının yüzde elliye ulaşması zordur. Şimdiye kadar yapılan “bizi bu duruma Erdoğan iktidarı getirdi” propagandası işe yarsa da “bizi bu durumdan kim çıkarır” sorusu yanıtlanmadıkça masanın rasyonel bir aday çıkarması zor görünmektedir. Hükümetin son dönemde açıkladığı ekonomik önlemler ve teşvikler masanın buradan yürüme şevkini kırmaktadır.

Sabit gelirlielerin enflasyon karşısında koruyucu zamlar alması, çiftçilerin tatmin edici ürün fiyatları alması ve baharda alacakları girdi teşviklerinin artırılması, sanayicilerin düşük faizli yatırım kredilerine ulaşmasındaki kolaylıklar, sosyal konut projeleri ve gündelik hayatı kolaylaştıran faturaların sübvansede edilmesi başta olmak üzere artırılan sosyal harcamalar ve yeni seçimlerde kararın ağırlıklı belirleyicileri olan gençlere dönük imkan ve desteklerin çeşitlendirilmesi “bizi kim bu durumdan çıkaracak” sorusunu daha yerinde cevaplamaktadır. Bu nedenle artık adayın siyasi kavgası da ekonomik değil, kültürel bağlama evrilmiştir. Kılıçdaroğlu'nun başörtüsü hakkındaki çıkışı da seçimin kültürel tartışmalara dönük geçeceğinin ilk işaretidir.

Erdoğan açısından ekonomik kavga “Türkiye Yüzyılı” sloganıyla karşılanırken kültürel kavga da “Muhafazakar Devrimci” sloganıyla karşılanacak gibi durmaktadır. Buna karşı masanın “Cumhuriyetin İkinci Yüzyılı” sloganı, özellikle kültürel kavgada vesayetçi yumuşamayla işlemektedir. Seksenlerde Fransız entelektüellerinin Regis Debray'dan mülhem tartıştığı “Cumhuriyeti demokratikleştirmek” kavramının devşirilmesinden kaynaklı bu helalleşmeden murat edilen de zaten demokratikleşmeden

ziyade liberalleşmedir. Fakat liberal özgürlük alanı da nihayetinde ayrıcalıkların korunmasını imlemektedir. Kılıçdaroğlu'nun Cumhuriyetin zenginleştirdiği iş adamlarından ve elitist liberallerden destek almasını mümkün kılan da zaten bu damardır. Bir nevi Cumhur İttifakı'nın ekonomik, teknolojik ve demokratik meşruiyet bağlamında kurguladığı “Güçlü Türkiye, Güçlü Devlet” ilişkisini, Millet İttifakı halen tersinden, ideolojik ve vesayetçi bağlamda kurarak adeta “Liberal Cumhuriyet, Güçlü Türkiye” söylemiyle helalleşme söylemine işaret etse de aslında vesayetçi rejimi imlemekte ve korumak istemektedir. Zira yeni CHP zihninde vurgu sıfat olarak kullanılan liberalde değil, yine elitist Cumhuriyetçi vesayet rejimindedir. Fakat vurgunun tonu faklıdır.

Kılıçdaroğlu'nun adaylığı konusu parti içinde de sorunsuz değildir. İçerden gelen eleştirileri kişisel, stratejik ve taktik karşı çıkışlar olarak ayırt edebiliriz. Öncelikle Kemal Bey henüz parti elitlerini ikna ettiği gibi kendi toplumsal tabanını ikna edebilmiş değildir. Bir nevi çağın kamusal alanı sayılabilecek CHP'ye destek veren sosyal, görsel ya da yazılı medyaya bakıldığında halen Kemal Bey'in adaylığına “kaybeder” korkusuyla karşı duran bir siyasal taban bulunmaktadır. Adaylık kararında teknik ve hukuki hakları olmasa da adaylığın meşruiyetini sağlayacak bir toplumsal hegomonik sürecin oluştuğu görülmektedir.

İkinci karşı çıkışlar daha ziyade stratejiktir. Bu tür iddia sahipleri Kılıçdaroğlu'nun adaylığına karşı değildir. Fakat seçim söylemlerinin sosyo-ekonomik temele değil de kültürel temele oturmasından rahatsızdır. Onlara göre seçimi kazandıracak ekonomik krizin etkileridir. Kültürel bağlamda tek vurgulanması gereken ise adalet ve liyakat gibi yine sosyo-kültürel öğelerdir. Helalleşme, başörtüsü ve sağa açılım gibi kültürel tartışmalar seçim için ivme oluşturma stratejisine sahip değildir. Bu nedenle Kılıçdaroğlu aday olabilir ama “sağa yaranmaya çalışmak-

tan” vazgeçmelidir. Nihayetinde sağa dönük her söylem sahibini güçlendirmektedir. Oysa neoliberalist ekonomik ve sosyal düzen altında ezilen sınıfların haklarını koruma stratejisi Kılıçdaroğlu'na pek ala seçim kazandıracaktır. Hatta strateji doğru olursa kimin aday olduğu da zaten önemli değildir.

Son karşı çıkışlar ise daha taktiksel hatalar nedeniyledir. Son günlerdeki en önemli taktik hata ise sonuçsuz ABD ziyaretidir. Ziyaretin kendisine değil sonuçsuzluğuna karşı çıkmaktadırlar. Antiemperyalist CHP geleneğinin, reel sosyalizm çöktüğünden beri hakim olan neoliberal politikalar gereğince “liberal demokrasiyi demokratikleştirmesinden” öteye artık adım atamayacağına ortada olduğu bir sol siyasette, ABD gezisinin icazetle sonuçlanması pek de rahatsızlık oluşturmayabilirdi. Fakat taktiksel olarak zamanlama, sunum ve süreç hataları maalesef istenen sonucu verememiştir. Bu nedenle Kemal Bey'in adaylığının daha iyi yönetilmesi gerekmekte, olmuyorsa yeni ve siyaseten pazarlanabilir yine sol liberal bir adayla değiştirilmesi gerekmektedir.

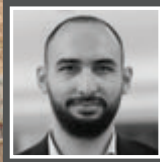
Kendi kulvarından muhaliflerinin böylesine güçlü olduğu bir bağlamda Kılıçdaroğlu'nun adaylığı her şeyi rağmen halen mümkündür. Hatta bizatihi masanın olası desteği, adaylığını kendi camiasına dayatması açısından da önemlidir. Nitekim HDP'den gelen destek açıklamaları Kılıçdaroğlu'nun adaylığını halen gündemde tutmaktadır. Kılıçdaroğlu açısından ise kazanacak olması garanti olmasa da “denemesi” gereken tek alternatiftir. Zira HDP'nin de desteğini alabilecek ve adayın niteliği dolayısıyla en az oy “kaybedecek” aday da kendisidir. Bu nedenle gerek parti içinden gerekse parti dışından kimseyi kırmadan dökmeden kısık sesle adaylığını ilan etmiştir. Duygusal tepkilerin oluşturduğu bulutlar dağıldığında “Kemal Bey”, tek ayakta kalan adayın kendisi olacağını düşünmektedir. Sabırla söylemleri güçlü muhaliflerinin razı olmasını beklemektedir. ❏

Akşener'in gür sesle ve altını çizerek “kazanacak” aday demesi boşuna değildir. Aslında geçen bahardan devşirilmiş bu “kazanacak” aday arzusu çoktan “kaybetmeyecek” aday endişesine yerini bırakmıştır. Fakat söylemsel olarak olumsuz kurulan kavramların kaçışı tetiklemesi korkusu masanın ortak stratejisine dahildir.

VERİSİ

Okan Özer/AA

Mert H. Akgün

makgun@setav.org

BAŞÖRTÜSÜ ÖZGÜRLÜĞÜ VE ANAYASA DEĞİŞİKLİĞİ TARTIŞMALARI

GELİNEREN AŞAMADA ŞURASI AÇIK Kİ BAŞÖRTÜSÜ SORUNU BİR HUKUKİ MÜCADELE SONUCU DEĞİL TOPLUMUN İSRARLI DESTEĞİNİ ARKASINA ALAN SİVİL SİYASETİN DÖNÜŞTÜRÜCÜ GÜCÜYLE ÇÖZÜLEBİLDİ. HALİHAZIRDA İSE ELDE EDİLEN BU KAZANIMLARIN HUKUKİ ZEMİNE TAŞINMASI MESELESİ KARŞIMIZA ÇIKIYOR. NİTEKİM CUMHURBAŞKANI ERDOĞAN'IN KILIÇDAROĞLU'NUN KANUN TEKLİFİ ÜZERİNE YAPTIĞI ANAYASA DEĞİŞİKLİĞİ ÇAĞRISININ DA TEMEL HEDEFİ BU.

Başörtüsü yasağı, Cumhuriyet Türkiye'sinin neredeyse yarım yüzyılı esir almış kronik bir sorun olarak karşımıza çıkar. Bilinen anlamıyla devleti din kurallarından soyutlamak olan laikliğin Türkiye uygulaması, devleti değil toplumu "laikleştirmek" gibi antiliberal bir şekle bürünmüştür. Esasen kişilerin inanç ve ibadetleri karşısında özgürlüklerin güvencesi olması gereken laisizme hürriyetleri kısıtlayıcı bir işlev yüklenmiştir. Bu anlayışın izleri en çok orduyla birlikte uzun süre resmi ideolojinin muhafızlığını yapmış olan yüksek mahkeme kararlarında görülür. Anayasa Mahkemesi 1971'de verdiği kararda Türkiye'deki laikliğin neden Batı dünyasından farklı bir muhteviyatta olması gerektiğini şöyle açıklamıştır:

"Hristiyan dininin taşıdığı özelliğe göre din ve devlet işlerinin birbirine karışmaması esasının, kilisenin bağımsızlığı biçiminde manalandırılmasında bir sakınca görülmemiştir. Çünkü Batı devletlerinde dinin kötüye kullanılması ve sömürülmesi bizdeki şekilde bir sonuç doğurmadığından din ve devlet işlerinin birbirine karışmaması yönünden kabul edilen, kilisenin bağımsızlığı durumu devlet düzeni bakımından bir tehlike göstermemektedir. Oysa İslamlık bireylerin yalnız vicdanlarına ilişkin olan dini inanç bölümünün düzenlemele kalmamış, aynı zamanda bütün toplum ilişkilerini, devlet faaliyetlerini ve hukuku da tanzim etmiştir. Bu durumda ülkemizde din hürriyetinin Anayasa ile çizilen sınırlarının ihlali dinin sömürülmesi ve kötüye kullanılması, Devletin laiklik esasına dayanan düzenine karşı gelinmesi anlamını taşımakta; Anayasanın temel ereklerini engelleme sonucunu doğurmaktadır" (Anayasa Mahkemesi, E. 1970/53, K. 1971/76).

Buna göre İslam'ın "kendine özgü nitelikleri" rejimi tehdit

etme potansiyeli gösterdiği için din özgürlüğü Türkiye'de ancak "devlet denetimine" bağlı olarak tanınabilmektedir. İslam'ı kontrol altına alınması gereken bir inanç olarak kabul eden bu anlayış, Türkiye'deki din ve ibadet hürriyetinin gelişmesinin önündeki en sert bariyerdi. Düşülen temel hata, İslam'ı bir özgürlük değil güvenlik meselesi olarak ele almaktı. Amerikalı psikolog Maslow'un dediği gibi eğer elinizdeki tek araç çekilirse her şey çakılacak çivi olarak davranmanız kaçınılmazdır.

Nereden Nereye ve Nasıl Geldik?

Otoriter laiklik yorumu, 1960'lardan sonra kendisini en çok başörtüsü üzerinden gösterdi. Tesettürü biricik kılan şey, bireyin vicdanına hapsedilmesi istenen inancı görünür hale getirmesiydi. Başörtüsünün yalnızca aydınlanmış elit zümresine mahsus olabileceği düşünülen üniversite gibi kamusal mekanlarda kendini göstermesi, rejime karşı meydana okuma olarak telakki edildi.

Tek parti idaresinin aksine sandıktan gelen sivil siyasetin taşra'nın taleplerine daha fazla kulak vermesi, hizmet ve kaynakların çevreye transferini kolaylaştırdı. Neticede giderek daha fazla sayıda başörtülü kadın yüksek öğrenim talebinde bulunmaya başladı. Bu bakımdan yasağın kamuoyu gündemine 1960'larda gelmiş olması tesadüf değildir. Talep yükseldikçe idari ve adli organlar yasağı uygulamada daha aktivist pozisyonlar aldı. Yüksek mahkemeler ideolojik bir tutum takınmış ve bir hayli zorlama gerekçelerle yasağı sürdürmüştür.

Danıştay'ın konuya ilişkin verdiği ilk karar, neredeyse İslamofobik denilebilecek tespitlerle bezeliydi. Danıştay 8. Dairesine göre başörtüsünün eğitim seviyesi düşük, sosyal çevre ve geleneklerin etkisi altında kalmış kadınlar tarafından kullanılması anlaşılabilir. Üniversite düzeyine kadar öğrenim görmüş bir kadının başını örtmesi

ise makul bir gerekçeyle nasıl izah edilebilir? "Yüksek öğrenim görmek üzere okula geldiği sırada dahi başörtüsünü çıkartmamakta direnecek ölçüde laik devlet ilkelerine karşı bir tutum içinde bulunmak" ancak rejime bir meydan okumanın ifadesi olabilirdi:

"Yeterli öğretim görmemiş bazı kızlarımız hiçbir özel düşünceleri olmaksızın içinde yaşadıkları toplumsal çevrenin gelenek ve göreneklerinin etkisi altında başlarını örtmektedirler. Ancak bu konuda, kendi toplumsal çevrelerinin baskısına veya gelenek ve göreneklerine boyun eğmeyecek ölçüde eğitim gören bazı kızlarımızın ve kadınlarımızın sırf Laik Cumhuriyet ilkelerine karşı çıkarak dine dayalı bir devlet düzenini benimsediklerini belirtmek amacı ile başlarını örttükleri bilinmektedir." (Danıştay 8. Dairesi, E. 1983/207, K. 1984/330).

Anayasa Mahkemesi de yasağı ortadan kaldırmayı hedefleyen 27.12.1988 tarihli Kanunu iptal ederken başörtüsünü çağdışı bir kıyafet olarak tasvir etmiştir:

"Çağdaş bir görünüm taşımayan başörtüsü ve onunla birlikte kullanılan belli biçimdeki giysi, bir ayrıcalıktan ötede bir ayırım atacı niteliğindedir. Şimdiye kadar başörtüsü kullanmadan yükseköğretim kurumlarını bitirmiş bayanlarla şimdi yükseköğretim kurumlarında bulunan bayanları dine karşı ya da dinsiz göstermek için kullanılma olasılığı da kaçınılmazdır. Çağdışı bir görünüm veren bu durumun giderek yaygınlaşması Cumhuriyet, devrim ve laiklik ilkesi yönünden sakıncalara da açıktır. Demokrasiden yararlanarak laikliğe karşı çıkışlar din özgürlüğünün kötüye kullanılmasıdır." (Anayasa Mahkemesi, E. 1989/1, K. 1989/12).

Mahkeme kararında kişileri temel insan haklarından mahrum etme pahasına niyet okuyuculuğuna girişirken korumakla görevli olduğu Anayasanın hükmü şunu emre diyordu: "Kimse ...dini inanç ve kanaatlerinden dolayı kınanamaz

Başörtüsünü yasaklayan yargı kararlarının hiçbirini, dayanağını açık bir anayasal hatta yasal hükümden almıyordu. Laiklik ilkesi, özgürlükleri kısıtlayıcı bir perspektifle uygulanırsa başka, hürriyetçi demokrasinin esaslarına uygun yorumlanırsa başka sonuç veriyor. Alınabilecek en önemli tedbir, özgürlükleri her türlü yasama, yürütme ve yargı tasarrufuna karşı koruyacak anayasal teminatlardır.

ve suçlanamaz" (m. 24/2). Karara muhalif kalan üye Mehmet Çınarlı başörtüsü serbestisinin anayasaya aykırılığı bir tarafa hürriyetçi demokrasiyi esas alan Anayasa'nın bir gereği olduğunu vurgulamıştı.

Müslüman kimliğin görünürlüğü arttıkça yasağın şiddeti de yükselmeye devam etti. 28 Şubat sürecinde kitlesel ve sistematik insan hakları ihlalleri yaşandı. AK Parti'nin sorunu çözmek için MHP ile birlikte TBMM'de yüzde yetmiş beşlik bir uzlaşma sağlayarak yaptığı anayasa değişikliği yine Anayasa Mahkemesi tarafından üstelik hem Anayasa'ya hem de mahkemenin henüz bir yıl önce yaptığı yoruma aykırı olarak iptal edildi. Hatta Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığının açtığı AK Parti'yi kapatma davasında bu değişiklik girişimi kapatılmaya gerekçe teşkil etti. Kapatılmanın eşliğinden bir oy farkla dönen AK Parti başörtüsüne özgürlük kazandırma çabalarından vazgeçmedi. Birkaç yıl içinde bazı yönetmeliklerde yapılan düzenlemelerle daha önce anayasa değişikliği ile dahi aşılamayan yasak ortadan kaldırılmış oldu.

Gelinen aşamada şurası açık ki başörtüsü sorunu bir hukuki mücadele sonucu değil toplumun ısrarlı desteğini arkasına alan sivil siyasetin dönüştürücü gücüyle çözülebilmiştir. Halihazırda ise elde edilen bu kazanımların hukuki bir zemine taşınması meselesi karşımıza çıkıyor. Nitekim Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın CHP lideri Kılıçdaroğlu'nun kanun teklifi üzerine yaptığı Anayasa değişikliği çağrısının da temel hedefi bu.

CHP ve DSP milletvekilleri, üniversitelerde başörtüsüne serbestlik getiren 5735 sayılı "Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın bazı maddelerinde değişiklik yapılmasına dair Kanun'un birinci ve ikinci maddelerinin iptali veya yok hükmünde olduklarına karar verilmesi ve dava sonuçlanıncaya kadar yürürlüklerinin durdurulması" istemiyle Anayasa Mahkemesi'ne başvurdu. Dava dilekçesi, CHP genel sekreteri Önder Sav ve grup başkanvekilleri Kemal Anadol, Kemal Kılıçdaroğlu ve Hakkı Süha Okay tarafından Anayasa Mahkemesi'ne verildi. (Rıza Özel/AA 27 Şubat 2008)

Hürriyetçi demokrasiyi kalıcı olarak tesis etmenin yegane yolu 12 Eylül askeri rejiminin otoriter ruhunu taşıyan 1982 Anayasası yerine yeni ve sivil bir anayasa yapmaktan geçer. Herkese güven veren, hiçbir öteki bırakmayan bir anayasa Türkiye'nin yeni yüzyılındaki "magnum opus"u olacaktır.

Yukarıdaki yargı kararlarının hiç-biri, dayanağını açık bir anayasal hatta yasal hükümden almıyordu. Laiklik ilkesi, özgürlükleri kısıtlayıcı bir perspektifle uygulanırsa başka, hürriyetçi demokrasinin esaslarına uygun yorumlanırsa başka sonuçlar veriyor. Alınabilecek en önemli tedbir özgürlükleri her türlü yasama, yürütme ve yargı tasarrufuna karşı koruyacak anayasal teminatlardır.

Nihayet anayasanın ontolojik gayesi de budur. Bu bağlamda Anayasa'nın 24. maddesinde yapılacak bir ekleme başörtüsü kullanma(ma)yı din ve vicdan özgürlüğünün bir parçası olarak güvence altına alabilir. Ancak unutmayalım ki hürriyetçi demokrasiyi kalıcı olarak tesis etmenin yegane yolu 12 Eylül askeri rejiminin otoriter ruhunu taşıyan 1982 Anayasası yerine yeni ve sivil bir anayasa yapmaktan geçer. Herkese güven veren, hiçbir öteki bırakmayan bir anayasa Türkiye'nin yeni yüzyılındaki "magnum opus"u olacaktır. ☑

AKYAKA PARK 'TA Sonbahar Fırsatları

AVM'mizden

1250 TL ve Üzeri Alışverişlerde **300 TL** Değerinde,
1750 TL ve Üzeri Alışverişlerde **500 TL** Değerinde Hediye Çeki

İgs Mağazamızdan

2500 TL ve Üzeri Alışverişlerde **1000 TL** Değerinde,
1500 TL ve Üzeri Alışverişlerde **750 TL** Değerinde Hediye Çeki

SON GÜN
30 KASIM ÇARŞAMBA

Sizin Avm'niz

AKYAKA PARK

www.akyakapark.com

/akyakapark

@akyakapark

@akyakaparkavm_

Kemal İnat

kinat@setav.org

Rusya-Ukrayna Savaşı'nın Avrupa Enerji Politikalarına Etkisi

Kışın her iki açıdan da sert geçmesini önlemek isteyen AB liderlerinin, geçmişte silah ambargosu uyguladıkları ülkelerin "diktatör" diye nitelendirdikleri liderlerine ziyaretler düzenleyerek Rusya gazına alternatif arayışını hızlandırdıkları görülüyor. Zira özellikle enerji ve gıda fiyatlarında yaşanan aşırı artışların, Avrupa'da aşırı sağ ve popülist kesimleri yeniden hareketlendirdiği görülüyor.

Rusya'nın Ukrayna'ya saldırısının uluslararası siyasal sistem üzerinde çok ciddi etkiler ortaya çıkardığı ve bundan sonraki süreçte de bu etkinin devam edeceği açıktır. NATO'nun Avrupa'daki konumu, Almanya'nın silahlanma kararı alması ve AB'nin Ukrayna'yı aday ülke olarak kabul edip Rusya karşısında bu ülkeye kararlı bir şekilde destek vermesi bu etkilerden bazılarıdır. AB'nin Rusya'ya karşı ABD'nin öncülük ettiği yaptırımlara katılması karşılığında Moskova'nın enerji alanındaki karşı yaptırımlarına maruz kalması ise Avrupa ülkelerinin bazıları açısından çok yıkıcı etkilerin ortaya çıkmasına neden oldu.

Enerji alanında Rusya'ya olan bağımlılık sorununu çözmekten Moskova ile böyle bir güç mücadelesi içerisine girilmesi, birçok AB ülkesinin tüm ekonomik zenginliklerine rağmen başa çıkmakta zorlandıkları bir enerji

krizi ile karşı karşıya kalmalarına yol açtı. Bu sorunun üç boyuttan bahsetmek mümkündür. Her şeyden önce bazı Avrupa ülkeleri kışa girilirken ciddi bir enerji tedarik riskine sahiptirler. İkinci olarak, kriz nedeniyle aşırı şekilde yükselen enerji fiyatları, dünyanın diğer bölgelerinde olduğu gibi Avrupa'da da özellikle bu açıdan dışa bağımlı ülkelerde hayat pahalılığının, ona bağlı yoksulluğun ve bunun sonucu olarak istikrarsızlığın artması endişesini de beraberinde getirmektedir. Üçüncü olarak, Rusya ile yaşanan bu gerginliğin Moskova'ya karşı izlenecek politika konusunda AB ülkeleri arasındaki çatlağı derinleştirdiği, yaptırımların olumsuz sonuçlarından korkan bazı AB ülkelerinin bu alanda alınmak istenen ortak kararlara uymak istemediği ve hatta bazı AB ülkelerinde bu konuda iç aktörler arasında da ciddi tartışmalar yaşandığı görülüyor.

Bu sorunlara yakından bakmadan önce AB-Rusya enerji ilişkilerinde gelinen son noktaya dair birtakım

tespitler yapalım. Öncelikli savaş öncesinde AB'nin enerji tedarikinde Rusya'nın çok önemli bir yere sahip olduğunun altını çizmek gerekir. 2020 verilerine göre, AB ihtiyaç duyduğu toplam enerjinin yüzde 58'ini ithal etmek zorunda kalmıştır. Aynı yıl içinde ithal ettiği kömürün yüzde 54'ünü, doğal gazın yüzde 43'ünü ve petrolün yüzde 29'unu Rusya'dan temin etmişti. Bu rakamlar, dünyanın en büyük enerji tüketicileri arasında yer alan AB ülkelerinin bu alanda Rusya'ya ciddi bir bağımlılığı olduğunu göstermekteydi. Ancak bütün AB üyelerinin bu konuda aynı pozisyonda olmadığını, bazılarının bağımlılık düzeyi çok yüksek iken bazıları açısından bir bağımlılıktan bahsetmenin söz konusu olmadığını da ifade etmek gerekir. Örneğin doğal gaz konusunda Finlandiya, Baltık ülkeleri, Polonya, Macaristan, Slovakya, Bulgaristan, Avusturya ve Almanya'nın savaş öncesinde alternatif kaynaklarla telafi edilmesi zor düzeyde Rus gazına bağımlılıkları söz konusuydu. Finlandiya, Estonya ve Bulgaristan için bu bağımlılığın derecesi yüzde 100'e ulaşıyordu.

Görünenin Ötesindeki Bağımlılıklar

Rusya'nın Ukrayna'ya saldırısı ardından bu saldırıya karşı çıkan ve kendisini Ukrayna'nın yanında konumlandıran AB'nin Rusya'ya karşı yaptırımları neticesinde bu ülkeden AB ülkelerine yönelik enerji arzında ciddi azalmalar söz konusu oldu. Bu azalmanın nedenlerinden biri AB'nin aldığı kararlarla Rusya'dan kömür ve petrol ithalatına yasak getirmesi iken diğer bir sebep de Moskova'nın bazı boru hatlarından AB ülkelerine yönelik gaz akışına son vermesiydi. Bu çerçevede Kuzey Akım 2 hayata geçirilmez ve Yamal Boru hattından gaz akışı tamamen kesilirken Ukrayna ve Türkiye üzerinden bazı AB ülkelerine gaz akışı sınırlı da olsa devam etti.

Rusya'dan AB'ye petrol akışı konusunda ise ilginç bir tablo söz konusudur. Başta Almanya olmak üzere bazı AB ülkeleri savaşa rağmen 2022'nin ilk yarısında bir önceki yıla göre Rusya'dan aldıkları petrol miktarını artırdılar. Almanya'nın Rusya'dan petrol ithalatı 2021'in ilk altı ayında 15,7 milyon ton iken 2022'nin aynı döneminde 16,4 milyon tona yükseldi. Bu dönemde petrol fiyatlarında yaşanan ciddi artış da göz önüne alındığında, Almanya gibi Rusya'dan petrol ithalatını artıran ülkelerin, söylemlerinin aksine Moskova'nın savaş bütçesine önemli katkıda buldukları anlaşılır. 3 Haziran 2002'de AB, Rusya'dan petrol alınmasını yasaklayan bir yaptırım kararı alsa da yılın ikinci yarısında da AB ülkeleri bu ülkeden petrol ithalatını sürdürdüler. Zira söz konusu yaptırım kararı sadece deniz yoluyla Rusya'dan petrol alınmasını yasaklıyordu ve bu yasak ham petrol için 5 Aralık 2022'de petrol ürünleri için ise 5 Şubat 2023'te başlayacaktı. Yani 4 Haziran 2022'den önce anlaşması yapılan ham petrol ve petrol ürünlerinin Rusya'dan ithal edilmesine ve Druzhba Boru Hattı'ndan AB ülkelerine petrol satılmasına bir yasak getirilmeyordu. Rusya'dan kömür ithalatında da benzer geçiş süreleri söz konusu olmuş ve Nisan'da yasak kararı alınmasına rağmen 11 Ağustos 2022'ye kadar Rusya bazı AB ülkelerine kömür satışını sürdürmüştür.

AB'nin Rusya'ya karşı aldığı yaptırım kararlarına rağmen 2022'nin ilk altı ayında Almanya'nın Rusya'dan doğal gaz ithalatı 10,3 milyar, petrol ithalatı 8,1 milyar ve kömür ithalatı 510 milyon avroya ulaşmıştır. Aynı dönemde Hollanda'nın Rusya'dan petrol ithalatı 10,2 milyar avro olurken; İtalya, Rusya'dan 4,7 milyar avro değerinde doğal gaz ve 4,2 milyar avro değerinde petrol ithal etmiştir. Polonya'nın aynı dönemde Rusya'dan ithalatı 7, Fransa'nın 5,3 ve Bulgaristan'ın

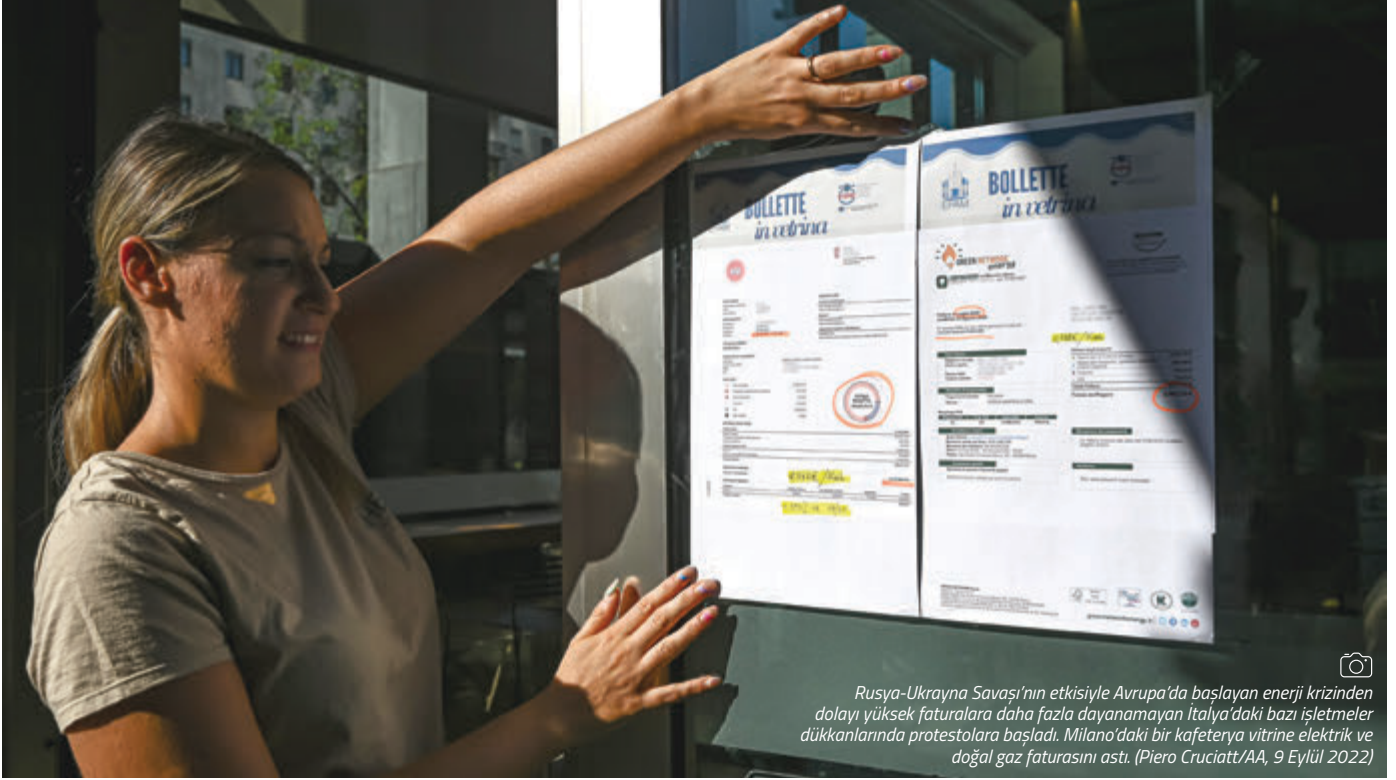
5,2 milyar avro tutarında olmuştur.

Enerji Krizinin Sert Geçişleri

Rusya'ya karşı yaptırım uygulayarak bu ülkeyi Ukrayna'daki saldırgan politikasından vazgeçirmeye çalışan AB'nin, Moskova'nın saldırgan politikası sürerken bu ülkeden enerji ithalatını sürdürmesi üye ülkelerin Rusya ile böyle bir krize hiç hazır olmadıklarının açık göstergesi olmuştur. Bu şekilde hazırlıksız olmaları yaptırımlara rağmen Rusya'dan enerji ithalatını sürdürmelerine ve istemeden de olsa bu ülkenin savaşını finanse eder pozisyona düşmelerine yol açmıştır.

AB ülkelerinin daha fazla enerjiye ihtiyaç duyacakları kısa girilirken içinde buldukları sorunlara biraz daha yakından bakarsak, sorunun en önemli boyutunun doğal gaz tedariki alanında yaşandığını söyleyebiliriz. Yukarıda açıklanan politikalar çerçevesinde hareket eden AB ülkelerinin Rusya'dan da gaz almak suretiyle kısa hazırlanmak için doğal gaz depolarını büyük oranda doldurdıkları görülüyor. Ancak bu açıdan bakıldığında da bazı ülkelerin doğal gaz depolama kapasitesinin yüksek, bazılarının düşük olduğu ve hatta Finlandiya, Estonya, Litvanya gibi Rus doğal gazına bağımlılığı çok yüksek düzeyde olan bazı AB ülkelerinin hiç doğal gaz depolama kapasitesinin olmadığı görölmektedir. Bu durum özellikle bu ülkeler için kışın çok sert geçeceğinin habercisidir. Depolama kapasitesi yüksek olan ve depolarını büyük ölçüde dolduran ülkeler için de bu miktarların ve buna ek olarak LNG ithalatıyla gelecek doğal gazın yeterli olmayabileceği biliniyor. Bu durumda Avrupa'da siyaset açısından kışın ne kadar "sert" geçeceği iklim şartları açısından kışın ne kadar "sert" geçeceğine bağlı olacak gibi görünüyor.

Halkı enerji tasarrufu yapmaya çağırma gibi tedbirlerle bu krizin üstesinden gelemeyeceklerini gören Avrupalı liderlerin gecikmiş alternatif arayışlarının ne kadar başarılı olacağını zaman gösterecek. Ancak Rusya'dan gelen boru gazına alternatif olacak düzeyde LNG ithalatının gerçekteştirilebilmesi için ne LNG tankerleri ne tedarikçi ülkelerin LNG tesisleri ne de AB'nin yeniden gazlaştırma tesisleri yeterli.

Rusya-Ukrayna Savaşı'nın etkisiyle Avrupa'da başlayan enerji krizinden dolayı yüksek faturalara daha fazla dayanamayan İtalya'daki bazı işletmeler dükkanlarında protestolara başladı. Milano'daki bir kafeterya vitrine elektrik ve doğal gaz faturasını astı. (Piero Cruciati/AA, 9 Eylül 2022)

Tablo 1. Bazı AB Ülkelerinde Doğal Gaz Depolama Kapasiteleri ve Doluluk Oranları (17 Ekim 2022 itibarıyla)

ÜLKELER	Doğalgaz Depolama Kapasitesi (TWh)	Doluluk Oranı (%)
Almanya	245,6	96,0
İtalya	193,4	94,1
Hollanda	139,0	93,0
Fransa	132,6	98,9
Avusturya	95,5	86,8
Macaristan	67,7	79,2
Çekya	43,8	89,5
Slovakya	37,0	89,9
Polonya	36,4	98,4
İspanya	35,3	92,6
Romanya	32,8	91,7
Letonya	24,1	54,7
Danimarka	9,2	100,0
Belçika	7,6	100,0
Bulgaristan	5,8	83,3
Hırvatistan	4,8	96,3
Portekiz	3,7	87,6

Kaynak: Avrupa Birliği

Kışın her iki açıdan da sert geçmesini önlemek isteyen AB liderlerinin, geçmişte silah ambargosu uyguladıkları ülkelerin "diktatör" diye nitelendirdikleri liderlerine ziyaretler düzenledikleri ve Rusya gazına alternatif arayışını hızlandırdıkları görülüyor. Zira özellikle enerji ve gıda fiyatlarında yaşanan aşırı artışların Avrupa'da aşırı sağ ve popülist kesimleri yeniden hareketlendirdiği görülüyor. Halkı enerji tasarrufu yapmaya çağırarak ve kamu binalarını 19 dereceye kadar ısıtmak gibi tedbirlerle bu krizin üstesinden gelemeyeceklerini gören Avrupalı liderlerin gecikmiş alternatif gaz arayışlarının ne kadar başarılı olacağını zaman gösterecek. Ancak Rusya'dan gelen boru gazına alternatif olacak düzeyde LNG ithalatının gerçekleştirilebilmesi

Almanya'nın Rusya'dan petrol ithalatı 2021'in ilk altı ayında 15,7 milyon ton iken 2022'nin aynı döneminde 16,4 milyon tona yükseldi. Bu dönemde petrol fiyatlarında yaşanan ciddi artış da göz önüne alındığında, Almanya gibi Rusya'dan petrol ithalatını artıran ülkelerin, söylemlerinin aksine Moskova'nın savaş bütçesine önemli katkıda buldukları anlaşılır.

için ne LNG tankerleri ne tedarikçi ülkelerin LNG tesisleri ne de ithalatçı AB ülkelerinin yeniden gazlaştırma tesisleri yeterlidir. Ayrıca boru gazına alternatif olarak alınan LNG'nin fiyatının da çok yüksek olduğunu, ABD gibi LNG tedarikçisi ülkelerin fırsatı kaçırmadıklarını da vurgulamak gerekir. Yenilenebilir kaynakların da Rusya ile kriz nedeniyle oluşan enerji açığını kapatması mümkün değil. OPEC+ ülkelerinin petrol arzını daraltma konusunda aldıkları karar da dünyadaki bütün enerji ithalatçısı ülkeler gibi AB ülkelerini de zorlayan bir adım oldu.

Rusya-Ukrayna Savaşı nedeniyle özellikle enerji ve temel gıda ürünlerinin tedarikinde ve fiyatlarında yaşanan kriz, sağlıklı ekonomilere ve kriz yönetimini iyi bilen liderlere sahip oldukları düşünülen Avrupa ülkelerinin zannedildiği kadar kriz yönetimi konusunda başarılı olmadığını gösterdi. Avrupalı liderlerin kriz yönetimi konusunda gösterdikleri bu başarısızlığın hem kendi siyasi geleceklerini hem de AB'nin geleceğini tehlikeye attığını ifade etmek gerekir. **K**

Mustafa Caner

mcaner@setav.org

İran Protestolarla Sarsılıyor: Yeni Bir Devrim mi?

Son protestolarda, 2018 ve 2019 protestolarından farklı olarak rejim değişikliği yanlısı tonların hakim olduğu görülüyor. "Diktatöre Ölüm" ve "İslam Cumhuriyetine Hayır" sloganları, Humeyni ve Hamaney posterleriyle birlikte kimi yerlerde İran bayrağının da ateşe verilmesi, protestocuların, sistemin kendisiyle çok ciddi problemleri olduğuna işaret ediyor.

İran'da 22 yaşındaki Mehsa Emimi'nin "başörtüsü kurallarına uymadığı" gerekçesiyle gözaltına alındıktan sonra hayatını kaybetmesi ABD'nin başkenti Washington'da protesto edildi. (Yasin Öztürk/AA, 23 Ekim 2022)

2 yaşındaki İranlı Mehsa Emimi'nin 13 Eylül'de başörtüsünü doğru takmadığı gerekçesiyle gözaltına alınıp, 16 Eylül'de gözaltında hayatını kaybetmesi sonucu İran'da başlayan protestolar 1,5 ayı aşkın bir süredir devam ediyor. Protestolar, tüm ülkeye yayılmış durumda. Başlangıcından bu yana yüzlerce kişi protestolarda hayatını kaybetti. İran resmi otoriteleri en başından itibaren protestoları hafife alan bir tutum takındılar. Dini lider Ali Hamaney'den Cumhurbaşkanı Reisi'ye, konuyla ilgili açıklama sayıları oldukça sınırlı kaldı. Yaptıkları açıklamalarda ABD ve İsrail gibi dış güçleri suçladılar.

Bazı elit figürler ise başörtüsü konusunda yaklaşımın değişmesi gerektiğini ifade ettiler. Eski Meclis Başkanı Ali Laricani, bu konunun kültürel bir konu olduğunu, polis yoluyla başörtüsü denetiminin doğru olmadığını söyledi. Yargı Gücü Başkanı Gulam Hüseyin Muhsini Ejei, göstericilerle diyalog kurmak için hazır olduklarını beyan etti. Fakat son tahlilde

İran yönetiminin protestolara cevabı, güvenlik güçlerinin sert müdahalesi ve internet kesintileri uygulamak şeklinde oldu.

Öte yandan ABD başta olmak üzere dış aktörler, konuyla ilgili daha fazla açıklama yapmış durumdadır. Dış aktörlerin protestocuları destekleyen açıklamaları, İran yönetimi tarafından olayların dış kaynaklı olduğu yönündeki iddialarını desteklemek üzere kullanılıyor. Nereye varacağını, İran'da devlet-toplum ilişkilerini nasıl dönüştüreceğini, İran siyasetinin yeni bağlamının nasıl şekilleneceğini, protestoların gidişatı belirleyecek.

Yalnızca Kadınlara Baskıya Bir İsyan mı?

Her ne kadar ilk kıvılcım Mehsa Emimi'nin gözaltında ölümüyle ateşlense de protestocuların siyasal talepleri çok geniş bir yelpaze oluşturuyor. Ekonomik problemler, devletin toplumsal yaşama baskıları, siyasal katılımın ve hesap verebilirliğin sınırlı olması, çevresel sorunlar gibi geniş bir alanı kapsayan başlıklar,

protestocuların şikayetlerinin kaynağını oluşturuyor.

Öte yandan protestolar, yıllar süren birikmiş bir siyasal öfkenin de dışı vurumu. İran halkı son yıllarda siyaset kurumuna olan güvenini peyderpey kaybetti. Bunun işaretini son parlamento ve cumhurbaşkanlığı seçimlerindeki İran tarihinin en düşük katılım oranlarında görmek mümkün. 2017-18 ve 2019 protestoları da İran halkının İran siyasetinden duyduğu rahatsızlığın belirtileriydi. Her bir yeni protesto dalgasının daha şiddetli, daha fazla alana yayılan ve daha uzun süren bir niteliği haiz olduğunu görmek gerekiyor. Bu durum İran halkının sabrının gittikçe taştığını göstermesi açısından önemli. Elbette yönetimin halkın şikayetlerine olan duyarsızlığı da bu manzaradan çıkarılabilecek bir diğer sonuç.

Öte yandan her yeni protesto dalgasının eskisinden daha ciddi siyasi taleplerinin olduğu da söylenebilir. 2017-18 ve 2019 protestolarında hakim olan ekonomik talepler, 2022 protestolarında siyasal taleplerin gerisinde kalmıştı. 2022 protestolarında ise rejim değişikliği yanlısı tonların hakim olduğu görülüyor. "Diktatöre Ölüm" ve "İslam Cumhuriyetine Hayır" sloganları, Humeyni ve Hamaney posterleriyle birlikte kimi yerlerde İran bayrağının da ateşe verilmesi, protestocuların sistemin kendisiyle çok ciddi problemleri olduğuna işaret ediyor.

Protestoların Etkisi

Sokaklarda yaşanan şiddetli gerilimin yanında İranlı kadınların "sivil itaatsizlik" olarak tanımlanabilecek türde eylemlerde buldukları da görülüyor. İranlı kadınlar sokaklarda, toplu taşıma araçlarında, kafe ve restoranlarda başları açık bir şekilde görünür olmaya başladılar.

Özellikle Tahran sokaklarında ve metrosunda çekilen görüntüler, fiili olarak başörtüsü zorunluluğunun bittiği türünden yorumları beraberinde getirdi.

Öte yandan protestoların ortak şiarı haline gelen "Zen, Zendeği, Azadi" (Kadın, Hayat, Özgürlük) sloganı, küresel anlamda da yankı bulurken dünyanın muhtelif yerlerinden kadınlar saçlarından bir tutam keserek protestoculara desteklerini ifade ettiler ve etmeye devam ediyorlar. Aralarında Joan Baez, Britney Spears, Carla Bruni, Juliette Binoche, Bella Hadid, Angela Davis, Angelina Jolie ve Meghan Markle gibi isimlerin olduğu ünlüler de protestoculara desteklerini beyan ettiler.

İran dışında yaşayan İranlılar da sürecin en başından itibaren oldukça aktif bir profil çiziyorlar. Bu doğrultuda İranlı protestoculara geleneksel ve sosyal medya üzerinden destek vermek, ABD başta olmak üzere Batılı ülke yönetimlerini ve diplomatlarını İran'a karşı tavır almaya davet etmek, ABD ve Avrupa kentlerinde düzenledikleri protesto gösterileriyle dünyanın dikkatini İran'a çekmeye gayret ediyorlar. Hamid İsmailiyun isimli İran kökenli bir Almanya vatandaşının Berlin'de organize ettiği İslam Cumhuriyeti karşıtı mitinge 100 bin kişinin katılımı oldukça önemli bir gösterge sayılabilir.

Öte yandan İran diasporası bütünsel değil parçalı bir görüntü sergiliyor. ABD'de faaliyet gösteren NIAC (National Iranian American Council) isimli kuruluşun son dönemlerde artan eleştirilere hedef olduğu görülüyor. Bu kuruluşun Obama döneminde imzalanan nükleer anlaşma konusunda ABD'li diplomatları yönlendirmesi ve anlaşma yanlısı bir tavır alması, diğer İranlılar tarafından rejimin ömrünü uzattığı yönünde suçlamaları ortaya çıkarmış durumda. NIAC'yi eleştiren İranlılar, İran yönetimiyle

anlaşma yapılmaması ve İran'daki teokratik yapının yıkılması gerektiği yönünde bir tutuma sahipler.

Dış Aktörlerin Tepkileri

ABD yönetimi konuyla ilgili farklı düzeylerde pek çok açıklamada bulundu. ABD Başkanı Biden, "İranlı cesur kadınları desteklediklerini" duyurdu. Dışişleri Bakanı Antony Blinken da gösteriler için "olağanüstü" ifadesini kullanarak desteklediklerini söyledi. Bunun yanında ABD, aralarında İran İçişleri Bakanı ve İletişim Bakanı da dahil olmak üzere pek çok yetkiliye yeni yaptırımlar uygulayarak tavrını göstermiş oldu.

Yaptırımlar ve protestolara destek söylemleri zaten ABD'nin yıllardır değişmeyen İran siyasetiyle uyumlu görünüyor. İran diasporası ve İsrail'den gelen "nükleer müzakereleri hemen durdur" minvalindeki taleplerden başlamak üzere İran'da rejim değişikliği için daha fazla araç kullanılmasına kadar olan isteklere ise ABD yönetimi kulaklarını tıkamış durumda. Bu durum, rejim değişikliği yanlısı İran diasporasının tepkisini çekiyor. Bu anlamda ABD'nin İran Özel Temsilcisi Robert Malley şimşekleri üzerine çekmiş durumda. Malley'in attığı "İranlılar insan haklarına ve itibarlarına saygı gösterilmesini talep ediyorlar" şeklindeki tweet, Mesih Alinejad başta olmak üzere pek çok İranlı muhalif tarafından eleştirildi. Onlara göre İranlılar bu talebin çok ötesinde bir amaç için, "İran'daki dini rejimi yıkmak için" harekete geçmiş durumdalar.

Avrupa'dan da bazı aktörler tepkilerini gösterdiler. İngiltere, İran ahlak polisi ile birlikte bazı İranlı yetkililere yaptırım uyguladığını açıkladı. Dışişleri Bakanı James Cleverly, yaptırım kararıyla birlikte protestolar konusundaki tavırlarını net bir şekilde ortaya koyduklarını

Dış aktörlerin protestocuları destekleyen açıklamaları, İran yönetimi tarafından dış kaynaklı olduğu yönündeki iddialarını desteklemek üzere kullanılıyor. Protestoların nereye varacağını, İran'da devlet-toplum ilişkilerini nasıl dönüştüreceğini, İran siyasetinin yeni bağlamının nasıl şekilleneceğini, protestoların gidişatı belirleyecek.

ifade etti. Avrupa Parlamentosu Başkanı Roberta Metsola, protestocuları destekleyen bir açıklama yaptı. Almanya Dışişleri Bakanı Annalena Baerbock, İran'a yönelik ağır yaptırımlar uygulanması çağrısında bulunurken Belçika Dışişleri Bakanı Hadja Lahbib ise saçlarını keserek Mehsa Emini'nin ölümüne dikkat çekti ve protestoculara destek verdi.

İran'ı Ne Bekliyor?

Protestoların daha ne kadar devam edeceği bir muamma. Protestoların şimdilik bir devrimi tetikleyecek potansiyeli haiz olmadığı söylenebilir. Ancak şimdiye kadar ortaya çıkardığı etkiler itibarıyla İran'ın siyasal bağlamını geri dönülemeyecek şekilde dönüştürdüğü de çok açık. İran yönetiminin, halkın öfkesinin sokağa taşıdığı bu ve benzeri eylemleri yalnızca sert güç kullanmak ya da internet kesintileri gibi önlemler dışında engelleyecek mekanizmaları hayata geçirmesi gerekiyor. Bu anlamda ilk adım, başörtüsü zorunluluğunda ısrar etmemek olacaktır. Yukarıda ifade edildiği üzere müesses nizamın bazı seçkinleri bu konuda çoktan yumuşama emareleri göstermeye başladı. Ancak başörtüsü mevzuatındaki yumuşama, devlet-toplum ilişkilerinin yıllara yayılmış sıkışmışlığını ve bundan doğan gerilimi çözebilmek için tek başına yeterli olmaz. Hesap verebilir ve denetlenebilir bir yönetim anlayışının hayata geçirilmesi, seçimlerin eşit ve şeffaf koşullarda yapılması başta olmak üzere pek çok siyasi ve toplumsal konuda İran'da reform yapılması gerekiyor.

Ancak bunun mümkün olup olmadığı da tartışmalı bir durum. Zira benzeri siyasi hedeflere sahip reform hareketi yaklaşık 30 yıl mücadele ettikten sonra İbrahim Reisi'nin cumhurbaşkanı seçilmesiyle tam olarak İran siyasetinin dışına itildi. Böylelikle

İran'da onlarca kente yayılan gösteriler

Kadınların ön plana çıktığı eylemler hem ulusal hem uluslararası düzeyde destek buluyor

Genç kadının gözaltına alındıktan sonra ölümü infiale yol açtı

22 yaşındaki Mahsa Emini memleketi Sakkız kentinden ziyaret için geldiği Tahran'da "başörtüsü kurallarına uymadığı" gerekçesiyle gözaltına alındı

13 Eylül

16 Eylül

16 Eylül

16 Eylül

16 Eylül

16 Eylül

16 Eylül

16 Eylül

16 Eylül

16 Eylül

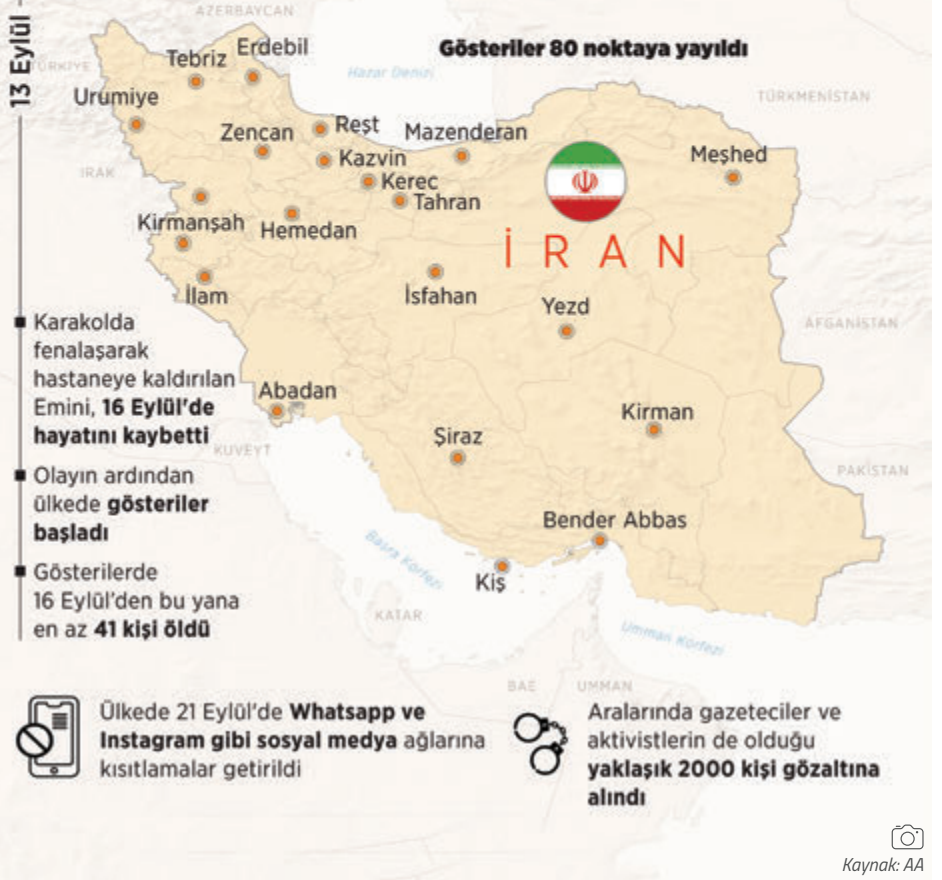
16 Eylül

16 Eylül

16 Eylül

16 Eylül

16 Eylül

Protestolar, yıllar süren birikmiş bir siyasal öfkenin dışa vurumu. İran halkı son yıllarda siyaset kurumuna olan güvenini peyderpey kaybetti. Bunun işaretini son parlamento ve cumhurbaşkanlığı seçimlerindeki İran tarihinin en düşük katılım oranlarında görmek mümkün. 2017-18 ve 2019 protestoları da İran halkının siyasetten duyduğu rahatsızlığın belirtiydi.

İran'da siyasetin alanı daraldı. Reisi'nin seçilmesini müteakip muhafazakar elitler arası mücadelenin kızışacağı yönündeki öngörümü pek çok defa dile getirmiştim. İran protestoları muhafazakarlar arasındaki bölünmeyi yeniden gündeme getirdi ve bir nebze de görünür kıldı.

İran'ın geleceğini belirleyecek bir diğer faktör de dini lider Ali Hamaney sonrası durumun ne olacağı. Hamaney sonrası velayet-i fakih makamının durumu, bir sonraki veli-yi fakihin kim olacağı, geçiş sürecinin hukuki mi yoksa Humeyni'den Hamaney'e makam devredilirken olduğu gibi siyasi mi olacağı soruları zihinleri meşgul ediyor. Devrim Muhafızları'nın bu süreçte nasıl davranacağı ise cevabını arayan bir diğer mühim soru. Protestoların devam etmesi ve kronik bir hal alması neticesinde özellikle son sorunun cevabının belirleyici olacağı kanaatindeyim. ❏

Nükleer Mahşerin Kapısını Zorlayan Kim?

ABD ve İngiltere istihbaratlarının, Rusya'nın sahaya nükleer silah sürmek gibi bir çabası olmadığı yönündeki açıklamalarına rağmen Batı'nın siyasi karar vericileri, sürekli ve düzenli bu konuyu gündeme getiriyor. Uluslararası toplum son olarak Biden'ın "Nükleer silah kullanıp da bunun kıyamet ile sonuçlanmayacağını beklemek mümkün değildir" ifadesiyle, panikle karışık bir dalgalanma yaşadı.

Ukrayna-Rusya Savaşı'nın 2022'de finale ulaşamayacağı netleşirken, enerji krizi ile beslenen küresel ekonomik resesyon da Avrupa kapılarına dayandı. Savaşın maddi yükü ve Avrupa'daki hanelere kesilecek enerji faturalarından daha ciddi bir tehdit ise düzenli olarak uluslararası kamuoyunun bilincine işleniyor: "Rusya'nın taktik nükleer silah kullanma ihtimali".

ABD ve İngiltere istihbarat servislerinin, Rusya'nın sahaya nük-

leer silah sürmek gibi bir çabası olmadığı yönündeki açıklamalarına rağmen anlaşılması güç bir şekilde ABD başta olmak üzere Batı'nın siyasi karar vericileri, düzenli olarak bu konuyu gündeme getiriyorlar. Uluslararası toplum son olarak 6 Ekim'de ABD Başkanı Biden'ın New York'ta Demokrat Parti'nin bağışçalarına hitaben yaptığı konuşmada "Taktik nükleer silah kullanıp da bunun armageddon (kıyamet) ile sonuçlanmayacağını beklemek mümkün değildir" ifadesiyle, panikle karışık bir dalgalanma yaşadı. Biden, 11 Ekim'de CNN International televizyon kanalına verdiği röportajda ise bu defa topu Rusya Devlet Başkanı Putin'e atarak "Taktik nükleer silah kullanımından bahsedip bunun karşılığında cezasız kalması düşünülemez"

Mehmet A. Kancı

makanci@hotmail.com

dedi. Peki savaşın başından bu yana isabetli bir şekilde tespitlerde bulunan ABD ve İngiltere istihbarat servislerinin aksine Biden neden "Rusya'nın taktik nükleer silah kullanımı" konusunu sıcak tutmaya devam ediyor?

Kitle İmha Silahı Yalanları ve Nükleer Silah ile Korku Salmak

Hatırlanacağı gibi Irak'ın 2003'teki işgalinin yolunu açmak için ABD yönetimi Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nde hiçbir gerçeklik içermediği sonradan anlaşılacak bir tiyatro oyunu sergilemişti. Irak'ın kitle imha silahlarına sahip olduğuna dair masaya konulan kanıtların hiçbiri işgal sonrasında ispatlanamadı. Ancak aynı yıllarda, El-Kaide'nin 11 Eylül saldırılarının hemen ertesinde, bir başka korku daha uluslararası kamuoyunun bilincine işlenmeye başlandı. Küresel terör gruplarının nükleer atıklardan elde edilen radyoaktif maddelerle ya da "şer eksenindeki" ya da o eksene yakın bir ülkeden elde edebilecekleri nükleer materyalle "kirli bomba" yaparak nükleer saldırı düzenleyecekleri iddiası uluslararası basında yankı buldu.

Bunu, 2010'a geldiğinde ABD ordusu ve istihbarat kurumlarının Kuzey Kore'ye karşı girişilecek bir askeri harekatta taktik nükleer silaha başvurabileceğine dair senaryolarının basına sızması izledi. 2014'te ise bu defa Rusya'nın Kırım'ı ilhakı esnasında olası bir NATO müdahalesine karşı bölgeye taktik nükleer silah getirdiği iddiası ortaya atıldı. Popüler kültür üzerinden bir nükleer saldırı fikri de kitlelere yayılıyordu.

ABD casusluk edebiyatının önde gelen ismi, Merkezi Haber Alma Teşkilatı CIA'ya ve Beyaz Saray'a yakınlığıyla tanınan yazar Tom Clancy'nin bir ABD Başkanını hedef alan ve taktik nükleer silahla düzenlenen suikastı anlatan "The Sum of All Fears" romanı 2002'de beyaz perdeye aktarıldı. Tom Clancy bununla da kalma-

dı, 2011'de yayımlanan "Locked On" romanında bu defa Pakistan askeri istihbarat servisinin başındaki generalin Rusya'daki radikal bir gruba terörist saldırı için temin ettiği nükleer başlığın hikayesini anlatıyordu.

8 Ekim'deki Kerç Köprüsü saldırısı ile aynı gün Ukrayna'daki Rus ordusunun komutasına getirilen General Sergey Surovikin'e Batı basını tarafından "General Armageddon" lakabının takılmasını da uluslararası toplumda nükleer saldırı korkusunu besleyen sürecin bir parçası olarak dikkate almak gerekir.

Sadece kimi siyasetçiler ve askeri yetkililer değil, görüldüğü gibi basın ve popüler kültür araçları da yaklaşık 20 yıldır toplumları bir nükleer silah saldırısına hazırlamakla meşgul. Anlaşılan o ki ABD, 1945'te gövde gösterisi için kullandığı nükleer silahlar bir kez daha sahneye çıkacaksa, bu defa bu eylemin şeytanlaştırılabilecek unsurlar tarafından hayata geçirilmesini tercih ediyor. Taktik nükleer silahlar bu anlamda ABD'nin geleceğe yönelik planlarındaki beklentileri karşılayacak gibi görünüyor. Birinci Soğuk Savaş boyunca caydırıcılık odaklı sahaya sürülen stratejik nükleer silahlardan büyük bir hızla, konvansiyonel savaş alanında kullanımı mümkün taktik nükleer silahlara geçilmesine yönelik önü alınmayan bir eğilim belirmiş durumda. Taktik nükleer silah kullanımı bu eğilimi destekleyenlerin amacına uygun şekilde medyada defalarca tekrarlanarak alenileştiriliyor.

Neden Taktik Nükleer Silah?

Rusya-Ukrayna Savaşı vesilesiyle güdümlü füzelerin, kamikaze dronların, SİHA'ların, İHA'ların, uydudan yönlendirilen çok namlulu roketatar sistemi mühimmatı ile topçu mühimmatının bu denli yoğun kullanıldığı bir süreci ilk kez izliyoruz. ABD'nin temin etmesiyle Haziran sonunda Ukrayna'da muharebe

sahasına sürülen, uydudan yönlendirilebilen mühimmat kullanan HIMARS'ın (High Mobility Artillery Rocket System) oyunu değiştirmekte ne derece etkili olduğu ispat edildi. Ancak bu silah dahi savaşın arzu edilen sürede son bulmasını sağlamadı. Taktik nükleer silah ile tetiklenecek bir sürecin savaşları sonuçlandırmada zamandan tasarruf edilmesini sağlayacağı düşünüyor olabilir. Diğer yandan stratejik nükleer silahların yol açacağı yıkım, dünyayı birkaç defa tamamen yok edebilecek potansiyele sahip. Savaşlarda çitayı yukarı çekmek isteyenler, hasımlarının askeri kapasitesine odaklanacak, çatışma sürecini kısaltacak bir yıkım arayışında. Bunu anlayabilmek için taktik nükleer silahların kapasitesinin ne olduğunu anlamak lazım.

Taktik nükleer silahlar bir kiloton ya da daha az patlayıcı kapasitesine sahiptir ki bu dahi binlerce ton TNT'nin meydana getireceği yıkıma eşittir. Patlayıcı güçleri 50 kilotona kadar ulaşabilir. 1945'te Hiroşima ve Nagazaki'yi hedef alan nükleer bombaların 15 kilotonluk olduğunu dikkate alınız. Bir başka kıyaslama yapmak gerekirse, ABD'nin 2017'de Afganistan'da DEAŞ'ın dağlardaki sığınaklarına karşı kullandığı ve Amerikan ordusunun elindeki nükleer olmayan en güçlü silah olarak nitelenen MOAB (Mother of All Bombs) yalnızca 0,011 kiloton güce sahipti. 5 kilotonluk taktik bir nükleer silah, hedef aldığı kent merkezinin 5 kilometre çapındaki alanını ortadan kaldırabilir. Oluşturacağı nükleer serpinti ise uzun yıllar boyunca insanlar ve doğa üzerindeki etkisini sürdürecektir. Top mermisi olarak da tasarlanabilen taktik nükleer silahlar, sıradan bir çanta büyüklüğünde olabileceği gibi F-4 Fantom ve Tornado gibi standart savaş uçaklarıyla taşınıp, orta menzilli füzelere de başlık olarak entegre edilebilir. Bilinen taktik nükleer silahların en uzak menzilin 500 kilometre olduğu

Sadece kimi siyasetçiler ve askeri yetkililer değil, basın ve popüler kültür araçları da yaklaşık 20 yıldır toplumları bir nükleer silah saldırısına hazırlamakla meşgul. Anlaşılan o ki ABD, 1945'te gövde gösterisi için kullandığı nükleer silahlar bir kez daha sahneye çıkacaksa, bu defa bu eylemin şeytanlaştırılabilecek unsurlar tarafından hayata geçirilmesini tercih ediyor.

tahmin ediliyor. Kuzey Kore örneğinden yola çıkacak olunursa, bir taktik nükleer silahın istilacı bir ordunun ilerleyişini durdurmaya odaklı olarak kullanılmak isteneceği düşünülebilir.

Hemen hemen her platformdan ateşlenebilen, bugüne kadar nükleer silahların kısıtlanmasına yönelik anlaşmalara dahil edilmeyen bu silahlardan hangi ülkenin elinde kaç adet olduğunu bilmek mümkün değil. Bir diğer soru işaretiyse, NATO'nun caydırıcılık amaçlı olarak elinde bulundurduğu bu silahların, Rusya ve Kuzey Kore gibi kendisini kuşatılmış hisseden ülkeler tarafından nasıl bir doktrin doğrultusunda kullanılacağı. Rusya'nın şu anda içerisinde bulunduğu durum, ya da Kuzey Kore'nin yenilediği nükleer doktrinine göre, toprak bütünlüklerinin tehdit altında olması, bir beka sorunu ile karşı karşıya kalmaları hatta Kuzey Kore liderini hedef alabilecek bir saldırı artık bu ülkeler için nükleer silaha başvurma sebebi. Yani yaşamsal tehditler karşısında düğmeye basmaktan çekinmeyecekler. Bu yazının yazıldığı Ekim'in üçüncü haftasında Kuzey Kore'nin 2017'den sonraki ilk, tarihindeki yedinci nükleer denemeye hazırlandığı bildiriliyordu. 2010'da bir Güney Kore savaş gemisini batırmak ve aynı yıl yine Güney Kore'nin Yeonpyeong Adası'nı topçu ateşiyle vurmak gibi fütursuzca saldırılar düzenleme kapasitesine sahip Kuzey Kore'den kaynaklanan nükleer tehdidin, ABD tarafından Rusya'dan kaynaklı tehditle aynı standartta değerlendirilmemesi ise bir başka dikkat çekici nokta. Ancak dünya bu çifte standarda yabancı değil. Bundan daha tehlikeli bir süreç dönemin ABD yönetiminin İsrail'e ders verme isteği nedeniyle 1973'te yaşanmış, nükleer çatışmanın tetiklenmesinin kıyısından dönülmüştü.

İletişim Aracı Olarak Taktik Nükleer Silahlar

1973'te Richard Nixon'ın başkan olduğu ABD ile Golda Meir'in başbakanlık görevini yürüttüğü İsrail arasındaki ilişkiler pek de sıcak değildi. 1967 Arap-İsrail

Ukrayna'ya yönelik saldırılarından hemen önce Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin, nükleer üfleme güçlerinin katıldığı geniş kapsamlı tatbikatı başlatma talimatı vermiş, Belarus Cumhurbaşkanı Aleksandr Lukaşenko ile nükleer üfleme güçlerinin yer aldığı tatbikatta balistik füzelerin fırlatılmasını Kremlin Sarayı'ndaki durum merkezinden takip etmişti. (Kremlin Basın Servisi/AA, 19 Şubat 2022)

Hemen her platformdan ateşlenebilen, bugüne kadar nükleer silahların kısıtlanmasına yönelik anlaşmalara dahil edilmeyen bu silahlardan hangi ülkenin elinde ne kadar olduğu bilinmiyor. Bir diğer soru işaretidir de NATO'nun caydırıcılık amaçla elinde bulundurduğu bu silahların Rusya ve K. Kore gibi kendisini kuşatılmış hisseden ülkelerin elinde nasıl bir doktrin doğrultusunda kullanılacağı.

Savaşı'nın ardından Ortadoğu'da ortaya çıkan konjonktür ABD'nin çıkarlarını zedeliyordu ve Washington, Mısır ile SSCB arasındaki iş birliğini sona erdirmenin yollarını arıyordu. Bu süreçte henüz ABD Başkanı'nın Ulusal Güvenlik Danışmanı olan Henry Kissinger'ın hazırladığı barış planı İsrail'in itirazıyla sonuçsuz kalmıştı. Eylül 1973'te Dışişleri Bakanlığı'na getirilen Kissinger, İsrail'e diz çöktürmeye niyetliydi. Golda Meir hükümeti, Mısır ve Suriye'nin savaş niyetini tespit etmiş ancak Nixon yönetiminin uyarıları neticesinde önleyici saldırı düzenleme fikrinden vazgeçmişti. Ürdün Kralı Hüseyin'den gelen savaş uyarısını dahi göz ardı etmek zorunda kalan İsrail Başbakanı Meir, 6 Ekim günü geldiğinde tüm fırsatları kaçırmıştı. Aslında ABD Dışişleri Bakanı Kissinger da bir savaşın yaklaşmakta olduğunu görmüş ancak "İsrail kazansa bile bunu ağır bir bedel ödeyerek yapmalı" diyerek Tel Aviv yönetiminin burnunun nasıl sürtüleceğini izlemek istemişti. Kissinger'ın egosu tüm dünyaya pahalıya patlayabilirdi.

6 Ekim sabah 8'de bir araya gelen İsrail güvenlik kabinesi Mısır ve Suriye'ye önleyici bir saldırı düzenleme fikrini ele almış ancak yine vazgeçilmişti. 6 saat sonra ise Suriye ordusu Golan Tepelerinden, Mısır ordusu ise Sina Yarımadası'ndan saldırıya geçti. SSCB'den temin edilen anti tank silahları ve kurulan çok katmanlı hava savunma sistemi Sina'da Mısır ordusuna büyük avantaj sağladı. Kuzey cephesinde ise Suriye ordusu karşısında İsrail tank tümenlerinin direnişi pamuk ipliğine bağlı hale geldi. Dönemin Savunma Bakanı Moşe Dayan, nükleer silahların hazır hale getirilmesi için ilk teklifini 7 Ekim'de yaptı. Ancak Başbakan Meir ve güvenlik kabinesinin diğer üyeleri tarafından bu reddedildi. Savaşın 8-9 Ekim tarihlerinde ulaştığı nokta ise İsrail açısından varoluş meselesine dönüştü. Kara kuvvetlerinin Sina cephesinde

uğradığı tank ve uçak kayıpları, Golan Tepeleri'nde ise Suriye ordusunun hakim tepeleri ele geçirerek ilerlemesinin İsrail hükümetindeki karar alıcılar nezdinde doğurduğu panik ve kafa karışıklığı, tehlikeli bir oyunun sahneye konmasına yol açtı.

İsrail hükümeti 13 orta menzilli Jericho füzesinin nükleer başlıkla donatılmasına ve 8 F-4 Fantom uçağına nükleer bomba yüklenmesine onay verdi. Mobil füze rampaları Batı Şeria'daki Hirbat Zachariah'da hazır hale getirilirken, nükleer bomba yüklenmiş savaş uçakları Tel Nof üssünde 24 saat saldırı emri beklemeye başladı.

İsrail hükümeti özellikle füze rampalarının Sovyet uyduları tarafından görünmesini sağlayacak şekilde açık alanda görüntü vermesini sağladı. Hatta ABD'ye ait SR-71 Blackbird tipi keşif uçağı Ortadoğu üzerindeki uçuşu sırasında İsrail ordusunun nükleer saldırı hazırlığını tespit etti. İsrail Hava Kuvvetleri'nin iki F-4 Fantom uçağına Amerikan uçağını düşürmeleri için emir verilse de SR-71 26 bin metre irtifaya tırmanarak kurtulmayı başardı.

İsrail nükleer silahları Kahire ve Şam'daki genelkurmay karargahlarını vurmak üzere hedefe yönelmişti. Ancak İsrail'in şantajla karşılık mesajı Sovyetler Birliği ve ABD tarafından hızla alındı. İsrail, nükleer saldırı hazırlığını aleni bir hale getirerek amacına ulaştı. Taktik nükleer silah şantajı SSCB'nin Suriye ve Mısır üzerinde baskı kurarak ilerleyişlerinin durmasını sağladı. ABD tarafında ise burnu sürtülen Kissinger oldu. 9 Ekim günü geride kalırken ABD muazzam miktarda konvansiyonel silah ve mühimmatın İsrail'e sevkiyatına başladı. Bunlar arasında 72 Fantom ve Skyhawk savaş

 Kuzey Kore lideri Kim Jong-un, Kuzey Kore ordusunun düzenlediği askeri tatbikatı denetledi. Tatbikatta, ülkenin nükleer teçhizatı yeteneklerinin etkinliğini test etmek için balistik füze fırlatıldığı belirtildi. (KCNA-EPA/AA, 10 Ekim 2022)

uçağı ile 200 Patton tipi tank ve yine büyük miktarda döneminin öncü silahlarından TOW anti-tank füzeleri vardı.

Rusya İletişim Şansı Bulacak mı?

Rusya'nın 1973'te İsrail'in yaptığı gibi taktik nükleer silahlarını bir iletişim kanalı açmak ya da barış yolunu zorlamak için kullanması ise mümkün görünmüyor. Ağustos'ta Ukrayna karşı saldırısının başarı kazanmaya başlamasıyla beraber Kiev yönetiminin maksimalist talepleri daha yüksek sesle duyulur hale geldi. Kiev, Batı'dan akan silah ve mühimmatın sahada sağladığı özgüvenle barış masasına daha mesafeli bir tutum takınıyor. Zelensky'nin ekibindeki isimler, ülkelerinin toprak bütünlüğü sağlandıktan sonra Rusya'nın silahsızlandırılmasının gündeme geleceğini hatta "müttefikleriyle" bu konuların konuşulduğunu dile getiriyorlar. Hatta Ukrayna Savunma Bakanlığı İstihbarat Şefi Tümgeneral Kyrlyo Budanov 18 Ekim'de yaptığı açıklamada, savaşın sona ermesinin ardından Rusya Federasyonu'nda bazı bölgelerin ayrılıkçı taleplerinin, daha da ötesinde kopmaların başlayacağı bir siyasi sürecin yaşanacağını ileri sürdü. ABD-İngiltere ikilisinin savaşın uzamasından yana yürüttüğü siyasetin nihai hedefinin Moskova'daki yönetimi yerinden etmek, hatta mümkünse 1999'da Putin ile beraber Kremlin Sarayı'na yerleşen zümreyi tasfiye etmek olduğu da netleşiyor. Savaşın gerek Rusya gerek Putin ve çevresindeki yönetici sınıf için bir beka mücadelesi haline dönüştürülerek, taktik nükleer silaha başvurulmasını teşvik eden, barış masasının yollarını tıkayan bir siyaset yürürlükte. Ukrayna'nın kendi toprak bütünlüğünü temin etmesini takiben savaşı Rusya topraklarına taşımaya yönelik bir girişim, 1973'te yaşananlardan farklı bir iletişim dilinin ateşlenecek taktik nükleer silah ile konuşulmasına dönüşebilir.

ABD-İngiltere ikilisinin savaşın uzamasından yana yürüttüğü siyasetin hedefinin Putin'i hatta mümkünse 1999'da Putin ile beraber Kremlin'e yerleşen zümreyi tasfiye olduğu netleşiyor. Savaşın Putin ve çevresi için bir beka mücadelesi haline dönüştürülerek, taktik nükleer silaha başvurulmasını teşvik eden, barış masasının yollarını tıkayan bir siyaset yürürlükte.

Diren Doğan
diren.dogan@alanya.edu.tr

Küresel Sistemin Dönüşümü Ekseninde Şangay İşbirliği Örgütü ve Türkiye

ŞİÖ'nün Türkiye için önemini değerlendirirken, Türkiye'nin çok taraflı organizasyonlarda üstlendiği rolün, ekseriyetle jeopolitik konumundan kaynaklanan sui generis bir duruş olduğunu fark etmek önemli bir husus. Türkiye'nin Asya ve Avrupa arasındaki stratejik köprü rolü yalnızca enerji, ulaşım gibi fiziki bağlantıları değil aynı zamanda diplomatik bir iletim rolünü de içeriyor.

Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, Özbekistan'daki Şangay İşbirliği Örgütü Zirvesi'nin düzenlendiği Ebedi Şehir kompleksinde çekirilen aile fotoğrafında yer aldı. (Murat Kula/AA, 16 Eylül 2022)

1996'da "Şangay Beşlisi" adıyla temelleri atılan Şangay İşbirliği Örgütü (ŞİÖ), kurulduğu dönemin konjonktürüne bakıldığı zaman kurucu beş ülkenin yaşamakta olduğu mevcut ve potansiyel bölgesel sorunları bir diyalog masasında çözmek üzere oluşturulan bir yapıdır. SSCB'nin dağılmasının ardından bölgede ortaya çıkan sınır güvenliği öncelikli sorunlar ve Soğuk Savaş sonrası döneminin stratejik ortamı, bu örgütün temellerini atmıştır. İlerleyen süreçte dünyanın tek kutuplu yapıya evrilmesi ve 11 Eylül saldırılarıyla birlikte terör kavramının uluslararası sistemde baskın hale gelmesi, örgütün bir taraftan genişlerken diğer taraftan çok taraflılık, terörizm ve ayrılıkçılıkla mücadele, üye ülkeler arası iş birliğinin geliştirilmesi vb. temaları kendi gündemine almasına olanak tanımıştır. Günümüzde ŞİÖ, dokuz üye devleti, üç gözlemci üyesi ve altı diyalog ortağı ile "Asya'nın Yükselişi" kavramının odaklandığı en önemli diyalog mekanizmalarından birini oluşturmaktadır. ŞİÖ çatısı altında

gerçekleştirilen organizasyonlar çok taraflı diplomasi mekanizmasının yürütülmesi için ülkelere potansiyel bir platform sağlamaktadır. Bu kapsamda örneğin Eylül 2022'de gerçekleştirilen Şangay İşbirliği Örgütü Devlet Başkanları Konseyi Zirvesi, aralarında çeşitli uyuşmazlıklar bulunan aktörlerin ortak bir masada buluşmaları için gerekli ortamı sağlamıştır. Aynı şekilde Ukrayna krizi sürecinde yaptırımlara tabi tutulan Rusya'nın bu zirveye katılarak Çin Halk Cumhuriyeti ve NATO üyesi bir ülke olan Türkiye başta olmak üzere pek çok bölgesel aktörle ikili görüşmeler gerçekleştirdiği görülmüştür.

Şangay İşbirliği Örgütü Batı Tarzı Dünya Düzenine Bir Alternatif mi?

Küresel sistemin dönüşümü sürecinde Asya'nın dikkat çeken bir konuma gelmesi şüphesiz ki Asya coğrafyasına ve bölgedeki ülkelere yönelik geliştirilen stratejileri arttırmıştır. Bu kapsamda ülkelerin birbirleriyle güçlü bir iş birliği mekanizması sergilemeleri

SHANXAY HAMKORLIK TASHKILOTIGA A'ZO DAVLATLAR
RAHBARLARI KENGASHI YIG'ILISHI
2022-yil 15-16 sentabr, Samarqand

ЗАСЕДАНИЕ СОВЕТА ГЛАВ ГОСУДАРСТВ-ЧЛЕНОВ
ШАНХАЙСКОЙ ОРГАНИЗАЦИИ СОТРУДНИЧЕСТВА
15-16 сентября 2022 года, Самарканд

上海合作组织成员国元首理事会会议
(2022年9月15-16日, 撒马尔罕)

MEETING OF THE COUNCIL OF HEADS
OF THE SHANGHAI COOPERATION ORGANIZATION MEMBER STATES
15-16 September 2022, Samarkand

ve diyalog kanallarını sürekli açık tutmaları, küresel sistemin dönüşümü sürecindeki sınamalardan en az zararlı çıkmaları için önemli bir fırsat sunmaktadır. Dünya nüfusunun yüzde 40'ından ve dünya gayri safi yurtiçi hasılasının yüzde 30'undan fazlasını kapsayan bir örgüt olan ŞİÖ için Batı tarzı dünya düzenine alternatif mi sorularını yöneltmek; bilhassa içerisinde Çin Halk Cumhuriyeti ve Rusya gibi yeni dünya düzenine sıklıkla atıf yapan ve 4 Şubat 2022'de sundukları ortak bildiriyle ortaklıklarının sınırının olmadığını ilan eden iki aktörü, İran gibi yaptırımlar nedeniyle uluslararası toplumdan soyutlanan bölgesel bir oyuncuyu ve Hindistan, Pakistan, Kazakistan gibi jeopolitik açıdan önemli konumda bulunan aktörleri düşündüğümüz zaman oldukça olağandır. Ancak bu hususta ŞİÖ'yu "Batı'ya bir alternatif" olarak tanımlamak örgütün kuruluş amacına ve örgüt içindeki ülkelerin kendi stratejilerine aykırıdır. Her şeyden önce ŞİÖ'nün temel misyonu, bölgesel barış, güvenlik ve istikrarı korumayı amaçlayan temelde siyasi, ekonomik ve askeri bir Avrasya örgütüdür.

Aynı zamanda kuruluşunun temellerini oluşturan "Şangay Ruhu", Çin'in kendi devlet yönetimi motivasyonundan etkilenmektedir. Bu kapsamda 1950'lerde Çin tarafından üretilen ve Bandung Konferansı'nda da ilan edilen "Barış İçinde Bir Arada Yaşamın Beş İlkesi" paralelinde ilerleyen Şangay Ruhu, örgütün iç politikasında; karşılıklı güven, karşılıklı yarar, eşitlik, çok taraflı istişare, kültürel çeşitliliğe saygı ve ortak gelişme arzusu ilkelerine bağlı iken dış politikasında ise; devletlerin içişlerine karışmama, herhangi bir üçüncü ülkeyi hedef almama ve açıklık ilkelerini takip etmeyi hedeflemektedir. Bu kapsamda örgütteki üye ülkelerin pek çoğunun siyasi sistemleri birbirinden farklılık gösterirken ülkeler arasındaki ilişkinin yatay düzlemde kurulmasına özen gösterilmektedir.

Örgüte üye ülkeler arasındaki bu anlayış ve farklılıklar kadar bu ülkelerin kendi aralarında sürdürdüğü mücadele ve yaşadıkları uyumsuzluklar da ŞİÖ'ye farklı bir anlam yüklemektedir. Semerkant'taki Şanghay İşbirliği Örgütü Devlet Başkanları Konseyi Zirvesi'nde çekilen liderler fotoğrafı bu durumun görselleştirilmesi açısından önemli bir andır. İlgili kare, aralarında toprak ihtilafı bulunan Hindistan, Çin, Pakistan gibi pek çok ülke liderini aynı karede buluşturduğu gibi büyük güç rekabetinde ABD tarafından kendisine atfedilen rol ile yetinmeyerek Xi Jinping ve Putin'in yanında duran Hindistan'ı içermekte ve aynı zamanda Semerkant Zirvesi'ne katılan tek NATO üyesi ülke olan Türkiye'yi de bulundurmaktadır. Ek olarak aynı kare, dünyadaki nükleer silahlara sahip dokuz ülkeden dördünü, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin daimi iki üyesini ve dünyanın sahip olduğu enerjinin önemli kısmını topraklarında bulduran Türk Cumhuriyetlerini içermektedir. Bu kapsamda ŞİÖ, ağırlığı göz ardı edilmesi mümkün olmayan bir oluşum iken örgütün geleceği Asya kıtasına atfedilen önemin paralelinde gün geçtikçe önem kazanmaktadır.

Türkiye Perspektifinden Şangay İşbirliği Örgütü'nün Önemi Anlamak

Şangay İşbirliği Örgütü'nün Türkiye açısından taşıdığı önemi değerlendirirken, "Asya'nın en batısındaki Avrupalı, Avrupa'nın en doğusundaki Asyalı" bir ülke olarak Türkiye'nin çok taraflı organizasyonlarda üstlendiği rolün ekseriyetle jeopolitik konumundan kaynaklanan sui generis bir duruş olduğunu fark etmek önemli bir husustur. Bu kapsamda alışılagelmiş bir tanım olan Türkiye'nin Asya ve Avrupa gibi iki önemli kıta arasındaki stratejik köprü rolü yalnızca enerji, ulaşım, taşımacılık gibi fiziki bağlantıları değil aynı zamanda diplomatik bir iletişim

rolünü de içermektedir. Türkiye, içerisinde yer aldığı farklı güç eksenleriyle kurduğu ilişkilerde iş birliği ve etkin çok taraflılık politikasını önceliklendiren ve bu amaçla çok taraflı platformlarda yer alarak buralarda söz sahibi olmayı amaç edinen bir strateji yürütmektedir. Bu stratejinin paralelinde Batı ile yürüttüğü ilişkilerin ve dahil olduğu diyalog mekanizmalarının yanı sıra Asya kıtası ile sürdürdüğü ilişkilerinde benzer mekanizmalardan faydalanmakta ancak bunları birbirine ikame olarak görmemektedir.

Bu doğrultuda ŞİÖ, NATO veya Avrupa Birliği'ne bir alternatif olmamakla birlikte Türkiye açısından önemli, oluşturduğu zengin diyalog mekanizması ortamında ve Türkiye'nin yürütmekte olduğu "Yeniden Asya Girişimi"ne atfettiği önemde gizlidir. Bu noktada ilk olarak ŞİÖ'nün Türkiye'ye sunduğu diyalog ortamı Türk dış politikasında hedeflenen "güçlü diplomasi" ilkesine doğrudan hizmet etmektedir. ŞİÖ ile açılan ikili ve çok taraflı diplomasi kanalları Semerkant Zirvesi örneğinde görüldüğü üzere, üretim ve tedarik zincirindeki rolüyle Asya'nın önemli aktörü olan Çin başta olmak üzere Hindistan, Pakistan, Moğolistan, Rusya ve Azerbaycan gibi stratejik öneme sahip pek çok aktörü kapsarken, zirveden birkaç hafta sonra Kazakistan ile gerçekleştirilen kapsamlı anlaşmalar ağı örneği gibi ülkeler arası ilişkilerin ilerletilmesine de ortam sağlamaktadır. Diğer taraftan Türkiye'nin 2019'da düzenlenen 11. Büyükelçiler Konferansı'nda ilan ettiği "Yeniden Asya Girişimi" aynı zamanda Asyalı bir devlet olan Türkiye'nin ŞİÖ üye ülkeleri dahil olmak üzere bütün Asya kıtasıyla, bağlarını daha da kuvvetlendirmesini amaç edinmektedir. Bu amaç ekseninde ŞİÖ ile sürdürülen ilişkiler ve üyelik yolunda atılacak potansiyel bir adım, Batı'ya karşı Doğu anlayışını değil, küreselleşmenin getirileri ekseninde ekonomik, siyasi ve sosyo-kültürel olarak çok taraflılığı amaç edinmektedir.

ŞİÖ, NATO veya AB'ye bir alternatif olmamakla birlikte Türkiye açısından önemli, oluşturduğu zengin diyalog mekanizması ortamında ve Türkiye'nin yürütmekte olduğu "Yeniden Asya Girişimi"ne atfettiği önemde gizlidir. Bu noktada ilk olarak ŞİÖ'nün Türkiye'ye sunduğu diyalog ortamı Türk dış politikasında hedeflenen "güçlü diplomasi" ilkesine doğrudan hizmet etmektedir.

Sonuç

Dünya sisteminin çarklarının Asya ülkeleri tarafından döndürülmesi tedarik zincirleri, lojistik bağlantılar, enerji güvenliği, teknoloji ve ekonomi gibi pek çok etmenle birlikte güç eksenlerinin bu bölgeye doğru kaymakta olduğu gerçeğini gözler önüne sermiştir. Asya'nın yükselişi olarak tanımlanan bu gelişme paralelinde dikkatler, bölgede varlığını sürdüren çok taraflı oluşumlara da yönelmiştir. Özellikle "Yeni Dünya Düzeni" kavramının tartışıldığı son yıllarda bu düzenin kurucularından kabul edilen Çin Halk Cumhuriyeti ve Rusya'nın yer aldığı Şangay İşbirliği Örgütü, taşıdığı potansiyel ile liberal batı düzenine bir alternatif olarak sorgulamalara tabi tutulmuştur. Örgüte üye ülkelerin kendi aralarındaki uyumsuzluklara rağmen diyalog kanallarını açık tutmaları ve İran'ın örgüte dahil olması örneğindeki gibi örgütün genişleme konusundaki motivasyonu, Asya'nın yükselişi kavramıyla birleşince; bu durum ŞİÖ'nün bölge dışı aktörler tarafından bir tehdit algılamasına tabi tutulması gerçeğini doğurmuştur. Bu kapsamda diyalog ortağı olarak yer alan Türkiye'nin Semerkant'taki liderler zirvesine katılması ve burada ikili ve çok taraflı görüşmeler gerçekleştirmesi, Türkiye'nin eksen kayması yaşadığına dair soruları yeniden gündeme getirmiştir.

Bu hususta, Türkiye'nin Osmanlı'dan itibaren yönünün Batı olduğu bilinen bir gerçekliktir ancak çok taraflı

Özbekistan Cumhurbaşkanı Şevket Mirziyoyev'in davetiyle ŞİÖ Zirvesi'ne özel konuk olarak katılmak üzere Semerkant'a gelen Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, Ebedi Şehir Kompleksi'ni ziyaret etti. Cumhurbaşkanı Erdoğan burada, Azerbaycan Cumhurbaşkanı İlham Aliyev, Tacikistan Cumhurbaşkanı İmam Ali Rahman, Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin, Belarus Cumhurbaşkanı Aleksandr Lukaşenko, İran Cumhurbaşkanı İbrahim Reisi ile bir araya geldi. (Cumhurbaşkanlığı/AA, 15 Eylül 2022)

Şangay İşbirliği Örgütü'nü "Batı'ya bir alternatif" olarak tanımlamak örgütün kuruluş amacına ve örgüt içindeki ülkelerin kendi stratejilerine aykırıdır. Her şeyden önce ŞİÖ'nün temel misyonu, bölgesel barış, güvenlik ve istikrarı korumayı amaçlayan temelde siyasi, ekonomik ve askeri bir Avrasya örgütüdür.

dış politika ilkesi paralelinde ve Türkiye'nin sahip olduğu jeopolitik konum ekseninde "Asya'nın en batısındaki Avrupalı, Avrupa'nın en doğusundaki Asyalı" olarak Türkiye'nin Batı dışı çok taraflı oluşumlarla girdiği iş birlikleri başta küreselleşme olmak üzere 21. yüzyılın doğal bir çıktısıdır. Asya kıtası ile yürütülen ilişkiler, Türkiye'nin aynı zamanda bir Asya ülkesi olduğu düşünülürse, kurmayı amaçladığı güçlü diplomasi ağının doğal uzantısıdır. Aynı zamanda kolektif bir savunma örgütü olan NATO'ya alternatif görülen ŞİÖ'nün böyle bir karşılaştırmaya özne olmaksızın uzak bir yapılanmaya sahip olduğunu ifade etmek yerinde bir yorum olacaktır. Tüm bu bilgiler ışığında ŞİÖ, üye ülkelerin potansiyelleri ve Asya kıtasının geleceği ekseninde, bünyesinde yer alan sınamalara rağmen ilerleyen yıllarda yürüttüğü stratejileri takip edeceğimiz bir uluslararası örgüt özelliği taşımaktadır. **K**

Yasemin Çokgüçlü
yasemin_s24@hotmail.com

Kuzey Kore Neden Füze Denemelerini Artırıyor?

Kuzey Kore yönetimi son dönemde gerçekleştirdiği bu füze denemeleriyle, rejim güvenliğinde önemli bir unsur olan nükleer silahlarının ve meşru nükleer güç statüsünün uluslararası arenada kabul görmesini, G. Kore ve ABD'nin gerçekleştirdiği askeri tatbikatlara karşı caydırıcılığını koruyabilmeyi ve Pasifik'teki bir diğer önemli aktör Japonya'ya karşı baskı oluşturmayı amaçlıyor.

Dünyanın gündemi Rusya-Ukrayna Savaşı'nın mevcut ve olası etkilerine yoğunlaşmışken, Kuzey Kore son dönemde füze denemelerine ağırlık vererek dikkatleri tekrar üzerine çekmeyi başardı. Birleşmiş Milletler (BM) Güvenlik Konseyi'nin uyguladığı yaptırımlara ve uluslararası arenada yalnızlaştırılmasına rağmen, Kuzey Kore gerçekleştirdiği denemelerle füze kapasitesini istikrarlı bir şekilde artırırken, nükleer silahlar konusundaki kararlılığını da ortaya koyuyor. Kuzey Kore yönetimi son dönemde gerçekleştirdiği bu füze denemeleriyle rejim güvenliğinde önemli bir unsur olan nükleer silahlarının ve meşru nükleer güç statüsünün uluslararası arenada kabul görmesini, Güney Kore ve ABD'nin gerçekleştirdiği askeri tatbikatlara karşı caydırıcılığını koruyabilmeyi, Asya Pasifik'teki diğer önemli bir

aktör olan Japonya'ya karşı baskı oluşturmayı amaçlıyor.

Kuzey Kore'nin 25 Eylül-9 Ekim tarihleri arasında gerçekleştirdiği denemeler, ABD'nin nükleer uçak gemisi USS Ronald Reagan'ı Kore yarımadasının çevresinde konuşlandırılmasına, Seul ve Tokyo ile ortak tatbikatlar düzenlemesine bir yanıt niteliğinde. Ayrıca Kim yönetimi, 5 Ekim 2022'de Kuzey Kore'nin son füze denemelerini kınamak amacıyla düzenlenen BM Güvenlik Konseyi toplantısına karşılık 6 ve 9 Ekim'de kısa menzilli füze denemeleri gerçekleştirerek tepkisini göstermeye devam etti. Bununla beraber, Kuzey Kore Dışişleri Bakanlığı yaptığı açıklamada, ABD uçak gemisinin yeniden konuşlandırılmasını "Kore yarımadası ve çevresindeki durumun istikrarı için ciddi bir tehdit" olarak nitelendirerek bu durumu kınadı. Nitekim, Biden yönetiminde Kuzey Kore-ABD ilişkileri Trump döneminden farklı

 Kuzey Kore lideri Kim Jong-un, Kuzey Kore ordusunun düzenlediği askeri tatbikati denetledi. Tatbikatta, ülkenin nükleer teçhizat yeteneklerinin etkinliğini test etmek için balistik füze fırlatıldığı belirtildi. (KCNA-EPA/AA, 10 Ekim 2022)

 Kuzey Kore Hwasong-12 tip "uzun menzilli balistik füze" denemesi yaptı. Güney Kore'nin başkenti Seul'de halk, füzenin fırlatılışını televizyondan izledi. (Jong-Hyun Kim/AA, 31 Ocak 2022)

bir dinamiğe sahip. Kuzey Kore liderinin nükleer silah kapasitesini azaltmak adına adım atmak yerine nükleer envanterini genişletme sözü vermesinden de anlaşıldığı üzere, Kim Jong Un ve Donald J. Trump arasındaki nükleer diplomasinin de hızla etkisini kaybetmesiyle, ABD ve Kuzey Kore ilişkileri çok daha gergin bir ortamda ilerliyor.

Meşru "Nükleer Güç" Olma Hedefiyle Hız Kazanan Denemeler

Kuzey Kore kuruluş yıldönümünü kutladığı 9 Eylül 2022'de nükleer doktrinini güncelleyerek yeni nükleer silah kanununu ilan etti. Kuzey Kore Nisan 2013'te nükleer silahlı devlet yasasını kabul etmiş ve anayasasına eklemişti; geçtiğimiz Eylül'de ise nükleer doktrinini ülkenin nükleer silahlarının komuta ve kontrolü hakkında daha fazla netlik sağlayan yeni bir yasa çıkararak güncelledi. Kuzey Kore'nin nükleer stratejisinin temel ilkeleri 2013'ten bu yana değişmeden kalsa da yasanın geçişi, Kuzey Kore ile Güney Kore arasındaki gerilimi tırmandırdı. Kim Jong Un'un "Nükleer silahlar dünya üzerinde var olmaya devam ettiği sürece, Kuzey Kore nükleer silah sahibi olmaya devam edecektir" açıklaması, yeni denemeler yapacağını ve nükleer silahlarını geliştirmeye devam edeceğini açık bir sinyali niteliğinde.

Yeni yasada, Kuzey Kore'nin kendi çıkarlarını korumak için hangi durumlarda nükleer silah kullanabileceği ortaya koyulurken, nükleer silahların kullanılmasındaki öncelikli amacın caydırıcılık olduğunun ancak caydırıcılık işe yaramazsa düşman güçlerini geri püskürtmek üzere kullanılacağını da altı çiziliyor. Bununla birlikte eski yasa, nükleer silahların, korunma amacıyla kullanımını öngörmekteyken yeni yasadaki dikkat çeken detay Kuzey Kore'ye nükleer silahları, önleyici vuruşta kullanma yetkisi tanıyan olması.

Ayrıca, 9 Eylül 2022'de Kuzey Kore lideri Kim Jong Un "Ülkenin nükleer silaha sahip bir devlet statüsünün artık

geri döndürülemez hale geldiğini ve gelecekteki müzakerelerde nükleer silahlarından vazgeçme veya nükleer silahlardan arındırma beyanı olmayacağını" ifade etti. Kim Jong Un'un bu açıklamasıyla, Trump döneminde ABD ve Kuzey Kore arasında gerçekleşen Singapur ve Hanoi zirvelerinde ilerleme kaydedilmeyen ancak iki ülke arasındaki gerginliği hafifleten nükleersizleşme görüşmeleri, Biden döneminde tamamen anlamını kaybetti.

Bu gelişmelerin ışığında, Rusya-Ukrayna Savaşı devam ederken Kuzey Kore meşru nükleer devlet olarak kabul görmek adına konjonktürü lehine kullanmayı amaçlıyor. Bu bağlamda, Biden yönetiminin Vladimir Putin'in nükleer tehditleri ve Xi Jinping'in Tayvan'daki askeri tatbikatlarıyla gerginleşen ortama odaklanılmasıyla Kim Jong Un füze denemelerine hız kazandırarak, Kuzey Kore'nin nükleer meşruiyetini ortaya koymak konusunda avantaj sağlamaya çalışıyor.

ABD-Güney Kore Askeri Tatbikatlarına Yanıt Olarak Füze Denemeleri

22 Ağustos 2022'de Kore yarımadasında ve Kuzeydoğu Asya'da güvenlik ve istikrarı güçlendirmek

Yeni yasada Kuzey Kore, kendi çıkarlarını korumak için hangi durumlarda nükleer silah kullanabileceğini ortaya koyarken, nükleer silahların kullanılmasındaki öncelikli amacın caydırıcılık olduğunu ancak caydırıcılık işe yaramazsa düşman güçlerini geri püskürtmek üzere kullanılacağını da altını çiziyor.

amacını vurgulayarak Birleşik Kuvvetler Komutanlığı (CFC), Birleşik Devletler Kore Kuvvetleri (USFK) ve Birleşmiş Milletler Komutanlığı (UNC) Ulchi Özgürlük Kalkanı Tatbikatını (Ulchi Freedom Shield) başlattı. Son zamanlardaki en geniş kapsama sahip bu tatbikat, Kuzey Kore'den gerçekleştirilebilecek saldırılara yönelik karşı saldırı hazırlıklarına odaklanıyor. Bu tatbikatlar Kuzey Kore yönetiminin füze denemelerindeki yoğunluğu artırmasında önemli bir rol oynamakta; çünkü Kuzey Kore füze denemeleri, bu tatbikatlara bir tepki niteliği taşıyor.

ABD ve Güney Kore'nin gerçekleştirdiği tatbikatlarla müttefiklerin savaş durumu hazırlıkları güçlendirilirken, yüksek düzeyde bir savunma duruşu sürdürülmesi planlanıyor. Bu gelişmeler ışığında Kuzey Kore yönetimi geçmişte olduğu gibi günümüzde de ABD-Güney Kore askeri tatbikat programından duyduğu rahatsızlığı, sadece füze denemelerini sıklaştırarak değil aynı zamanda füzelerin menzil kapasitesini artırarak, nükleer duruşundaki kararlılığı ortaya koydu. İlaveten, Kuzey Kore bu yıl içerisinde gerçekleştirdiği füze denemelerini, trenler ve konvoylar da dahil olmak üzere çeşitli fırlatma alanlarından ateşleyerek, silahların bir saldırıda imha edilmesini zorlaştıracak hareketli platformlar kullandı. Bu çerçevede, füze ateşlenme şekillerinin Kuzey Kore'nin nükleer kapasitesini artırmasının yanı sıra bu kapasiteyi daha verimli kullanma yöntemlerini de geliştirdiğini ortaya koyması, rejimin silahlarının teknolojik olarak daha gelişmiş ve daha tehditkar hale geldiğinin önemli bir göstergesi.

Füze Denemelerinin Japonya Üzerindeki Etkisi

Kuzey Kore bu yıl balistik füzelerini defalarca test etmesine rağmen, 3 Ekim 2022'de Orta Menzilli Balistik Füze (IRBM) fırlatması, Japonya için çok tehlikeli bir gelişme; çünkü Kuzey Kore

2017'den bu yana ilk kez Japon ana karası üzerinden füze ateşledi. Öyle ki bu gelişme, Japonya'yı vatandaşları için nadir görülen bir sığınak arama uyarısı vermeye sevk etti. Kuzey Kore'nin IRBM testi, şimdiki kadar ateşledikleri füzeler arasında en uzun mesafeye yönelebilmesi noktasında, rejimin ABD ana karasına yönelik nükleer ve füze tehdidinin arkasındaki bilimi ilerlettikleri konusunda da bir uyarı niteliğinde. Buradan hareketle, Kuzey Kore'nin Kıtalararası Balistik Füze (ICBM) teknolojisinde ne kadar gelişme kaydettiği atlanmaması gereken önemli bir detay.

Eylül 2022'de ABD Başkan Yardımcısı Kamala Harris'in Japonya ve Kore ziyareti esnasında ABD'nin müttefiklerine caydırıcılık taahhütlerini destekleyen güçlü açıklamalar yapmasının da Kuzey Kore'nin tehdit algısı seviyesini yükselttiği ve füze denemelerine zemin hazırladığı düşünülüyor.

Bu denemelerin altında yatan birçok etken içerisinde diğer bir önemli nokta ise bölgede ABD'nin liderlik ettiği örgütlenmelerin, Kuzey Kore yönetiminde oluşturduğu rahatsızlık. Örneğin Japonya, ABD'nin Asya Pasifik'te müttefikleriyle güvenlik ve iş birliği sağlamak konusunda ön plana çıkan Dörtlülük Güvenlik Diyalogu'nun (QUAD) önemli bir aktörü. Mayıs 2022'de Japonya'da QUAD zirvesi gerçekleştirilmiş ve üye ülkeler statüko değiştirmek amacıyla yapılan her türlü müdahaleye karşı çıkacaklarını belirtmişlerdi. Bu bağlamda, Kuzey Kore yönetimi bölgede yaşanan gelişmelere, özellikle Japonya'yı tehdit edecek şekilde bir füze testi gerçekleştirerek tepkisini gösterdi.

ABD'nin Tepkisi

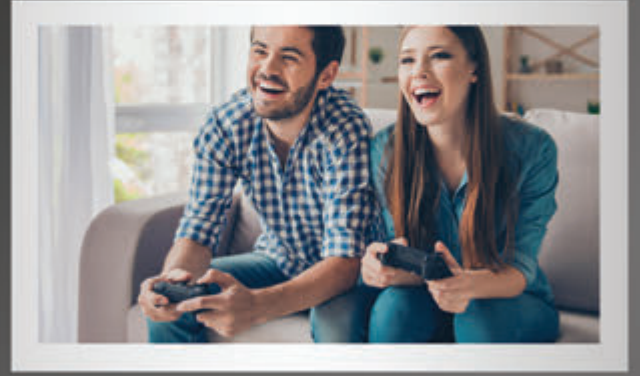
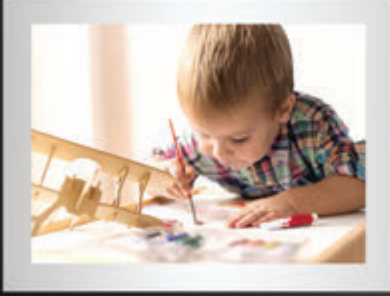
Kuzey Kore'nin 3 Ekim'deki füze testine yanıt olarak ABD ve Güney Kore, saldırı filosu uçuşu ve hassas bombalama tatbikatı düzenledi. ABD ayrıca Kore ve Japonya arasındaki denizde Japonya ile F-35 uçuşları ger-

çekleştirdi. ABD-Güney Kore-Japonya üçlü deniz tatbikatlarına katıldıktan sonra Güney Kore'nin doğu kıyısını terk eden USS Ronald Regan uçak gemisi, ABD'nin müttefiklerine olan güvenlik taahhütlerini göstermek amacıyla yeni tatbikatlarda bulunmak üzere hızla bölgede yeniden konuşlandırıldı. Bunların yanı sıra ABD; Birleşik Krallık, Fransa, Arnavutluk, Norveç ve İrlanda'nın da katıldığı Kuzey Kore'nin füze provokasyonunu görüşmek üzere 5 Ekim'de BM Güvenlik Konseyi toplantısı çağrısında bulundu. Bu çerçevede, ABD Savunma Bakanlığı tarafından yapılan açıklamada, Kuzey Kore'nin füze denemelerine karşılık Japonya ve Güney Kore'yle ortak güçlerinin birlikte çalışabilme potansiyelini arttırdıkları ifade edildi. Bu açıklamayla ABD, ileriye dönük olarak Kuzey Kore'nin füze denemelerine karşı atacağı adımlarda müttefikleriyle ortak hareket kabiliyetini geliştireceğinin sinyalini veriyor.

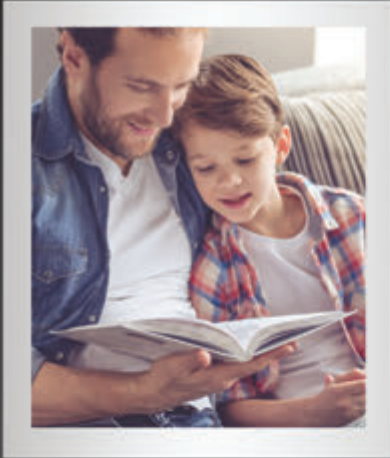
Bunlara ilaveten, stratejik araştırma merkezleri verilerinde de yer verildiği üzere geçmişte Kuzey Kore balistik füze denemeleri ardından nükleer testler gerçekleştirmişti. Bu veriler göz önünde bulundurulduğunda Kuzey Kore'nin yedinci nükleer denemesinin hazırlığı içerisinde olması mümkün. Dolayısıyla, Kuzey Kore füze denemeleri Biden yönetimi tarafından BM Güvenlik Konseyi kararlarının açık bir ihlali ve uluslararası topluma meydan okuma olarak ifade edilse dahi, bu denemeleri durdurmak ya da kısıtlamak adına somut adımlar konusunda yetersiz kalıyor.

Sonuç olarak, ABD'nin Kuzey Kore'ye yönelik politikaları geçmişte olduğu gibi günümüzde de ittifakları doğrultusunda şekillenerek askeri tatbikatlar ve ekonomik yaptırımlar odaklı ilerleyecektir. Kısa vadede ABD'nin, Kuzey Kore'nin son dönemlerde hız kazandırdığı füze denemelerinin önüne geçebilecek bir strateji uygulayacağını söylemek pek mümkün görünmüyor. **■**

Kuzey Kore bu yıl balistik füzelerini defalarca test etmesine rağmen, 3 Ekim 2022'de Orta Menzilli Balistik Füze fırlatması, Japonya için çok tehlikeli bir gelişme; çünkü Kuzey Kore 2017'den bu yana ilk kez Japon ana karası üzerinden füze ateşledi. Öyle ki bu gelişme, Japonya'yı vatandaşları için nadir görülen bir sığınak arama uyarısı vermeye sevk etti.

**Kültür, sanat ve eğlence dolu bir dünya için
D&R hep yanınızda**

Rüzgarın, suyun, güneşin enerjisiyle

Türkiye'nin dört bir yanındayız.

Yerli ve milli kaynaklarımızla
Türkiye'nin enerjisine enerji katıyoruz.
Çevre dostu, yenilenebilir ve temiz enerji
üretimimizle ülkemizin enerji ihtiyacının
karşılmasına destek oluyoruz.

RHG
ENERTÜRK
ENERJİ

enerturk.com.tr

